

Pedagoški Letopis.

Izdaja Slovenska Šolska Matica.

□ : X. zvezek. : □

□ : Uredila : □

□ Henrik Schreiner in □
□ dr. Josip Tominšek. □

□ □

□ □

□ □

□ : V Ljubljani 1910. : □

□ Tisk „Učiteljske tiskarne“. □

□ □ □ □ □ □ □ □

X. zvezek.

Pedagoški Letopis

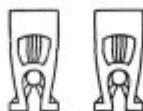
Na svetlo daje

Slovenska Šolska Matica
v Ljubljani.

Uredila

H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek.

V Ljubljani, 1910.

Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Q VII Q 36480 r

VII Q 36480 r

030024240

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

Vsebina.

ooo

Stran

I. Pedagoško slovstvo:

1. Zgodovina. <i>Fr. Flnk</i>	3
2. Dečja književnost srpska. <i>Dr. Milan Šević</i>	10

II. Razprave:

1. O seksualni (spolni) vzgoji. <i>H. Schreiner</i>	67
2. O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljska in srednje šole. <i>H. Družovič</i>	94
3. Narečje in knjižni jezik v šoli. <i>Dr. Fr. Ilešič</i>	140

III. Teme in teze poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih skupščinah leta 1910. *Jakob Dimnik* 161

IV. Poročilo o IV. občnem zboru „Slovenske Šolske Matice“
Fr. Gabršek 185

V. Poročilo o delovanju „Slovenske Šolske Matice“, *Dr. Ljud. Pivko* 199

VI. Upravni odbor in imenik društvenikov „Slovenske Šolske Matice“. *Jakob Dimnik* 203

VII. Zaznamek dozdej izdanih in založenih knjig „Slovenske Šolske Matice“ 235

VIII. Naznanilo 239

I. Pedagoško slovstvo.

1. Zgodovina.

(*Fr. Fink — Šibenik.*)

Razvoj zgodovinske vede delimo na tri velike skupine. V dobi takozvane pripovedujoče zgodovine so si ljudje pripovedovali slavne čine znamenitih zgodovinskih oseb le bolj za kratek čas, ne da bi se ozirali na to, je li vse resnično, kar se je pripovedovalo. Zgodovinska dejstva so se pomešavala s pravljicami in pripovedkami; mnogokrat so se pripisovali čini cele množice junakov eni osebi, ki je bila baš v sredotočju zanimanja. Saj je ljudstvo že od nekdanj iskalo naslade in je tešilo radovednost ob zgodovinskih dogodkih.

Tekom časa se je pripovedka bolj in bolj oddaljevala od zgodovinske povesti; napočila je doba letopisov in kronik. V tem času so se pojavljali poskusi, uvesti zgodovino kot učni predmet v šole; toda izvršitev je naletela na razne zapreke. Po tedanjih razmerah niso mogli razumeti, kaj jim je pravzaprav storiti, ker je bila veda sama še jako mlada in ni imela trdne podlage. Prišlo je torej do vtepanja golih imen vladarjev in letnic, do metode, ki je še dandanes nismo docela iztrebili.

Druga velika doba se zove doba poučujoče zgodovine. Izcimila se je misel, da zgodovina ne nudi le zabavnega gradiva, ampak ima v sebi eminentno poučno snov. Ker se je po mnenju te dobe vse zgodovinsko življenje kopičilo ob zgodovinskih osebah, so jeli zgodovinarji premostrivati njih življenje in delovanje ter stikati za vzornimi

potezami. Tudi v šoli je stopila poučna tendenca v ospredje; škoda, da se je dostikrat prelevila v prazno moralizovanje.

Najnovejša doba je napeljala zgodovino v *genetično* strujo. Zgodovinska veda ne smatra človeka več za izvenredno bitje. Ud prirode je i on in podvržen prirodnim zakonom. Zgodovina prikazuje torej naravni razvoj človeštva. Ne navaja samo števila dejstev in dogodkov v časovni ali krajevni zvezi, temveč poudarja, da so vsi dogodki v prvi vrsti zvezani po vzročnosti; saj je vsak košček zgodovine utemeljen v preteklosti. Ako česa v sedanjem političnem ali socialnem življenju ne razumemo, najdemo morda v zgodovini vzrok in način izpremembe. Vzrok in način zgodovinskega razvoja pa se uvažujeta dandanes v višji meri nego v poznejših dobah.

Končni smoter genetičnega zgodovinskega razvoja je dobil razne oblike. Najprej so proučavali zgodovinarji preteklost na podlagi verske ideje. Nastal je stavek: Bog vodi ljudstvo do vedno višje stopnje popolnosti ter ga dovede končno do cilja, v raj. — Drugim je bil razvoj človeštva razvoj v zmislu medsebojne krščanske ljubezni. Nekateri — filozofi — so zastopali mnenje, da je zgodovina pot do osebne svobode; seveda ima vsak o bistvu te svobode drugačne nazore. Tudi socialisti črpajo iz zgodovine snov v prilog svojih idej ter pravijo, da zgodovina kaže, kako močna je v ljudstvu ideja stremljenja po enakopravnosti narodov.

Zdaj še opišimo moderno stanje zgodovinske vede in zgodovinskega pouka.

Eni skupini zgodovinarjev stoji še vedno v ospredju zgodovine oseba, človek, ki vpliva na zgodovinski razvoj.

Drugi ne pripoznavajo posamezniku kot takemu vpliva na zgodovinsko bitje. Kulturne razmere tvarjajo političnim dogodkom ozadje; torej ni mogoče, da bi bil zgodovinski razvoj odvisen od volje in značaja posameznih oseb, tem manj, ker se oseba sama ne more odtegniti vplivu prirodnih

zakonov. Zastopniki te struje se ozirajo bolj na kulturno delo človeštva; prirodne skupine (družina, narod) so v ospredju zanimanja.

Znameniti metodik na zgodovinskem polju, Tecklenburg, pravi, da je v zadnjem času opaziti nekako združitev navedenih struj. Iz te spojitve se bo potem razvilo moderno in merodajno zgodovinsko stališče.

Vsekakor pa velja že sedaj načelo: K u l t u r n a zgodovina imej v šoli, tudi v ljudski šoli, prvo besedo! Ker izvirajo politični dogodki iz kulturnih razmer, ne moremo ločiti pri zgodovinskem pouku politične od kulturne zgodovine. V šoli so do sedaj obravnavali bolj zgodovino vladarjev; na kulturno zgodovino ljudstva se je skoraj pozabljalo. Učencem se je le pripovedovalo, kako so živeli in kaj so učinili razni vladarji, ne pa tudi, v koliko se je povzdignila prosveta in kako je napredovalo ljudstvo, ki mu pripadajo i učenci. Po pouku v kulturni zgodovini pa jamejo učenci umevati sedanje državne in družabne razmere, spoznavajo njih nastanek, zavedajo se, kje se je pokazal napredek in v kakšni obliki. Tako poda šola učencem res znanje, ki ga lahko uporabljajo v življenju.

Snov kulturne zgodovine je približno tako obširna kakor snov politične zgodovine. Pripada ji sledeče gradivo: razvoj trgovine, obrti, prometa (n. pr. trgovina po Križarskih vojnah; prekmorska odkritja in njih posledice za trgovino; važne trgovinske pogodbe; razvoj prometnih sredstev in njih vpliv na trgovino; prekmorska trgovina); šolstvo, umetnost, veda raznih dob; najvažnejše iznajdbe, prekmorska odkritja; prebivališča, vera in običaji ljudstva; nastanek gradov in mest; razvoj viteštva, meščanstva, vojaštva, mornarice i. dr.

Iz navedenega gradiva, ki še nikakor ni popolno, sestavimo obširne kulturne slike, ki naj zrcalijo vrhunec razvoja raznih dob. — Ne gre pa pri tem pozabiti na politično zgodovino kot temeljni činitelj pri kulturi! Oboje mora biti.

Pri izborni snovi za ljudske šole pridemo do preporne točke. Je-li treba v ljudski šoli obravnavati tudi zgodovino starih časov? Istina je, da opisuje stara zgodovina preproste in lahko umljive razmere; sedanja kultura je posledica kulture starega veka. Kljub temu se nekateri reformatorji v ljudski šoli ne brigajo več za staro zgodovino, trdeč, da učencem zadostuje tolmačenje novejših dobe. Drugi zopet pripuščajo stare zgodovine le toliko, kolikor je je treba za razumevanje svetega pisma, kjer se govori o Izraelcih, Egipčanih, Rimljanih, Grkih in drugih narodih. Največ vrednosti za prihodnost ima struja, ki vpoštevata staro zgodovino tam, kjer sega nje vpliv neposredno v domačo zgodovino.

Sploh se je tudi pri izboru snovi za zgodovinski pouk ozirati pred vsem na zgodovino domovine. Uvaževanja vredne so besede v predgovoru Realne Knjižnice: „Pedagogika nas uči in že vsak učitelj novinec dobro ve, da se je pri izboru učne snovi v realijah zlasti ozirati na domovino — na domačo zemljo, domače prirodine, domačo zgodovino. Kar nas obdaja v domovini, to zbuja v otroški duši prvo in največje zanimanje, s tem ga moramo najprej seznaniti. Domače predstave so duševna podlaga, z njih pomočjo si prisvajamo predstave tujih predmetov, tujih krajev, tujih dogodkov, tujih razmer i. t. d.“

Smoter zgodovinskega pouka se je v novejšem času dopolnil; zgodovinski pouk naj namreč učenca tudi usposobi, da sodeluje v poznejših letih pri javnem življenju v občini in državi. Ustavoznanstvo bo pa zajemalo največ snovi iz kulturne zgodovine. Učenci morajo uvideti, da je razvoj v državnem življenju počasen, vršeč se le korakoma. Hipni preobrat niso nikoli prinesli koristi, le dobro premišljene reforme morejo roditi uspehe. Učenec se mora tudi zavedati svojih državljanskih dolžnosti kot ud občine, kot bodoči volilec, vojak, davkoplačevalec i. t. d.

Da se zgodovinski pouk ne sme začenjati takoj s pravo zgodovino, je že staro načelo. Začetkom nastopajo pri pouku pravljice, potem kot prehod do prave zgodovine pripovedke. Domače in norodne pripovedke imajo v sebi dokaj kulturno-zgodovinskega gradiva in podajajo učencu v lepi in razumljivi obliki temeljne zgodovinske pojme. Razen tega imajo pripovedke velik vzgojevalni pomen, ker je sodba značajev vseskozi stroga in pravična.

Kje pa dobimo kaj pripovedk? Realna Knjižnica pravi: „Te snovi ne najdeš v naši knjigi. Išči je med narodom, v šolski ali župni kroniki i. t. d.“ Na ta način zbrana snov bi zadostovala za prvi početek, potem pa mora učitelj segati po gradivu, „ki ni več tako tako ozko krajevnega pomena, ampak je bolj sploh važno“. Akoprav imajo naše nove čitanke v tem oziru marsikaj porabnega, bi vendar tudi pri nas potrebovali zgodovinskih čitank, kakršne so prišle v zadnjih letih na dan pri Nemcih. Pravljice, pripovedke in zgodovinsko gradivo za ljudsko šolo sploh bi se naj i pri nas zbralo po metodičnih načelih za zgodovinsko čitanko; navadna čitanka ne more imeti tako obširne in podrobne vsebine. Izdajatelji navedenih knjig so se ravnali po načelu, da morajo biti sestavki učencem primerni po vsebini in obliki in so se izogibali običajnim suhoparnim berilom, ki prinašajo gole podatke. Berila so z malimi izjemami zgodovinski viri, bodisi pesmi zgodovinske vsebine ali pa poročila istodobno živčih ljudi, izvlački iz spisov velikih zgodovinarjev, državnikov i. dr. Oblika zgodovinskih virov je razvidna iz naših čitank, kjer jih nahajamo nekaj v nevezani besedi, n. pr. Kakšni so bili Huni, Pismo kralja Sobieskega svoji ženi ob obleganju Dunajskega mesta, Spomini Slovencev iz francoskih vojn. — Nikakor pa bi ne bilo prav, ako bi pri pouku učitelj dal čitati berila iz čitanke. Knjiga služi uglasbljanju in ponavljanju. Zgodovinske čitanke še menda dolgo časa ne bomo mogli zabeležiti med „književnimi novostmi“; to je

tudi povsem naravno; saj nam nedostaja mnogo še potrebnjših knjig.

Z zgodovinsko čitanko se je rešilo vprašanje, kakšne knjige naj damo pri zgodovinskem pouku učencu v roke. Strogo obsojajo metodiki slaboznane „Leitfaden für den geschichtlichen Unterricht“. Te knjižnice naštevajo zgodovinske dogodke suhoparno in kaj malo zanimivo. Preveč je snovi in marsikateri komodni učitelj zahteva, naj se naučijo učenci vsebine knjige na pamet.

Nahajajo se pa tudi nasprotniki vsakojake pomožne knjige za učenca. Po učni uri naj bi učenci napisali v svoje zvezke iz spomina, kar jim je podal pouk. V šoli za to delo res ni časa; za domačo nalogo pa je naloga le preobširna.

Izmed metod pri zgodovinskem pouku si je z ozirom na časovno postopanje priborila h r o n o l o š k a metoda prvo mesto. Hronološka pot bo še nadalje voditeljica, ker je najprirodnejša. Kdor prejšnje dobe ne pozna, ne more umeti razmer poslednje. Tudi nasprotniki te metode segajo pri ponavljanju snovi po njej, ker bi se drugače pri učencih zmedla vsa zgodovinska snov. Upajmo, da se regresivna metoda, ki se je v zadnjem času pojavila zlasti v Pruskih učnih načrtih, ne bo nikoli pokazala v naših šolah! Nekoliko več uvaževanja zasluži sinhronistna metoda, ki preiskava, kar se je v raznih krajih sveta zgodilo ob i s t e m času. Na višji stopnji, kjer se pečamo tudi z izvendomačo zgodovino, ne bodo brez koristi pregledi snovi na stopnji uglabljanja in ponavljanja.

Na drugi strani se bori ž i v l j e n j e p i s n a (b i o l o š k a) struja za obstanek. Ker zgodovinarji ne pripoznavajo zgodovinski osebi vzvišenega stališča, se tudi biološka metoda ne more držati. Namestu navadnih drobnih slik iz zgodovine podajajo zastopniki sedaj najbolj veljavne monografske metode obširne kulturne slike, ki se ujemajo z zgodovinskimi dobami. Učenec pride polagoma do relativnega ume-

vanja zveze zgodovinskih dogodkov. Ob koncu šolske dobe ne bo znal edino življenjepise neke množice zgodovinskih veljakov, ampak se bo kolikor toliko vglobil i v zgodovinski razvoj.

Metoda koncentričnih krogov pri zgodovinskem pouku se zopet opušča. Nasprotniki navajajo kot njene nedostatke: Ker je snov vsakega leta celotna in drugo ter tretje leto le dostavljata in razširjata, ne dobi učenec nič bistveno novega. Zanimanje za pouk preneha. Če n. pr. pri sliki „Jožef II.“ razdelimo snov tako, da pride prvo leto na vrsto Jožefova osebnost, v drugem njegove preosnove, v tretjem politične razmere za časa njegove vlade, postane snov za učenca dolgočasna, ker se govori trikrat o eni in isti osebi. — Nadalje ostane malo časa za ponavljanje, ker ima vsako leto svoje gradivo in se učitelj ne more dosti ozirati na prejšnje, ako noče zaostati.

Književnost:

Scheibhuber, Beiträge zur Reform des Geschichtsunterrichtes; Nürnberg, Korn.

Kdor hoče videti, kako je treba pri zgodovinskem pouku pripovedovati, da zbudi pri učencih zanimanje, naj predela to knjigo.

Tecklenburg, Methodik des Geschichtsunterrichtes; Leipzig und Berlin, Teubner.

Izborna metodika, ki se ozira na vse pojave razvoja zgodovinske vede in zgodovinskega pouka.

Rosenburg, Methodik des Geschichtsunterrichtes; Breslau, Hirt.

Že znana knjiga, ki je izšla letos v 6. predelani izdaji. Akoprav jo pisatelj zagovornik koncentričnih krogov, ima njegova metodika za razvoj zgodovinske metodike velik pomen.

Sieber, Methodische Anweisung mit Lehrproben für den Unterricht in der Geschichte; Breslau, Hirt.

Prvi del pretresuje v kratkih in preprostih potezah vse smotre zgodovinskega pouka.

Scheibthuber, 80 Präparationen für den Geschichtsunterricht; Nürnberg, Korn.

Rude, Quellenbesuch für den Geschichtsunterricht in Volks- und Mittelschulen; Langensalza, Beyer und Söhne.

To je zgodovinska čitanka, ki pa se nam vidi na več mestih pretežavna. (Izraz „Mittelschulen“ pomeni na Nemškem meščanske šole.)

Polack, Geschichtebilder; Leipzig, Hofmann.

2. Dečja književnost srpska.

(Ogled istorijskoga pregleda.)

Napisao dr. Milan Šević.

I.

(Narodne umotvorine, najranija zabava dečja. — Škola i pismenost; njihovi uticaji na zabavu u domaćem krugu. — Diferencovanje dečje književnosti u književnosti svetskoj. — Fenelon, Difo, Marija Le Prens de Bomon. — Počeci novije književnosti u Srba i prevodi Poučnoga Magazina, Robinsona, Telemaka.)

U starije doba srpsko po svim krajevima našim (a u nekim još i sada) dečji nagon za saznanjem, težnja, da se dâ hrane njihovoj fantaziji i potresu njihova čustva, zadovoljavani su na samom vrelu naših narodnih umotvorina. Majke su i nerazumnoj deci pevale krasne uspa vanke, kasnije im govorile, što im pojedini prsti kazuju, učile ih molitvicama u vezanu slogu i drugim dečjim stihovima i slikovima, te time već zarana budile u njima estetičko čustvo, i, dok još nisu znala čestito ni govoriti, navikavale ih na ritam i na blagoglasnost. A kada su naučila govoriti, ali dok još nisu razlikovala vreme ni prostor, pričale im priče i gatke o bezimenim carevima i kraljevima, o vilinim gorama, o čardacima ni na nebu ni na

zemlji: o junacima tih priča nije se znalo, kad su bili, kao što se ni o poprištima njihovih radnja nije znalo, gde su bila. Već odvrklu pak decu, koja su shvatila i dalju okolinu i naučila se razlikovati sada od nekada, ocevi su učili, da su delovi jednoga naroda, čija se vlast protezala od mora do mora, da im je prošlost lepša bila od sadašnjosti, i uz gusle im pevali o slobodnoj zemlji, o starim vladaocima, o velikim junacima i o ljutim bojevima za odbranu te slobodne zemlje. Pevali im i o njezinoj propasti, pa, kasnije, i o njezinu uskrсу. Oko pripovetke i oko pesme skupljali su se svi članovi porodice, neodoljive čari pesme i priče i zajednički proživljena čustva pod uticajima njihovim još su više zbližavali i razvijenu porodicu, zadrugu, i tako su narodne umotvorine pojačavale i osećanje srodstva, kojim su Srbi odvojili od drugih naroda.

Narodna je poezija bila za Srbe što i Homer za Grke i istorija za Rimljane ujedno; jer narodna poezija srpska nije obuhvatala samo jedno, više mitsko doba, kao Homer u Grka, no je istakla glavne momente iz čitave istorije i kroz tu školu, kao što je bilo i u Rimljana, uvela mladje u život, a starije održavala u predanjima narodnim iz staroga i iz istorijskog života narodnog. Jedno je i isto gradivo bilo, kojim su podjednako i u starijih i u mladjih fantazija podsticana i čustva zadovoljavana.

Prekidom patrijarhalnoga života, pod uticajem većih političkih i kulturnih događaja, i one se slike iz porodičnoga i zadružnog života počele sve više izmenjivati. Uticajem crkve i škole, pa i državnoga organizma (naročito izvan turske i jednoga dela mletačke vlasti), dete već nije bilo u onoj meri nepesredna svojina doma. Pojedinaac već nije bio jednostrano odredjivan: on se počeo sve više odvajati od svoje neposredne okoline.

Ako je i bilo u tom njegovom novom stanju koristi za-nj u drugim pravcima — njegova fantazija i njegova čustva su zaista gore prolazili.

Jer škola, nažalost, nije mogla da nadje pogodno sredstvo, da ih zadovolji, kao što je to roditeljski instinkat bio učinio, — a dugo ga nije nikako ni tražila. Škola je imala svoj smer i za njim je bezobzirno išla. Kao što je u svih hrišćanskih naroda, kao što je i u istočnih bilo, deca su išla u školu, da izuče što je najpotrebnije iz svetih knjiga. Verske su knjige prve čitanke. Deca sad počinju roditelje i starije zabavljati: stari se dug vraća. Mesto narodnih umotvorina sve se više u domaćem krugu pričaju (ili i čitaju) biblijske pripovesti i legende. Mnogo su kasnije tek škole počele vraćati narodu ono, što im je on sam i dao, narodne umotvorine, jer su ih mnogo kasnije i primile. I tada su, ne samo po varošima nego i po mnogim selima, deca čitala (pa i danas još čitaju pogde, jer prelaz nije svud podjednako izvršen) starijima ono, što su u ranijim kolenima stariji deci iz glave kazivali.

Kada je pismenost u krajevima, gde su prve škole po zapadnim uzorima zasnovane i prosvetni rad ponovo otpočeo, uhvatila korena toliko, da je sve manja razlika postojala izmedju nepismenih predaka i pismenih potomaka, kada je t. j. već više pasova prolazilo kroz školu, i književnost se počela širiti, tada su stariji i opet svoju umnu zabavu počeli deci predavati. Opet se ponavlja stara slika, kada nije bilo još pismenosti u narodu, no je sva narodna „književnost“ bila usmena, predanje narodno, samo što je gradivo sada drukčije. Dečja se književnost još nije izdvajala od narodne, kao što su one i kasnije ostale zavazda jednim delom bar zajedničke. Prvi počeci bili su i jedne i druge jedni i isti i zajednički, a tako je bilo i u drugih naroda.

Da se književnost uopšte razdvoji i stvori odelita (specifična) književnost za decu, učinjeno je istom u 18. veku, dakle baš u doba, kada se i naš narod u severnim krajevima uhvatio u kolo prosvetljenih naroda i počeo u obilnijoj meri služiti prosvetnim sredstvima, što

ih je u njih našao. Fenelon (Fénelon) sa svojim *Telemakom* (1699.), Difo (Defoe) sa svojim *Robinsonom* (1719.), Marija Le Prens de Bomon (Marie Le Prince de Beaumont) sa svojim *Magazinom* za decu (1757.), pa onda moderne ideje toga vremena (Stil-Adizonovi nedeljni listovi, Ruso-Basedovljeva škola) sa svojom težnjom za prosvetivanjem masa, sa svojim kultom dece i sa svojom preteranom tražnjom, da se deci sva umna hrana gotova sažvatana predaje, učiniše, te se stvori specifična književnost dečja.

Nije se čuditi, što su pomenuta dela ubrzo izišla u prevodima onih naroda, što su imali već razvijenu književnost. Ali je zaista interesantno, da su sva ta dela, koja su tako jakoga udela imala u stvaranju dečje književnosti (iako to nisu smerala, Robinson nije za decu ni napisan), ugledala svet relativno dosta brzo i na srpskom jeziku, naročito kad se uzme u obzir, da se naša novija književnost istom tada stala razvijati. Već je na trideset godina posle pojave originala izdao (1787.) Avram Mrazović prvu čast *Poučiteljnoga magazina* za decu, zatim ga dovršio i za ne mnogo godina tri izdanja priredio. Robinson je Kruso već duže čekao na srpski prevod: 1799. preveo je Nikolaj Lazarević, učitelj budimski, *Život i čezvičajna priključenja slavnoga Angleza Robinsona Kruse ot Jorka*. Najmladji je prevod najstarijega dela. *Telemak* je najduže čekao, ali se namerio na mudroga Stefana Živkovića, koji je 1814. iz Vijene pustio u srpski svet *Priključenja Telemaka, sina Uliseva*.

Počeci su svetske književnosti dečje ujedno počeci i naše književnosti za decu, i ovi se javljaju i kao počeci naše opšte novije književnosti, koja se ukazuje u severoistočnim delovima našega naroda; pošto je pak razvoj književni tu uopšte tek u zametku, to se dabogme u to doba još ne može govoriti i kod nas o strožem diferenco-

vanju. — Ali ovi primljeni uticaji sa zapada nisu jedini, što se javljaju u početku naše novije književnosti, pa ni kad se uzmu u obzir samo knjige, koje su upravo deci namenjene.

II.

(Razlika izmedju Srba i ostalih Južnih Slovena. — Dositej Obradović. — pisci pod uticajem istoka i pisci pod uticajem zapada. — Karakteristika njihovih spisa. — Nacionalni elementi u književnosti toga doba.)

Činjenica, koja se proteže kroz čitavu istoriju srpskoga naroda, i kojom se on znatno razlikuje od ostalih Južnih Slovena, jasno se ogleda i u književnosti njegovoj. Dok su ostali Južni Sloveni bili pod isključivim ili bar pretežnim uticajem istoka ili zapada, istočnoga ili zapadnog verovanja i kulture uopšte, Srbi su svojim naseljima i u istočnim i u zapadnim krajevima rimskoga carstva uklonili one političke granice, koje je Teodosije Veliki, i pod uticajem kulturnoga razvoja, dao svojoj imperiji, i bili i ostali pod stalnim uticajima i zapada i istoka, njihovih verovanja, njihovih kultura i njihovih politika. To spajanje jelinskoga i vizantijskog istoka sa zapadom, kao što se ono pokazuje u političkom i u kulturnom radu srpskoga plemena u srednjem veku, održava se i dalje, kada se težište srpskoga naroda sve to više prema severu pomera, i može se pratiti i u počecima novije književnosti, iako se ona javlja već sasvim pod okriljem zapada. Pa može se ono pratiti i u jednom deli njezinu, u onom, što je namenjen „serpskoj junosti“.

Početak novije književnosti srpske vezuje se obično za ime Dositeja Obradovića, koji je 1783. dao i oblikom i sadržinom jednu novu knjigu svome narodu (*Život i priključenja*).¹ Knjigu je tu napisao Dositej

¹ Početak je u stvari raniji, ali se ni tu, kao ni u mnogim drugim prilikama, ne uzima za polaznu tačku samo hronologijski red, — i tu prvi ima kvalitativno značenje, a ne samo značenje rednoga broja.

na zapadu, pod punim uticajem doba prosvećenosti. Ali iako ga prva štampana knjiga stavlja u red „zapadnjaka“, to su ipak prvine njegovoga književnog rada, koje počinju 1764. i prepisivanjem se šire po narodu, postale pod uticajem istoka. U prvom svom radu, dok još nije ni znao grčki, služeći se dakle crkveno-slovenskim izvorima, iznosi nam Dositej ispise iz beseda Jovana Zlatoustoga na dejanja apostolska (Dositejeva bukvice), a kasnije, naučivši grčki i vrativši se iz grčkih krajeva evropskih i maloazijskih, iz raznih „jelino-grečesk“ knjiga pruža nam pravila o ponašanju u društvu (Hristoitija ili blagi običaji, napisani 1770.) i razne moralne pouke (Bukvica ili Ižica, napisana 1770., Venac od alfavita, sastavljen 1770.).

Praktični se grčki moral, donesen iz Grčke i prikazan u ovim spisima Dositejevim, odnosio većinom na borbu protiv predrasuda i iznosio, kako se treba vladati, pa da se dobro t. j. ugodno prodje kroz život, a ne na stroge moralne principe i na njihovu neposrednu primenu u životu. I taj s istoka uvezeni moral nije dolazio u sukob s moralom doba prosvećenosti, koji je u isti mah dolazio i sa zapada, jer je i on bio ovim odredjen. Dositej je i sam sobom predstavljao sponu oba ta sveta: on otpočinje svoj rad u Dalmaciji, služeći se grčkim i talijanskim knjigama, u Smirni sluša učitelja Jerotija Dendrina, u Hali profesora Eberharda. Naj jači uticaji, što ih je srpski narod u svom istorijskom životu poprimao: Vizantija, Italija i Germanija, — ogledaju se i u životu i u radu Dositeja Obradovića.

Ostali poslenici nisi sami sobom spojili obe strane sveta kao Dositej, no su odredjivani ili istokom ili zapadom. S istoka su dolazili većinom Grci i Cincari, koji su vazda održavali visoko mišljenje o grčkoj mudrosti, i, nastanjeni medju Srbima, trudili se, da je Srbima predadu ne samo usmeno nego i pismeno (Dimitrije Nikola-jević Darvar, Mihailo Bojadži). Ali ti uticaji po-

staju sve redji i ubrzo se već i grčki pisci upoznaju preko zapada.

I radnici, podstaknuti zapadom, drže se moralnoga pravca. Decu treba na dobro uputiti, to je pravi, i, kao što se zamišljalo, jedini cilj u životu. Na zapadu se javlja istina uporedo s prosvećenošću i stvarni, praktični pravac, ali se on u nas u književnosti ne oseća toliko, iako se veoma mnogo prevodi pisac, koji je bio sav realista. Stoga se u nas i pišu, ili upravo prevode, gotovo isključivo „blagonravija“, „rukovodstva k česnosti i pravosti“ i „učilišta dobrodjetelji“. Pošto je glavni cilj poučiti „premilu serpsku junost“, dajući joj nešto na njezinu jeziku (iako se ovo ustvari nije činilo, pošto su dela pisana većinom slaveno-serpski), to se svako tako delo smatra kao rodoljubivi čin i nikakve se literarne skrupule ne javljaju ni u pisaca ni u čitalaca. Da li je delo pisac samo preveo ili preradio ili, što je velika retkost za ono doba, sam napisao, o tome niko nije vodio računa, i prvi poslenici redje su stavljali imena pisaca: literarna savest u ono doba još ne beše probudjena. Prevodjeno je pak, što je na strani popularno bilo, osim već napred pomenutih pisaca i Kampe, Gelert, Rohov i drugi, a dobogme da nije mogao izostati ni onaj plodni i popularini Hristijan Feliks Vajse, čije su pripovetke i drame za decu pune fićfirića-dečaka i dama-devojčica, i u kojima se jedan princ pogadja s jednom milom devojčicom od dvanaest godina, da mu da jedan poljubac.

Uporedo se s tom strujom prosvećenosti sa zapada održava i stara hrišćanska, koja nam iznosi slike iz sveštene istorije i legende, u stihu i u prozi, a koja je i po svojim pogledima na svet i na život često sasvim protivna onoj. Ali pokraj sveg uticaja sa zapada, stvarna se pouka javlja malo. Istorija je još najviše zastupljena, pa i srpska, i to vrlo rano (Pavao Julinac, *Kratkoje vvedenje v istoriju proishodženija slav.-serp.*

naroda i. t. d. 1765.), kao da narod, otrgnut od svojih zemalja i vraćajući im se u mislima, hoće tim da pokaže, kako teži da s prikazivanim događajima, što su se onde izveli, održi bar vremenu vezu, kontinuitet izmedju prošlosti u starim i sadašnjosti i budućnosti svoje u novim krajevima, a tim ujedno očuva i svoju individualnost medju novim narodima, sred kojih se zatekao. Geografije je i prirodnih nauka vrlo malo, a tako je isto i sa čistom zabavom, t. j. sa zabavom, koja bi pripremala estetičko uživanje. Basne se ovamo ne mogu računati, jer one su tu samo radi npravoučenija. Pa tako je i s prvom dramom (Zao otac i nevaljao sin od Franca Ksavera Štarka), koju je „npravoučitelnu veselu igru za decu“ preveo mladi pregalac Emanuel Janković 1789. Inače je nacionalnoga elementa dosta, besumnje iz istih razloga, s kojih se i istorijski spisi tako rano i tako često javljaju. Opevaju se događaji iz srpske istorije (Pjesnj istoričeskaja, kako su Serblji s Turci na Kosovom polju pobili se i. t. d. javlja se već 1762. godine), pišu „molebnaja pravila svjatih serpskih prosvetitelje“, Jovan Muškatirović izdaje Pričte t. j. narodne poslovice pomešane s raznim drugim sentencijama (1787.), Aleksije Vezilić uz Kratkoje napisanije o spokojnoj žizni (Vijena 1788.) dodaje „opisanije revnosnih i znatnih mužej ot roda serpskago“, a Stefan Stratimirović piše svoju Ljubosavu i Radovana „po načinu prostonarodnih srpskih pjesnej“ (1800.). Razne se „romantičeske povjesti“ najradije bave na dvoru ili oko dvora „Stefana Dušana Silnog, prvog imperatora srpskog“ iako se predmet uzimao većinom sa strane, pa je gotovo sve, osim već imena, onako i ostavljeno, kako je onde nadjeno. Kroz dug niz godina bio je veoma popularan Gavriilo Kovačević. Opevao je ustanak Srba protiv dahija (1804.), kosovsku bitku (od 1805. do 1856. sedam izdanja), pa je čak i pesme starca Milovana (Andrije Kačića Miošića) „po obrazu, ukusu i

glagolu serpskom ustrojio“ (1818.). Ovi spisi istina nisu bili pisani za decu, ali su bili besumnje zajednička čitanka i starijih i mlađih, a naročito oni, koji su do veće popularnosti došli. Narodne pesme pak i pripovetke nisu u književnosti sve do Vuka poznate bile (osim onih, što su na zapadnim stranama zabeležene), gde-gde je tek pomenut koji stih, načinjena aluzija na koju priču ili pošalicu, kao što to i u Dositeja nahodimo.

III.

(Diferencovanje dečje književnosti srpske. — Dr. Djorđe Natošević. — „Priatelj srpske mladeži“, prvi dečji list srpski. — Natošević zadobiva Jovana Jovanovića Zmaja za književnost dečju.)

Ali iako su prevodjena dela iz već odeljene književnosti za decu (Kampe, Vajse, Rohov), iako su i u nas prikazivana ona upravo „junosti serpskoj“, ipak se u to doba, iz već pomenutoga razloga, nije moglo govoriti i o specifičnoj dečjoj književnosti srpskoj. Književnost za narod obuhvatala je i decu, a književnost za decu nije izključivala starije; knjiga je bila pisana kao što se često onda kazivalo, a kazuje još i sad ponekad „za staro i za mlado“.

Prvi je, koji je počeo sistematski raditi na dečjoj književnosti dr. Djordje Natošević, lekar, koji je ostavio svoju medicinu i sav se predao pedagogiji i narodnom prosvetivanju. Danas mu se ne može upisati u zaslugu, što je, radeći na književnosti za decu, odvojio dečju književnost od opšte, ali on je radio pod uticajem svoga vremena, kada je specifična književnost dečja bila u svome jeku na zapadu. Natošević je dakle otac srpske specifične književnosti dečje. On ni na ovom polju nije koračao novim putovima, ali nije slepo išao ni za drugima, no je gledao, da radi onako, kako mu se činilo da je najbolje, posmatrajući rad na strani.

Godine 1858. zasnavao je Školski list u Novom Sadu (komu je prvi urednik bio Djordje Rajković, kasnije Natošević sam, ne potpisujući ga, a zatim od 1866. Nikola Vukićević), i od prvoga broja unosi u-nj i lektiru za decu. Tim je listom Natošević išao za tim, da u jedan mah odgovori raznolikim prosvetnim potrebama jednoga društva, koje se istom počelo snažnije razvijati. Stoga je i sasvim osnovana ona njegova reč, što je rekao pri kraju 1861. i u početku 1862 pozivajući na pretplatu: „List ovaj zastupaše nam celu školsku i učiteljsku i celu dečiju i roditeljsku biblioteku.“ Kada je mislio, da ima uslova za diferencovani rad, zasnavao je uz „Školski list“ prvi srpski list za decu Prijatelj srpske mladeži (izlazio 1866. i 1867. pod uredništvom Nikole Vukićevića), kome je on sam bio i najvredniji saradnik. Ovaj se list razvio iz Dodatka k Školskom listu, koji je izlazio godine 1865., ali je, koliko sam mogao iznaći, izišlo svega dva broja. Natošević je pisao u njemu gimnastičke i pogađjačke igre, igre na zalog, fizikalne i računske, jezikoslovne i šaljive igre, zatim donosio zagonetke, poslovice, prevodio i sastavljao razne pripovetke, slike iz istorije, iz geografije, iz prirodnih nauka, pa je čak pisao i pouke iz ekonomije, kojom se, pored pedagogije, najradije bavio. Ranije je još (1860.) izdao Biser i drago kamenje, zbirku basana i kratkih priča s religioznom i moralnom sadržinom, sasvim u smislu tadašnjega pravca u književnosti. To su sve od reda prevodi, iako se spominju i naši krajevi i navode i naše poslovice, ali je sve tako lako i prirodno ispričano, kao da je originalan rad. Natošević se ni ovde nije potpisao (a nije ni izvore naveo), kao što uopšte nije stavljao svoga imena na svoje radove. Svakako je značajno, da je Natošević uvideo odmah i značenje narodnih umotvorina za školu. 1862. već je izdao narodne pesme za učenje naizust, koje su, kao i pomenuta knjižica, mnogo puta preštampane,

a zatim (1876.) i zbirku narodnih zagonetaka. Kroza sav svoj vek je ostao veran dečjoj književnosti (rođen 1821., umro je 1887. kao glavni referent srpskih konfesionalnih škola u Ugarskoj), i još je i „Neven“ donosio njegove opise iz prirode.

Pošto se nije potpisivao, to je teško sada iznaći sav njegov rad na književnosti uopšte, pa i na dečjoj napose. Ali će onome, koji se bude dao na to istraživanje, ipak pomoći njegov markantni stil. Opširnu i iscrpnu biografiju ovoga retkog čoveka još i danas uzalud iščekujemo.¹

Natošević, što god je radio, radio je po svom najboljem znanju i umenju, s predanošću i nesebičnošću, kakove se retko nahode. Njegove su zasluge velike, i mi mu ne možemo zameriti, ni što je odvojio dečju književnost od opšte, — da on to nije učinio, učinio bi ko drugi, jer se uticaju vremena svakako ne bismo mogli oteti. Ali se među njegovim zaslugama naročito ističe ta, što je pridobio za decu pravoga pesnika, Jovana Jovanovića Zmaja, kojim je naša „mala“ književnost dosegla do svoje najveće visine, — upravo vraćena u opštu, u „veliku“ književnost narodnu.

IV.

(Jovan Jovanović Zmaj. — Pre Zmaja pisali pesme za decu Jovan Sundečić i Jovan Subotić. — Značenje čika-Jovina rada. — Osobine čika-Jovinih pesama. — Čika-Jova kao prozni pisac — Zbirke njegovih pesama. — Njegovi epigoni.)

Kada je Srpska književna zadruža u Beogradu rešila, da prilikom pedesetogodišnje proslave pesničkoga rada Jovana Jovanovića Zmaja (održane 1899. godine u Zagrebu)

¹ Najviše je dosada radio na biografiji Natoševićевой Arkadija Varadjanin (B. Letopis Matice Srpske knj. 155. i Spomenicu Učiteljskoga udruženja u Beogradu: Dr. Djordje Natošević, reformator srpske narodne škole. Beograd 1908).

izda ujedno dotle rasturene dečje pesme njegove, bio je taj posao poveren piscu ovih redova. Sastavljajući zbirke dečjih pesama Zmajevih ja sam hteo da pronadjem svakoj pesmi njezino prvobitno mesto, t. j. mesto, na kom je prvi put štampana bila. Na moje pitanje, kad je počeo pisati za decu, i gde su mu izašle najranije pesme te vrste, Zmaj mi nije umeo odgovoriti. Rekao je, da se odlučio na taj rad na navaljivanje dra. Djordja Natoševića, da je od njega, a kasnije od Stevana V. Popovića, dobijao izvore, kojima se u početku služio, da je rukopise njima predavao, i oni ih u svojim knjigama i listovima štampali. Tragajući za prvobitnim mestima Zmajevih pesama, ja sam onda našao, da su najstarije dečje pesme Zmajeve ugledale svet s početkom sedamdesetih godina. Kasnije sam istom saznao, da je Zmaj bio saradnik ne samo već i prvoga dečjeg lista srpskog, Prijatelja srpske mladeži, no i Školskoga lista od prvoga mu broja, te je, prema tome, radio na dečjoj književnosti gotovo deset godina, t. j. od 1858. pa sve do svoje smrti. Zmaj je i umro uređujući Neven, čika-Jovin list, a bio se i rešio, kad ga je ponovo pokrenuo (u Zagrebu 1898.), da se za života s njim više ne rastaje. Ali se on nije rastao s njime ni posle smrti (14. juna 1904.), jer je bio spremio toliko materijala, da je „Neven“ mogao izlaziti još više godina sa Zmajevim priložima.

Do pojave čika-Jovine, pesama je za decu bilo vrlo malo, a i od ostalih se jedva nešto malo moglo upotrebiti za dečju lektiru. Istina da je već 1818. izdao u Budimu Mihailo Vladislavljević Melodiju ili Stihosloviye, k veselom proleću od Zaharije Orfelina¹⁾ i toj pesmi dodao nekoliko novih stihova „obojeg pola serpskoj dečici na nevinu zabavu i utjehu predstavljena“,

¹⁾ Orfelin je ovu svoju pesmu (Melodija k proleću i. t. d.) izdao 1765. u Mlecima.

ali ta knjižica jedva da je imala jačeg uticaja. 1856. nanzao je Jovan Sundečić Niz dragocenoga bisera ili duhovne i moralne pesme za decu, sa suviše istaknutom religijskom i moralnom tendencijom, u teškim stihovima, s mnogim provincijalizmima; najbolje su pesme u „Nizu“, što su ispevane po narodnim pričama. Već je bolje sreće bio Jovan Subotić sa svojim pesmama iz porodičnoga kruga. U I. knjizi njegovih Dela (Pesne lirske, Karlovci, 1858.) ima pesama za malu dečicu, pesama za posao i igru, koje su nežne i lake, a naročitom se dubinom čustva odlikuju pesme pod natpisom Vidosava, ispevane umrloj maloj kćeri.

Od preteča Zmajevih iz škole Vukove nema nijedan pesama, deci namenjenih, ali su neke od njih (n. pr. od Branka Radičevića i Jovana Ilića) ipak ušle u dečje čitanke i antologije i tu bolje pristale od mnogih, koje su naročito za decu ispevane. Branko je Radičević istina pevao o mladini, ali je ta reč u njega značila mladi ljudi i neposredno zatim dobila političko značenje (omladina je uzela sebi u zadatak kulturni rad i ujedinjenje narodno). Omladinsko je doba imalo i svoju dosta razvijenu književnost, te se stoga, da bi se izbegao nesporazum, književnost za decu u nas i ne naziva omladinskom no obično dečjom književnošću.

Čika-Jovin je rad za decu epohalan i upravo odlika čitave literature srpske. On se ističe i kvantitativno i kvalitativno. Kvantitativno je toliki, da će tako veliko obilje pesama za decu biti jedinstveno u čitavoj književnosti svetskoj.

Ali ova velika produktivnost Zmajeva i na ovom polju imala je kao svoju prirodnu posledicu, da se u svim pesmama ne ogledaju podjednako sve dobre osobine Zmajeva pevanja za decu. Stoga se i na čika-Jovu mora primeniti Kesterova reč: ... „izbor je baš kod dečjih pesnika vrlo potreban, jer su svi dečji pesnici pisali vrlo mnogo,

što je od manje vrednosti; ali je za obrazovanje poetskoga osećanja upravo za dete od velike vrednosti, da mu se, što je moguće više, pružaju samo pesme od vrednosti, kako se ne bi u njemu pri učenju naizust stvorile lažne norme. Mi, sada odrasli, besumnje patimo svi od beznačajnih stvari, koje smo kao deca morali čitati i učiti.“ (V. Herm. L. Koester, *Geschichte der deutschen Jugendliteratur in Monographien*. Hamburg 1906. I. Teil, str. 93.) — Izbor je dakle potreban i za čika-Jovine pesme, ali bio on koliko mu drago strog, uvek će ostati pesama toliko, da će one obuhvati čitao život detetov, i to od prve njegove godine pa sve do odrasloga mladića i devojke, svako dobo njegovo, u igri i u zbilji, i u svim odnosima njegovim. Dete će u čika-Jovinim pesmama naučiti do pozna boga i njegovu neshvatljivu veličinu, da ljubi svoju porodicu, svoj dom i svoj narod; upoznaće prirodu u svoj njezinoj raznolikosti, pa ipak zato i u njezinoj nepromenljivoj stalnosti; upoznaće svoje odnose prema sebi ravnim i prema starijim i sve svoje dužnosti, što ih ima i prema sebi i prema drugima. Zbog toga se iz njegovih pesama i mogu izvesti sve moralne dužnosti, kao što je to pisac ovih redova i pokazao u predgovoru uza zbirku čika-Jovinih pesama „Srpčadi svoj i svuda“.

Dobre strane Zmajeve poezije ogledaju se i na ovom njegovom polju. On oštro posmatra, ume da se uživi u datu situaciju, prikazuje je s vanrednom lakoćom, na vrlo mnogim mestima izbija neusiljeni humor. Ali iako mu je imaginacija vrlo jaka, fantazija mu je slabija, i on ne ide mnogo dalje od onoga, što je posmatrao u životu ili na slici, ili ako i ide, retko kad unosi više, no što je u neposrednome životu ili na prikazanoj slici. Na slici, velim, jer je vrlo veliki deo njegovih pesama napisan uza slike. Time pesme njegove ne gube od svoga značenja, jer ne menja stvar, na koji način pesnik dolazi do svojih ideja, i sasvim je svedjedno, da li ih zadobiva po-

smatranjem prirode i društva, čitanjem ili slušanjem, ili iz već gotovih umetničkih dela. Jer pri svem tom što se naš pesnik u vrlo mnogim slučajevima poslužio slikama, on ih nije prosto opisivao (a i njegov prost opis vredi veoma mnogo), no vrlo često stvarao — i iz istih elemenata — novo umetničko delo.¹⁾ U nas je, zbog naših skromnih prilika, bilo na ovom polju obratno no u drugih, velikih naroda. Ovde pesnici daju gradje crtačima i slikarima (i niko zaista neće zbog toga podcenjivati radove tih crtača i slikara, ako oni potiču zaista od umetnika). — u nas su se pesnici morali poslužiti gotovim crtačkim i slikarskim radovima, i uz njih sastavljati pesme, koje takodje ne mogu gubiti toga radi od svoje vrednosti, samo ako su i naši pesnici umetnici. A da je Zmaj zaista bio umetnik, to mu niko poreći ne može.

¹ Primera radi navešćemo jednu taku pesmu uza sliku, da se vidi majstorska prostota Zmajeva opisa. Na slici je dete, kako jaše na rodi i prosipa cveće. Ispod slike je ova pesmica:

Proleće.

Evo nam rođa doleće,
Nosi nam slavno proleće;
Proleće, dete maleno,
Deli nam cveće šareno.
Vesele tice blaguju,
Svi se na svetu raduju,
Blagujte, tice, blagujte!
Radujte s', deco, radujte!

Najlepši će pak primer biti za to, kako Zmaj ume, podstaknut slikama, da stvori i novo, ne samo slično, umetničko delo, njegova znamenita *Pesma o pesmi*. Ali da bi se odredila prava vrednost te pesme, potrebno bi bilo iznaći, da li se Zmaj nije tu poslužio eventualno i kakvim tekstom uz one slike. Ovakim bi se poredjenjem moglo mnogo što šta protumačiti u Zmajevoj poeziji. Može se pak reći unapred, da bi se našlo dosta mesta, gde je Zmaj zaostao iza svojih izvora, kao i takvih (naročito kad se uzme u obzir, da se Zmaj služio i pesnicima, manjim od sebe), koja su mnogo bolja, no što su u originalu.

Iako ima u čika-Jovinim pesmama dosta moralisanja, ono nije nametljivo i silom nakalamljeno, i retko kad da se javlja na štetu estetičnosti. Ali humora, ili upravo vica, ima više, no što je za decu potrebno, i no što bi ona to i razumeti mogla (n. pr. jednoga dečka sa sabljom u ruci na avanu naziva Zmaj „avan-gardom“), — i iz toga se vidi, da je Zmaj, pišući za decu, ponekad i „preko glava dečjih izpod oka pogledao na starije“. Ali ko zna Zmaja, njegovu sredinu i njegovo doba, znaće, da se on od toga nije mogao osloboditi, jer je to sa njime već sraslo bilo.¹⁾ Dosta će biti, da napomenem samo to, da je Zmaj od rane mladosti pa gotovo sve do svoje smrti bio urednik i saradnik mnogih humorističnih i satiričnih listova i da je dugo vremena uporedo uredjivao i „Neven“ i „Starmali“.

Medju Zmajevim dečjim pesmama ima mnogo prevoda s raznih jezika (s latinskoga, nemačkog, mađarskog, ruskog, češkog i poljskog, a preradjivao je i nekolike hrvatske pesme, Trnskove), ali ni to ništa ne oduzima od njihove vrednosti za našu književnost. Po svom uticaju je Zmajeva dečja poezija za nas — u tom pogledu — jedna i nedeljiva, ona nam vaspitava omladinu estetičnosti i moralnosti, a naročito još, uči je jeziku i izrazu. Svi mi, koji smo pod uticajem tih pesama vaspitani i kasnije ih uzeli kao predmet za izučavanje, bilo učeći njima druge, bilo ispitujući ih specialno kao literarni produkt, nismo mogli ne opaziti, koliko je naš rečnik i naš način izražavanja od njih zavisao. I ako se nadje još mnogo više izvora čika-Jovinim pesmama, no što ih danas znamo, time one neće ništa izgubiti u svom značenju; i pri svem tom će one održati u našem kulturnom životu veću vrednost, no što ih imaju n. pr. uzoriti prevodi Homera ili Šekspira u tuđim književnostima. Veću vrednost mislim

¹ Podataka je za ovo najviše u knjizi pesnika Laze Kostića O Jovanu Jovanoviću Zmaju (Sombor 1902.)

zbog toga, što će se one obraćati najširem krugu, svemu narodu, jer će svakoga člana naroda one dočekivati, mnoge, pre no što i podju u školu.

Naša deca do danas nemaju većega prijatelja od čika-Jove; on daje hrane njihovom misaonom životu, bogati njihova čustva i čeliči njihovu volju, — a ko to može kome da dâ, taj mu je zaista najveći prijatelj. Ali Zmaj nije samo prijatelj dece i omladine, on je i pratilac čovekov kroz čitav život: malo se Srpče upoznaje s njim, kad uzme prvu knjigu u ruke, mladić se oduševljava njegovim erotskim i patriotskim pesmama, a zreo se čovek uči iz njegovih političkih pesama, iz njegovih velikih prevoda i iz „Djulića uvelaka“ rodoljubivosti, stalnosti, izdržljivosti, odricanju, pomirenju s onim, što se ne da otkloniti. Ali to odricanje i to pomirenje sa sudbinom ne prelazi nikad u indiferentizam: Zmaj uči, i primerom pokazuje, da za sve lične nedaće u životu treba tražiti utehe u radu za opštu stvar, — i da se ta uteha u njemu i nahodi.

Sad često u snu čujem,
 Dečice moje, glas:
 Gde god je Srpče koje,
 Ljubi ga, radi nas!
 I tog je glasa tako
 Rajski utešna moć,
 Od glasa tog se vedri
 Žalosti moje noć.¹

(Djulići uveoci.)

O čika-Jovi se govorilo u nas dosada samo kao o dečjem pesniku. Medjutim vrlo veliko blago leži u njegovim proznim radovima, u njegovu „Nevenu“ i u njegovim knjižicama, još nesabrano i nesredjeno. Tu ima i pripovedaka (većinom prevoda) i opisa iz istorije, iz prirode, iz etnografije, iz geografije i t. d. Tek kada se

¹ Zmaj je imao petero dece i sva su mu u ranom detinjstvu pomrla.

i to gradivo izdvoji i sredi, i ujemči mu onaj uticaj, koji on prema svojoj valjanosti treba da ima, tek onda će se moći izreći i pravi sud o njegovom književnom radu na ovom polju, i onda će se videti, da je on našoj deci bio više i da će kroz dug niz godina to i ostati, no što mi danas možebiti i mislino. Ali i što mi danas mislimo, zaista nije malo, jer mi sad ne možemo ni da zamislimo svoju decu bez čika-Jovinih pesama niti pak, da će ikada doći vreme, u kome će nestati pesme, kao što su Molitve naše male Danice (kad moli boga:

Da iz oka moje majke,
Nikad suze ne poletē,
Da joj uvek čujem reči:
„Milo moje, dobro dete!“

ili kad veli:

Nabrala sam kitu cveća,
Ruže, ljilja, karavilja!
Usred srede uzdigla sam
Zelen stručak od bosilja.

Dok sam cveće ovo brala,
Kô u crkvi da sam bila;
Na boga sem pomišljala,
Bogu sam se pomolila:

Da mi andjô jedan dodje,
Kad doveće legnem spati,
Da ga pitam, bi' li smela
Ovo cveće bogi dati.)

ili Mali Jova, Materina maza, Marko u škripcu,
Mala Juca, Aca gušćar, Čvorak, Vivak, Sneško
Belić, Djače poletarče, Ded i unuk i mnoge
druge.

Dečje su pesme Zmajeve izišle dosad u ovim zbirkama:

Čika Jova Srpskoj deci, izdala Srpska književna
zadruga u Beogradu 1899. — Drugo, promenjeno izdanje,
s dodanim kasnije štampanim pesmama čika-Jovinim izišlo

je 1909. izdanjem knjižarnice Rajkovića i Ćukovića u Beogradu.

Čika Jova Srpskoj omladini, pesme za stariju decu. Izdanje Srpske književne zadruge u Beogradu 1901.

Obe su ove zbirke ilustrovane, a manje, neilustrovano, ali vrlo lepo opremljeno izdanje (oko 140 strana) izdalo je društvo „Zmaj“ u Sremskim Karlovcima pod natpisom *Srpčadi svoj i svuda za ciglih 20 potura i za godinu dana je gotovo sasvim rasprodalo* čitavo izdanje.

U ovoj je zbirci sastavljač pokušao, da čika-Jovu prikaže sa što više originalnih pesama, te stoga nije unosio u nju one pesme, za koje je znao pouzdano, da nisu izvorne.

Sve su ove knjige štampane u više od 30.000 primeraka dosada i sve ih je priredio pisac ovih redova.

Stariji je pesnik od Zmaja, ali je besumnje pod uticajem Zmajevim počeo pisati za decu, Ljubomir P. Nenadović, vrlo simpatičan književnik i duhovit putopisac. On nam je izneo nekoliko slika iz dečjeg života, naročito je pak mnoge basne ispričao u stihovima, ali mu ni stih ni slik nisu dosta laki. Bolje su mu patriotske pesme.¹⁾ Od starijih ima još i u Matije Bana nekoliko prigodnih dečjih pesama, ali su one bez ikakve vrednosti.

Mladjih pesnika, koji su pošli čika-Jovinim stopama u pevanju za decu, čitava je legija, neki će od njih kasnije biti spomenuti, ali se sada već može reći, da su čika-Jovini epigoni samo pojačali lošije strane njegova pevanja (kao što obično u epigona i biva), nemogući doseći, ili bar vrlo retko, i do njegovih dobrih strana. To se naro-

¹ Pesme Ljubomira P. Nenadovića za decu, izašle su u Beogradu 1891. pod natpisom: *Dečija biblioteka. Knjiga prva, bez imena pišćeva.*

čito opaža na plodnom piscu za decu, na Vasi Krstiću Ljubisavu.

V.

(Stevan V. Popović, čika-Steva. — Uvodjenje Jovana Grčića Milenka u dečju književnost. — Čika-Stevine zbirke. — Metodska pogreška njegova rada. — Vrednost njegovih pripovedaka i opisa. — Razlika izmedju njega i čika-Jove.)

Rad i uticaj dr. Djordja Natoševića zadobio je za dečju književnost posle čika-Jove još jednoga vrlo darovitog književnika, Stevana V. Popovića, čika-Stevu. Čika-Steva je najviše učinio, da se književnost za decu u nas razvije i deci knjiga omili. On joj je upravo odredio pravac, u kome se ona i danas nahodi. Prvi mu je početak bio veoma srećan¹, iz umetničke i narodne poezije uzeo je pogodno gradivo za decu, i tako je uveo u dečju književnost i Jovana Grčića Milenka, u svoje doba nedovoljno cenjenoga a posle rane smrti brzo zaboravljenoga pesnika, i ujemčio mu tim za dugo vreme stalno mesto u dečjim školskim i drugim čitankama. Milenkovi nam laki i prirodni stihovi, mi nemamo nijednoga pesnika, koji je tako slobodno i pouzdano vladao jezikom u vezanu slogu ne čineći mu nikakva nasilja, slikaju u pogodjenim i vešto bačenim crtama seosku prirodu i život u njoj, i to ne samo život mladički no i život dečji, i ovim se već i sami preporučie i za dečju lektiru, iako nisu naročito za decu pisani. Ali su joj možebiti baš zato mogli i najbolje poslužiti, da se i tu opravda Štormov paradoks: ako za decu pišeš, ne smeš za decu pisati.

„Venac pesama“ je bio prva sveska Dečjega sveta, a kao druga izišle su Slike i prilike, — zbirka, koja je postala tipska za dečju knjigu u nas sve do današnjih

¹ Venac pesama, Pešta 1872. — Božićni dar, niz pesama odrasloj Srpčadi, Novi Sad 1872.

dana. U toj se knjizi odmenjuje pesma i proza, zabava i pouka, a ima i slika u njoj, na koje se, kao što je to obično bilo u dečjoj knjizi srpskoj, nije obraćala velika pažnja, jer je uvek bilo glavno, samo da ih ima, a ne ujedno i kakve treba da su. Za ovom su se knjigom redjale njegove dalje slične zbirke (Božić, dar dobroj deci Pančevo 1873.—1877., četiri tečaja; sve sveske ne potuču od čika-Steve; Radovanov dar, Novi Sad 1877; Dani odmora, Novi Sad 1878; Česnica, Novi Sad 1879; Dani noć, Novi Sad 1880; Bosilje, Novi Sad 1880; Badnjak, Novi Sad 1880; Mali svet, Novi Sad 1882; Dečje radovanje, Novi Sad 1882; Biser cveće, Beograd 1905., koje su većinom i po nekoliko izdanja dočekale, a osim njih je čika-Steva priredio još i druge zabavne i poučne knjige (mahom prevodi), i vrlo kratko vreme veoma vešto uređivao Radovan, list za srpsku decu (Novi Sad 1876., svega četiri sveske).

Ne može se nikako reći, da sadržina ovih knjiga nije bila dobra. Tu je bilo uvek čika-Jovinih pesama i čika-Stevinih pripovedaka i raznih opisa, a obojica su bili majstori u pisanju za decu i pisali tako, da su njihova dela ne samo deca no i stariji s uživanjem čitali (prava kriterija za dobru knjigu za decu)—bili su dakle pravi umetnici. Ali je ipak način čika-Stevina rada bio pogrešan i nije dao, da dobra sadržina dodje do svoga pravog utiska. U njegovim je knjigama gotovo uvek neko šarenilo, retko kad koja da ima jedinstva. Deca se ni na jednoj stvari ne mogu da zadrže i u nju udube, posle pesme dolazi priča, posle priče kakvo tumačenje prirodnih pojava, pa opet pesma, pa kakva slika iz istorije i tako neprestano jedno izbija drugo i ne da ničemu da dodje do dubljega utiska. Deca dobijaju od svega po malo da štrpnu, čalabrenu i kvare takim čalabrcanjem i svoj duhovni želudac onesposobljavajući ga za jači i istrajniji rad. Kad dete taku jednu knjigu pročita „od svega mu ostoje samo zbrka maglovitih predstava“.

Što je čika-Steva takvu knjigu dečju zasnovao, to je bilo od štetnih posledica ne samo toga radi, no i što su gotovo svi kasniji dečji pisci, ili upravo sastavljači dečjih knjiga, smatrali, da je to prava dečja knjiga i da tako treba knjige za decu sastavljati.

Radovi čika - Stevini i čika - Jovini dopunjuju jedan drugi, i opšte je mišljenje u nas, da je za dečju književnost srpsku čika-Steva na proznom polju ono, što čika-Jova na pesničkom. I čika-Steva se nije zaustavio samo na pisanju pripovedaka (pisao je on čak i pesme!) no je obuhvatio i celokupnu pouku i dao nam i slike iz istorije i mitologije, iz geografije i prirodnih nauka. On je, kao što se vidi, na širokoj osnovi zasnovao svoj rad i bio krčilac na svim stranama.

U mnogom čemu je rad čika-Stevin zaista sličan čika-Jovinu. Da čika-Steva ima eminentan dar za pričanje, to je dokazao Stevan V. Popović svojim pripovetkama iz srpskoga života, koje su danas zaboravljene možebiti samo stoga, što politični rad St. V. Popovića nije bio popularan. Mali narodi imaju vrlo često, kao i mali ljudi, ograničeni vidik, i ne retko ne razlikuju ni ono, što se ne da ili što ne treba spajati. Čika-Steva je dokle imao pesniškoga talenta kao i čika-Jova, a pošto je umeo takodje i decu vrlo dobro da posmatra (što nam n. pr. dokazuje i ljubav maloga karlovačkog gimnaziste u „Vrbovu klinu“), bio je stvoren za pisca za decu. Ali iako on tvrdi „najveća mi je pasija bila da pišem za decu, — jer sam s decom odrastao, ona su me tako reći i školovala, njih volijem i danas nego matore ljude“ (iz jednoga privatnog pisma od 2. (14.) nov. 1881.), ipak njegov književni rad to ne posveđava sasvim, jer nije radio na dečjoj književnosti s potrebnom ozbiljnošću ni predanošću, pa ni onakvim, kakve pokazuje u svojim pripovetkama za odrasle. Njegov mu je talenat pomogao, te je dao i za decu vrlo dobre stvari, njegovo je pričanje živo i plastično, lako i primam-

ljivo, protkano pravim, svežim humorom (dabogme da i u njega ima onoga pogledanja ispod oka na starije, kao i kod čika-Jove, iz gotovo istih uzroka, s kojih i u Zmaja), ali se on nije hteo da potruži, da nam da više originalnih stvari, iako je to mogao vrlo lako učiniti, već je obično potezao za već gotovim nacrtima iz stranih književnosti. To se istina u njegovim radovima gotovo nikako i ne oseća, ali pošto nam nije dao ni jedno delo, njegovi radovi ne mogu imati ono značenje u književnosti, što ih imaju Zmajeve pesme, iako je i u ovima mnogo prerada. Ali se iz Zmajevih pesama može izdvojiti stvarno rasporedjena mnoga celina, koja predstavlja jedno književno delo, a iz svih radova čika-Stevinih jedva da će se moći i jedna celina sastaviti, koja bi bila od trajne vrednosti, iako će neke od njegovih pripovedaka (pa ma i ne bile u svemu izvorne) kao n. pr. Vrabac Podunavac priča svoj život još zadugo nalaziti zahvalnih čitalaca ne samo među decom no i među starijima. Stevan V. Popović u svom radu na dečjoj književnosti nije pokazao dosta odlučnosti, a mnogo je svoga adidjara upotrebio, da njime optoči tudje gradivo. Dalja je pak razlika između Zmaja i njega i u tome (a to kao da je i posledica istom spomenute), što je Zmaj kasnije sve više i više prigrlljivao dečju književnost i nikada je nije napuštao, dok se čika-Steva u poslednje doba, na veliku štetu i „velike“ i „male“ književnosti srpske, sasvim povukao s toga polja.

VI.

(Neven na grobu Zmajeve Ruže. — Neven, čika-Jovini list. — Značenje Nevena. — Nevenovi stariji saradnici. — Nevenovi mlađji saradnici: Jovan Maksimović [braca-Jova] i drugi.)

U sedamdesetim godinama, po svoj prilici kao dramaturg narodnoga pozorišta u Beogradu, prešao je jednom Zmaj u Pančevo, da pohodi grob svoje Ruže, kojoj je

nekad ispevao „Djuliće“, a tada pevao „Djuliće uveoke“. Njegova je namera bila, da nečujno i neznano prodje kroz Pančevo, da prolije toplu suzu na grobu svoje verne ljube, koja ga je tako rano ostavila, i proživi jedan dan posvećen isključivo njezinoj uspomeni. Više je godina prošlo, otkad on nije bio na njenu grobu, — sad više neće biti bosiljka na njemu, niti mu se može kroz njegov miris pričuti glasak: „Šta sad radi moja Smiljka“, jer je i posledni залог njihove ljubavi, njihova mezimica, ubrzo otišla za majkom.

Pust je grob tražio nesrećni pesnik, a kad mu je stigao, našao ga je obraslog svega nevenom. Jedna je dobra duša zasadila i negovala to cveće na grobu ljube pesnikove.

Zmaj se setio, koja je to dobra duša bila; znao je, da je to ona ista duša, koja je Ružu i u njezinoj bolesti negovala i dvorila. I to nisu bile sad samo suze bolova, što ih je pesnik prolio nad grobom svoga svelog djulića; u njima je bilo i ugodnoga čustva, koje izazivaju u nama saučešće i uteha. Sa groba Ružina pesnik je otišao onoj, koja je takodje očuvala ljubav i preko groba:

„Morao sam vam doći, iako sam drukčije mislio. Hvala vam. Ali onaj neven na Ružinu grobu neće tako brzo precvetati. Ja ću ga zasaditi u srca dece srpske.“

Naskoro zatim Zmaj je pokrenuo svoj dečji list. Listu je bilo ime Neven, čika-Jovin list.

List je izlazio od druge polovine 1880. godine pa, s prekidom, sve do smrti pesnikove, i neko vreme posle smrti njegove, dok nije, neobjavljeno, prestao izlaziti (1908.).

„Neven“ je najznačajnija pojava u srpskoj književnosti za decu. On nije donosio samo one divne Zmajeve pesmice, kad je čika-Jova bio u naj jačem naponu svoga književnog delanja no i mnoge prozne radove, napisane onim njegovim svežim, slatkim jezikom. Tu ima pripovedaka, basana, pozorišnih igara, ovejanih zrnaca (aforizama), izbora iz narodnih umotvorina, slika i opisa iz mitologije

i istorije, iz geografije i etnografije i iz svih grana prirodnih nauka, raznih daštanja i zagonetaka, u stihu i u prozi, pa ne sme ostati nespomenuta ni originalna čika-Jovina pošta, njegovi razgovori sa saradnicima i s čitaocima „Nevenovim“. Tu ima i beležaka iz doživljaja čika-Jovinih, njegovih uspomena, te će stoga neki članci imati i biografske vrednosti. „Neven“ je za nas bogat rudnik, u koji će nekad ulaziti istraživači, da izvade iz njega blago, što ga krije, i rastoče ga po narodu. Uz „Neven“ pak valja spomenuti i njegove čitančice za veću i za manju decu, Prednevenče i Medjnevenče, koje su se javljale u Zagrebu i u Novom Sadu, pre no što će ponovo pokrenuti „Neven“, i o odmoru školskom, kad „Neven“ nije izlazio. Njihova se sadržina ne razlikuje od „Nevenove“.

S početka je Zmaj gotovo sam ispunjavao ceo broj. Os svojih starijih prijatelja imao je za saradnike dra Iliju Ognjanovića (Abukazema, poznatoga Zmajeva saradnika na humorističnim listovima i drugim publikacijama), Djordja Natoševića, Mišu Dimitrijevića, Djordja Rajkovića, Jovana Djordjevića i druge. I Stevan Sremac se kasnije javljao u „Nevenu“ svojim istorijskim slikama. Ali je ubrzo „Neven“ vaspitao sam sebi svoje saradnike. Pod uticajem pesama i prepovedaka u „Nevenu“ počeo se buditi u njegovih čitalaca težnja, da i sami što-god stvore. Među djacima pojedinih srednjih i stručnih škola počeo se sklapati krugovi, koji se uzajamno podsticahu. Najvažniji se takov krug pojavio u gimnaziji u Sremskim Karlovcima („Sloga“) i iz njega je izišao najmiliji Zmajev saradnik, Jovan Maksimović, braca-Jova.

Braca-Jova je najoriginalniji i najliterarniji srpski pripovedač za decu. On nije nikako upao u onu šablonu za dečju pripovetku, po kojoj se uporedo iznose vrline i poroci i na kraju redovno vrline i preko zasluge nagradjuju, a poroci, i opet više no što treba, kažnjavaju. On nije imitovao ni već gotovim pripovetkama, iako pod-

staknut njima, već od prvoga početka dečjem životu. Sve, što nam je izneo, on je, razume se bar donekle, čuo i video oko sebe. Na prvoj mu je već pripovetki čika-Jova u svojoj pošti čestitao i rekao, da je pokazao krasna dara za pripovedanje deci. Spoljašnjoj formi učio se Maksimović prvo od Paje Markovića Adamova i od Laze K. Lazarevića, od ovoga je primio i onaj obrt u karakteru prikazanih ličnosti, koji ni u jednoga ni u drugoga nije uvek dovoljno motivovan, a posle od ruskih pripovedača. Kasnije je pod uticajem velikih ugleda postao sve skeptičniji i od mnogo godina sasvim prestao raditi na pripovetki.

Ali njegove su pripovetke kraj svih svojih dobrih osobina ipak zato više pripovetke o deci no pripovetke za decu, naročito pak kasnije, na kojima se već jasno opaža udubljenija studija ruske književnosti. On posmatra život dečji i život prirodni, često ih vrlo potanko ocrtava, a zaboravlja ili bar zadržava radnju, koja je deci najvažnija. Njegove karakteristike veoma često nisu u radnji prikazane, kao što to deca najviše vole, a kakve se većinom nahode u narodnim pričama i u basnama, no u dužim ili kraćim opisima. Osim toga se gotovo izključivo zadržava na dečjem životu (samo je u jednoj pripovetki, Božić pod vedim nebom, odstupio od toga, ako ne uzmemo u obzir pripovetku Siromašna kesica, koja ne pretenduje na originalnost), a poznato je, da deca rado glede iznad sebe, da bi rado postala ljudi, i da više uživaju u Odisejevim lutanjima i u Robinsonovim doživljajima, no u svojim ograničenim i skućenim prilikama, sred kojih se neprestano javlja težnja, da se iz njih izidje ili bar jedan red, nalog, zapovest prekrši, a kazna izbegne.

Velika je šteta, što Maksimovićeve pripovetke nisu još sve sabrane u jednoj ili u više zbiraka. Dosada je izišao samo jedan deo u zasebnoj knjizi. Nevenčie, knjiga pripovedaka od braca-Jove (Novi Sad 1888.) donosi nam samo neke najranije pripovetke njegove. Ostale se sve

nahode u „Nevenu“ i u Polaženiku, božićnom daru srpskoj deci, koji je sam braca-Jova spremio (Novi Sad 1884.).

Posle braca-Jove su najbolje pripovetke pisali u „Nevenu“ Milutin Jakšić (M-tin, M-n J-ć), koji je posle s uspehom radio na pripovetki iz narodnoga života, dok se nije predao nauci, i Mladen Simonović (braca Mladen), u čijim se pripovedkama vidi težnja za udubljenim posmatranjem, ali inače priča lako i s humorom. I drugi sinovac pesnika i slikara Djure Jakšića, Mileta Jakšić (M--ća), danas jedan od najboljih pesnika naših, ogledao se u „Nevenu“ ne samo pripovetkom no i pozorišnom igrom i pesmom. Više je pripovedaka sastavio još i Bogoljub Tirić (Tir.), neposredno iz života izvadjenih i toplo napisanih, samo je šteta, što nije pustio događaje, da sami za sebe govore, no se gubio u moralisanju.

Iz istoga kruga, iz koga je izišao braca-Jova, stupio je na književno polje i daroviti, nažalost rano preminuli, Nikola Manojlović Rajko. On je i u svojim najmlađim godinama vodio tešku borbu sa životom, te stoga većinom lake pesmice Zmajevе, humorom protkane, nisu mogle na-nj uticati; pesme njegove, i u „Nevenu“ štampane, teške su i ozbiljne. Sasvim je pak Zmajevim stopama pošao Radovan Košutić, i nasledovao mu je tako, da je kasnije i sam Zmaj smatrao Košutićeve pesme za svoje. Može biti, da ga je na to zavelo i to, što je Košutić uzeo nekadašnji Zmajev pseudonim Radan (a potpisavao se u dečjoj književnosti i braca-Radovan). I Milorad Mitrović, takodje već pokojni pesnik, koji je kasnije izišao na glas sa svojih ljubavnih i političkih pesama, okušao se takodje i u „Nevenu“ na pesmi za decu, pa i na pripovetki, ali bez uspeha.

VII.

(Dečja književnost i učitelji. — Cilj književnosti za decu. — Mita Nešković i Petar Despotović. — Knjige za poklanjanje učenicima o ispitu. — Milan Dj. Milićević i Milorad P. Šapčanin.)

Pored ovoga kruga dečjih pisaca, koji počinje čika-Jovom i čika-Stevom i završuje „Nevenovim“ saradnicima, i u kome rade većinom umetnici, daroviti pesnici i pripovedači, javlja se i drugi, koji takodje potiče od Natoševićeva i Vukićevićeva Prijatelja srpske mladeži. Ovaj drugi krug vode učitelji, a na čelu su mu Mita Nešković i Petar Despotović, koji su se i ogledali prvo na pomenutome listu.

Učitelji su i u nas, kao i u drugih naroda, veoma mnogo omeli, da se književnost za decu pravilno razvije, ili upravo, da se i našoj književnosti stvori prava lektira za decu. Smatrajući dečju književnost kao sastavni deo pedagogije (što im niko zameriti ne može), oni su sasvim smeli s uma, da je književnost za decu samo jedno sredstvo vaspitno, koje se sa strane uzima, kao što i nauka, i kao što nauku treba da obradjuje samo onaj, koji je za nju pozvan i spreman, a to je naučnik, tako isto da i književnost, pa ma ona bila i „samo za decu“, treba da obradjuje jedino onaj, koji uopšte i stvara književnost, a to je pesnik. Pesnici su jedino pozvani, da stvaraju lepu književnost, i samo će se tako i moći postići ono, za čim se lepom književnošću i umetnošću i u vaspitanju teži. Jer lepom književnom delu za decu ne može biti drugi cilj na lepom književnom delu uopšte. Sasvim je pogrešno dakle i književnost dečju staviti neposredno pod uobičajeni najviši cilj vaspitanja, stvaranje moralnoga karaktera, i s toga stanovišta presudjivati vrednost jednoga dela ili čak i spremati čitavu književnost, kao što je to učinila specifična književnost dečja. Na svaki

način da ni književnost, ako hoće da bude vaspitno sredstvo, ne sme doći u sukob sa ciljevima vaspitnim, ali se ona ne sme ogrešiti ni o svoj neposredni zadatak. Književnost i u pedagogiji treba da vaspitava ukus, da pripremi estetičko uživanje i tim izaziva već u mladom naraštaju trajnu zainteresovanost za narodnu književnost.

M i t a N e š k o v i ć je uređivao listove i razne zbirke, sam ili s Aleksandrom Kuzmanovićem (Dečiji prijatelj, Zemun 1875.—1877.); Mala škola, djačka biblioteka, Zemun I. 1876., II. 1879.; Polazajnikov dar, Pančevo 1881. i 1892.; Niz bisera, Pančevo 1885.) i nije ničim odvojio od načina, po kojima su učitelji sastavljali knjige za decu, t. j. zabava nije bila zabavna, nije spremala estetičko uživanje, a pouka nije bila poučna, nije poticala od znaoca, koji, kad samo pogodi način popularnoga razlaganja, najbolje zna, kako jednu stvar iz njegova kruga treba prikazati, pa da se ona najbolje primi. Ali je ipak u njegovim knjigama bilo nešto od vrednosti: Zmaj mu je priložio nekoliko pesama.

Petar Despotović je obradjivao originalnu pripovetku. Njegove su pripovetke (Zanat je zlatan, Beograd 1871.; Za o drug, Pančevo 1881.; Dve lažne zlatice, Sombor 1892.) pisane sasvim u pravcu nemačkih moralnih pripovedaka za decu: ko je beo, in kosa mu crna ne ostaje, ko je crn, ni zubi mu nisu beli, i sve se svršuje obligatnim preteranim nagradjivanjem dobrih i kažnjavanjem zlih. Pojezije u njima nema nimalo, a Despotović bi je možebiti i mogao dati, da nije mislio, da se u pripovetki za decu mora moralisati i samo moralisati. Ni svojom poslednjom knjigom (Djačkorođovanje, zbirka, Beograd 1903.) nije pružio delo od vrednosti. Već je bolju lektiru dao deci svojim biografijama (Život Dimitrija Obradovića; Crni Djordje, vrhovni vodj srpski; Miloš Obrenović); izbor mu je tu dobar, a u ži-

votopisu je Dositejevu naročito pogodio to, što je puštao Dositeja sam da govori.

Pored toga kruga, koji su povelili medju učiteljima u Avstro-Ugarskoj Nešković i Despotović, i o kome će biti još reči, kad se bude govorilo o dečjim listovima, što sad počinju bujnije nicati, javlja se i u Srbiji specifična književnost dečja radovima Milana Dj. Milićevića i Milorada Popovića Šapčanina. Oni su, kao činovnici ministarstva prosvete i kao nadzornici osnovnih škola, smatrali za svoju dužnost, da sastavljaju knjige za decu, kojima bi se mogla deca o ispitima nagradjivati, ili koje bi im i inače mogle kao lektira poslužiti. A onaj način širenja knjiga medju učenicima (t. j. poklanjanje o ispitima), dosta je rano prešao iz Austrije u Srbiju. U tome smeru štampane su 1851. godine „od praviteljstva“ u Beogradu dve sveske Dobrotvora za mladež i odrasle, i prva je donela Blage običaje od Dositeja Obradovića, a druga Put k sreći ili misli čoveka Hristjanina na svaki dan preko sedmice; zatim 1853., Uskršnja jaja pripovetka za dobru decu (od H. Šmida). Posle toga kao da je bila pauza u izdavanju sve do 1867., a te je godine izdalo ministarstvo prosvete Dar dobroj deci (od Milorada Popovića Šapčanina), za koji se zna, da nikako nije ni ulazio u knjižarnice. Od to je doba ministarstvo prosvete izdavalo i otkupljivalo mnogo knjiga za poklanjanje učenicima, ali je retko kad bilo srećne ruke u tome poslu.

Milan Dj. Milićević je kao urednik „Škole“ po primeru Natoševićevu unosi u svoj list i lektiru za decu i odande je preštampano. Pisao je i prevodio pripovetke (Marija Karpantijer, Istinske priče, Beograd 1870.; Andjeo u palanci i još nekoliko priče, Beograd 1872.; Žil Sando, Galebova stena, Beograd 1874. i 1876.) i poučne stvari (Razgovori o nauci od L. Bijarta, Beograd 1870.; Žan Mase, Šta biva

o d z a l o g a j a h l e b a, Beograd 1874.; Š k o l i c a, zbirka moralnih i građanskih pouka, izišla u Beogradu 1873. i 1889.) i sastavio zbirku D j a č k a r a d o s t (Beograd 1871.) Istinske priče su mešavina pouke i zabave, ovom je trebalo valjda da se zasлади gorčina pouke, te da je deca lakše progutaju; napisana je po svim pravilima nestetične književnosti; A n d j e o u p a l a n c i i druge priče imaju istaknute tendencije i njih su radi i napisane; poznata je pak Žil Sandova pripovetka Galebova stena jedna od najboljih naših prevedenih knjiga za decu, i ova je u slast čitaju, jer je napisao — umetnik. Ali bi i ova pripovetka, što se dečacima, koji su puni Robinsona, mora dopasti, mnogo dobila, kad bi se onaj nepotrebn, tendenciozni dodatak o izboru poziva izostavio. R a z o - g o v o r i o n a u c i morali su biti premise za moralne pouke, svaki gotovo razgovor ima dodatak „za vladanje“ (jer kako bi bez takoga nametnutog morala i mogla da bude dobra dečja knjiga!); Š t a b i v a o d z a l o g a j a h l e b a je popularna fiziologija, u isti mah dva puta prevedena.

Milorad P. Š a p č a n i n je i 1870. godine izdao D a r d o b r o j d e c i, i po svoj prilici je i ovaj samo poklanjao deci kao i prvi. Iako je Šapčanin bio pesnik i pripovedač, u ovim je knjižicama suhoparan, jer je mislio, da tu treba da bude pedagog, a ne pesnik. Ali će mu zato pesme, koje nije pisao za decu (pesme iz prirode, idile sa sela i naročito lepa idila B o ž i ć), još zadugo očuvati ime i u dečjoj književnosti, zar da se i opet za-pravo dade Štormu. Dve mu drame po narodnim pesmama (Miloš u Latinima, Zidanje Ravanice) izazivaće dečju zainteresovanost svojim šarenilom, ali neće ostavljati dublji utisak u njima. Šapčanin je preveo i pre-radio još i K a m p e o v a R o b i n s o n a m l a d j e g a (Beograd 1874.), čim nije pokazao najbolji literarni ukus.

VIII.

(Dečji listovi od 1875. osim „Nevena“. — Njihovi saradnici na zabavnom delu, osim učitelja; pesnici: Vojslav J. Ilijć i drugi, pripovedači: Stevan Srećmac, Janko Veselinović, Radoje Domanović i drugi. — Pouka u ovim listovima. — Karakteristika ovih dečjih listova.)

Na deset godina posle prvoga dečjeg lista srpskog javlja se (1875.) drugi, već pomenuti Dečiji prijatelj, koji je istrajavao nekoliko godina. Treći se, čika-Stevin Radovan (1876.), kao što videsmo, brzo izgubio, a istom se četvrti, Golub, pokrenut 1879. godine pod uredništvom Jovana Blagojevića u Somboru, održao i izilazi sve do danas bez prekida, te je prema tome to sada najstariji dečji list srpski. Sadašnji mu je urednik Kosta Stojanović.

Posle ovih listova već se ubrzo jedan za drugim počinju javljati listovi za decu, većinom u Srbiji, ali je malo koji živio duže vremena. G. 1881. javlja se Srpčica (Beograd), pod uredništvom Dimitrija Josića a zatim Jovana Miodragovića; 1888. Djače (Niš i Beograd), urednik Petar M. Niketić; 1889. Mala Srbadija (Beograd), koja, s prekidanjem, i danas izlazi kao list Učiteljskoga udruženja (urednik St. Stanišić); 1893. Knjižica, list za školsku omladinu i svakoga prijatelja nauke (Niš), urednik Nikola Vrsalović, prvi list za omladinu srednjih škola; 1893. Spomenak (Pančevo), urednik Ivan Martinović, i ovaj se list održao do danas; 1894. Lasta (Beograd), urednik Mihailo Marković; 1895. Školica (Požarevac), urednik Mihailo M. Stevanović; 1896. Zbirka, list za omladinu srednjih škola (Beograd), urednik Živojin O. Dačić; 1897. Podmladak list za omladinu srednjih škola (Beograd), urednik Momčilo Ivanić; 1897. Zorica (Beograd), urednik Mihailo Jović; 1900. Uzdanica, ilustrovan list za omladinu, urednik A. Stanojević; 1901. Školsko Zvonce (Beograd), urednik Jovan Maksi-

mović (ne braca-Jova); 1905. *Dj a č k i n a p r e d a k* (Leskovac), urednik Kosta Dimitrijević, a zatim Milan Popović; i ovaj se list do danas održao. U Bosni je kratko vreme izlazio *Ilustrovani mali svijet* (Sarajevo 1903.), urednik Špiro Bocarić.

Za sve se te listove može reći, da nisu ni blizu odgovarali i da ne odgovaraju svojoj nameni, pa i kad bismo se postavili na stanovište, da su listovi za decu zaista potrebni. U pesmama se većinom nasleduje čika-Jovi, s kakvim uspehom, to smo već napred čuli. I čika-Jova se veoma mnogo zadržavao na dečjem svetu, a u njegovih je nasledovača to još u mnogo većoj meri, kao da decu jedino i interesuje dečji svet. Ali se ti nasledovači čika-Jovini ne prenose ni u dečji način posmatranja, no sav dečji život i svu prirodu posmatraju, kao što ih obično ljudi posmatraju, pa to posle deci podmeću. Sasvim je prirodno, da to za decu ne može biti primamljivo, jer ona tu niti vide sebe, niti upoznaju ljude. Njihova se težnja, da vide i upoznadu nešto iznad sebe, tako zaista ne zadovoljava, i ona se neprestano svlače dole u uzak krug onoga, što se starijima na njima dopada.

Jedini je valjada izuzetak od toga, i to svetao izuzetak, znameniti pesnik Vojislav J. Ilić, s nekoliko svojih vrlo lepo uspelih sličica iz prirode i dobrih patriotskih pesama, koje se ne gube samo u deklamovanju zvučnih reči, no nam obično iznose neposredno kakvu geografsku ili istorijsku sliku pred oči. Treba samo porediti njegova *Rastka* (*Svetoga Savu*), pesmu s puno dramskoga efekta, u kojoj je sve tako živo, da se čini, kao da se sve vidi i čuje, što se u njoj prikazuje, s pesmom o Svetom Savi od Milorada P. Šapčanina, pa i s onom od samoga Zmaja, pa da se odmah vidi velika razlika. Nema sumnje, da se od svih tih pesama, od kojih se ni za jednu ne može reći, da je rdjava, deci mora najviše dopasti Vojislavljeva, jer je u njoj prikazana radnja,

što deci najviše godi. U tome je on dakle učinio besumnje jedan napredak i iznad Zmaja, ali je nažalost u tom pravcu sam malo radio, a nije imao u njemu ni nasledovača, i ako ih je inače imao vrlo mnogo. Sve dečje pesme Vojislavove pribrane su sa svim ostalim u izdanju Srpske književne zadruge, što je izišlo u dve sveske (Beograd 1907. i 1909.). Mnogo je bio slabiji Vladimir M. Jovanović, koji je neko vreme bio popularan pesnik. On je izneo dosta slika iz detinjstva, često je našao i veoma zgodne predmete, ali njihova obrada nema pesničkih draži ni čari u sebi. Dečje su mu pesme izišle i u zasebnoj zbirci (*Iz detinjstva*, Beograd 1890.). Od kasnijih priznanih književnika ogledali su se na dečjoj pesmi još i Branislav Dj. Nušić, poznati dramatičar, i dva Hercegovca Aleksa Šantić i Svetozar Ćorović.

Kao što je za dečju pesmu napredek, što je pojedinim urednicima pošlo za rukom, da zadobiju za nju Vojislava, tako je isto dobro došlo i pripovetki za decu, što su za nju zainteresovani i već priznani umetnici. Tako se susrećemo i u dečjim listovima i s imenom najboljega majstora u istorijskoj pripovetki i odličnoga humoriste Stevana Sremca, koji je i deci ispričao nekoliko strana „iz knjiga starostavnih“¹ a zatim s izvrsnim prikazivačem seoskoga života u Srbiji, Jankom Veselinovićem, i s darovitim ali nesredjenim Radujem Domanovićem, koji je i za pripovedku za decu imao sretnih ideja, ali nije imao načina. Šteta je, što su oba ova darovita pripovedača išla opštom strujom mislila, da za decu treba pisati samo o deci.² Ali će se

¹ Ove pripovetke, zajedno sa svim ostalim Sremčevim istorijskim pripovetkama (osim jedne) odštampala je, pod natpisom *Iz knjiga starostavnih*, Matica Srpska u svojim „Knjigama za narod“ sve su one veoma pogodna čitanka i za decu.

² Domanovićeve Tri priče za omladinu izišle su i zasebno u Beogradu, izdanjem „Pedagoškoga pregleda“, 1903.

u njihovim ostalim spisima (kao i kod drugih dobrih pripovedača naših, n. pr. Sime Matavulja, Laze K. Lazarevića, Svetolika P. Rankovića, Borisava Stankovića i. dr.) naći dosta pogodne lektire i za decu, koja će besumnje bolje pristati no ona, koju su naročito deci namenili. A tako je isto i sa Svetozarom Ćorovićem, medju čijim će ostalim pripovetkama i deca naći bolju hranu, no što je pružaju njegove B a k i n e p r i č e (Pančevo 1898.), za decu napisane.

Ovo su bili najvažniji saradnici naših dečjih listova medju umetnicima, koji su zaista bili i pozvani da stvaraju književnost (pa bilo da su je nazvali baš i književnošću za decu), i koji bi besumnje dali mnogo bolje stvari, da nisu često bili i suviše svesni o tome, da baš za decu pišu. Ostali su radnici bili mahom učitelji, a o njihovu će se radu govoriti za sebe u narednom odeljku.

Da rečemo samo još reč-dve i o pouci u tim listovima. Pouka je bila odreda slaba, i ona je bila tim slabija, što su je učitelji većinom sami obradjivali. Ono, što su bar donekle učinili na umetničkom polju, ovde su sasvim propustili, t. j. da pozovu u saradnju one, koji su u prvom redu pozvani, da rade na nauci, pa i na popularnoj, a to su naučnici. Pouka je u listovima, što su ih srednjoškolski učitelji uredjivali, već nešto bolja, ali je zato bila u njima zabava mahom slabo zastupljena.

Uredjivanje ovih listova vršilo se uopšte bez plana, bez odredjenih principa, pa štaviše i bez dobrih ugleda. Ako je ponegde koji princip i postavljen, ili se pogdegdje pozivalo na koji dobar ugled, — to nas ne može nimalo uveriti, kao da se tu i s odredjenim planom radilo. Tako je n. pr. „Golub“ stavio sebi u zadatak, da ne donosi gatke niti ikakve fantastične stvari (princip, koji se istina još i danas neprestano održava — najnoviji mu je zastupnik

dr. Bidenkap,¹ ali je pri svem tom veoma neopravdan, naročito za decu, koja žive u fantaziji i koja prema tome i u umetničkim delima moraju tražiti više fantazije no odrasli), ali mu je uopšte izbor gradiva tako slab, da se jedva može naći koja stvar od vrednosti u njemu. Kako kod „Goluba“, tako često i kod drugih listova sami čitaoci, i to većinom bez ikakva talenta, ubrzo postaju i saradnicima svojih listova i time ih čine zaista dečjim listovima u pravom smislu te reči. Od toga se ni čika-Jovin „Neven“ nije mogao uvek osloboditi, te su stoga one godine, gde rad netalentovanih početnika preteže (u sredini), znatno slabije od ostalih.

IX.

(Učitelji kao pisci za decu. — Jovan Miodragović, Mihailo Jović i drugi. — Radna dramskoj književnosti za decu. — Jedno seosko djačko pozorište.)

Rad prvih učitelja na specifičnoj dečjoj književnosti medju Srbima u Avstro-Ugarskoj, Neškovića i Despotovića, nahodi svoje produženje u radu ostalih učitelja, koji su većinom i saradnici „Goluba“ i „Spomenka“, ali je ipak njihov mahom neumetnički rad zadržavan spisima čika-Jovininim i čika-Stevinim, što je bilo od velike koristi po vaspitanje ukusa u naše omladine. U Srbiji je, posle radova Milićevićevih i Šapčaninovih, književnost za decu prešla gotovo isključivo u ruke učiteljske, pa iako su čika-Jovinci čika-Stevine knjige i donde dopirale, pa i onde preštampane (dve sveske *Radovana*, Beograd 1893, sa sadržinom iz lista *Radovana*, *Biser-cveće*); *Neven* je neko vreme (1891.) izlazio u Beogradu, ipak je uticaj njihova rada bio slabiji sve do najnovijega doba, kada su izišle zbirke čika-Jovinih pesama u Beogradu i u velikim količinama medju decu rasturene.

¹ Dr. Georg Biedenkapp, Was erzähle ich meinem Sechsjährigen (Jena 1903.).

Jedan je od prvih i najvrednijih radnika na dečjoj književnosti, koji se javljaju posle Milićevića i Šapčanina, Jovan Miodragović, koga smo već upoznali i kao urednika „Srpčeta“. Ali se za njegov rad ne može samo reći, da je bio bez uspeha, no je upravo bio od ogromne štete po razvoj dečje književnosti. Jer malo je pisaca za decu, koji su dali tako rdjave knjige kao što je Miodragovićev Bosiljak (u četiri struka, Niš i Beograd od 1888.—1890.), u kome su zbrda-zdola nabacani članci sa slikama, i jedno i drugo od negativne vrednosti, bez ijednoga traga od umetnosti. I što je najžalosnije, poneki su od ovih „strukova“, preštapavani i rastureni u više hiljada primeraka, tim više doprineli kvarenju ukusa u srpske omladine. Ranije je izdao Miodragović Zagorkinju ili život naš u šumi i bez šuma (Beograd 1880. i 1886.). Pred knjigom, pod natpisima Ko je ovo? i Koj je ovo? (slike seljaka i seljanke), opisuje svoga oca i svoju majku s dosta interesantnih podataka iz seoskoga života onoga doba. U knjizi se govori o šumama, o njihovu postanju, o njihovu uticanju, sve protkanó mnogim navodima iz narodnih umotvorina i iz srpskih i stranih pesnika, ali je sve suviše tendenciozno i neprirodno ispričano i sastavljeno, a da bi moglo biti podesna lektira za decu. 1887. napisao je Pričanja Srbima i Srpčićima o narodu njihovom (Beograd), gde sasvim izveštačenim jezikom, koji bi trebalo tokorse da bude svima pristupačan, i s mnogo pogrešaka izlaže narodnu istoriju. Isti mu je jezik i u ostalim knjigama za decu, a njim su napisane i priče za decu, što su izišle u zbirkama: Bosiljka (Beograd 1903.) i Selen a (Beograd 1907.), skup pripovedaka, u kojima je malo radnje i još manje fantazije, dakle baš onoga, što je u pripovetki za decu najpotrebnije. U „Seleni“ je u prvoj pripovetki „Moj andjeo“ izvedena maksima: Budi junak na zemlji, a ne na vodi, a u najboljoj stvari ove zbirke, u pripovetki „Preko vode“,

iznosi, kako su dva djačića bili junaci baš na vodi. U ovim mu je pripovetkama veliko sračunavanje na efekat, pisac želi da održi zapetost u čitalaca sve nekim strahovitim stvarima: mrak, vuk i medved igraju veliku ulogu u njima. Pripovetka „Pod snegom“ (u „Bosiljci“) ima zdravu osnovu, kao i ona „Preko vode“, istu koju i Robinson, kako čovek treba da ume sam sebi pomoći u nevolji, ali je ono, što se u njoj iznosi, neprirodno i nemoguće. Vrlo je dobro, što Miodragović unosi u svoje spise dečje stihove i slikove (narod nam je u tome tako bogat, a literatura tako sirota!), ali mu samo nije izbor najsrećniji.

S Miodragovićem se javlja veliki krug dečjih pisaca iz učiteljskih redova s obe strane Save i Dunava, i od toga doba rad na tom polju u nas prestaje biti književnost i postaje industrija. Radovi su često tako rdjavi, da nema dovoljno oštrih reči, kojima bi se mogli osuditi. Istina, prekora za tako stanje ne pada samo samo na učitelje, no i na kritiku, koja dosada nikako nije mogla da odredi, u kome pravcu treba da se kreće dečja književnost i kakva treba da je. Većinom se negleduše primalo, što se podnosilo, u mišljenju valjada, da samo odrasli mogu stavljati zahteve, a deci da mora biti dobro, što im se da, pa se čak i sa zvaničnih strana preporučivalo, što je trebalo najstrože osudjivati, a to je opet najbolji dokaz, da ni ta mesta nisu imala kriteriju za dobru dečju knjigu.

Ipak se i na tom pogrešnom putu može izdvojiti nekoćicina pisaca, koji su pokazivali neke darovitosti ili težnje, da i sami nešto stvore. Među tima je na prvom mestu Mihailo Jović, koji je u svojim pesmama za decu nasledovao narodnoj pesmi i Zmaju. Mnogo radeći stekao je izvesnu rutinu, kojom znatno odvađa u sastavljanju svojih knjiga od drugih „pisaca“-učitelja, koji se često nisu ni iznad ne samo literarne nepismenosti uzdigli. Zatim će se naći još nekoliko boljih stvari u učitelja-pesnika, kao što su Milorad M. Petrović i Dimi-

trije Gligorić Sokoljanin. Ovi bi nam, da su bolje upućeni u zahteve dečje književnosti, i da mogu da se oslobode od naših tradicija, mogli dati i dobrih stvari i održavati književnost za decu na izvesnoj visini, sa koje ne bi mogla tako naglo padati.

Medju pripovedačima istakao se Dušan Djurić kako velikim kvantitetom tako i lošim kvalitetom svojih pripovedaka, koje su izlazile po dečjim listovima i u zasebnim knjigama. On je sasvim na stanovištu stare moralne pripovetke i piše sasvim verno po receptu, koji smo već spominjali. Pripovetke njegove ne čine ni utisak originalnih pripovedaka, iako su ponekad u njima čak i srpska istorijska imena. I inače svojom primitivnošću i neumešnošću, čak i u obliku, podseća Djurić mnogo na Milovana Vidakovića, staroga pisca „povjesti, na moralnim poučenmi sočinjenih“, samo što nema one topline koja u Vidakovića na nekim mestima izbija. S više posmatranja i s tačnijim opisivanjem dao nam je nekoliko pripovedaka Milivoj Čudimirović (*U hajduke bi!* Sombor 1899.; *Polazenići*, Sombor 1905.), ali mu ne polazi za rukom da bude „poetičan“, pa je i izlišnoga moralisanja kod njega na pretek. A najbolje pripovetke piše zasada za decu medju učiteljima, iako još neprestano misli, da pripovetka za decu mora biti iz dečjeg života, i da ne sme biti bez nakalamljene pouke i pridike, Danica Bandić (*Tetka - Danina knjiga*, Velika Kikinda 1908.).

Naši učitelji nisu ostavili neobradjenu ni dramu za decu. Posle dobro primljene lako napisane dečje glume Stevana Jeftića (*Ljubica*, Novi Sad 1884.), koju je sastavio kao učitelj više devojačke škole u Novom Sadu za svoje učenice, valja spomenuti najvredniju radnicu na tom polju Milevu Simića, koja je isto tako i na istom mestu napisala veoma mnogo pozorišnih komada, ali je od njih samo jedan neznatan deo štampan (*Dugarice*, Sombor 1886.; *Polazenić*, Novi Sad 1891.;

Dobrovoljni prilozi, Mostar 1893.). Komadi su njezini dosta razvučeni, imaju više lica no što treba, besumnje iz razloga, da što više učenica dodju do uloga. Počinju s pogreškama i manama dečjim, a svršavaju dabogme njihovim kažnjavanjem i izceljenjem od njih, a nagradjivanjem vrlina, koje su kao pandan uzete. Na individualovanje je obraćena pažnja, a ima i upletenih narodnih običaja i pesama. Moralisanje na nekim mestima zadržava radnju, koja na mnogim teče živo i prirodno. — U Beogradu su učitelji s bivšim dramaturgom i poznatim dramskim pesnikom Branislavom Dj. Nušićem sastavili i Malo pozorište, u kome su redovno deca prikazivala. Od toga Maloga pozorišta ostala je sad samo njegova Biblioteka sa svojim raznolikim, ali vrlo slabim repertoarom, u kome je, pored radova više učitelja, zastupljen i Nušić jednom neuspehom dramom o Svetom Savi (Rastko Nemanjić, komad u tri slike, sv. VIII., Beograd 1906.). Vrlo je mnogo dramskih scena u stihovima sastavio Jovan Živojnović (Diletantke, Novi Sad 1904.—1909.; Srpske zabave, Novi Sad 1904.), što su, potpomognute kompozicijama Isidora Bajića probile sebi puta i van onih krugova, kojima su neposredno namenjene. Jedan je deo tih scena sastavio Živojnović kao profesor srpske gimnazije novosadske za svoje učenike i za određene prilike, stoga one i ne nose pečat slobodnoga stvaranja. Pomenućemo još na ovom mestu i Grljansko djačko pozorište (Beograd 1906.). Jedan seoski učitelj u istočnom kraju Srbije (Vukašin Popović), gde je već granica srpskoga življa, osniva djačko pozorište i priredjuje prikaze narodnih i umetničkih pesama i druge. To je sve skupio u jednu knjigu pod gornjim natpisom, gde nam je i svoje male glumce u njihovim ulogama prikazao. Svud se ogleda neveština učiteljeva, primitivnost celoga pothvata, ali knjiga ipak ne utiče ne-

povoljno, — mila nam je, kao i nevešti dečji crteži, iz kojih se pokazuje težnja, da se iznese nešto iz sebe.

X.

(Pouka u dečjoj književnosti srpskoj. — Realisam iz doba prosvetćenosti ne nalazi odziva, iako se Kampe mnogo prevodi. — Romantika i narodne umotvorine. — Narodne pesme i opet kao istorija narodna. — Interesovanje za istoriju i radovi na tom polju. — Radovi na geografiji. — Radovi na prirodnim naukama. — Spisi zajačanje volje.)

Dečji pisac, poznati realista Kampe, čija izreka beše, da je onaj, koji je u nas prvi zasadio krtolu ili koji je pronašao preslicu, imao više zasluga no pesnik Ilijade i Odiseje, prevodjen je još za života u Srba, pa je našao čak i po više prevodilaca za jedno delo. On je pošao od religijskih i moralnih predmeta, prešao posle na zabavnu pouku (napisao je i istoriju sveta u stihovima!), i opisi iz zemljopisa, za koje mu je dao prilike i Robinson, bili su mu najomiljenije polje. Od njegovih radova imamo Nраво-učitelnu knjižicu u prevodu Stefana Rajića (Budim 1805.) i Jovana Balukdžića (Beograd 1850.), a po svoj prilici će biti njegov i Robinson u prevodu Jovana Popovića (Budim 1807.) i u prevodu Joakima Vujića (Budim 1810.),¹ kao što je i već pomenuti u prevodu Šapčaninovu, i kao što su njegovi i Otkrovenije Amerike (prevodilac Konstantin Marinković, Budim 1809.) i Teofron ili iskusni savjetnik za junost beziskusnu (preveo Petar Runjanin, Budim 1813.). Od svih tih dela samo je na prvom (i na prevodu Šapčaninovu) spomenuto pišćevo ime u natpisu.

Ali se taj trezveni pravac iz doba prosvetćenosti, što je imao plitak moral i rdjav ukus, nije mogao ni u nas

¹ Za ovaj prevod tvrdi Nikola Andrić, da je iz Kampea. (V. njegovu Prijevodnu beletristiku u Srba itd. Zagreb 1892. str. 37.).

dugo održati, — romantika ga je mogla tim lakše suzbiti, što joj je i sam narod dao u svojim umotvorinama najbolje oružje u ruke. Došla je do svoga prava iracionalna strana dušina (koja je u narodu uvek naj jača i bila) i namešteni su moral kao i silom udešavana i često i zasladjavana pouka morali odstupati.

Iako je bio pod uticajem strogo pobožnih i moralnih pripovedaka nemačkih, ipak je već Natošević dao deci u ruke narodne umotvorine, i u to doba su one već postale omiljena lektira omladine ne samo u zbirkama i čitankama za nju priredjenim, no i u originalnim ili za starije spremjenim izdanjima. Ali kako stariji tako ni deca nisu u narodnim pesmama tražili i nalazili samo estetičko uživanje, — one su za njih bile i istorija narodna, koja se sad već u mnogim krajevima nije prenosila predanjem, kao što je to nekada bilo, no knjigom.

Već smo videli, kako je i u najranije doba bilo živo interesovanje za istoriju, i da je istorija i u prvo doba obnovljene književnosti bila najbolje zastupljena izmedju svih nauka. Pa tako i kasnije. Plutarsi ili životopisi slavni ljudi (priredjuju ih Jevtimije Ivanović, Gavriilo Popović, Nikola Krstić) javljaju se dosta rano i dugo se održavaju, a tako isto ima i više istorija srpskoga naroda (od Jovana Rajića, Dimitrija Davidovića, Milovana Vidakovića, Danila Medakovića, Nikole Krstića), od kojih su bar neke morale biti zajednička lektira i starijih i mlađih. Jer mali ljudi, neznatni radnici i zanatlije, koji su jedva čitati naučili, kupuju i udžbenike iz istorije i toliko ih čitaju, da neke odeljke i napamet znaju, a naročito o Aleksandru Velikom, o rimskim i o vizantijskim carevima, o padu Carigrada, o Ivanu Groznom, o Petru Velikom i o Napoleonu Bonaparti. Tako se jako zainteresovanje, pojačavano još i monografijama, koje su izilazile o tim licima i događajima, moralo prenositi i na omladinu. Od Vuka

hvaljeni učitelj tršćanski, Dimitrije Vladisavljević, prevodi Šlecerovu Pripravu za istoriju svega svijeta radi djece, koju je Vuk i pregledao, — ali se ona javlja istom posle smrti obojice radnika njezinih, 1864. u Beču. — Što je u najnovije doba ugledalo svet na ovom polju, nije od velike vrednosti, većinom prevodi, životopisi istaknutijih ljudi u istoriji opštoj i srpskoj. Radove Despotovića i Miodragovića već smo pomenuli. Slike iz istorije od Djordja Rajkovića u „Nevenu“ pod natpisom Deda pripoveda ne čine podesnu lektiru za decu. Ali bi se od stručnih pisaca i ovde mogao načiniti podesan izbor za decu, naročito sada, kada su se javili mnogi valjani radnici na ovom polju.

Manje je mnogo radova iz geografije, iako je tu zastupljena i geografska romantika; najviše je dobogme i tu prevodjeno. Od znatnijih pisaca stranih spomenućemo samo dobro poznatog A. V. Grube-a (Zemljopisne karakterne slike, preveo Svetozar J. Zdravković, Beograd 1877., Slike i događaji iz Azije i Afrike, preveo P. M. Marković, Beograd 1881.). Dobra je knjiga, po svoj prilici preradjena, Zemlja, na kojoj živimo, Beograd, 1866. Sastavljač se njezin nije potpisao, ali se zna, da je to bio daroviti i nesrećni pesnik Damjan Pavlović, koji je zbog neprikladne ljubavi u ranoj mladosti život izgubio. Bez imena piščeva je izišla i knjiga Priče o nebu i zemlji (Beograd 1873.), u kojoj su u razmišljanju jednoga dečaka i u njegovim razgovorima s odraslim ispričani osnovi zemljopisa. Amo treba spomenuti i knjige Stevana V. Popovića Naša zemlja (po dru F. Štamu, Pančevo I 1871., II 1872.), u kojoj su i pouke iz prirodnih nauka. Iako se i geografija u nas u poslednje doba kao nauka počela jako razvijati, popularnih je radova iz njezine oblasti vrlo malo, najviše ih ima iz Stare Srbije i Mačedonije (Branislav Dj. Nušić, Ljubomir Kovačević, Ivan Ivanić i dr.) ali su oni ve-

činom tako napisani, da bi se teško mogli upotrebiti kao poučna lektira za decu; najbolji će još biti izmedju svih popularnih spisa Boka i Bokelji od Sime Matavulja (Novi Sad, Knjige za narod, izdaje Matica Srpska). Suh pregled srpskih zemalja, s preteranom patriotskom tendencijom, izneo je Vladimir Karić u svojoj knjizi Srpska Zemlja (Beograd 1882.).

Više se radova na polju prirodnih nauka javljaju u doba, kada je materijalističko shvatanje prirode bilo u jeku. Prirodne su nauke zastupljene s nekoliko znatnijih popularnih dela iz stranih književnosti, prevodjeni su Džonston (Vazduh, voda i zemlja, Beograd 1870.), već pomenuti Mase, Heksli (Što znamo o uzrocima pojava u organskoj prirodi, Temišvar 1882.), Tindl (Faradi i njegova otkrića, Beograd 1880.) i dr. A dolili smo i čuvene Početnice prirodnih nauka (Novi Sad 1879.—1883.), u kojima su nekoliko odličnih engleskih, a posle i nemačkih naučnika preduzeli, da svoje nauke učine pristupačnim i onima, od kojih se ne traži nikakva prethodna priprema i izazovu opšte interesovanje za nauku. Veoma je dobre knjige dao omladini Gaja M. Matić svojim prevodima Slike iz prirode po K. Starom (Beograd 1875.); U polju i u šumi (Beograd 1879.); Šta priroda deci pripoveda, s češkoḡ (Beograd 1880.). Ove su knjige i danas najbolje, što je u nas na tom polju sastavljeno. Popularnih članaka iz prirodnih nauka, koji se već upotrebljuju i za lektiru dečju, imamo i od stručnjaka Josifa Pančića, Djordja Natoševića, Radmila Lazarevića, Alekse V. Popovića, Paje Aršinova i drugih.

U poslednje se doba javilo i nekoliko knjiga, koje uče vrlinama ne na apstraktni način, kao nekada, no neposredno i u živim primerima, s očitom tendencijom, da u omladine ojačaju volju i podstaknu snage, te da po-

štenim radom, koji daje najviše zadovoljstva, izdrži borbu životnu. Take su knjige: Čedomilj Mijatović (koji nam je preveo i Avtobiografiju Bendžamina Franklina, Beograd 1901.), O uslovima uspeha (III. izdanje, Beograd 1909.), Paje Aršinova, Otac uči sina, pisma milujanara Grehema (Zagreb 1905.), i poznata dela Smajlsa i Karnegija.

XI.

(Prevodna književnost dečja. — Knjige sa slikama za decu. — O ilustraciji uopšte u dečjoj književnosti srpskoj. — Slike Uroša Predića i drugih.)

U toku ove rasprave videli smo već u glavnome, u kojoj se meri dečja književnost srpska služila stranim književnostima, i od kakva su značenja ove bile po njezin razvoj. Ostaje nam još, da spomenemo posepce važnije prevode iz stranih književnosti, koji su dosada ostali nespomenuti, i da rečemo koju o knjigama sa slikama za malu decu i o ilustraciji uopšte u dečjoj književnosti srpskoj.

Pošto je naša dečja književnost većinom odblesak nemačke književnosti dečje, to su se u njoj javljali redovno oni pisci, istina gotovo uvek s većim ili s manjim zakašnjenjem, koji su u ovoj bili na zenitu. Od starijih dela pomenućemo još drugu štampanu knjigu Dositeja Obradovića, koju je naročito ofnladini prikazao, a koja sadrži u ono doba u Nemačkoj i dalje na zapadu veoma popularne *Esopove... basne*, dopunjene basnama modernih pisaca, Lafontena, Lesinga i drugih (Lajpzig 1788.), *Cvjetnik bogoslova i istoričara Jovana Rajića* (Budim 1802.), a to je mnogo puta preštampano i dopunjavano delo rostovskoga profesora Petra Lauremberga *Acerra philologica* (prikazano Insonderheit der studierenden Jugend, prvo izdanje 1733.)¹ i *Palmovo Listvije*,

¹ Ovoj prevod Rajićev imao je uticaja i na slovensku knjigu. Slovenski se sveštenik Urban Jarnik služio njim za svoj *Zbér*

izabrane vostočne povjesti ot Gospodina Herdera za junost, koje je preveo Jovan Živković (Budim 1808.); Herder je za ovu knjigu napisao samo predgovor, a sastavio je, kao što je poznato, A. J. Libeskind (Jena 1786.—1800.). Kasnije se i u nas kroz duži niz godina smatralo, da su Hristofor Šmid i Franja Hofman dali najbolje, što se može dati na polju dečje književnosti, i oni su bili vredno, ali ne i dobro prevodjeni, jer su obično bili žrtve početnika, koji su se na njima učili čitati nemački i pisati srpski. Oni se javljaju u najrazličnijim oblicima: prevodjeni, preradjivani, posrbljivani, a i mnogim „originalnim“ pripovetkama je izvor u njima. Šmid je prvi put prikazan pod svojim imenom srpskoj dečjoj publici u Budimu 1834. u Biblioteci obrazovanja dečjeg od Mojsija Ignjatovića, a Hofman 1855. svojom pripovetkom Božić (Novi Sad). Katolički pisac dečji Ebersberg ustupio nam je Četir poučne pripovetke za srpsku mladež (Novi Sad 1868.). Zatim su prevodjeni redom pisci, koji su većinom iste vrednosti kao i raniji, i današnja ih kritika ne ceni mnogo ili i nimalo, kao što su Videman, H. Ortleb, V. O. Horn, Oskar Heker, Hedviga Pol i. dr. Od nesumnjivo dobrih stvari nemačkih imamo priče i gatke braće Grima, priče i gatke Behštajnové, Rosegerove pripovetke Kad sam bio čobanče i Vildenbruchovu Plemenitu krv. Geteovu Teta-Lija imamo prevedenu u prozi, ali kako, to već sam natpis pokazuje.

Od dela, što im je smer, da iznad dece u školi utiču ujedno i na najšire slojeve narodne, imamo Zlatotvorno selo Henrika Čoke-a (u prevodu Dimitrija Po-

lépih ukov za slovensko mladino. (V Celovcu 1814.) Dr. Fran Ilešič u svom članku „Srbski pisatelj Ivan Rajić in Urban Jarnik“ (v. Zbornik Slovenske Maticе, Ljubljana 1906. Str 162.) veli; „Ta knjižica je znamenita 1. Ker je prvi samostalni slovenski mladinski spis. 2. Ker je prva knjiga, ki ima prevode iz drugih slovanskih literatur“.

povića, prvo izdanje Segedin 1843.) i prvi deo najbolje knjige te vrste, Linharda i Gertrude od Henrika Pestalozije (u prevodu Mite Neškovića, Sremski Karlovci 1903.).

Spomenućemo ovde i kojim se nemačkim pesnicima poslužio Zmaj u književnosti za decu. Red nemačkih pesnika počinje kod njega čak od Valtera fon der Fogelvajde, zatim dolaze Gelert, Gete, Pfefel, Hoj, Gil, Rikert, Uland, Ortlep, Kletke, Hofman fon Falersleben, Lomajer, Trojan, Lauš, Rajnik, V. Miler, Kopiš, Vircbah, Diefenbah i bezumnije još i mnogi drugi, koje on sam nije spomenuo, a ni piscu ovih redova nije pošlo za rukom, da ih dosada iznadje.

I ostalu smo stranu književnost izvan nemačke gledali zadugo kroz nemačke naočare. Difeov je Robinson kao i Magazin Marije Le Prenc de Bomon preveden s nemačkog. S nemačkoga je prevodjena i Bičer Stau, s nemačkoga i Andersen i mnogi romani Žila Verna. Tek u najnovije doba upoznajemo sve to više i pisce ostalih naroda u prevodima s originala; od francuskih pisaca Jovana Bulja (Pripovetke mojoj kćeri i Saveti mojoj kćeri u prevodu vladike Nikanora Grujića), Ksavija de Mestra, Dode-a i dr., od italijanskih Edmunda de Amičisa, Mantegacu, Neru. Sa švedskoga je preveo jednoga Robinsona Jovan Milijević, učitelj, s engleskoga prevodi pripovetke raznih pisaca Nikola Djurić, s ruskoga Kosara Cvetković i Jovan Maksimović, a jednu je Puškinovu bajku (o ribaru) preveo i čika-Jova. Među najboljim je pak prevedenim knjigama knjiga znamenitoga pripovedača Sime Matavulja, Vilina knjiga (Beograd 1894.), zbirka pripovedaka nemačkih i francuskih, koja se odlikuje i izborom i lepotom jezika.

O ilustrovanim knjigama za malu decu i uopšte o ilustraciji u dečjoj književnosti srpskoj ne može se mnogo govoriti, a i što može, nije dobro. I tu smo dabogme išli za Nemcima, i tu smo bili još zavisniji od njih no u kojoj bilo drugoj grani književnosti za decu, ali samo što smo, kao sirotinja, kovali uvek vodom. Za ilustrovane se stvari može odreda reći, da su rdjave, naročito one u bojama, i nismo još ni blizu onim raskošnim stvarima na tom polju, kojima svake godine pisci, slikari i izdavači ne samo iznenadjuju roditeljski i dečji svet no zadovoljavaju i vrlo stroge zahteve stručne kritike. Radova kao što su Krenovi, Koldkotovi, Grineve-jeve, Marsovi, Martolovi, Zobovi (Englezi su i Francuzi i na polju umetnosti za decu najdalje odmakli) Bušovi, Krajdolfovi, Tumanovi i dr. nećemo moći skoro ni imati (ni kao reprodukcije) prema našim umetničko - knjižarskim i ostalim prilikama. Ali u pristojnom rastojanju od velikih naroda idemo za njihovim motivima i u slikama i crtežima, obično prihvatajući ono, što oni već odbacuju. Imamo slika iz prirode i iz istorije (iz svetske i iz biblijske), slika s pripovetkama iz života životinjskoga, s onim omiljenim motivima o mačku u čizmama, o treci zeca i ježa, o nestašnim mačićima i t. d., zatim s pripovetkama o zamišljenom životu ljudi (o zemlji dembeliji, o carstvu divova, o carstvu patuljaka); s narodnim pripovetkama nemačkim (Crvenkapa, Pepeljuga, Snežana), s pošalicama (Sedam Švaba), i t. d. Pored tih dolaze još i mnogobrojne knjige sa slikama iz dečjega sveta, medju kojima se nalazi i ona tako popularna slika „Struwwelpeter-a“ (Stanko čupavko), ali ne u originalnome, Hofmanovom obliku. Srpskih je izvornih knjiga tu sasvim malo. Knjiga sa slikama o Kraljeviću Marku, za koju je napisao tekst po narodnim pesmama poznati prirodnjak Mita Petrović, izišla je i na nemačkom jeziku (Pančevo, Braća Jovanovići).

Dečjih stručnih ilustratora nismo nikako ni imali. Čika-Steva je našao Milivoja Maukovića, ali je on pre umro no što se izveštio u tom poslu. Čika-Jova je s teškom mukom dolazio do nekoliko originalnih slika za svoj list. Najbolje mu je stvari dao znameniti umetnik Uroš Predić, koji je u svojim slikama pokazao, da ume da posmatra decu i da uhvati karakteristične znake njihova izraza i njihova ponašanja. Nekoliko je originalnih slika dao „Nevenu“ i A. Bocarić, ali one zaostaju mnogo iza Predićevih. Čika-Jova se i sam okušao i na tom polju i donosio i svoje crteže, a služio se i već gotovim slikama ostalih umetnika srpskih, i uz njih pisao pesme. Tako je prikazao srpskoj deci radove Paje Jovanovića, Stevana Todorovića, Aleksandra Mašića, Petra Ubavkića i dr. Većinom se pak i Zmaj kao i svi drugi služili importom, pa i tu su pri odabiranju vrlo često morali odlučivati drugi razlozi, a ne ono, što je najbolje. Ali je „Neven“ ipak i u tom pogledu odvojio od svih ostalih listova i doneo dosta vrlo lepih slika.

XII.

(Put do kriterije, kakva treba da je knjiga za decu.
— Uzroci nazatku u srpskoj književnosti za decu.
— Kritika naše dečje književnosti. — Zadaci budućega rada.)

U pregledu srpske dečje književnosti izneli smo važnije pisce i njihova dela, namenjena srpskoj deci, a ujedno i ona, koja su radnici na dečjoj književnosti odabrali za decu, iako nisu bila naročito za decu napisana. Pomenuli smo osim toga i one spise, koji su, iako nisu za decu napisani niti za njih priredjeni bili, ipak mogli i deci poslužiti kao lektira, da bi se tim prikazala što potpunija slika, što je sve uticalo i moglo uticati na vaspitanje ukusa u srpske omladine.

Tom smo prilikom videli, kako su često dela onih pisaca, koji se nikako nisu bavili pisanjem za decu, bila

pogodnija lektira za decu i duže se održala od mnogih i mnogih, upravo za decu sastavljenih. Videli smo štaviše i to, da su i od pisaca za decu, zaboravljena ona dela, što su ih deci namenili, a očuvala se i u književnosti za decu ona, kod kojih nisu na decu pomišljali, kad su ih stvarali. Ovi nas fakti mogu najbolje dovesti do kriterije, koje treba da se držimo, kad hoćemo da odredimo, kakva treba da je knjiga za decu.

Kad dodjemo pak do te kriterije, pa pregledamo čitav razvoj naše književnosti za decu, — zaista ne možemo biti ispunjeni čustvom zadovoljstva. Srpska dečja književnost kulminuje u početku osamdesetih godina, kada je čika-Jova bio u jeku svoga rada, i „Neven“ najbolji, jer ga je većinom čika-Jova sam i ispunjavao. Kada je počeo da malaksava, priskočili su mlađji daroviti radnici, od kojih nažalost nijedan nije ostao veran dečjoj književnosti, Književnost ova prelazi tada gotovo sasvim u ruke učitelja, a šta to znači, to je valjada dosta jasno pokazano u ovom pregledu.

Što je dečja književnost udarila unatrag, tome nije uzrok samo taj, što čika-Jova i čika-Steva nisu imali stalnih, istrajnih zamenika, koji bi bili umetnici. Vrlo je mnogo doprinelo tome i to, što nije bilo razumevanja za zadatke dečje lektire, pa prema tome ni pravilne kritike, koja bi, ističući dobra, nepodesna i rdjava dela bar zadržavala, ako ih i ne bi mogla potpuno suzbiti.

Ne može se reći, da se nikako nije javljalo i pravilno gledište o tome, kakva treba da je dečja lektira. Ta čika-Jova, čika-Steva, braca-Jova i drugi umetnici su svojim radovima i čutke pokazali i dokazali, koje je gledište najpravičnije. Ali se i jedan pesnik, koga smo i u ovom pregledu istakli, nije zadovoljio samo tim, da svojim radom pokaže, šta treba. To je bio Vojislav J. Ilić. U jednoj kritici (u „Dnevnom listu“ [Beograd] za 1892. br. 159.) on je ustao protiv onih, koji su dečju književnost „eksploa-

tisali za svoju ličnu korist, pišući stihove bez tople fantazije, sa nakaznim stihom i pedantno-usiljenim moralom.“ Godine 1901. je Jaša Prodanović, pod uticajem ruskih kritičara, osudjivao specijalnu dečju književnost i otvoreno rekao: „Najbolje su priče i pesme u kojima umetnički i moralni elemenat prijateljuju, ali ako se jedan mora žrtvovati, bolje je očuvati prvi. Jedina je pogodba da u takom umetničkom proizvodu ne bude ničega nemoralnog i da predmet njegov bude od što veće važnosti“ („Prosvetni glasnik“ za 1901. Beograd, str. 1894.). I Kosara Cvetković je zastupala isto gledište i prevodila članke ruskoga kritičara Ivana Feoktistova, za koga takodje nije u specijalnoj dečjoj književnosti rešenje pitanja o dečjoj lektiri, isto tako, kao što ni u specijalnoj narodnoj (pučkoj) literaturi nije rešeno pitanje o narodnoj lektiri.¹ Feoktistov se u svom delu o dečjoj književnosti (u kome su upravo sabrani članci o tom pitanju) poziva još na Belinskoga i Pisareva,² iz čega se vidi, da se u Rusiji još pre sedemdeset godina javio otpor na specifičnu dečju književnost. U Nemačkoj je Kiner³ prvi najtačnije odredio vrednost pojedinih dela u književnosti za decu, a najodlučniju je borbu poveo protiv specifične književnosti dečje i do pobeđe doveo hamburški učitelj Wolgast.⁴

¹ Iv. Feoktistov, K voprosu o djetskom čtenii. S. - Peterburg 1891. Str. 81.

² Po Belinskome za dečjeg pisca nije potreban samo talenat, no i genije svoje vrste. Pisarev naziva specijalnu dečju književnost bednim, lažnim, sasvim izveštačenim izražajem opšte književnosti. Op. cit. str. 216. i 263.

³ Kühner-ov je članak izašao v Šmidovoj Enciklopediji celokupnoga vaspitanja i nastave. Nekolikim podacima iz toga članka kao i iz niže pomenutih Wolgastovih dela poslužio se i pisac ovih redova.

⁴ Wolgast-ova su dela, koja ne mogu biti dovoljno preporučena svima onima, kojima je stalo do estetičnoga vaspitanja omla-

Danas više nema sumnje u pedagogiji, da „spis za omladinu u pesničkom obliku mora biti umetničko delo“, — i u tome se pravcu mora i u nas raditi odlučno i istrajno. Što pojedinci ne bi mogli učiniti, moći će učiniti udruženje, kao što je i u Nemačkoj učinilo. I naša književnost za decu ne treba da bude samo skup slučajnosti i da se razvija na stramputicama, daleko od velikog literarnog drumu. Da bogme da ne mislimo tu, kao ni na drugim mestima, na specifičnu književnost dečju, kad velimo književnost za decu, no na skup knjiga, koje treba za decu odabrati i prirediti, bez obzira na to, da li su ih pisali „dečji“ pisci ili drugi, — glavno je, da imaju umetničko obeležje.

Na učiteljima je, da poprave, što su pokvarili. Pre svega oni moraju prestati pisati za decu, i prestati izdavati one nesrećne zbirke, koje su upravo zbirke književne, ako se one uopšte i mogu nazvati književnim imenom, i prestati uređivati listove za decu, sasvim, ili bar kako ih sada uređuju. Ali će učitelji ipak zato imati dosta posla, ako im je zbilja na srcu boljinak naše omladine i njezino vaspitanje. Najpre se treba upoznati s priznatim pedagojskim principima za dečju knjigu. Prema tim principima treba za tim preći čitavu našu književnost i izdvojiti sve ono, što je pogodno za dečju knjigu. To odvejeno gradivo valja za tim srediti postepeno, t. j. za svako dečje doba odrediti najpodesniju lektiru, ali ovde svakako neće biti glavno, da li će jedno dete baš u osmoj godini čitati knjigu za osmu godinu odredjenu, jer ima dece, koja se brže ili sporije razvijaju, no postepenost, i ako se

dine: *Das Elend unserer Jugendliteratur* (3 Aufl. Leipzig, Teubner, 3 M.); *Vom Kinderbuche. Gesammelte Aufsätze* (isti izdavač, 2 M.); *Jugendlektüre* u delu Adele Schreiber, *Das Buch vom Kinde*. Urednik je i listu *Jugendschriften-Warte*, koji donosi kritike na spise, deci namenjene. Ovaj se list raztura u više od 32.000 primeraka i staje 1'20 M. godišnje.

dete brže razvije, pre će doći do knjiga za kasniji stepen odredjenih, i obratno. Opravdanost ovoga posla vidi se već u tome, što je sasvim jasno, da dete pre razume pesnička dela nego naučna, od pesničkih pre epska nego čisto lirska i t. d. — Ovo će se sve najlakše moći izvesti organizovanim radom, te stoga i naši učitelji treba da se udruže kao i nemački, i da se posluže njihovom organizacijom, koja je dosada već toliko ploda donela.¹ I onda bi se njihov dosadašnji štetni rad obrnuo u rad koristan, čiji bi se povoljni rezultati ubrzo morali osećati.

Ali i pojedinci mogu mnogo što-šta učiniti i bez organizacije. I svaki pojedinac može, samo ako mu ukus nije već iskvaren „lažnim normama“, odabirati i sam za sebe iz pojedinih književnika najpogodnije spise za decu (i umetničke, kao i naučne); može, ako u dovoljnoj meri vlada i svojim i tuđim jezikom, prevoditi dela, koja su kao najbolja za decu priznata; može pribirati dečje stihove i slikove, koji su u nas gotovo sasvim zanemareni, možebiti stoga, što ni Vuk Karadžić (oženjen Nemicom) nije obratio naročitu pažnju na njih; može, a i treba da se bavi i zavičajnim stvarima, što ih ima svugde i na svakom mestu, od velike su vrednosti, a ipak se najčešće s krajnom nemarnošću prelazi pored njih. Svaki kraj, svako selo ima izvesnih mesta, za koje se vezuje kakvo istorijsko ime ili kakav bilo događaj, ili se održava koji običaj ili kakvo predanje, koga nema i u drugim krajevima ili bar ne u istom obliku. Takva nam predanja daju najbolje gradivo za skaske, za lokalnu istoriju, za tumačenje pojedinih mesta i t. d. I ne ulazeći u to, koliko tako gradivo može nauci poslužiti, polazimo ovde samo s toga gledišta,

¹ Ni njihov rad nije ostao bez prigovora V. n. pr. Severin Rüttgers, Über die literarische Erziehung, Leipzig 1910. U takvoj velikoj organizaciji može zaista biti s jedne strane mnogoga „pridržavanja pravila“ i šablonovanja, a s druge opet nedoslednosti, ali se ipak zato veliki rezultati njihovoga celokupnog rada ne mogu poreći.

da će deci najmilije biti ono, što im je najbliže, da će to izazvati najpre njihovu zainteresovanost, koja se posle može lakše i na druge stvari preneti. Ovakih skazaka iz pojedinih krajeva, u kojima bi se deci iznosile slike iz njihova zavičaja, imamo malo pribranih, a i što imamo, nije upotrebljeno i primenjeno kao što treba.

Eto polja za svakoga učitelja za koristan i veoma zahvalan posao.

Rada je dakle dosta, i kad se podje dobrim putovima. Ali ipak zato ostaje još neprestano otvoreno pitanje, da li je dovoljno znati samo, koji su putovi dobri, pa da se njima i podje.

II. Razprave.

1. O seksualni (spolni) vzgoji.¹

(H. Schreiner.)

I. Sedanja spolna vzgoja in nje posledice.

Ko sem se lotil vprašanja, o katerem hočem govoriti na tem mestu, sem dobro vedel, kako težavno in kočljivo je, javno govoriti o rečeh, ki smo jih vajeni skrivati pred vsem svetom, ker jih smatramo za najbolj sramotne, ponižujoče in ostudne in tudi za najbolj nenravne. A govoriti moramo tudi o njih istotako kakor zdravnik mora preiskavati na korist svoji umetnosti tudi najostudnejše stvari na človeškem telesu. Potrudil se bom, povedati, kar je treba, tako previdno in decentno, kakor mi bo mogoče, da me lahko poslušajo tudi dame, ki se jim nikakor ni treba splašiti pred gornjim naslovom. Da pa bo tuintam neizogibno, da bom vsaj namignil stvari, o katerih navadno ne govorimo — ali po pravici ali po krivici, ne bom takoj razsodil — v takozvani olikani družbi, je naravno. Kdor hoče vzgajati mladino, mora

¹ Ta spis je nastal iz treh predavanj, ki sem jih imel vsako po eno uro v Počitniškem tečaju v Mariboru, ki ga je uprizorila „Zveza slovenskih učiteljev in učiteljic na Štajerskem“ 5., 6. in 7. septembra 1910. l. — Kot „navodilo“ mi je služila pri teh predavanjih izvrstna knjiga: Dr. Fr. W. Foerster, *Sexualethik und Sexualpaedagogik. Eine Auseinandersetzung mit den Modernen.* Kempten und München 1907.

sam biti poučen o vsem, kar spada v njegovo stroko. Osebito pa ne sme biti neveden v tistem poglavju vzgojeslovja, ki je menda najvažnejše in najtežavnejše izmed vseh, o katerem pa žalibog v naših šolskih knjigah ne stoji nič in o katerem nam naša učiteljišča dosledno molče. In to je poglavje o spolni vzgoji.

„In ustvaril je Bog človeka po svoji podobi; po podobi božji ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril. In blagoslovil ju je Bog in rekel: Rastita in množita se in napolnita zemljo...“

In tako je bilo. Rastla sta in se množila in napolnila sta zemljo. V naših otrocih nam dorašča nov rod, ki bo ustvaril zopet novega. In tako prihaja rod za rod.

Tista moč, ki druží oba spola, ki je vzrok njih pomnoževanju, je spolna moč — je spolni nagon. Zategadelj smemo reči: Ves človeški napredek je odvisen od spolne moči.

Spolni nagon človeški pa je v naši dobi obolel; on sam trpi in povzroča trpljenje drugim. Spolni nagon je podivjal in stremí po tem, da se mu streže kjerkolisibodi; brezskrbno in neusmiljeno ne mara ne za čut, ne za srečo, ne za življenje posameznikov, družbe in narodov. Na njegov prvotni namen, da bodi sredstvo za vzdrževanje in večno pomlajanje človeštva, se je malone popolnoma pozabilo, in mnogo jih je, ki mislijo, da imajo v spolnem nagonu neizčrpen vir hipnih užitkov.

Uporaba spolnega nagona v namene, ki ne služijo njegovi naravi, je zloraba, je nenravnost.

Ni pač nobene strani človeškega življenja, ki bi se na njej nebrzdano in brezmiselno ravnanje ter malomarnost maščevala tako neizprosno in tako kruto s telesnim in duševnim ugonabljanjem lastnega in tujega bitja, kakor zloraba spolne moči. Soglasno dokazujejo zdravniki, da taka zloraba škodljivo vpliva na živčevje, ki ga pokončuje. In ker je od živčevja odvisna vsaka telesna in duševna

moč, je jasno, da onemoglost živčevja ovira vse telesne in duševne funkcije, dokler jih nazadnje popolnoma ne umori. V telesnem oziru se javlja ta pogubni vpliv najprej v oslavljenju različnih organov in sčasoma v splošni telesni slabosti in bolehavosti. Tako oslabelo telo pa je tudi dostopno različnim boleznim, ki se jim krepko telo lahko ustavlja. Istotako pogubno deluje živčevna onemoglost na vse strani duševnega delovanja: spomin slabi, razumnost pojema — v najhujših slučajih postane človek bebec ali zapade blaznosti —; kjer prevladuje telesnost, se utope vsa višja in blaga čuvstva in nazadnje slabi volja in gine značajnost.

Človek bi torej mislil, da bi morala glavna pozornost vseh vzgojiteljev biti obrnjena na to, da bi podajala doraščajoči mladini baš v tem oziru pravi pouk in primerne duševne pripomočke, da bi zbujala v njih dušah živo zanimanje, kako naj krote svoje naravne nagone. Žalibog pa opazujemo, da se godi vprav nasprotno. Navadno ne storimo v tem oziru nič. Dr. Mary Allan pravi: „Saj tudi ne dajemo otroku ostro nabrušenega noža v roko, ne da bi ga opozorili na njegovo nevarnost. Toda akoravno starši prav dobro vedo, da so napačno razumljene ali na krivo pot zavedene spolne moči mnogo silnejše in opasnejše nego najostrejši nož, vendar ne izgovore o pravem času navodilne besede. Namesto tega potem očitaniu ni konca, ako mladenič v svoji nevednosti oškoduje sebe in druge.“

Ne glede na nekatere celo splošne opomine, ki nimajo nobene vzgojne vrednosti, prepušča največ staršev mladino baš v odločilnih in nevarnih letih njihovega telesnega razvoja popolnoma sami sebi, njihovi lahkomiselni radovednosti, njihovim temnim nagibom.

In mladina res ve ustreči svoji radovednosti. Žalibog, da zajema to znanje največkrat iz zelo motnih virov. Često izve to tajnost od domačih poslov, ki kaj radi prevzamejo ta pouk in ga včasih izvrše zelo nazorno ter tako

oskrunjajo čisto otroško dušo s svojim podlim znanjem. Drugod izve, „od kod prihajajo otroci“, od svojih součencev, ki se zdijo samim sebi silno imenitni, ako morejo kot „razsvetljeni“ poučiti nevedneže v pikantni skrivnosti. — Spolni pouk zajemajo otroci iz časnikov, ki v sodnijskih poročilih na široko poročajo o prešuštvu, o vlačugah, o detomorih in drugih takih mikavih dogodkih. V večjih mestih se bavijo s spolnim poukom varietejna in druga gledališča s svojimi trikóji, dvoumnimi dovtipi, kosmatimi pesmimi in nesramnimi besedami, kinematografi s predstavljanjem najnovejših, pozornost zbujujočih ljubavnih žaloiger, pikantnih zakonskih prizorov itd. Tudi nekateri „literarni proizvodi“, ki kaj lahko pridejo mladini v roke, imajo v tem oziru marsikateri greh na vesti. K temu še prihajajo — in to velja v prvi vrsti z ozirom na kmetske razmere — različni dogodki v živalskem življenju, ki jih otroci opazujejo in iz katerih izvajajo svoje sklepe. In kaj se godi žalibog često v domačem, obiteljskem življenju! V obiteljih, ki bivajo na tesnem prostoru, morebiti vsi vkup, oče in mati in otroci v eni sobi!¹

Bog ve, koliko drugih prilik je še, ki otroka prej ali slej dovedejo do spoznanja velike tajnosti. In v tem težkem položaju puščajo starši svojega otroka samega in nihče mu ne proži roke, ki bi ga vodila v najopasnejši dobi njegovega življenja. Pač, nekaj se čestokrat ipak stori. Če se otroku rodi bratec ali sestra, vpraša včasih mali radovednež: „Od kod pa je prišel bratec?“ In na to dobi navadno odgovor: „Štorklja ga je prinesla“. In s tem je malček zadovoljen — vsaj nekaj časa. Je-li prav ali ne, da se otroku pove bajka o štorklji, na to vprašanje nam odgovarjajo pedagogi različno. Gotovo je, da otroci prej ali slej izvedo, da je pripoved o štorklji — pravljica, le

¹ Kdor želi nadaljnjih podatkov o tej žalostni strani otroške „vzgoje“, naj čita spise: *Schriften des ersten österr. Kinderschutzkongresses in Wien 1907.* — Pis.

pretveza. Pa to nič ne de, menijo nekateri. Bajka jim ugaja tudi, ko so jo spoznali, da je bajka. Saj tudi druge podobne povestice otroci radi poslušajo; celo dorasli ljudje, ki so že davno spoznali, da ni res, kar se jim pripoveduje, ali da je kaj takega sploh nemogoče, jih radi poslušajo. Mogoče je res, da se bodo nekateri otroci, kadar pridejo do spoznanja, da povest o štoklji ni resnična, vprašali: „Zakaj nam oče ali mati ali učitelj niso povedali resnice o malem človečku?“ — Večina otrok pa gotovo ne stavi tega vprašanja in tisti, ki si ga stavijo, bodo v največ slučajih sami našli odgovor. Sramežljivost jim daje pojasnilo, ki jim zadostuje skoro vselej. Otrok je že opazil, da nekatere dele telesa vedno skrbno zakrivamo; naučil se je tudi, da nekih telesnih i njemu znanih opravil ne opravljamo pred javnostjo. O ukoreninjenih običajih pa si otrok navadno — morebiti brez nekoliko izjem — ne beli glave. Torej je vse pojasnjeno s sramežljivostjo.

Temu nasproti pa sklepa Wegener¹ tako-le: „Otroška soba je torišče igranja in pripovedovanja. Tu se pripovedujejo pravljice, pravljice spadajo v otroško sobo Napravite iz otrok kralje in kneze, orjake in pritlikavce — — samo enega jim ne pripovedujte: pravljice o štoklji. Vse druge neverjetnosti ne store dozorečemu otroškemu razumu in nravnemu čutenju nobenih težav. Tudi potem, ko otroci že vedo, da pravljice ‚niso resnične‘, jih imajo vendar radi in jih vedno zopet in zopet poslušajo in pripovedujejo. A pravljica o štoklji se jim izpremeni v prekanjeno prevaro staršev. . . . Velikonočni zajec in Božiček nimata z obstankom obitelji nič opraviti; zato se naj naši maliči mirno vesele tajnostnega prihoda Božičnega otročiča in naj verjamejo zoološko nemogočnost o Velikonočnem zajcu. Štoklja pa stopi kot ločilka med starše in otroka

¹ Hans Wegener, Das nächste Geschlecht. Ein Buch zur Selbsterziehung für Eltern. Das sexuelle Problem in der Kindererziehung, Gießen 1909.

tudi tam, kjer starši tega niti ne zapazijo; zato mora biti odstranjena iz vzgoje naših otrok.“ —

Ali tu ne obsoja Wegener štoklje prestrogo?

Prvi pouk o tistih prikaznih človeškega življenja, od katerih je v prvi vrsti zavisna vsa sreča življenja, se vrši torej tako, da se družijo zbujaajoči se nagoni z najpodlejšimi predstavami in čuvstvi, s poželenjem umazanosti in tajnosti in s samo sebično poželjivostjo.

Kakšne pa so opasnosti, ki lahko nastanejo iz nepoznanja spolnih razmer pri mladem človeku? Najbolj ta, da deklica postane nezakonska mati, fant pa nezakonski oče. Ni mi treba na obširno slikati posledic, ki jih ima neposredno in posredno tak slučaj za oba udeleženca osobito pa za nesrečno nezakonsko mater. Kratko in jedrnato slika Prešeren tragiko takega slučaja:

„Oče so kleli, topli me,
mati nad mano jokali se;
moji se mene sram'vali so,
tuji za mano kazali so.

On, ki je sam bil ljubi moj,
on, ki je pravi oče tvoj,
šel je po svetu, Bog ve kam,
tebe in mene ga je sram.“

(Nezakonska mati.)

Sramota in gmotne težave pa še niso vselej najhujše; čestokrat sledi iz takega mladostnega greha uničenje vsega življenja, cele bodočnosti in ne redkokrat prostitucija, goljufije in umori in druga hudodelstva. Saj nam poročajo o njih časniki malodane dan za dnevom.

Druga nevarnost, ki nastane, ako se mladina ne pouči o spolnih rečeh o pravem času in ako se primerno ne vzgaja, so različne bolezni obeh spolov, osobito moškega, vsled neprimernega izbiranja oseb za spolno občevarje. Iz lahko umevnih vzrokov se navadno zateka mladi mož k vlačugam — ako ima tako priliko. Kjer pa take prilike ni — in to je najčešče na kmetih — sega še po hujših sredstvih. Gotovo mi nihče ne zameri, ako ne gazim dalje po tem blatu. — Sicer pa to ne velja samo o mladih možeh, ampak žalibog v neredkih slučajih tudi o dekletih. Iz mla-

deničev in deklic, ki so zagazili v tako močvirje, zrastejo slabotni, malokrvni, bolehave in pred vsem nervozni možje in žene. In ako naposled stopi tak vel mladenič ali taka preživela deklica v zakon, kakšni otroci se rodijo iz takega zakona? To so sami hirači, slabiči brez krvi.

Različne lastnosti staršev, dobre in slabe, pa prehajajo od očeta in matere na njihove hčere in sinove. Zdravi, čili, krepki, čvrsti otroci na duši in na telesu se porajajo samo od ravno takih staršev. Bolehav, slaboten, malokrven oče in duševno onemogla, moralčno propadla mati dajata življenje le telesno in duševno malovrednim potomcem, ki nosijo kal zanikarnosti in propalosti v sebi. In to se ponavlja in povečava od roda do roda, od kolena do kolena. „Grehi očetov se bodo kaznovali v deveto in deseto koleno!“ Kdor greši proti spolni moči, ne oškoduje samo samega sebe, ampak on škoduje zdravju in bodočnosti svojih otrok in vnukov in pravnukov i. t. d. Naša skrb za potomstvo torej ne sme biti omejena na naše otroke. Po njih imamo odgovornost za vse rodove, ki izhajajo iz nas. Novi rodovi, nove dobe, ki bodo nastale, njih mišljenje in čuvstvovanje, ves napredek človeštva je odvisen tudi od nas. Ne samo proti samemu sebi, ampak proti svojemu narodu in proti državi, proti vsemu človeštvu se zagreši, kdor na tako ničvreden način trati svoje naravne moči. Narod, ki je zagazil na to pot, je narod slabičev, ki vedno propada, tak narod je izgubljen. In država takih državljanov nima bodočnosti. In kdo je temu kriv? Njegovi vzgojitelji, ki niso imeli poguma, da bi bili njegovo deco poučevali in vzgojevali tudi z ozirom na spolne nagone in nagibe.

Najopasnejše na tistem skrivnem pouku o spolnih rečeh pa je to, da se dečki leta in leta navajajo smatrati spolno življenje samo s stališča osebnega poželjenja in uživanja. Znanje o spolnih rečeh in razmerjih se jim je podajalo s tajnimi in pohotnimi migljaji, kako bi se jim

dalo ustreči na nizkoten način. Ni čuda, da se to znanje tudi uporablja v službi nespametnega poželenja. In kadar potem nastopajo višje predstave in višje dolžnosti, nimajo često več prave nagibajoče in probujajoče moči — poltenost je pridobila preveliko moč in si ustvarja svojo lastno filozofijo, s katero zavrača duha na njegovem lastnem polju. Tako nastanejo možje, ki v navadnem življenju niso brez dobrega srca in brez vesti, ki pa v spolnih rečeh stopajo z največjo prostodušnostjo prek človeške sreče in prek človeške časti in ki smatrajo zakon samo za uredbo za svojo lastno telesno slast.

„Molčanje staršev z ozirom na spolna vprašanja“, pravi Foerster ¹, „ima pa še drugo opasno stran. Izpodkopava namreč spoštovanje pred vrednostjo vsega duševnega in nramnega vodstva; ako gojenec mora priti na to, da ga to vodstvo baš takrat zapušča, kadar nadlegujejo najtežavnejše uganke, najmočnejše izkušnje in najvabljivejša zapeljevanja mladega človeka, dočim je sicer vedno na roko in se briga za vsako malenkost. Ali si ne mora reči: „Ako mi nasveti in pouk dorastlih ljudi vprav tam ničesar ne morejo podati, kjer si sam ne morem svetovati in pomagati in kjer me lastno telo tako vznemirja s svojimi terjatvami in zahtevami — morem-li slušati njihove svete v drugih položajih življenja? Ali ne zahteva morebiti resnično življenje od človeka kaj drugega, nego kar nam ukazujeta očetova hiša in katekizem? Morebiti da me puščajo moji vzgojitelji baš za to na cedilu s svojimi nasveti ali pa se zadovoljujejo z dvema ali tremi splošnimi opomini, ker so sami mnenja, da nramnost in vest v tej panogi nimata nič ukazovati ali se vsaj ne smeta zanašati na pokorščino?“ ² Ali smem morebiti v tej panogi z dobro

¹ Dr. Fr. W. Foerster, *Jugendlehre, Ein Buch für Eltern, Lehrer und Geistliche*. Berlin 1909.

² Angleški duhovnik pravi: „Saj mora deček imeti čut, da so slučaji v človeškem življenju, kjer nam ni treba drugega voditelja razen lastnih želj.“

vestjo ubogati glas narave? In ako smem tukaj, kjer vendar noben človek ne stori, kar stori, samo zase — zakaj se ne bi smel potem vdati na vseh drugih panogah? Je-li morda vest samo predsodek, ki se ga lahko otreseš, kadar začne brada rasti?

Kdor pozna današnjo mladino, ve, kolikokrat resnično nastane ta vrsta misli — potem pa je še samo treba, da k temu pride Nietzsche in nadčlovek je gotov.“

To so vzroki, zaradi katerih smemo in moramo govoriti o spolni vzgoji mladine. Čas, ko smo smeli o spolnih rečeh naših otrok samo šepetaje govoriti, kakor da bi govorili o čem prepovedanem in zavrženem, mora miniti. Sreča naših otrok, njih bodočnost in njih veljava za obitelj za narod in državo je odvisna od prave spolne vzgoje. Kakor morajo poznati vrednost in pomen poklica, ki si ga izvolijo, tako morajo razumeti — in to še bolj — pomen svojega spola.

Vsakojakih reči damo učiti svojo deco; zakaj morali bodo izpolnjevati svoje mesto v življenju, zavzemati spoštovan poklic in celo, ako je mogoče, gmotno biti na boljšem nego smo mi. Ako tudi zapazimo veliko mržnjo do učenja pri otrokih, jih silimo k njihovemu delu, saj morajo „nekaj postati“. Zato jih pošljemo v šolo, k mojstrom v pouk, na vseučilišča, v plesalnice in v različne zavode. Napolnjujemo jih z nebrojnimi, kolikor toliko koristnimi znanostmi in jim zunanost, kolikor je treba, obrusimo; „nekaj morajo postati!“

„Bodite enkrat pošteni sami proti sebi? Zakaj podite svojo deco iz šole v klavirsko uro, iz klavirske ure v plesalno, iz plesalne ure v slikarsko in iz vseh v nervoznost? Ali storite to res iz ljubezni do otrok? Ali ni morda malce samopašnosti roditeljev, ki hočejo imeti na vsak način izobražene, dobro vzgojene ali celo imenitne otroke? Koliko otrok vidimo bledeti, ne vsled bolezní ampak vsled blaznosti kratkournne, ničemurne ljubezni staršev! Koliko naduhe

in kratkovidnosti, koliko nervoznosti in umiranja otrok je povzročila ta slepa opičja ljubezen!

Vzgojili ste nervozne očalarje in klečeplaze, elegantne salonjake, površne vsevedeže, a ne mož! Vzgojili ste punčice, mnogo zahtevane dame družice, a ne žen, ne mater! Vstal bo nekdanj rod vnukov, ki se bo pritoževal in vas zatoževal, rekoč: Vse ste nam dali, denarja in izobraženosti, znanje in čast, a najboljše ste nam pritrkali: svojo ljubezen, in vaša ljubezen bi bila največji dar! Tu zdaj stojimo, moč življenja šumi in vrši okoli nas in mi ga ne moremo obvladati. Ljubezen je postala blago, komedija, zasramovanje! —“ (Foerster).

II. Spolna etika.

Novi apostoli in proroki.

Dandanašnji se čuti kdorsibodi poklicanega, v najtežavnejših vprašanjih človeškega življenja postaviti si svojo lastno teorijo in ne vpraša nič, je-li k temu usposobljen ali ne. To se opazuje osobito pri razpravljanju etičnih ali нравnih vprašanj. Na vseh velikih poljih mišljenja zahtevamo od pisatelja, če hoče, da ga smatramo za resnega, dolgoletno, zbrano proučevanje vprašanja, zahtevamo, da se živo vglablja v vse, kar je o tem predmetu že kdo mislil in se ozira na vse, — samo etično polje je prosto in vsakemu odprto — torišče brezpogojnega diletantizma in površnih misli. Ali je temu morda vzrok ta, da so dotični problemi po svoji naravi komurkoli kar tako lahko dostopni? Brez dvoma velja ravno nasprotno. Prvič se opira etično ocenjevanje človeških dejanj na dejstva in zveze, ki vladajo v najbolj skritih globočinah zgodovinskega in osebnega življenja, ki jih moremo le v najmanjšem delu zasledovati po metodah znanstvenega raziskavanja in ki se razodevajo samo globoki in vsestranski iskušnji in zelo redki, posebni nadar-

jenosti (intuiciji). Nadalje pa na tem polju najbolj obtežuje junaško in nesebično določitev vseh posledic našega dejanja in vseh izkušenj malone pri vseh ljudeh okoliščina, da stopi tukaj dosledno stremljenje po resnici v največje nasprotstvo s človeškimi nagoni, željami in strastmi. In ker so te elementarne sile pri največ ljudeh vede ali nevede gospodarji pri hiši, najmanj pa zelo močno vplivajo na mišljenje, sledi iz te osebne pristranosti neovržno, da velika množina ljudi nikakor ni sposobna, da bi mogla resnično stvarno misliti na etičnem polju. Saj jim še ni za to, da bi razodeli svoje prazne izgovore, nič nočejo imeti velike odgovornosti in ne marajo doslednega samovladanja: uživati hočejo, naj gre kakor hoče, ljubiti, sovražiti in se igrati. Toda baš tu velja: samo v toliko, kolikor premagamo topo in nepremišljeno voljo, je etično spoznanje mogoče. Vse drugo je filozofija lahkomiselnosti, sofistika naravnih nagonov, svobodnjaštvo strasti.

Preteklo stoletje radi imenujemo zaradi velikanskih napredkov v različnih panogah na prirodoznanskem polju: stoletje prirodoznanstva. Vse človeško mišljenje se je tako-rekoč sukalo okoli zasledovanja vnane prirode, njenih zakonov in porabljanja teh zakonov v prid človeškega življenja. Tako so nastale neštevilne čudovite iznajdbe na raznih panogah prirodoznanstva, osobito elektrike, ki so danes deloma že obča posest vsega omikanega sveta. Vsled tega se je odvrčala bolj in bolj pozornost od notranje narave človeške. „Doba prirodoznanstva“, pravi francoski pedagog Payot, „naj je bila še tako važna in blagonosna, je ipak človeka odvrnila od globočjega spoznanja samega sebe, od znanosti značaja. Nam se odpira danes bolj in bolj pogled na usodepolne posledice tega zanemarjanja. Cela vrsta težkih znakov kulturne in fizične propasti se nam razodeva, ki jim je vzrok, ako natančneje pogledamo, pomanjkanje krepkega notranjega izobraževanja.“ Tako pridemo do spoznanja, kako močno je na vsezadnje vse človeško

življenje zavisno od izobraževanja značaja. V tem oziru je zanimiva neka smer zasledovanja na polju zdravilstva. V najnovejši dobi nas opozarja vedno rastoča smer novodobnega zdravilstva, takozvane psihoterapije (duševnega zdravljenja), kakega neizmerne pomena je značaj, krotenje volje, gojitev čuvstvovanja, vladanje fantazije za vse živčevno in telesno zdravje. V tej luči se nam javlja ta medla pohlepnost in pohotnost ne samo kot moralična propast, temveč oni pospešujeta tudi razvoj vsake patološke klice v človeku, ugonabljata voljo, storita, da postane človek brezorožen plen vseh od zunaj dohajajočih mikov in uničujeta tako njegovo živčevje.

Istotako spoznavamo močno zavisnost duševnega zdravja od kakovosti značaja. A ne samo dalekosežna nervozna propalost, ampak tudi vedno rastoča spolna podivjanost in malomarnost naše dobe je znak, ki nas v grozni meri opozarja, kako daleč človeška družba zabrede, ako na korist gojitve samega znanja zanemarija gojitev volje in vesti. To zanemarjanje značajnosti je tem usodnejše, ker novodobna civilizacija z vedno močnejšimi miki in izkušnjami obdaja telesno stran našega bitja — kajpada, glavni smoter in goneča sila te novodobne civilizacije ni nič drugega nego najpremetenejša goja in postrežba telesne strani človeške. In ves ta kult telesnih potrebščin je pravi vzrok tega, kar so imenovali spolno hipertrofijo (čezmerno gojo spolnosti) naše dobe. Prostodušnost, ki se z njo danes postavljajo telesne potrebščine v središče izobrazbe — ta prostodušnost najde svoj samoumeven izraz v popolnoma nenavadni brezsravnosti, s katero se spolne in erotične potrebe danes čestokrat proglašajo za pravi smoter življenja, ki se jim mora ustrezati in s katero se zahteva, da se jima izpolni vsaka trma in vsaka perverznost.

Tu se moramo vprašati, kateri etični ideal naj torej imamo pri spolni vzgoji pred očmi? — Spolna vzgoja se

ne da ločiti od spolne etike; kajti vzgojna sredstva se morajo ravnati po vzgojnem smotru. Zapisano je: „Ne prešuštvuj!“ To je naziranje spolnega življenja, ki so ga zastopala od nekdanj vsa globočja veroizpovedanja in vsaka filozofija. S temi besedami je torej prepovedano vsako izvenzakonsko spolno druženje. S to prepovedjo pa je tudi povedano, da spolni nagon ne sme hoditi svoja posebna pota, ampak da je tesno združen z vesoljno ureditvijo življenja. S tem je izrečeno, da je človek več nego samo spolno bitje. Tu velevajo in pridejo do veljave višji socialni in duševni interesi in potrebščine človeške narave nasproti samo spolnemu nagonu. To, kar strast vidi samo v trenutni razsvetljavi, se tu predstavlja takorekoč v podobi večnosti — skratka, stanovitno in izključno enoženstvo je edina oblika spolnega druženja, ki je določena, da varuje enojnost človeške osebnosti tudi v naših spolnih dejanjih in človeka zavaruje s krepko ovirajočo oblastjo pred nenadnimi napadi hitro minljivih mikov in razburjenosti. Tako kakor si v svojih najmirnejših in najugodnejših urah ustvarjamo načela, da nas ščitijo kot zastopniki našega boljšega jaz-a v urah, v katerih razburjenost in strast motita mir in samostalnost mišljenja — tako tudi stalne (stanovitne) oblike niso ustvarjene, da bi nas zaslužnjevale, temveč za to, da nam v najboljšem zmislu varujejo svobodnost, odvzemajoč nam svobodo dejanja v urah in dobah, ko nismo prosti, rekše, ko smo izgubili polni pregled čez posledice svojega dejanja in najožji stik s svojo vestjo. Naglašam posebno pomen stalnih (stanovitnih) oblik za zavarovanje osebnosti proti telesnim nagonom in njih hudomušnostim, iluzijam in pohotnostim. Prav tukaj se kaže jasno, da verska etika nikakor ne zatirava osebnega življenja, ampak da si je baš ona postavila za smoter varstvo osebnosti pred neosebniimi nagibi spolnega nagona. Ne zastopnik verske etike, ampak svobodomiselnik, Avgust Comte, ustanovitelj mo-

derne sociologije, je bil tisti mož, ki je odločno opozoril v svoji pozitivni filozofiji baš na to točko in je s tega stališča zagovarjal najstrožje enoženstvo (monogamijo). On pravi: „Naša srca so tako vihrava, da mora nastopiti družba, da zaduši vihravost in omahljivost, ki bi izpridila človeško življenje v klaverno vrsto poskusov brez cilja in dostojnosti“.

Žalibog pa je danes cela vrsta pisateljev in pisateljic, ki nočejo priznati, da je bistvo spolne etike to, da se podvrže celo ljubavno področje višjim duševnim in družabnim smotrom, ampak oni žele, da spolno življenje nadvlada vse druge življenske smotre in ozire. Prosta ljubezen, razporočljivost ali razdružljivost zakona, varstvo materinstva, bigamija in poligamija i. dr. so njihova gesla.

Znana in glasovita Švedska pisateljica Ellen Key piše: „Kdor dovolj krepko čuvstvuje, niti ne vpraša, ima-li pravico do svojih čuvstev — ljubezen ga tako poveljuje, da čuti, da on poveljuje življenje človeštva.“ To se pravi iz človeka napraviti nesamovoljnega sužnika njegove pohotnosti in mu pridigovati blaznost, da je sploh samo zaradi pohotnosti na svetu in da so njena mamljenja edino resnična in vse druge naloge in vsi drugi smotri življenja samo prazne šeme in blede sence!

„Seveda so ljudje od nekdaj v pohotni omamljenosti pozabljali na ves svet okoli sebe — a takrat so to vsaj imenovali s pravim imenom! Novo pa je, da zdaj, ko so prišli na kant, napravljajo novo teorijo in še celo novo nravnost, ki celo resno proglašča absolutno diktaturo pohotnosti. In nova je resnična sramota, da takšno literaturo smatrajo resni možje za resno in da ne uvidijo, kakšne nepregledne opasnosti morajo nastati, ako zdaj tudi teoretično ustanavljajo za središče življenja oblast, ki že sama rada sili v ospredje. Naj si le enkrat razjasnijo, kako takšni nazori vse impulzivno in nenormalno obdarjene ljudi v njihovi pohotni sužnosti še bolj ukrepčajo

in potrjujejo in kako osobito perverzni ljudje morajo izgubiti vsako zaslonbo in vso sramežljivost nasproti svojim blodnjam. Baš s pedagoškega stališča je temeljnega pomena, da se nasproti takšni emancipaciji spolnega življenja dosledno držimo temeljnega nazora, ki podreja spolno življenje brezobzirno višjim idealom in višjim vsebinam življenja in tako pomirja erotično vznemirjenost ter obvaruje ljubavno življenje potrate in obolenja njegovih silovitih moči.“ (Förster.)

Ali pa ne bo neobhodno obožalo in zaviralo ljubavnega življenja, ako ga strogo podvržemo vsem zahtevam vesti? Na to vprašanje odgovarjajo z „da“ na primer Ellen Key in z njo mnogi drugi novodobni pisatelji. Ona obžaluje neusmiljeni zakon, ki ga verska etika naklada neomejenemu ljubavnemu uživanju in ki pod imenom zvestobe in odgovornosti pušča neizčrpane toliko sreče, ki bi bila mogoča. Ona hoče, da imej človek pogum, žrtvovati druge osebe, da si tako poviša svoje ljubavno življenje. Pri tem pa popolnoma prezira, da tista višja spolna ljubezen, ki jo opevajo pesniki, ne izvira iz samopašnega in nesamovoljnega, neomejenega uživanja, ampak baš iz večstoletne vzgoje k samozatajevanju in k značajni kreposti duha nasproti poltenosti. Da je ljubavno življenje od stare dobe sem tako obogatelo in se poglobilo, je baš posledica tistega samozatajevanja, ki je človeštvo tako ogromno povzdignilo nad telesnost, in tiste pristrčne iskrenosti, ki je prodrla iz nabožnega čuvstvovanja v ljubavno življenje in ga povzdignila iz njegove poltne revščine k obilnosti duševnega življenja. Baš uneženje vesti je neposredno povzdignilo tudi nežnost čuta ljubezni. Kdor torej hoče zavoljo neomejenega življenja ločiti ljubezen od terjatve vesti in zvestobe, ta bo zavedel ljubavno življenje zopet v revščino in bo končal navsezadnje z golo poltnostjo. Stara verska etika potemtakem ne zastopa samo koristi družbe in duševnega blagora, ampak ona zastopa

tudi neobhodni značajni temelj vsake višje ljubezni, ona spaja ljubezen s tistimi duševno-nravnimi viri življenja, ki se brez njih sama nikoli ne more popolnoma razcestiti. Ljubezen se ne osvobodi brez kazni posvečenega reda življenja. Kdor se tega osvobodi, njegovi ljubezni manjka od začetka tiste globoke resnosti in tiste višje nagnjenosti, brez katere se ljubezen prevrne od danes do jutri v živinsko samopašnost. Res ni slučajno, da v takozvani prosti ljubezni vselej navsezadnje prostost ubije ljubezen, da jo ubije duh poltne nestanovitnosti in neviteške samopašnosti, ki leži v vsakem preziranju tistega nepremakljivega reda.

Sicer pa napadajo v najnovejši dobi enoženstvo ne samo zavoljo svobode in na korist pomnoženega uživanja, ampak tudi v imenu usmiljenja: nravno obsojanje nezakonskega materinstva hočejo razveljaviti — samo tako se neki dá položaj nezakonske matere izboljšati. Forel imenuje razločevanje zakonskega in nezakonskega materinstva naravnost nenravno. Ellen Key bi rada vsako materstvo imenovala kar sveto. In nemška zveza v varstvo materinstva zastopa iste nazore prav v imenu „reforme seksualne etike“.

Čudno! Ali ni edino pravo varstvo materinstva tisto, ki moža s krepko oblastjo sili k varovanju materstva in ga tako vzgaja? Zategadelj je vsako odnehanje od tega, vsako popuščanje od njegove edino posvečujoče veljave res zločinstvo proti materinskemu varstvu.

Tista etika, ki imenuje vsako izvenzakonsko materstvo greh, ne izvira iz takega odrevenelega dogovora ali moralnega filozofstva, temveč iz zelo stvarnega opazovanja in ozira na moško naravo — iz one ne baš častne, toda le pregloboko upravičene nezaupnice nasproti stalnosti in viteštvu moškega čustvovanja: ona je spoznala, da je žalibog največkrat le nepremakljivemu redu mogoče, to viteštvo oživeti in ga voditi k zmagi.

Res, neupogljiva stanovitnost naše sodbe se mora varovati vsakega farizejstva, res je, da moramo še skrbneje varovati tiste, ki so grešili, bede in zapuščenosti — toda usmiljenje s storilcem moramo vedno strogo razločevati od sodbe dejanja. Bila bi največja neusmiljenost baš nasproti slabotnim, ko bi jim odvzeli нравno podporo, ki jim jo moremo le zajamčiti z nepodkupljivo obsodbo nezakonskega materstva: zakonsko materstvo mora ostati vedno temelj ženskega častnega zakonika. In noben mož, ki se zaveda samega sebe, ne sme odstopiti od tega zakonika.

Čudovito je, da žene, ki so tako popolnoma zavisne od trajne zveze, katerih pedagoško delo tako nujno potrebuje moškega dopolnila in kojih vsa sreča življenja je zavisna od tega, da se vzgajajo erotični nagoni moževi po neomahljivih predpisih, — da baš žene danes često razširjajo ohlapne in naturalistne nazore ter zagovarjajo krasoto in slavo proste ljubezni. To si moremo le tako razkladati, da si take žene ne znajo jasno predstavljati, v kake odnošaje in okoliščene bi morale priti, ko bi resnično kdaj zavladata na spolnem polju tako čislana osebna volja. Ako čitamo, da se ženske norčujejo s staro, versko etiko in govore o „zadavljenju naravnih nagonov“, ko se gre vedno samo za naravno brzdaje, vodeče nas k prostosti, pač moramo reči: „Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.“

Seveda pravijo nekateri resnejši zastopniki nove нравnosti: „Saj tudi mi nikakor nočemo, da bi se spolnost ločila od višjih duševnih moči — mi samo hočemo, da se duševnost in telesnost združita na tleh prostosti.“ Res je brezdvomno, da bi nekaterim zastopnikom nove spolne нравnosti storili veliko krivico, ko bi rekli, da hočejo spolnost oprostiti vsake odgovornosti. Nekateri zahtevajo celo večjo odgovornost, da se ohrani zdravo in krepko pleme. A vsekako je temeljni razloček med versko in

ново etiko. In ta razloček ne obstoja v zadnjem smotru, ampak v popolni različnosti sredstev, ki se jim dozdevajo potrebna v ta smoter. Tudi novotarji ne marajo sirovega vladanja nagonov, a tega ne vidijo, da uresničenje njihovih predlogov v dejanja neobhodno dovaja do tega. Oni hočejo čist smoter, a zaradi nedostatnega poznanja življenja in ljudi priporočajo popolnoma nezadostna sredstva, da bi ta smoter dosegli. Iz njihovih spisov dobimo strašen vpogled v brezdno spolne pohotnosti, vidimo tragični izrodek, ki preži za vsako osvoboditvijo naravnih nagonov in premeteno zavaja do razrušenja živčevja in celo do perversnosti. Tu pričakujemo, da bo pisatelj vpricho tolikih opasnosti priporočal najmočnejša nasprotna sredstva. Namesto tega se moramo prepričati, da vsa njihova spolna etika nazadnje ni nič drugega nego kolikor mogoče ugodno postopanje, kako se zabranjuje in zavaruje spočetje, z namenom, da se zavira vsaka nezdrava razplodba. Razen te higienične omejitve in obvarovalne skrbi za potomstvo je precej vse dovoljeno — bigamija, poligamija in prosta ljubezen. Vpliva teh reči na značaj in s tem navsezadnje na нравnost se niti ne dotaknejo.

Forel primerja to postopanje s tehniko, s katero vladamo naravo, kako si obračamo mogočne, vse pokončujoče in škodljive naravne sile človeku na korist, in ga s tem opravičuje. Pri tem pa pozabi, da to zavarovalno postopanje ne samo nič ne brzda naravnih sil v človeku, ampak jim še vzame zadnjo dobrodejno zapreko in skrajno pospešuje moževo telesno razuzdanost — sploh že s tem, da človeka s tako prozaično premetenostjo opozarja na poželjivo stran spolnega življenja. S tem pa je tudi ovržena trditev, da je to postopanje na korist žene. Kar preveč razdražena in nebrzdana poltnost moževa z nezvesto sirovostjo in brezznačajnostjo škoduje življenju žene, je tisočkrat hujše nego veliko število porodov. Ni drugega izhoda iz teh težkoč, nego da pospešujemo moževo vzgojo k

samozatajevanju z vsemi sredstvi verstva, spoštovanja samega sebe in žene.

Da se ne spuščamo v daljnjo polemiko z zastopniki nove etike, sklepam s Försterjevimi besedami: „Rad bi baš na tem mestu poudarjal, da je bistvo stare (verske) spolne etike vprav to, da je obenem seksualna pedagogika, t. j. njene zapovedi in prepovedi ne kažejo človeku samo zadnjega smotra, ampak so pred vsem tudi prava vzgojna sredstva, s katerimi se temu smotru resnično približujemo. One nas ne puščajo na nejasnem o žalostni slabosti in nezanesljivosti našega boljšega hotenja na tem polju in znajo resnično psihološko ustrojiti obrambo proti razdrti poltenosti. Čim bolj premotrujemo spolno vprašanje ne s stališča učenih abstrakcij ter življenju odtujenih sanjarij, ampak s stvarnega pedagoškega stališča, tembolj bomo morali priznavati pedagogiko, ki se izraža v dosmrtnem enoženstvu. Priznati moramo, da potrebuje baš poltna strastnost v spolnem življenju z vso svojo hudomušnostjo, nervoznostjo in samopašnostjo kot vzgojno protitežje vsekakor duševnega vidnega reda dosmrtnih zvestobe.“

III. Spolna vzgoja.

V prvih dveh poglavjih sem poskusil dokazati, da je spolna vzgoja potrebna in na katero нравno stališče se moramo postaviti. Tu hočemo razviti nekatera pedagoška pravila, kako je treba z ozirom na spolno vzgojo z gojenci ravnati. Pred vsem moramo poudarjati, da spolnega pouka ne smemo previsoko ceniti. Značilno je, da se je v naši dobi razumnosti vse spolno pedagoško gibanje začelo s tako zvanim „spolnim razjasnjevanjem“ ali s spolnim poukom, torej s čisto razumnostnim vplivanjem. To je zelo nevarna pomota občega mnenja v teh zadevah, da so tako soglasno prišli na misel, češ, spolna podivjanost in prevelika razdraženost naše mladine je posledica

pomanjkanja pouka o spolnem vprašanju. Pravi vzrok pa je le grozovitni propad v izobraževanju značajev in v obči poželjivosti naše dobe. Zgolj pouk tu nič ne pomaga. Ako človek ni vzgojen v višjem naziranju življenja, stori pouk k večjemu, da gojenec postane radoveden na to, kar se mu je zamolčalo. V tem slučaju velja Ovidijev izrek : „Video meliora proboque — deteriora sequor“ „vidim boljše in je odobravam, toda udajam se slabejemu.“ Sam pouk ne daje nobene obrambe, ako ne prideš v okom sili nizkih nagibov z vesoljno značajno izobrazbo, pred vsem s krepko gimnastiko volje. Ako pripravljamo voljo na bližanje spolnega nagona, je tisočkrat važnejše nego priprava razuma. Tudi najobširnejše higiensko znanje o vseh spolnih nevarnostih ne pomaga nič, ako nimaš moči, da se ravnaš v trenutku skušnjave po tem znanju. Zato je varovanje mladine pred spolno nevarnostjo bolj vprašanje moči nego vprašanje znanja. Po pravici pravijo, da se hoče pedagoški pouk nasproti postaviti nečistemu pouku od strani ulice — a pri tem pozabijo, da je spolni nagon sam popularni potepuh, ki si iz najboljšega pouka baš to izbere, kar ga razburja in miče. Zategadelj mora tudi najboljši pouk le pomnoževati spolno razdražljivost, ako ne pridemo drznosti telesnih nagonov že poprej na celo drugi način do živega. Spolna pedagogika mora biti v prvi vrsti pedagogika volje. S tem pa nikakor nočem oporekati, da je potrebno otroke poučevati tudi o spolnih rečeh; toda jaz bi pripuščal pouku v spolni vzgoji samo stransko vlogo, dočim pri modernih pedagogih igra glavno vlogo.

Še en vzrok je, zaradi katerega je treba skrčiti pouk v spolni vzgoji. Beseda „spolna vzgoja“ nas lahko zapelje k mnenju, da je spolna vzgoja nekaj posebnega, od druge vzgoje ločenega. Zato je najboljša spolna pedagogika tista, ki le najpotrebnejše govori naravnost o spolnih rečeh, a zbuja tiste moči in navade, ki same dajejo mlademu

človeku pravo duševno vedenje nasproti zbujujočim se nagonom. Spolni pedagog ne sme biti specialist, ampak vprav zelo splošen pedagog, ki pregleda in poglobi vso pedagogiko z ozirom na spolno nevarnost in zna vsa vzgojna sredstva postaviti v službo spolnega varstva. Najboljša spolna vzgoja je prava splošna vzgoja. Spolno vedenje mladega moža je sad njegove cele vzgoje. Ako je bila ta mehkužna in vnanja ali pa samo umstvena, zapade dotičnik vkljub najlepšemu pouku kot žrtev prvi skušnjavi; če se je pa potrudila utrditi duševno samozavest nasproti vsaki mesenosti in podlosti, ve dotičnik tudi brez pouka natanko, česar se mora izogibati.

Zdaj bi pa moral seveda še podati nekatera posebna navodila za spolno vzgojo. Samoobsebi je umevno, da na omejenem prostoru, ki mi je tukaj na razpolago, ni mogoče, za vsak poseben slučaj podati posebno navodilo, to tem manj, ker smatram spolno vzgojo za del splošne vzgoje in bi moral torej vsa vzgojna sredstva premotriti z vidika spolne vzgoje. Hočem se torej omejiti na nekatere glavne točke in na splošne opombe, ki pa bodo menda za nas popolnoma zadostovale. —

Omenil sem že, da je spolna vzgoja v prvi vrsti vzgoja volje. Moderna slabotnost volje je sokriva na mnogih nervoznih boleznih, ona je pred vsem kriva na usodopolni slabi popustljivosti naših rodov nasproti spolnim mikom. To pa prihaja od tega, da si predstavljamo samovladanje, temelj vse človeške prostosti, vse prenostavno in lahko in ker ne vidimo, da je trdo in strogo vežbanje tu edina pot, ki drži k cilju. Na vseh poljih verujemo na zakon vežbanja, pri izobrazbi razuma, pri telovadnem pouku, pri godbenem pouku, — samo na polju volje mislimo, da mojster pade kar z nebes. John St. Mill pravi: „Kdor si nikdar ni odrekel ničesar dovoljenega, o njem ne smemo sigurno pričakovati, da se bode odpovedal

vsemu, kar ni dovoljeno. Jaz ne dvomim, da bodo nekdanj zopet otroke in mlade ljudi pravilno silili k askezi in jih učili kakor v starem veku, da bodo premagovali svoja poželjenja, kljubovali nevarnostim in radovoljno prenašali bolečine. In vse to samo kot prosto pedagoško vežbanje.“

Kdor pričakuje, roke križem držeč, napade poltenosti, ta mora vselej izgubiti — nizkotni „jaz“ pa moramo čez vso silo pripravljati in vzgojevati k poslušnosti. Najtemeljitejša in najkrepkejša spolna vzgoja je ta, da napeljujemo otroka, že preden se mu zbuja spolni nagon, na polju drugih nagonov k prostovoljnim vajam v samozatajevanju. Poželjenje k jedi je n. pr. izvrstna prilika za tako vežbanje k samostojnosti duha in nič ni laže, nego otroke navdušiti za take poskuse osamosvojitve. Le poskusite enkrat pri šolskih izletih izpodbujati k takim vežbam volje glede na premaganje žeje, utrujenosti itd. Čudili se boste, kako se mladina zanima za tako junaštvo. Treba je samo pokazati, da s takim samozatajevanjem store nekaj višjega, da je to junaštvo. In kako lahko bi matere uvajale svoje otroke, kakor Sailer pravi, „v tajnosti svetega boja“, ko bi jih navajele, da bi si včasih prikratili svojo najljubšo jed, ali junaški premagali lenobo, ali prezirali kako telesno bolečino. Takšno vežbanje ustvarja v mladem človeku neko plemenito navado celega njegovega telesa, da duh sili telo k pokorščini. Sploh najvažnejši spolni pouk ni pouk o spolnih opravilih, ampak je pouk o neizmerni moči duha, ki brzda živalske potrebščine in jih premaga. Če ste dali mlademu človeku o pravem času poskusiti veselje takega nadvladanja duha, ste mu dali najvišjo nedotakljivost proti spolnim skušnjavam.

Kar se tiče naloge šole na tem polju, se mi zdi, da je gori omenjena pripravljalna vzgoja, odvrtačajoče vežbanje volje mnogo bolj pripravno, nego neposredni pouk o spolnih razmerah. Proti pripravljajočemu pouku o razploditvi v botaničnem in zoološkem poučevanju se gotovo nič ne

da ugovarjati. Pač pa bi odločno ugovarjal proti neposrednemu pouku o posameznostih človeške razploditve pred celim razredom. Kdor to zagovarja, ta ne ve, da je sramežljivost najmočnejše varstvo na spolnem polju. Jaz nikakor ne dvomim, da je močno razvita sramežljivost mladini mnogo krepkejšo varstvo nego najboljši pouk, in tudi močno varstvo proti pouku, ki dohaja z ulice. Le pomislimo, da najmočnejše varstvo, ki ga potrebujejo spolni organi, ni varstvo pred tujimi mislimi, ampak pred lastnimi mislimi — in to varstvo nam je zajamčeno edinole z negovanjem sramežljivosti. Otto Ernst pravi: „Prava sramežljivost — v vseh rečeh hočem reči — je itak morebiti edino, kar nam omogočuje bivanje na tem zarobljenem svetu. Jaz mislim, da moramo otroke z naraščajočo starostjo s poukom o rastlinah in živalih dovajati bliže in bliže in nazadnje celo blizu do zadnjega sklepa, dokler se jim zadnje pojasnilo samo ne vsili.

A zadnjo besedo naj izgovore sami, v čisti duševni samoti. Zadnjo besedo naj slutijo in jo spoznajo, kakor spoznamo kako visoko tajnost. Med otroki, ki vse vedo, nikoli nisem naletel na ljubeznivega.“

Še enkrat poudarjam, da se nič ne da ugovarjati proti primernemu pouku o spolnih rečeh. A pri tem je treba previdno postopati in se brzdati in ne smemo prezirati neprecenljivega pedagoškega pomena sramežljivosti glede spolnosti. Načelno se izogibljimo tu vsake nepotrebne podrobnosti. S tega stališča se mora imenovati velika napaka, da prihaja danes že cela vrsta spisov med mladino, ki celo po nepotrebnem široke kroge seznanjajo z vsakojakimi ostudnimi perversnostmi. — Hvala Bogu, da je dozdej naša književnost še ostala obvarovana pred takimi zmotnjavami. Toda v nemškem jeziku je nedavno izšla knjiga za mlada dekleta, ki se ji zdi potrebno, mladim dekletom pripovedovati o sadizmu, mazohizmu in

fetišizmu. To je pač isto, kakor če bi pošiljali v obitelji kužne bacile, da bi jih varovali pred kugo. Temu nasproti ne moremo dovolj krepko naglašati, da prava spolna pedagogika ne obstoja v tem, da se mladim ljudem na drobno vsiljujejo vsi materialni dogodki spolnega področja in da jih poučujemo v vseh nesramnih izmišljotinah (izmislekih) razuzdanega spolnega nagona, ampak naša naloga je, da jih seznamimo z vzvišenimi mislimi človeškega duha, kako naj junaški premagajo te telesne reči in jih podvržejo svojemu razumu.

Na tem mestu se mi zdi še posebej potrebno, da svarim pred prezgodnjim poukom, ki baš pri modernih otrocih lahko zavede k prezgodnemu spolnemu razvoju. Jaz bi se rajši upiral opasnostim pouličnega pouka s skrbno splošno vzgojo, s srčnim zaupnim razmerjem k staršem in z gojo sramežljivosti, nego s prezgodnjim poukom.

Toda vrnimo se k nalogi šole! Rekli smo, da tu učitelj posrednim potom, z okrepljenjem volje, lahko mnogo več doseže nego z neposrednim poukom. Vsako šolsko delo, vsa šolska disciplina in vsa učna tvarina se mora, kolikor je mogoče, ozirati na vzgojo volje.

„Jaz sem v mladostnih tečajih“, pravi Förster, „že z dvanajstletnimi dečki in deklicami razmotrival vprašanje: Kake prilike imamo v šoli k ojačenju volje? Otroci so nahajali obilico prilik in so se neizmerno zanimali za ta predmet. Bilo jim je novo odkritje in razodetje, da šolo lahko uporabljamo tudi v vežbanje moči. Pri takih prilikah sem se vedno čudil, ko sem videl, da je bilo učencem nekaj novega, da se tudi neprijetne šolske naloge lahko poudarjajo s stališča gimnastike volje. Da n. pr. z veliko natančnostjo, snažnostjo in samostojnostjo, s katero izdelujejo svoje naloge, pridobivajo na krepkosti in trdnosti volje v vseh področjih in da z nemarnostjo tudi v drugem oziru slabé in onemagajo.“

Zelo obžalovanja vredno je, da vzgoja značajnosti kot najvišji vzgojni smoter ne stoji v središču vsega šol-

skega življenja. To tem bolj, ker se nahaja baš v šolskem življenju cela vrsta takih skušnjav, ki bi izvestno vodile k okrepljenju značaja, ko bi se z njimi prav postopalo, dočim naravnost izpodkopavajo značajnost. To so predvsem opasnosti skupnega okuženja, ali neizmerne opasnosti, ki preže na posameznika od mogočne sugestije množice. Te opasnosti so v šoli prevladajoče. Dečki sledijo drug drugemu v dobrem in slabem kakor ovce. Te družabne sugestije so vprav na spolnem polju najbolj usodepolne. Prav tukaj bi morala začeti prava vzgoja značaja z vzgojo osebne samostalnosti, z utrjenjem osebne vesti in na drugo stran z izobraževanjem resnega javnega mnenja, ki posameznika vzgaja, namesto da ga pogublja. Tu lahko učitelj često s par dobrimi besedami blagonosno seme poseje in tako pridobi javno razredno mnenje za pomočnika glede na spolno nraevstvo. Ako se učitelj v višjih razredih (višjih šol) postavi nasproti običajnemu popivanju s pozivom, naj se posamezniki moško izogibljejo takih nalezljivih norosti, jim je s tem dal tudi izvrsten nauk, naj se s trdno značajnostjo nasproti postavljajo običajem in mnenju velike množine v spolnih rečeh.

Tu moramo še opozoriti na drugo silno veliko opasnost za značajnost: na lažnivost v šoli. Lažnivost v šoli, večletna navada iz malodušnosti in strahopetnosti izpodkopava vsak vpliv šole na vzgojo značajev. Laganje ponižuje osebnost in ji jemlje vsak čut za čast in dostojnost ter stori, da se človek brez upora vda vsaki sramoti. Resnično pedagoški boj proti lažnivosti bi zbudil tudi čuvstvo za spoštovanje lastne osebnosti, ki je obenem najboljši ščit proti telesnemu ponižanju samega sebe. Kdor izgubi na onem polju samospoštovanje, ga izgubi tudi na drugem in naopak.

Zelo velikega pomena glede spolne vzgoje je t e l e s n o d e l o. Nikakor ni sama slučajnost, če s tako izključno umstveno izobrazbo baš naše moške mladine koraka

roko v roki tolika npravna zanemarjenost. Vprav v tem je velika opasnost samo umstvene izobraženosti, da živi duh zgolj v abstrakcijah in se ne nauči nadzorovati telesa in ga vladati. Baš za spolno vzgojo naših dečkov bi bila zelo velika dobrota, ako bi bila ročna dela obvezna in če bi osobito tudi domača vzgoja gledala na to, da bi navajala dečke k natančnemu in skrbnemu opravljanju domačih opravkov. Danski pedagog Palmgren, ki ima toliko zaslug za razširjanje ročnih del, trdi naravnost, da višja etična izobrazba žen prihaja večinoma od tod, da je njih duh, ker opravljajo domače opravke, bolj navajen oduševati določena dejanja in paziti nanje, dočim se pri možu vse suče v abstraktnosti. „Telesno delo“, pravi, „bi bilo mladeniču lepa pomoč v njegovem npravnem razvoju; v mladih letih hoče vsak zdrav deček rabiti svoje telesne moči. V tej razvojni dobi je mladeniču iz zdravstvenih ozirov škodljivo, največji del dneva mirno sedeti pri delu in telo pustiti brez posla. To je škodljivo, ker daje poltnosti preveč hrane. Baš v tistih letih, ko se poltnost začne razvijati in prihajajo prve skušnjave, baš tačas bi morali telo siliti v jarem dela in v njem potlačiti zločestno poželjivost. Mladenič naj bi se učil delati v potu svojega obraza. Če pa namesto tega posajamo dečka brez konca na šolsko klop, akoravno po naravnem redu ne more miren biti, tedaj se nam ni treba čuditi, če je mladostna doba polna fantovske razuzdanosti. Često zakriva naše vzgojstvo tužne tajnosti, grehe, ki omadežujejo vest in zadevajo rane, ki oglodavajo telesno in duševno moč, ki celo vodijo v smrt... Hoče-li vzgoja popraviti, kar je zamudila, mora mladino podvreči zakonom telesnega dela.“

V področje telesnih vaj spada seveda tudi vse, kar štejemo k telovadbi in športu. Samo, da se šport ne sme pretiravati; sicer nastane iz njega negovanje telesnosti, ki povečuje smelost in drznost telesnih potrebščin na vseh področjih in zbuja prav tiste opasnosti, ki jih je imel zabraniti.

Čujmo, kako opisuje Pestalozzi v svoji knjigi: „Lenart in Jerica“ spolno pedagogiko svojega reformatorja Arnerja: Arner je utemeljeval svoje zakonstvo proti zmotnjam spolnega nagona od ljubkovanja tje do detomora s tem, da se upira premoči tega nagona z vežbanjem v preudarnosti in rednosti, še prej ko je nastal. Ko je potem prišel spolni nagon, je našel hišo lepo po meščansko pobrisano in olepšano in gospodar je imel moči navaditi hudobneža na red in snago, ki je vladala v hiši in ga vkovati v železje, če je hotel razsajati.“

Še eno — najvažnejšo točko glede spolne vzgoje moramo poudariti. Tu dam besedo zopet Försterju. On pravi: „Na koncu tega premišljevanja si ne morem kaj, da ne bi izrekel kot svoje najglobokejše pedagoško prepričanje, da je največja spolno-pedagoška sila *verstvo*. Vsa v poprejšnjem podana izvajanja, ki so „čisto človeške“ narave, zadobe šele tedaj pravi uspeh, ako jih prešine in izpopolni temeljno versko naziranje. Vsej naši borbi bi nedostajalo pravega zmisla, celo najvišje izobražanje volje bi bilo v nevarnosti, da bi se izpridilo v gol močnostni sport, ako ga ne uvrstimo v tisto veliko duševno svetovno naziranje, ki ga zastopa vsako globlje *verstvo* in vsaka filozofija, naziranje namreč, da ves ta vidni svet in zemeljsko žitje še ni vsa istinitost, ampak samo prva stopnja in pripravljanje k višjemu, breztelesnemu bitju. Ta pogled v drugi svet ima še v drugem zmislu globok pedagoški pomen: omejitev vsega našega bitja na kratko pozemeljsko dobo neizmerno okrepčuje moč vseh minljivih mamil na našo dušo — vsi višji predpisi in vse višje zapovedi se nam dozdevajo potem kot sanjarske domišljije brez moči in brez istinitosti. Veličastno je to izrazil Evripides z besedami, s katerimi Fedrina služkinja pomiruje pomisleke vesti svoje gospodarice, kazaje na ledeno malodušnost, ki z njo stoji neskončna vesoljnost s svojimi naravnimi bogovi vred nasproti težki vesti človeški. Čemu naj se borimo

in si kaj pritrgamo? In kako obnemogle so vse zgolj človeške tirjatve, ako se hočejo same ustavljati naravnim silam! Resnično, telesne iluzije znajo bolje govoriti jezik tega sveta in izdatneje izigravati zemeljska sredstva, nego vsa filozofija tega sveta. Zato pravi Pavel s tako globokim poznanjem življenja in duše: „Ako mrlič ne bodo vstali, pa jejmo in pijmo ter bodimo veseli, zakaj jutri bomo mrtvi!“ Brez vere v duševni svet za trajno ni pravega duševnega poguma in zaupanja v samega sebe — samo vera, vžgana ob Kristusovem ognju življenja, šele resnično oživlja tisti veliki pogum in ga razvneha v vedno večjo moč in sigurnost!“

2. O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljišča in srednje šole.

H. Druzovič.

(Dalje in konec.)¹

V. Učiteljska izobraževališča.

„V vprašanju o preosnovi učiteljske naobrazbe se nahaja že vprašanje o umetniški vzgoji.“

Vsak napredek na polju ljudskošolskega petja je odvisen od glasbene naobrazbe, ki jo dobiva bodoči učitelj na naših učiteljiščih. Prav radi tega ne bo odveč, če se seznanimo tudi z reformatornim gibanjem glede tega pouka.

Oglejmo si najprej prejšnje in sedanje p o s t a v n e d o l o č b e glede glasbenega pouka na učiteljiščih.

V stari preparandiji je obsegal obvezni glasbeni pouk predmeta: petje in orglanje. Poleg figuralnega

¹ Glej Pedagoški Letopis IX. (1909) str. 57. idd.

petja se je gojilo osobito koralno petje ter predavalo o generalnem basu.¹ Natančnejih učnih načrtov ni bilo.

Organizacijski statut za novodobno avstrijska učiteljišča z dne 26. maja 1874 našteva med obveznimi predmeti petje in goslanje, med neobveznimi pa klavir in orgle.

Ministerski odlok z dne 12. maja 1877 odreja, da se naj vadijo gojenci v prostih urah v glasbi, da bodo kedaj mogli voditi tudi cerkveno petje. Ta odredba se je izdala vsled pritožb cerkvenih krogov o propadanju cerkvene glasbe, osobito na deželi. In to je bil prvi korak k poznejši uvedbi obveznega pouka v orgljanju.

Ministerski odlok z dne 3. junija 1878 dopušča oprostitve iz glasbenih predmetov takim gojencem, ki se odlikujejo po posebno dobrem napredovanju v drugih predmetih, in to osobito v slučaju, če je pričakovati, da postanejo sicer dobri učitelji. Vsled nadaljnjih pritožb o pojemanju in nazadovanju gojitve cerkvene glasbe vobče in zastran učiteljstva še posebe, se je uvedel s šolskim letom 1882/3 obvezni pouk v klavirju in orgljanju. (Učni načrt z dne 13. sept. 1882). Do današnjega dne veljavne določbe glede glasbenega pouka pa so izšle z novim organizacijskim statutom vred (31. julija 1886). Za vstop v učiteljišče se odločno zahteva glasbeni posluh in čut za ritmiko; vpoštevati je pri sprejemu osobito prosilce z glasbeno naobrazbo. Obvezni predmeti so na sedanjih moških učiteljiških: petje, goslanje, klavir in orgle²; na ženskih le petje (klavir in gosli sta

¹ Pri sprejemu v (dvoletno) preparandijo je moral kandidat dokazati, da zna toliko orgljanja, da bo mogel temu predmetu z uspehom slediti. Pripravljal ga je v to navadno domači učitelj in organist.

² Organizacijski statut za (moška in ženska) učiteljišča v Galiciji (z dne 12. junija 1907) navaja med obveznimi glasbenimi predmeti: petje (z glasbeno teorijo) ter goslanje; neobvezna predmeta sta klavir in orgle.

neobvezna predmeta). Dispenze iz glasbenih predmetov so se odpravile in pouk je postal obvezni razredni pouk. (Pouk v klavirju in orglah se vrši v manjših oddelkih, 8—10 gojencev v eni uri). Petju in glasbeni teoriji je odmerjena v 1. in 2. letniku po ena tedenska ura (poprej 2), v 3. in 4. letniku pa dve (poprej 1). Če je dovolj učnih moči, dele se lahko letniki v violinskem pouku.

Poglejmo si zdaj postavni učni smoter poedinim glasbenim predmetom!

a) Glasbena teorija in petje. Učni načrt zahteva, da se seznanijo gojenci z bistvom elementarne glasbene teorije v toliki meri, kolikor jo rabijo pri glasbenih predmetih, ki se poučujejo na zavodu. Glede petja naj se izvežbajo gojenci v toliko, da bodo kedaj mogli poučevati ta predmet v ljudski šoli. V glasbenem pouku je nadalje izobraževati muzikalni ukus. Nekatere pesmi, osobito patriotične, je treba učiti na pamet.

Za višje letnike zahteva učni načrt vaje v zadevanju intervalov (Treffübungen) ter vaje za izobrazbo glasu; kolikor mogoče, naj se take vaje spajajo s teoretičnim poukom. Pri vežbanju pesmi se je ozirati osobito na potrebe ljudske šole. Gojence je še zeznaniti z najvažnejšimi biografskimi podatki o znamenitih glasbenikih. V 4. letniku je podavati metodiko ljudskošolskega petje in pri zborovem petju se je osobito ozirati na cerkveno petje.

b) Pri pouku v goslanju je obračati pozornost na to, da se gojenci usposobijo, uporabljati to godalo pri pevskem pouku v ljudski šoli. Sem spadajo tudi vaje v transponovanju iz originalnih tonovih načinov v druge. Za 1. in 2. letnik sta odmerjeni po dve tedenski uri, za 3. in 4. letnik pa ena.

c) Klavirski pouk naj pripravlja na poznejši pouk v orglanju. Za 1. in 2. letnik sta predpisani po dve tedenski uri.

c) V orglanju naj se gojenci toliko izurijo, da bodo usposobljeni, spremljati cerkveno petje, ter da bodo sposobne, izvajati lahke preludije in najenostavnejše modulacije. Poznati jim je treba še notranjo uredbo orgel. V 3. in 4. letniku sta odločeni temu pouku po dve uri na teden.

V ženskih izobraževališčih se poučuje obvezno razredno petje in teorija v vseh letnikih v dveh urah na teden. Smoter je približno isti kakor za moške zavode.

Toliko o danes veljavnih določbah! Za nas je važno vprašanje: kako je urediti uspešno glasbeni pouk na učiteljiščih na podlagi sedanjih učnih načrtov. Šele nato se bomo mogli ozirati na slične uvedbe v drugih državah ter se končno seznaniti z novejšimi težnjami glede reforme tega pouka.

Potom glasbenega pouka naj se odgojujejo na učiteljiščih v prvi vrsti dobri učitelji-pevci, ter vobče učitelji-glasbeniki; v drugi vrsti pa spretni metodiki in učitelji petja na ljudskih šolah. Potemtakem je pevski pouk nekako središče celemu glasbenemu pouku in vzgajanje pevcev in pevskih učiteljev je njegov smoter.

Baviti se nam je torej treba najprej z načinom **pevskega pouka**.

Pouk v petju se deli po svojem smotru in po svoji kakovosti v sledeče dele: *a)* v tehnično in teoretično naobrazbo gojencev ter *b)* v metodo ljudskošolskega petja.

a) **Pevsko-tehnična naobrazba.** Podlaga vsemu pevskemu pouku je izobrazba glasu ter navajanje gojencev k pravilnemu tvarjanju glasnikov (fonetika), t. j. k racionalni uporabi govora. Res je, da nekateri pevci nekako instinktivnim potom pravilno postopajo pri tvorbi glasnikov; istina pa je tudi, da pri velikem delu naše šolske mladeži, kakor i pri odraslih

tega ne nahajamo. Posebno važno je za učitelja, da ve, kako se pravilno uporabljajo govorila. Ohranjuje si s tem svoje govorilo marsikaterih bolezni, pa tudi nepotrebne napore; nadalje je še treba temeljitega znanja glasotvorbe pri jezikovnem kakor tudi pri pevskem pouku v ljudski šoli. V posebnem tečaju fonetičnih vaj je treba seznanjati gojence kar v začetku s pravilnim uporabljanjem govorila ter sploh s fiziološkimi momenti glasotvorbe. Poznati morajo tudi higieno govoril, kar je osobito važno za bodočega učitelja. Fonetične vaje se lahko spajajo z vajami za izobrazbo glasu.¹

Ves začetni pevski pouk na učiteljiščih mora biti nekak elementarni pevski pouk, in to že radi tega, ker ne prinesejo gojenci, ko vstopijo v zavod, skoraj nobenega pozitivnega znanja o petju s seboj. Edino, kar znajo, je nekaj pesmic, ki so se jih naučili v ljudski ali v srednji šoli. Note poznajo le v najredkejših slučajih, kar se opazuje tudi pri bivših učencih meščanskih šol. Ako še pomislimo, da izpreminja velik del gojencev vprav v tej dobi svoj glas, si lahko predstavimo, s kakimi težkočami se je boriti v začetnem pevskem pouku na učiteljiščih. Pevski pouk se toraj v prvi dobi ne sme razločevati od ljudskošolskega pouka, dá, najbolje je ubrati isto učno pot, ki je namerjena ljudski šoli in ki podaja ljudskošolsko učno stvarino, pa v dovršeni odbliki. Gojenci naj se torej predvsem uče pesmic, ki so namenjene ljudski šoli, lepo popevati in predavati. To odgovarja tudi njih početnim glasbenim zmožnostim. V višjih letnikih se šele lahko zahteva od gojenca, da se vglobi v umetniško vsebino večjega glasbenega umotvora.

¹ Osburg: Deutsche Gesanglehre für Präparandieschulen und Lehrerseminare. I. Teil: Anleitung zur richtigen Vokalisation, Artikulation und Deklamation. Hesse-Leipzig. Na ta princip se ozira tudi: Scholze: Chorgesangschule für L. B. A. Pichler-Wien.

V prvem letniku je posvečati največjo pozornost glasotvorbi, pravilnemu dihanju itd., ki je podlaga vsakemu lepemu petju. Da je treba popevati v početku enoglasno in šele sčasom dvoglasno, bodi samo omenjeno. Z unisono-petjem se pripravlja na enakomerno in ubrano zborovo petje.

V drugem letniku je v izgovorjavi pri poedinih samoglasnikih že vpoštevati njih barvitost, t. j. različnost enega in istega vokala v raznih besedah. Prihod v zborovo petje tvarka troglasno petje, s posebnim ozirom na ljudskošolske pesmi.

V tretjem in četrtem letniku bodi petje že deklamatorno petje; kar se je v teoretičnem pouku obravnavalo, to naj se zdaj praktično uporablja. Petje je zborovo petje (četveroglasni moški zbor), ki vpoštevata narodno, umetno in cerkveno petje. Dobro je, če se gojenci navajajo popevati iz partitur. (N. pr. iz pesmarice, ki jo je izdala družba sv. Mohorja. Posebna zbirka moških zborov za učiteljska in srednje šole izide sčasoma.)

Glede cerkvenega petja je omeniti, da je umestno, seznaniti gojence z mojstri starejše in novejše dobe¹; od klasikov imenujemo n. pr. nekatere maše, ofertorije in gradualije Haydnove, iz novejše dobe pa skladbe sledečih mojstrov: Foerster, Medved, Stehle, Ett, Witt, Haller, Brosig, Habert, Mitterer in Schweitzer). Razen tega naj se goji tudi enoglasna cerkveno-narodna pesem v zmislu cerkvenega ljudskega petja. Gojenca je tudi navajati in usposobljati, da zamore na podlagi lastnih izkušenj in lastnega znanja izreči o glasbenem umotvoru svojo lastno sodbo; le na ta način bode zmožen svoje učence nekaj tudi v umetniškem zmislu odgojevati. Z ozirom na vsestransko glasbeno vzgojo je dobro, da se

¹ Cerkevne skladbe morajo ustrezati liturgičnim, kakor tudi umetniškim zahtevam. V tem oziru nam morajo biti klasiki cerkvene skladbe (Palestrina, Orlando di Lasso) nekaj vzor.

gojenci seznanijo še z uredbo mešanih zborov; taki zbori se sestavijo lahko z učenci vadnice in gojenci zavoda. Za razne muzikalne prireditve je dobro došla izmenjava.

b) *Pevsko - teoretična naobrazba.* Učni načrt zahteva, da se pouk v glasbeni teoriji organsko veže s praktičnim pevskim poukom. To zahteva že načelo koncentracije; na drugi strani pa se s tem primerno oživlja, oziroma ponazoruje suhoparna teorija.

Kakor je pri pouku v risanju sistematičnim potom uriti oko, tako je treba na podlagi posebnih vaj vežbati v našem predmetu *p o s l u h*. Že s fonetičnimi vajami izobrazujemo posluh; več pa dosežemo v tem oziru s shvatanjem intervalovih postopov in harmonskih oblik. Osobito pa služijo v ta namen *m u z i k a l n i d i k t a t i*. V početku naj obrača poslušalec svojo pozornost le na metodične postope; pozneje pa se je ozirati tudi na ritem.

V višjih letnikih naj se zahteva tudi shvatanje enostavnih harmonskih oblik. Učenci se morajo usposablјati, da zapišejo dvoglasno pesem, ki se jim narekuje, po poedinah motivih. Pri napominanih vajah je vpoštevati seveda le relativni muzikalni posluh: gojencem se pove ime prvega tona; naslednje tone določujejo potem sami na podlagi primerjave s prvim, oziroma s prejšnjim tonom. Potom diktatnih vaj spoznavamo najlaglje muzikalno inteligenco gojenčev ter zasledujemo razvoj glasbenega posluha vsakega poedinca. Velike vrednosti so v tem oziru tudi vaje v čitanju lahkih skladb, medtem, ko se od učitelja na godalu proizvajajo. Pri takih vajah se gojenci seznanjajo osobito z obliko glasbenih proizvodov.¹

¹ M. Battke: Die Erziehung des Tonsinnes. 304 Übungen für Ohr, Auge und Gedächtnis. Für den Gebrauch in Konservatorium, Schulen und Chören, sowie zum Privat- und Selbstunterricht. Vieweg-Berlin. — H. Riemann: Katechismus des Musik-Diktats. (Systematische Gehörsbildung.) Hesse-Leipzig. — B. Skeles: Musikediktat. Übungsstoff in 30 Abschnitten. Schott-Mainz. — R. Hövker: Die graphische Darstel-

Razen omenjenih vaj v izobrazbo posluha je treba sistematičnih vaj v izobrazbo ritmičnega čuta. Čut za ritmiko je navadno kaj slabo razvit; energičen ritem učenec čestokrat težje ponavlja nego težje tonove postope. Vzrok tej prikazni je iskati tudi v pomanjkljivi izobrazbi volje. Bistvo ritmike je gibanje in ritmično gibanje mora postati nehotno, torej nekako avtomatno. Učenec mora zadobiti nekako nadvlado nad motornim živčevjem, ki povzročuje gibanje. Le na ta način izobrazujemo ritmični čut.

V to so potrebne seveda posebne vaje, in sicer vaje v ritmičnem štetju, taktovanju, potrkanju in čitanju. Melodični momenti ne pridejo pri tem prav nič v poštev, temveč učenec daruje svojo pozornost edinole taktu in razdelbi taktov.

Tudi pri teh vajah se moramo seveda ozirati na načelo: od lažjega do težjega goje se naj ob vsaki priliki. Po vzoru poprej omenjenih glasbenih diktatov vpeljejo se torej s pridom tudi vaje v ritmičnem diktatu: gojenci zapišejo in ponavljajo ritem, ki ga je poprej s potrkanjem podal učitelj.¹

Sistematične vaje za vzgojo posluha in ritmičnega čuta je torej gojiti ločeno, a vzporedno z drugim pevskim poukom (v vsaki učni uri) ali pa menjavaje z njim.

Zraven tega naj se seznanijo gojenci še s temeljnimi momenti glasbene teorije. Ako se ta abstraktna tvarina spaja s petjem, zadobi nekako stvarno obliko. Pa tudi s poukom na godalih (klavir, gosli) naj

lung als Mittel der Erziehung zum musikalischen Hören. Nebst vier Tafeln zum Nachlesen bei der unterrichtlichen Behandlung der musikalischen Formen und zur Ausbildung eines verständnisvollen polyphonen Hörens. Vieweg-Berlin.

¹ Battke: Elementarlehre der Musik. Stahl. Berlin. — O. Girschner: Übungsbuch für den elementaren Musikunterricht. Oertel-Hannover.

se družijo teoretični pouk. Iz muzikalno-teoretične tvarine je obravnavati (1. letnik): Notacija, ritmika, tonovi načini (dur) in nauk o intervalih. (2. letnik): tonovi načini (mol) in nauk o akordih (harmonija). (3. in 4. letnik): četveroglasni stavek v zvezi s četveroglasnim petjem in s poukom v orgljanju. Zborni petje je torej tudi nekak praktičen pouk v harmoniji.¹

Pa tudi solo-petje je treba vpoštevati, osobito pri gojencih z dobrim glasom.²

Učni načrt zahteva še podatke iz glasbene zgodovine. Razvoj glasbe je tesno spojen s kulturnim življenjem in z napredkom narodov. Zaradi tega bi se morala glasbena zgodovina vpoštevati tudi v občem zgodovinskem pouku. Strokovna in sistematična glasbena zgodovina seveda ni na mestu, pač pa naj se glasbena zgodovina podaja v toliki meri, da vidijo gojenci razvoj te umetnosti. Da postane tak pouk zanimiv in nazoren, treba je podajati še potrebne primere iz glasbenega slovstva na klavirju. (Tudi pri drugem instrumentalnem pouku, kakor tudi pri petju, se lahko oziramo na glasbeno-zgodovinske momente.) Pri omenjenem glasbeno-zgodovinskem pouku se s pridom vpletajo še muzikalno-estetične opazke in ves predmet zadobi s tem značaj umetniškega pouka. Gojenec si zadobi tekom časa tudi nekako lastno sodbo o glasbenih umotvorih ter se uri v razločevanju muzikalnih kvalit. Poleg glasbene estetike se vpletaj v glasbeni-zgodovinski pouk še muzikalno oblikoslovje. Muzikalne oblike so se razvijale polagoma od enostavnejših poskusov pa do današnjih umotvorov večjega obsega. Za poslušalca pa, ki hoče z umom slediti

¹ Na podlagi omenjene koncentrične metode je sestavljena knjiga: E. Paul, *Lehrgang für den Gesangunterricht an Seminarien und anderen höheren Anstalten*. I., II. Bleyl. — Dresden.

² W. Trenkner: *Der Solosänger. Zum Gebrauch f. d. Einzelgesang* in L. B. A. Meyer. — Berlin.

predavanju kakega glasbenega dela, je neobhodno potrebno, da pozna vsaj najvažnejše glasbene oblike. Samostojno umevanje umetniških oblik je torej končni smoter glasbeno-zgodovinskega pouka; temu predmetu je vsled tega pripisovati isto izobraževalno vrednost, kakor pouku v slovstveni zgodovini.

c) Vpeljava v metodo in prakso ljudskošolskega pevskega pouka.

Da se gojenci primerno pripravljajo na pouk v petju, je treba, da je vadnica glede pevskega pouka vzorno urejena; s tem se zbuja v bodočih učiteljih pravo spoštovanje in navdušenje za predmet. Potrebne so redne hospitacije; učni nastopi naj se vrše — kolikor mogoče — vzporedno s teoretičnim poukom v metodiki. —

Zdaj pa k **instrumentalnemu pouku** na učiteljskih izobraževališčih.

Ves instrumentalni pouk mora pospeševati muzikalno vzgojo bodočega učitelja. Zraven te formalne naloge morajo instrumentalni predmeti doseči to, da spozna gojenec temeljito vse muzikalne oblike, s katerimi se mu bode kdaj baviti, torej predvsem oblike pesmi. Podlaga tvarini, ki se tukaj uporablja, mora biti torej pesem, in sicer v svojih najraznovrstnejših oblikah.

a) Za bodočega učitelja so najvažnejše godalo gosli; kajti uporablja jih pri pevskem pouku v ljudski šoli. Učni načrt zahteva, da se gojenec izuri v igranju na tem godalu vsaj vtoliko, da zna pravilno in izrazito zaigrati lahko šolsko pesem. Akoravno se bo ta smoter na prvi hip dozdeval marsikomu malenkosten, to vendar ni tako. Kdor hoče še tako enostavno pesem lepo zaigrati, mora biti tehnično na precej višjem stališču nego ga zahteva dotična pesmica. Nadalje mora biti samostojen v izraževanju muzikalnih misli. Vse to se pa doseže le na podlagi temeljitega strokovnega in tehničnega znanja. Vio-

linski pouk torej ne sme biti razredni pouk, ampak se mora podajati v oddelkih. Vsaj v dva oddelka (v muzikalno bolj in v muzikalno manj sposobna) bi se moral deliti vsak letnik. Tako delitev dopuščajo tudi uradni predpisi. Uspešneje je seveda deliti posamezne letnike v še manjše oddelke. (V nižjeavstrijskih deželnih učit. sementiških je razdeljen vsak letnik pri goslanju v štiri oddelke.) V začetnem pouku je osobito poudarjati posamezno igranje, kajti edinole tak pouk more dovesti do zaželenega smotra. Velik del te naloge pripada seveda domači vaji; šolski pouk naj podaja v to le potrebna navodila. Na višji stopnji naj se goji zraven posameznega igranja osobito skupno igranje. Primerne skladbe (dueti s spremljevanjem in brez spremljevanja klavirja, terceti, kvarteti za violino, dvo- in triglasne narodne pesmi itd.) dajejo temu tvarine dovolj. V ugodnih odnošajih naj se ustanovi še šolski orkester na lok ali pa komorno-glasbeni ensemble (kvartet, kvintet, trio s klavirjem itd.).

Pri tem se gojenci (izvršujoči kakor tudi poslušalci) uvažajo v dotično glasbeno slovstvo in njih muzikalno znanje se s tem prav izdatno širi. To je treba osobito poudarjati; kajti največjemu številu učiteljev je učiteljišče edino in zadnje glasbeno izobraževališče.

Omenili smo že, da se glede tvarine v violinskem pouku v prvi vrsti vpošteva pesem in oblika pesmi. Radi tega bodi ta predmet v najtesnejši zvezi s pevskim poukom ter s poukom v glasbeni teoriji. Pesmi, ki se popevajo, naj se tudi igrajo in uče na pamet, in teoretična tvarina (n. pr. skale, intervali, razdeljeni akordi itd.) se najuspešneje ponavlja v violinskih urah. Koncentracija je tukaj zelo uspešna. Učni načrt zahteva nadalje še lahke vaje v transponovanje pesmic, kar je osobito važno za poznejšo ljudskošolsko prakso.

H koncu je še omeniti, da je storila i metoda violinskega pouka izdaten korak naprej. Znane so bile pritožbe učiteljev, češ, kako težko je navajati učence k čistemu in sigurnema igranju. Temu nedostatku odpomore takozvana metoda prijemkov (Griffartenmethode), koje zastopnik je i znani mojster-pedagog Ševčik na Dunaju. Za učiteljišče je na podlagi te metode ustavljena violinska šola Zimmer-Skopova.¹

b) O potrebi igranja na klavirju so mnenja različna. Dočim se pri nas za odpravo violinskega pouka nihče ne poteguje, se slišijo v učiteljskih krogih kaj radi glasovi, ki zahtevajo, da se iz učiteljišča odstrani klavirski pouk. S stališča glasbene vzgoje se mora tej tirjativti nasprotovati; kajti nobeno godalo ni tako primerno sredstvo za izobrazbo harmonskega čuta ter za razvoj muzikalnega umevanja vobče, kakor baš klavir. Seveda se mora postaviti ves klavirski pouk na racionalno in stvarno podlago. Tu ni treba vzdajati bodočih pianistov in domišljavih diletantov, ampak igranje na tem godalu bodi predvsem izdatno sredstvo v glasbeni vzgoji. V stvarnem oziru se lahko doseže, da se nauči gojenec tekom dveh let tega pouka zaigrati narodne in lahke umetne pesmi v enostavni prireditvi, in sicer brez pogreškov in s pravim umevanjem. Koliko je že s tem pomagano naši stvari!

Po predpisih ima klavirski pouk sicer le pripravljati na poznejši pouk v orglanju; z naglaševanjem vzgojevalnega in praktičnega momenta se pa nikakor ne postavljamo v nasprotje materialnemu namenu, ki ga izraža naš novi načrt; kajti tudi v našem slučaju ostane klavirski pouk sredstvo, dasi v dosego drugega smotra. Vsekakor pa postane naš predmet s tem zanimiv, ter odgovarja tudi dejanskim potrebam bodočega učitelja.

¹ Zimmer-Skop: Elementar-Violin-Schule. I, II, III. Vieweg — Berlin.

Glede učne stvarine je treba s tega stališča velike raznovrstnosti in izpremenjave;¹ opustiti je vse, kar bi napravilo predmet enoličen in suhoparen. Na ta način se gojenci tudi seznanijo s strokovno literaturo. Pri izbiranju snovi se učitelj oziraj seveda na tehnično in muzikalno usposobljenost poedinca. Lahke klavirske skladbice v pesniških oblikah, sonatine i. dr. igrajo učenci kaj radi. Pouk bodi torej individualen, kar se tem lažje doseže, ker so klavirski oddelki manjši nego violinski. Iz praktičnih vzrokov naj se vadijo učenci tudi v igranju partitur, moških in mešanih zborov.

c) Bolj pereče, nego je vprašanje klavirskega pouka, je vprašanje pouka v orgljanju na učiteljiščih. Ta predmet, si želi učiteljstvo pa tudi učiteljski zbori na učiteljiščih, da bi bil neobvezen predmet; iz praktičnih vzrokov že radi tega, ker se v istini le majhen del učiteljev bavi z orgljanjem, oziroma zavzema orglarsko službo. S formalnega stališča se navaja, da je mnogim gojencem, osobito pa muzikalno manj nadarjenim, ta predmet vendar pretežaven. Istina je, da zahteva orgljanje precejšnjo stopnjo muzikalne inteligence ter teoretičnega znanja in da ostane, kdor tega nima, na tem godalu le ubog šušmar. Ko bi bil predmet neobvezen, bi ga posečali le za godbo nadarjeni gojenci, ki se zanj zanimajo ter imajo tudi namen, kedaj prevzeti orglarsko službo. Taki gojenci bi postali seveda istinito rabljivi orglarji; glasbeni učitelj bi se lahko z njimi izdatno pečal, kar danes ni mogoče. (V tem zmislu se je uredil naš predmet n. pr. na Saksonskem.)

Uspešen glasbeni pouk se da le na takih zavodih izvesti, kjer ga opravljajo formalno v to usposobljeni strokovni učitelji. Na vsakem moškem učiteljišču je sistemizovano navadno eno mesto glasbenega učitelja. Število učnih ur za glasbo pa se giblje med 40 in 60; zavisno je

¹ V založbi Steingräber, Litloff i. dr. najdeš dovolj primernega in cenenega gradiva.

od števila instrumentalnih oddelkov, torej od števila gojencev. Treba je vsled tega pomožnih učiteljev in kot taki pridejo večinoma v pošte: vadniški učitelji (ki so itak že preobloženi z delom na vadnici), privatni glasbeni učitelji, organisti i. dr. s formalno naobrazbo ali pa tudi brez nje. Da taka ureditev ni v ugled in na korist glasbenemu pouku, ni težko dokazati; razcepi se na vse strani in tudi gojenci ga morajo smatrati le kot neko stransko zadevo. Nižjeavstrijska deželna učiteljska semenišča, ki so glede naših predmetov vzorno urejena, imajo po dva stalna glasbena učitelja na vsakem zavodu, eden zavod ima tri; od državnih učiteljišč štejejo doslej izmed 57 moških zavodov le trije po dva stalna glasbena učitelja. Od 19 ženskih zavodov jih ima 11 stalne glasbene učitelje, ki so vezani poučevati glasbo tudi na moškem zavodu dotičnega kraja, ker je število obveznih učnih ur na ženskih zavodih le 8. Strokovni krogi stremijo za tem, da bodo poučevali le formalno izprašani učitelji glasbo in da se bo sistemizovalo tudi potrebno število učnih mest.

Še dve, tri o **glasbenih prireditvah** na učiteljiščih.

Umetnost sili v javnost! Javni muzikalni nastopi so potrebni z vzgojevalnih ozirov; pa tudi z umetniškega stališča se morajo odobravati. Oni nam naj podajo sliko glasbenega delovanja na zavodu; hvala poslušalcev pa je izvajajočim javno spričevalo. Na učiteljiščih se javne muzikalne prireditve laglje izvajajo, ker se vsled večjega števila glasbenih predmetov lahko [sestavi bolj raznovrsten spored.

Šolski koncerti naj obsegajo vokalne zборе, orkestralne točke in, če mogoče, tudi komorno-glasbene prireditve. Ne bo odveč, če navedem na tem mestu spored šolskega koncerta, ki so ga priredili gojenci Mariborskega c. kr. učiteljišča dne 29. junija leta 1906. v telovadni dvorani.

1. a) E. Beran: Preludij in fuga. b) G. Händel: Pastorale iz oratorija „Messias“. Orkester na lok.

2. W. A. Mozart: *a)* Zbor svečnikov in *b)* arija z zborom iz opere: „Zauberflöte“. Moški zbor.

3. W. A. Mozart: *a)* Menuett (d-dur) in *b)* Marcia alla Francese. Orkester na lok.

4. K. Löwe: Heinrich der Vogler. Mešan zbor s spremljevanjem orkestra.

5. Prochazka: Moravska narodna. Moški zbor s spremljevanjem klavirja.

6. W. A. Mozart: IV. kvintet. Komorna glasba.

(Opomba. Radi stopetdesetletnice rojstva Mozarta so se vpoštevale predvsem njegove skladbe.)

Podrugod so uvedeni takozvani muzikalni večeri, ki so nekake priprave za javne nastope ter so namenjeni le gojencem in učiteljskemu osebju.

Na sporedu muzikalno-deklamatoričnih akademij so zraven glasbenih točk na sporedu tudi deklamacije, gledališčni prizori, telovadni nastopi i. dr.

Nekateri zavodi prirejajo v pomladnem času pevske izlete.

Tudi pri šolskih slavnostih in cesarskih svečanostih ne smejo manjkati pevske in glasbene točke; vendar ne smejo tukaj nadvladovati. Evo še dva taka sporeda:

a) Spored šolske slavnosti ob otvoritvi novega poslopja c. kr. učiteljsišča v Mariboru, dne 22. septembra 1907 v slavnostni dvorani:

1. E. Beran: Hymnus. Moški zbor s spremljevanjem orkestra, klavirja in orgel.

2. E. Beran: Slavospev. Moški zbor s spremljevanjem orkestra in orgel.

3. Slavnostni govor.

4. J. Haydn: Cesarska pesem. Moški zbor.

5. F. Kriegeskotten: K blagoslovu hiše. Mešan zbor s spremljevanjem orkestra in orgel.

b) Spored šolske slavnosti ob cesarjevi šestdesetletnici vladanja, dne 2. decembra 1908.

1. G. Händel: Largo. Kvartet na lok in orgle.

2. E. Beran: Slavospev. Moški zbor s spremljevanjem orkestra in orgel.

3. Slavnostni govor,

4. J. Haydu: Cesarska pesem. Unisono s spremljevanjem orgel.

5. Deklamacija.

6. J. Eickhoff: Cesarju. Mešan zbor s spremljevanjem orkestra.

(Izvršujoči so bili vsakokrat edinole gojenci in učenci zavoda.)

Postavne določbe glede glasbenega pouka na učiteljiščih nekaterih drugih držav.

a.) Hrvatska.

Obvezni glasbeni predmeti so na hrvatskih učiteljiščih isti kakor pri nas. Istotako je i smer in učna pot približno enaka. Petju sta odmerjeni v vsakem letniku po 2 tedenski uri (pri nas v prvem in drugem letniku po 1), klavirju v prvem in drugem letniku po 2, v tretjem in četrtem letniku pa po 1 tedenska ura. Orglanje se poučuje v tretjem in četrtem letniku v 2 tedenskih urah. Pri goslanju se dele kandidati celega zavoda v dve skupini (po sposobnostih); vsaki skupini sta odmerjeni po 2 tedenski uri. Pouk tukaj torej ni razredni pouk.

Zadača glasbenemu pouku (svjetovno i crkveno pjevanje, guslanje i orguljanje) je: Osposobljenje kandidata za orguljašku službu i za učitelje pjevanja u pučkim školama. Opći nauk o glazbi i pjevanju zahteva pa: Poznavanje osnovnih glazbenih zasada, na koliko je njihovo poznavanje potrebno za glazbenu obuku u učitelj-

skim školama. Osposobljenje za obučevanje na pučkim školama. — Učna tvarina je precej obširnejša nego pri nas; v četrtemu letniku se n. pr. predpisuje: Najobičnije alteracije sazvuka, modulovanje alterovanim sazvucima i modulovanje na osnovi mnogostranosti sazvuka. Pogled u razvitak crkvene glazbe. Iz glazbenoga oblikoslovja: glazbena misao, stavak, forma pjesme (preludija). O ustroju i opsegu grla i pjevačka higijena. Specialna metodika pjevanja u pučkoj školi i praktične vježbe u vježbaonici. Pjevanje u zboru s osobitim obzirom na crkvene pjesme i lakše mise vokalne. Pojam o gregorijanskom choralu. (Pri nas: Specialna metoda pevskega pouka na vseh stopnjah ljudske šole; nadaljevanje vaj v zadevanju tonov in vajo za izobrazbo glasú; zborovo petje z ozirom na cerkvene pesmi in lahke vokalne maše.)

Istotako je smer klavirskemu pouku (ki je, kakor pri nas: priprava k igri na orguljama) višja. V četrtem letniku se zahteva: Igranje etuda. Pratnja školskih pjesama po glasovirskoj udezbí. Vježbanje u igri s lista.

V orglanju se pa zahteva: Igra s pedalom. Motivíčka preludija s lakom pedalnom dionicom: fughete, samostalno kadenciranje, preludovanje i modulovanje. Ustroj orgulja. Poraba registra. Crkvena služba po različitim doba dana i crkvene godine. (Pri nas: tvorba enostavnih kadenc in modulacij; lahke preludije; cerkvene pesmi; seznava z notranjo uredbo orgel; uporaba registrov.)

b) Ogrska.

Učiteljske preparandije goje glasbeni pouk v večji meri nego naša avstrijska učiteljišča. Dočim je pri nas odmerjenih za vsak letnik 5 ur, nahajamo tam 8 (oz. 7) tedenskih ur. Evo pregled:

	I.	II.	III.	IV. letnik
a) Cerkvono petje	1	1	1	1
b) Zborovo petje	2	2	2	2
c) Harmonij in orgle	3	3	2	3
č) Glasbena teorija	1	1	1	1
d) Violina	1	1	1	1
Skupaj	8	8	7	8 ur.

Močno pospešujejo na Ogrskem negovanje glasbe internati, ki so zvezani z učiteljiščem.

c) Prusko.

Učni načrti z leta 1901 omenjajo sledeče glasbene predmete: petje, gosli, klavir in orgle. Učna tvarina iz teh predmetov se razdeli na tri letnike preparandije ter na tri letnike semenišča.

Petje. V preparandiji se poučuje v eni tedenski uri razredno petje; tej uri se priklopi še ena tedenska ura za zborovo petje (mešani in moški zbori). V semenišču je predpisana za vsak letnik istotako ena tedenska ura za razredno in ena ura za skupno zborovo petje. Učni načrt zahteva: vaje v zadevanju tonov, à vista petje, vaje v izobrazbi glasu in v solo-petju, vokalizе in solfeggije ter vaje v dirigovanju. Razen tega se morajo seznaniti gojenci z uredbo govoril ter s higieničnimi pravili. Predava se še o metodi pevskega pouka (s praktičnimi poskusi) ter o zgodovini glasbe s posebnim ozirom na razvoj koral in narodne pesmi. Iz glasbene teorije se obravnava harmonija in najvažnejše točke iz oblikoslovja.

Violina. Po zmožnostih se dele gojenci v oddelke; v vsakem oddelku se poučuje v preparandiji in v semenišču po eno uro na teden. Za skupne vaje (orkester, violinski zbor, kvartet i. dr.) je odmerjena posebna ura.

Klavir je obvezen predmet le v preparandiji; semeniščani se vadijo privatno pod nadzorstvom glasbenega

učitelja. Preparandi se dele po zmožnosti v manjše oddelke in vsakemu oddelku je določena po ena tedenska ura.

Orglanje je obvezno le za muzikalno nadarjene preparande in semeniščane. Odrejena je temu predmetu istotako ena tedenska ura. V najvišjem letniku se uvedejo gojenci v liturgično uporabo glasbila, v modulacijo in v prosto preludovanje.

Glasbena teorija se poučuje od drugega razreda preparandije v eni tedenski uri. Harmonija se obravnava sistematično; gojenci se urijo v harmonizaciji moških in mešanih zborov. Učni načrt zahteva že obravnavo dvo- in triglasnega stavka (osobito triglasnega zbora za otroke) ter sestavljanje preprostih tematnih prediger (tudi z ozirom na stare cerkvene tone).

Smoter celemu glasbenemu pouku pa je: Usposobiti gojence za pouk v petju, oziroma po potrebi tudi za opravljanje kantorske ali orglarske službe.

Semeniški glasbeni učitelji postanejo taki učitelji, ki so se naobraževali na berlinskem kr. zavodu za cerkveno glasbo. Naslov glasbenega ravnatelja dobe, če so pripoznani skladatelji ali če se odlikujejo kot znameniti dirigentje. Naslov profesorja se pripozna tistim, ki se odlikujejo z izrednimi uspehi v učnem poklicu, v kompoziciji, v umetniškem delovanju, v direkciji ter v objavi strokovnih spisov.¹

č.) Saksonska.

Po novi ministerski uredbi z leta 1907. se poučujejo na učiteljiščih sledeči glasbeni predmeti: glasbena teorija, petje in klavir. Za gojence, ki si hočejo pridobiti usposobljenost za opravljanje cerkveno-muzikalne službe, je vpeljan tudi pouk v orgljanju.

¹ Pri nas v Avstriji jih ima od 72 glasbenih učiteljev na javnih učiteljiščih 7 naslov profesorja.

Glasbena teorija, ki se poučuje v vseh letnikih eno tedensko uro, obsega elementarno teorijo, harmonijo in metodiko petja. V najvišjih letnikih se obravnava še oblikoslovje (z analizami na klavirju) ter glasbena zgodovina (s primeri). Za take, ki se uče orgljanja, sta zadnja dva predmeta neobvezna.

Petje se poučuje po tri ure na teden. Ozira se na izobrazbo glasu in vpoštevata solo- in zborovo petje.

Višji letniki se združujejo v zborovo petje (eno obližno uro). Gojenci zadnjih dveh letnikov se udeležujejo praktičnih vaj v vadnici; kot učno sredstvo se rabi le piščalka (Stimpfeife) in harmonij.

Pouk na klavirju je v nižjih štirih letnikih obvezen (po eno uro na teden), v višjih dveh letnikih pa se daje gojencem prilika v nadaljnjo izobrazbo pod nadzorstvom glasbenega učitelja.

Smoter temu predmetu je: Razširjanje splošne muzikalne naobrazbe ter priprava in podpora pri pevskem pouku v ljudski šoli.

Petje in klavir sta že predmeta pri izpitu učiteljske usposobljenosti.

Pri sprejemnih izpiti za učiteljska se gleda osobito na to, da nimajo učenci govornih hib. (Skupščina semeniških učiteljev je sklenila l. 1907, da naj predloži vsak oglašenec posebno zdravniško izpričevalo o natančni preiskavi govoril). Muzikalni posluš ter neka ročnost v igranju na klavirju in čitanju not se istotako zahteva že pri sprejemu.

Učni smoter zahteva nadalje, da je glasbeni pouk v dvojnem oziru obvezen in sicer kot splošno odgojevalno sredstvo za vse gojence in kot priprava za strokovno glasbeno izomiko, oz. za odgojo pevskih učiteljev, t.j. za take gojence, ki se odlikujejo po muzikalnih zmožnostih. Glede prvega smotra je učna tvarina za vse gojence ista; muzikalno bolj na-

darjeni in že temeljiteje pripravljeni gojenci pa dobe v napredku višji red, ki jih šele usposablja za učitelje petja na ljudskih šolah. Poučevati smejo v petju torej samo taki učitelji, ki so dosegli določeno stopnjo cenzure.

Manjši del gojencev (približno 20%) dobi popolno strokovno izomiko ter se pripravi za cerkveno-glasbeno službo.

Poučujejo se v malih oddelkih in učna uprava hoče na ta način poslati v javnost le temeljito naobražene učitelje-organiste.

Poprej obvezni violinski pouk se je po novi uredbi popolnoma opustil. Učna uprava je pri tem zavzemala stališče, da se violina pri ljudsko-šolskem pevskem pouku tudi lahko pogreša. Obžalovati pa je to odredbo s stališča splošne muzikalne izobrazbe učiteljsčnikov. V tem zmislu so se izrazili tudi strokovnjaški krogi.

d.) Švica.

V tej državi niso v vseh kantonih učiteljska semenišča urejena po enotnih načelih. Merodajne so predvsem krajevne razmere in potrebe. V katoliških kantonih obsega učni načrt iste glasbene predmete kakor naš; drugi kantoni pa se močno razlikujejo in nekateri zahtevajo celo u m e t n i š k o naobrazbo učiteljskega naraščaja (Zürich, Bern i. dr.). Na učiteljskem semenišču v Küstnachtu je n. pr. uveden strokovni glasbeni pouk. Glasbeni učitelji zavzemajo isto mesto (in dobivajo i isto plačo) kakor drugi semeniški profesorji. Instrumentalni pouk se vrši le v majhnih oddelkih (4—6 gojencev) in vsakemu učitelju je odmerjenih le okroglo 20 tedenskih ur.

Obvezen predmet je petje in zraven tega še klavir ali violina, izmed katerih si gojenec lahko enega izbere. Oba predmeta (torej klavir in violino) sme obiskovati le tedaj, če je v vseh drugih obveznih predmetih marljiv.

Smoter in učni načrt za petje zahteva, da se uvede gojenec v razumevanje tega, kar se poje; navdušuje naj se za lepoto glasbe in vglablja naj se v vsebino pesmi. Izobražuje se glas kakor tudi čut za ritmiko; v izvajanju težjih skladb naj zadobe gojenci neko ročnost in sigurnost. Usposobijo naj se tudi za metodični pevski pouk v ljudski šoli in sicer z uporabo obligatornih učnih pripomočkov.

Pevski pouk se deli v razredno in skupno (zborovo) petje. Za prvo sta namenjeni po 2 tedenski uri v prvih treh letnikih in 1 tedenska ura v četrtem letniku. Zborovo petje se deli v moški in mešani zbor. Za vsak zbor je določena po ena tedenska ura.

V moškem zboru pojo gojenci 3. in 4. letnika ter taki iz drugega letnika, ki so že menjali glas. Mešani zbor obsega gojence 4. letnika ter gojence 1. in 2. letnika (ki še niso menjali glasu) ter vse gojenke. (Zavod obiskujejo gojenci in gojenke skupno.)

Pri petju se vpoštevata v prvi vrsti narodna pesem; osobito se gleda na kakovost podavanja. Zraven narodne pesmi se goji tudi umetna pesem v lažji obliki.

Glasbena teorija, metodika in dirigovanje se poučuje v zvezi s petjem.

Zborovo petje služi muzikalno-estetični naobrazbi; temu namenu odgovarjajo tudi koncerti, ki jih prireja semenišče.

Obligatorna instrumentalna predmeta sta — kakor smo omenili — klavir ali violina. V prvem in drugem letniku se poučuje vsak predmet po 2, v tretjem in četrtem letniku po 1 uro na teden. Pouk se ozira osobito na osobne zmožnosti gojencev ter ima predvsem namen, pospeševati splošno muzikalno izobrazbo. Učni smoter je torej isti, kakor na strokovnih glasbenih šolah. Gojencem se daje tudi prilika, doseči ta smoter; zavod

ima namreč mnogo instrumentov (med temi 19 klavirjev) in obširno zbirko muzikalij na razpolago.

Glavno težišče vsemu glasbenemu pouku leži torej v vzgoji umetniško naobrazenih in čutečih učiteljev, ki bodo kdaj sposobni svoje muzikalne zmožnosti tudi praktično uporabljati.

Zraven metodično urejenega ljudskošolskega pevskega pouka ima pri tem učna uprava v mislih gojitev in izobrazbo društvenega petja po deželi.

Č. Reformatorna stremjenja glede glasbenega pouka na učiteljiščih.

V naslednjem odstavku hočemo priobčevati predloge, ki so je stavili doslej v strokovnih krogih glede izboljšanja glasbenega pouka na učiteljiščih. V prvi vrsti se nam bo ozirati na sklepe *a)* „Zveze glasbenih učiteljev na avstrijskih učiteljiščih“ ter *b)* na resolucijo „Glasbeno-pedagoške zveze v Berlinu.“

a) Umevno je, da se potegujejo avstrijski učiteljski glasbeni učitelji za izboljšanje stanovskih razmer. Ker zahteva glasbeni pouk na naših zavodih isto umetniško naobrazbo in učno usposobljenost kakor pouk v risanju, je utemeljena zahteva, da se postavijo glasbeni učitelji v isto vrsto kakor učitelji risanja. Glede službene dobe (30 let) se je to že doseglo. Marsikaj pa se bo dalo doseči tedaj, če se bodo predpisi za izpit glasbene usposobljenosti (iz leta 1871) času in izpremenjenim razmeram primerno izpopolnili. Treba bo predvsem poudarjati splošno umetniško in didaktično izobrazbo glasbenih učiteljev na učiteljiščih.¹

¹ Kolikor toliko se te zahteve danes uvažujejo pri oddaji mest glasbenih učiteljev na učiteljiščih. Prednost imajo prosilci, ki so bili učitelji ter dokažejo potrebno učno usposobljenost za glasbeni pouk na učiteljiščih. In ta se pridobi pred državno izpraševalno komisijo

V svrhu povzdige glasbenega pouka na učiteljiščih je treba, da se strogo izvajajo uradni predpisi za sprejem gojencev; to mora vplivati na kakovost ljudskošolskega, osebito pa meščanskošolskega pevskega pouka. Da se pospešuje ljudskošolsko petje, je treba, da se uvedejo v posameznih kronovinah enotne pesmarice.

Za meščansko šolske učitelje je treba uvesti poseben izpit iz petja.

Na učiteljiščih naj se poučuje goslanje le oddelkom a. Zraven običajnih dveh oddelkov, v katera se navadno dele letniki, naj se uvede še tretji oddelek, v katerem so združeni najboljši igralci zavoda. (Orkestralni oddelek.) Pouk v goslanju bodi i obvezen na ženskih zavodih.

Pouk v klavirju je za splošno glasbeno izobrazbo bodočega učiteljstva velike važnosti. Pa tudi iz praktičnih ozirov je potreben; kajti marsikateri učitelj poučuje pozneje lahko sam klavir in pomaga s tem širiti splošno glasbeno omiko. Pouk igranja na klavirju podpira teoretični pouk; glasbena izobrazba učiteljeva bi bila brez tega predmeta zelo pomanjkljiva. V eni učni uri bi se moralo poučevati le do 6 gojencev. Na ženskih zavodih naj ostane predmet neobvezen.¹

lahko na Dunaju (v Pragi ali v Lvovu). Izpraševalni komisarji so profesorji c. kr. akademije za glasbo; predsednik pa je en deželni nadzornik. Določbe, da je treba glede glasbene naobrazbe dovršiti kak večji glasbeni zavod, pri nas ni. Pač pa v Nemčiji.

Pripravljajo se torej na izpit i privatnim potom. Glede splošne naobrazbe se zahteva le dovršena meščanska šola; s tem se hoče ustreči raznim privatnim glasbenim učiteljem, ki polagajo učni izpit v to, da se jim dovoli vodstvo privatnih glasbenih šol. Glavni zbor društva glasbenih učiteljev na avstrijskih učiteljiščih je l. 1907. sklenil resolucijo glede časa primerne preosnove predpisov za državni glasbeni izpit.

¹ In s tem je pravo zadel. Morebiti bi bilo umestno znižati še to in ono zahtevo omenjenega društva. Ne smemo pač pozabiti, da se ideali ne dosežejo. Ali ne bi bilo zadosti, ko bi imela vsaka več-

Orglanje ostani obvezen predmet. V kronovinah, kjer se učitelji ne pečajo z orgljanjem v cerkvi, zamorejo se muzikalno manj nadarjeni gojenci in slabi učenci oprostiti tega predmeta. Pri tem pouku se je ozirati na učenčevo individualnost; vzgajati ni umetnike na godalu, ampak prave prijatelje glasbene umetnosti.

Potrebno je še tudi strokovno nadzorništvo za glasbene predmete. (Uvedeno je to že pri risanju.) Nadzornik bi se imel imenovati izmed glasbenih učiteljev in njegova naloga naj bi bila, uveriti se o notranji uredbi in o metodi glasbenega pouka. Tudi zastran enotnosti tega pouka bi bilo umestno strokovno nadzorstvo.

Kandidatom za ljudskošolsko usposobljenost, ki so propadli iz petja, naj se odreče aprobacija, oziroma zahteva se ponavljanje izpita iz petja.

(Omeniti je še, da je II. skupščina učiteljev na učiteljskih izobraževališčih [leta 1906] sprejela resolucijo, da se odpravi obvezni pouk v orgljanju; ta predmet naj bi bil neobvezen.)

b) Sklepi „Muzikalno-pedagoške zveze v Berlinu“ so tudi za nas aktualnega pomena; kajti vprašanje o muzikalni vzgoji je splošno-kulturne važnosti.

Na drugem kongresu (l. 1904) je omenjena zveza sklenila sledeče:

V učiteljskih izobraževališčih ima glasbeni pouk predvsem izobraževati rabljive učitelje petja. Glavno pozornost je radi tega odmeriti posameznemu pouku, in sicer v smeri splošno-glasbene ter pevsko-jezikovne

razredna šola vsaj enega ali recimo večja šola dva glasbeno izobražena učitelja? Stremljenja novodobne šole nas bodo prisilila, da uvedemo na večrazrednih šolah vsaj deloma strokovni pouk, ker noben učitelj ne bo vzmogel zadostovati v vseh predmetih visokim zahtevam, ki jih stavijo nova stremljenja na polju različnih predmetov.

Uredništvo.

naobrazbe. Zborovo petje pride vsled tega še-le na drugem mestu v poštev.

Omejiti — če ne popolnoma opustiti — je običajni pouk v goslanju in sicer v korist temeljitejše pevske naobrazbe. (Na Saksonskem se je to izvedlo.) Uspešen ljudskošolski pevski pouk ni zavisen od uporabe violine; praksa je to dokazala.

Kot učni pripomoček naj služi klavir ali harmonij. Klavir je razen tega še muzikalno-izobraževalno sredstvo splošne vrednosti in noben učiteljski kandidat se ne sme oprostiti tega predmeta.

Država naj ustanovi posebne zavode v izobrazbo učiteljev petja.

O p o m b a. Pruska učna uprava je že ustanovila počitniške tečaje za nadaljnjo izobrazbo učiteljev petja na višjih učnih zavodih, in sicer na kr. akadem. zavodu za cerkveno glasbo v Berlinu. Glavni namen teh kurzov je: vpeljava učiteljev v metodo petja.

Tudi četrti muzikalno-pedagoški kongres (l. 1908) se je bavil z učiteljiškimi izobraževališči. Poudarjalo se je, da more učiteljišče le tedaj ugoditi modernim zahtevam glede petja, če mu pošilja ljudska šola dokaj muzikalno in pevsko naobraženih gojencev, če se vrši pouk v manjših oddelkih (5—6 gojencev) in če je na zavodu nastavljeno zadostno število strokovnega učiteljskega osebja.

Od gojenca, ki zapusti učiteljsko izobraževališče, je pa zahtevati:

I. v praktičnem oziru.

1. strokovno znanje glede petja (zborovo in solo-petje, à vista-petje), igranja na klavirju (n. pr. sonate Haydnove in Mozartove) in na goslih;

2. praktično nastopanje v pevskem pouku v vseh razredih vadnice;

3. usposobljenost v vežbanju in v vodstvu četvero-glasnega moškega ali mešanega zbora.

II. v teoretičnem oziru.

1. napisovanje muzikalnega diktata. Abiturient mora biti zmožen, zapisati preprost diktat (v obliki narodne pesmi), in sicer z ritmično in melodično sigurnostjo. Na pamet naj zapiše narodno ali cerkveno pesem v kateremkoli tonovem načinu.

2. Harmonijo naj obvlada v okviru postavnih določb.

3. Poznati mora razvoj glasbene umetnosti v glavnih potezah, osobito pa v krščanski dobi.

4. Iz oblikoslovja mu morajo biti znane temeljne oblike pesmi in najvažnejši vokalni in instrumentalni obliki.

5. Iz metodike: dihalo in govorilo; poznavanje fonetike in glasotvorbe, tehnike dihanja, zgodovina pevske metode, formalne pevske vaje in pesmi za posamezne učne stopnje.

Od vsakega glasbenega učitelja na učiteljišču je zahtevati, da je obiskoval eno leto kr. akadem. institut za cerkveno glasbo v Berlinu.

O p o m b a. Pruska učna uprava je odredila, da morajo obiskovati seminaristi dobre koncerte in v knjižnico za učiteljiščnike se morajo uvrstiti tudi strokovne knjige za pospeševanje privatne nadaljnje glasbene naobrazbe gojencev.

Iz navedenega razvidimo, v kakem tiru je dandanes vprašanje o reformi glasbenega pouka na učiteljiščih.

Vladajo še prav različni nazori in v enotnem zmislu se stvar nikoli ne bo dala rešiti, kajti povsod pridejo tudi praktične in krajevne potrebe v ospredje; in te so pač v raznih državah različne. Vsekakor pa je vprašanje danes stalno na dnevnem redu in bavijo se ž njim kolikor toliko vsi prizadeti krogi, učne uprave, glasbeniki in učiteljstvo.

Pri vsej raznovrstnosti nazorov pa očrtamo lahko **smoter glasbenemu pouku na učiteljiščih s sledečimi stavki:**

Glasbeni pouk preskrbi bodočemu učitelju splošno glasbeno omiko. Zbujati je v njem ljubezen in spoštovanje do prave glasbe in navaja naj se k umetniškemu razumevanju glasbenih umotvorov. V praktičnem oziru je treba izobraziti učitelje ljudskošolskega petja, tako da bodo mogli ta predmet v umetniškem zmislu uspešno obravnavati. Ker posreduje učiteljišče s tem razširjanje prave glasbene umetnosti in umetniške naobrazbe v najširše sloje prebivalstva, je vprašanje o preosnovi glasbenega pouka na teh zavodih **splošno kulturnega in narodnega pomena.**

VI. Srednje šole.

„Eine Allgemeinbildung ohne allgemeine künstlerische Bildung ist ein Unding.“
(R. Noatztch.)

„Wie fruchtbar ist der kleinste Kreis, wenn man ihn wohl zu pflegen weiß.“
(Goethe.)

Da izpopolnimo sliko javnega glasbenega pouka, treba se nam je baviti tudi s srednjimi šolami. In to tembolj, ker se baš danes prerešetuje vprašanje o preosnovi teh zavodov.

Današnja doba nagiba močno na stran realnih ved; to je povzročilo, da so nastali poleg srednjih šol na humanistični podlagi tudi zavodi, ki goje v prvi vrsti realne vede (realke). Namen gimnazij in realk pa je, podajati mladini v prvi vrsti neko vsestransko omiko ter jo pripravljati za visoke šole. Veda torej ni končni smoter teh šol, ampak splošna vsestranska vzgoja in omika. Kakor osnovne šole, tako so tudi srednje šole vzgojevalnice in učilnice. Tudi v njih mora biti pouk

vzgojevalen in vsak predmet naj vpoštevava vzgojevalne momente, ki so mu v večji ali manjši meri na razpolago.

Ako pogledamo v zgodovino pedagogike, najdemo, da so že stari Grki navajali gojence k spoznavanju dobrega in lepega; ves sistem njih vzgoje je slonel na estetični podlagi. Smoter vzgoje je bil: spajati zmisel za lepoto z naravnimi čednostmi. Po naših nazorih je seveda taka vzgoja enostranska; moderna vzgoja naj se ozira na celega človeka ter naj vpoštevava vse njegove zmožnosti, ne pa samo estetične nagibe. Mi hočemo vzgojevati človeštvo kot tako, ne pa kakor Grki le Grke. Akoprav smo glede nazorov o vzgoji na nekem idealnem višku, smo pri tem vendarle zabredli na enostransko pot, od koder nas hočejo spraviti v pravi tir razni reformatorji. Dočim si priborujejo naravoslovne vede ugledno mesto zraven humanističnih strok, se pripravljajo že nov preobrat, ki zahteva umetnostim in ročnostim istotako enakopravno mesto med učnimi predmeti. Začetek je storjen s tem, da je postala n. pr. telovadba obvezen predmet na srednjih šolah, da se negujejo otroške igre in da je vsled najnoveje uredbe (1909) tudi risanje obvezen predmet na nižjih gimnazijah. Ta reforma — takozvana estetična reforma — naših srednjih šol je vprašanje, ki se bo rešilo v doglednem času. Vprašanje te preustrojbe je pa že staro. Pesnik in mislec Schiller jo je n. pr. že zahteval in njegovi nazori o tem so še dandanes moderni.

V umetniškem oziru ne pridobi dandanašnji srednješolec tekom vseh let takorekoč ničesar. Nedostaja mu pred vsem temeljnih predstav o bistvu umetnosti. Vsled tega podcenjuje velik del naše inteligence, ki se je izobraževal v srednjih šolah, umetniške proizvode kakor tudi delovanje umetnikov. Kvečjemu se vpoštevajo še upodabljajoči umetniki. Pogosto se torej pripeti, da prekaša navaden lajik s pretežno manjšo splošno izomiko

glede estetičnega čuta bivšega srednješolca in akademika. In vendar je umetnost dopolnjujoči del klasične kakor tudi realne vzgoje. Znameniti učenjak — zdravnik Virchow je trdil, da ima vsaka generacija dijakov čimdalje manjšo usposobljenost v uporabi čutil in da se z današnjim načinom pouka vsakemu človeku prirojena zmožnost opazovanja bolj in bolj slabi. Lange pravi istotako, da primanjkuje večini dijakov zmožnosti natančnega shvatanja oblik, pa tudi volja, stvari vsestransko opazovati, je slaba. To se tiče tudi glasbenih oblik. Glede teh imajo večkrat inteligentni krogi popolnoma naivne nazore. Umevno je, da vplivajo tudi nanje v prvi vrsti le najenostavnejše oblike (melodiozne, preproste pesni, kupleti, arije itd.); kajti le-te zamorejo še pojmiti. Razvoju glasbenega umotvora v večjem obsegu in globoke vsebine seveda ne morejo več zasledovati, kakor n. pr. tudi ne more slediti neomikanec govorniku, če razpravlja ta še tako vsakdanja vprašanja. Oba se nista urila v mislečevem poslušanju.

In vendar je zmisel za oblike kakor tudi čut za lepoto človeku že prirojen. Pri pretežni večini človeštva pa ostane ta čut nerazvit vsled enostranosti današnje vzgoje. Imovitejši sloji si pomagajo v tem oziru sami, čeprav tudi ne vselej iz notranjih nagibov.

Tako je z našo srednješolsko mladino. Res je, da je s stvarino preobložena in da so nekateri v umetniškem oziru le malo in različno nadarjeni; a istina je, da se o kaki preobloženosti pri glasbenih predmetih govoriti ne more; zakaj pri teh se ne gre toliko za materialno vsebino in za stvarino, kakor za zbujanje zanimanja in za razvijanje estetičnih nagibov. V tem oziru dopolnujejo naši predmeti nekako one z izrazito znanstvenim značajem; pri njih se vpoštevata v izdatni meri ročnost in praktična uporaba, oni so torej neka prijetna menjava v predmetih in v urniku.

Zmožnost umetniškega uživanja je v najenostavnejših oblikah človeku prirojena in to v večji ali manjši meri. Le negovati je treba ta prirojeni dar; če govorimo torej o slabi nadarjenosti učencev, moramo vselej poudarjati splošno zanemarjanje razvoja umetniškega nagona. Istina je, da je glasbeno n. pr. mnogo več ljudi nadarjenih nego si mislimo; metodično urejen pouk nas o tem lahko prepriča.

In baš vsi ti momenti utemeljujejo današnjo zahtevo po *v s e s t r a n s k i* umetniški naobrazbi. Tej zahtevi naj služi ves pouk, predvsem pa poedini predmeti umetniške podlage (risanje, petje). Jezikovni pouk, zgodovina, naravopisje i. dr. vpoštevajo lahko ravnotako estetično stran kakor stvarno. Na ta način se tvarina ne pomnožuje, ampak večinoma prav suhoparna vsebina postane s tem zanimivejša in prijetnejša. Vzgojé se pa s tem na umetniškem polju razumni diletantje in taki so razvoj raznih umetnosti tudi zmiraj pospeševali. Posebno v zgodovini glasbene umetnosti najdemo mnogo takih primerov plodnosnega delovanja diletantskih krogov. (N. pr. florentinski humanisti so povzročili nastanek opere.)

V današnjih učnih knjigah, osobito v zgodovinskih, se o zgodovini umetnosti bore malo razpravlja. Nekaj milosti nahajajo še upodablajoče umetnosti, a o glasbeni umetnosti ni duha ne sluha (izvzemši kratke biografske notice). Vpoštevati bi se pa moral predvsem *r a z v o j e v a l n i* m o m e n t umetnosti; le on more zbudjati v učencu tudi zanimanje za stroko ter ga vglobiti v vsebino predmeta. Obsežneje o tem razpravljati ni namen temu sestavku.

Če hoče biti petje svoji nalogi kos in če hoče spraviti liki risanju nekako ravnotežje v enostransko umstveno vzgojo, tedaj ga moramo smatrati koj od prvega početka kot predmet umetniške vsebine, kot umetniško *s t r o k o*. Dočim vodi pot k upodablajočim umetnostim skozi naravo, izvira glasba edino-le iz človeškega čutnega življenje; ona ima docela subjektivni značaj.

Baš radi tega jo tudi mnogo težje pojмимо in to je vzrok, da se tako rado zapostavlja za upodabljajočimi umetnostmi. In vendar je njen vpliv na človeško srce neprimerno večji.

Pevski pouk, ki se hoče ozirati na omenjeno dejstvo, se mora seveda tudi primerno urediti; današnji sistem pevskega pouka na srednjih šolah ne more nikakor zadostovati omenjenim zahtevam.

Predvsem mora biti šolsko petje v službi splošne izomike srednješolske mladine; njegova smer torej ne sme biti praktična stran priučevanju dotičnih pesmi v ta ali oni namen. Tudi tu je treba le toliko teoretične tvarine, da se usposobi učenec, muzikalne misli zasledovati in to v okviru osebnih zmožnosti. Pač pa je učence učiti v umevanju in uživanju lepote glasbenih oblik. Koncentracija z drugimi predmeti, osobito pa z zgodovinskim in zemljepisnim poukom naj bi še pospeševala estetično vzgojo in zbujala zanimanje za stvar. Taka zveza vpliva na oživljanje dotičnih predmetov in omogoči kulturno-historična razmotrivanja.

Kakor vidimo, bodi smoter našemu predmetu predvsem formalen in vzgojevalen; nimamo pa namena, izučiti dovršene pevce, ampak bodočo generacijo hočemo pripraviti, da bo imela zmisel za pravo glasbeno umetnost. Zaradi tega naj se tudi noben učenec ne izključi iz pevskega pouka, ki služi edino le vsestranski in harmonski vzgoji.

Oglejmo si še nekatere poteze omenjenega koncentričnega pouka!

Da se n. pr. morejo vglobiti učenci v duševno življenje staroklasičnih narodov, k temu pripomore tudi spoznavanje ostankov starogrške glasbe. S tem se kaj izdatno oživlja pouk v klasičnih jezikih. Proizvajajo naj se izvirni grški spevi ali pa skladbe starih besedil v duhu tedanje dobe. V ta namen je izdalo založništvo Breitkopf & Härtel

(Lipsko) zbirko: *Altgriechische Musik*. Tudi znameniti skladatelji so uglasbili več starih spevov. N. pr. Mendelssohn (*Antigone*), Kellermann (kralj *Ödip*), Löwe i. dr. (ode Horacijeve).

Iz srednjeveške dobe naj spoznavajo učenci madrigale (za moški zbor) ter kontrapunktične cerkvene motete (Palestrina, Orlando Lasso, Gallus i. dr.). Staroitalijanski, srednjenemški in starofrancoski spevi v prenovljeni obliki nam podajajo istotako nazorno sliko tedanje dobe. Stare slovenske duhovne pesmi iz 16. in 17. stoletja je n. pr. izdala „Glasbena Matica“ v 31. zvezku.

Zraven starih mojstrov se morajo seveda vpoštevati tudi novejši.

V oživljanju zemljepisnega pouka služijo zraven domačih narodnih skladb pesmi drugih narodov. Za nemške srednje šole je izšla na podlagi teh načel posebna zbirka. (*K l a g e s: Fremdländisches Liederbuch f. gem. Chor zum Gebrauch an höheren Anstalten*. Vieweg — Berlin). Pa tudi moderno urejene pesemske zbirke za srednjo šolo se ozirajo na koncentracijo z drugim poukom. Tako ima n. pr. G. B e c k e r m a n n o v a zbirka „*Schulchorbuch für höhere Lehranstalten*“. Bädcker — Essen) sledečo vsebino: 1. Domoljubne, 2. historične, 3. domovinske, 4. narodne, 5. tuje (francoske, angleške, ruske, irske i. dr. deloma tudi z originalnim besedilom), 6. razne, 7. nabožne in 8. nagrobne pesmi. (Za slovenske srednje šole izide slična zbirka moških zborov v doglednem času).

Seznani smo se doslej z zahtevami novodobnega srednješolskega pevskega pouka, ki naj bi bil v službi splošne in posebej še umetniške naobrazbe.

Kakšen pa je bil ta pouk v prejšnjih dobah in kakšen je dandanes? Tudi o tem hočemo spregovoriti nekaj besed.

V raznih dobah je zavzemal naš predmet tudi različna stališča; vplival je nanj predvsem tok časa. Času sijaja je sledila doba propada.

V srednjeveških samostanskih šolah, ki so odgovarjale današnjim srednjim šolam, je zavzemalo petje že v dobi Karolingov zelo odlično mesto. Posebno so slovele glede gojitve petja samostanske šole v Fuldi, Reichenauu, St. Gallenu i. dr. Iz nazadnje imenovanega samostana imamo več poročil, kako se je tam petje negovalo, ter poznamo i predpise, ki so se tikali te stroke. Učenci so bili združeni v moški in deški zbor; popevale se niso samo nabožne, ampak tudi posvetne pesni. Da se je zbuvalo veselje do petja, so nastopali pevski zbori ob različnih priložnostih (o velikih praznikih so bile posebne muzikalne prireditve). Poročilo o obisku kralja Konrada I. (l. 911) v nekem samostanu n. pr. omenja izvenredno navdušenje tamošnjih mladih pevcev za stvar. Da bi se prepričal, kako so pevci pri petju pazljivi, je dal kralj poprej nalašč natrositi po tleh jabolk; učenci jih (baje) niti zapazili niso. Sicer pa je petje v samostanskih zavodih služilo v prvi vrsti liturgičnim potrebam; odmerjenih je bilo temu predmetu več (po 6—8) tedenskih ur. Glasbena teorija se je podavala ločena od praktičnega petja, in sicer v jako obsežni meri in v zelo neumljivi obliki. Bila je del takozvanih prostih umetnostij (gramatika, dialektika, retorika, aritmetika, geometrija, glasba in astronomija). Od pevskega pouka ni bil oproščen noben dijak, četudi je bil še tako slab pevec.

To sliko nahajamo še ves čas srednjega veka kakor tudi v prvih stoletjih novega do približno 17. stoletja. Na raznih višjih šolah, ki odgovarjajo današnjim gimnazijam, je zavzemal učitelj petja (kantor) za ravnateljem prvo mesto in je poučeval na zavodu še kak drug predmet, navadno matematiko. Kantor je bil večinoma menih; še le v poznejših dobah so se postavljali na to mesto tudi akademično naobraženi lajiki. Razen kantora so bile še v učiteljskem zboru tudi druge moči, ki so bile usposobljene, poučevati v petju. Pri nameščenju učiteljskega osebja se je gledalo namreč i na muzikalno izobrazbo in nekateri

zavodi so bili v tem oziru posebno strogi. Nemuzikalni učitelji so težko in le izjemoma dobili službe. Učitelji so morali popevati v dijaškem zboru; tvorili so na ta način nekak stalni pevski zbor. Tudi reformacija je pospeševala pevski pouk in Melanchthon je odločil v svojem učnem načrtu za ta predmet po 6 tedenskih ur. Istotako je ustanovil posebne pevske šole za dijake (kurende).¹

Od 17. stoletja naprej opazujemo neko nazadovanje glede srednješolskega petja. Poučeval ni več menih, ampak lajik; to dejstvo kaže, da se predmet ni več tako cenil kakor poprej. Kantor navadno tudi ni bil več akademično naobražen; to je vzelo spet predmetu sčasoma prejšnji ugled.

Ko se je v 18. stoletju začela razvijati instrumentalna glasba, je odklenkala vokalni glasbi na naših zavodih zadnja ura. Petje je izgubilo v tem času svoj prvotni namen. Kantorji so uporabljali kaj radi mlade pevce pri raznih priložnostih (veselicah, gostijah, podoknicah, pogrebih itd. „Kurrendensingen“) in dijaki so pri tem razsajali in dajali povod pritožbam. To je močno pospeševalo celo nazadovanje; petje je izgubilo ugled in na mnogih zavodih se je popolnoma opustilo. Le nekateri samostanski zavodi so gojili petje še v prejšnjem obsegu. (V Rudolfovem je bilo n. pr. za petje še odmerjenih osem tedenskih ur.)

Uradnih odredb glede petja iz te dobe ne poznamo. Dvorni dekret Marije Terezije iz l. 1752. določuje učno stvarino za posamezne razrede; ne omenja pa našega predmeta niti imenoma.

Šele v 19. stoletju se je začelo obračati na bolje. Romantično stremljenje, ki se je širilo osobito v začetku te dobe, je pripomoglo nemara tudi k temu preobratu. Petje se je sprejelo spet med neobvezne predmete na

¹ Iz reformacijske dobe so nam znane prve pesemske zbirke za srednje šole. Tako n. pr. B. Gesius: „Hymni scholastici“. (1597.)

srednjih šolah in pri tem je ostalo pri nas do današnjega dne. Mnogo so gotovo k temu koraku tudi pripomogli uspehi ljudskošolskega petja, ki se je začelo izza dobe Pestalozzija lepo razvijati in negovati.¹ Organizacijske določbe za avstrijske srednje šole, iz l. 1849., naštevajo petje že med neobveznimi predmeti. Ko so so l. 1851. osnovala velike realke se je sprejelo petje tudi med proste predmete.

V nemških državah je petje deloma obvezen predmet v vseh razredih ali pa le v nižjih²; obvezen je tudi na francoskih licejih in na srednjih šolah.

Število tedenskih ur dosega v Nemčiji kakor tudi v Švici ponekod 14 ur.

Pri nas v Avstriji poučujejo neobvezne predmete takozvani stranski učitelji (Nebenlehrer), ki jih imenuje na predlog ravnatelja deželni šolski svet. Po odredbi naučnega ministerstva (z dne 24. novembra 1882) se smejo nastavljeni le formalno usposobljeni učitelji za take predmete. Praktično usposobljeni se smejo sprejeti le s posebnim dovoljenjem ministerstva. Za pridobitev formalne usposobljenosti veljajo predpisi iz leta 1871. (Izpraševalne komisije so na Dunaju, Pragi in Lvovu.)

Po ministerski odredbi (z dne 8. junija 1871), ki določuje število ur prostim predmetom, je odmerjenih petju kot največje število 6 tedenskih ur. Pri tem je deliti učence v začetnike in v take, ki so v predmetu že napredovali. To največje število učnih ur doseže pri nas le prav pičlo število zavodov. Nekateri zavodi imajo le 2 uri

¹ Brezdvomno je pospeševalo opetno vpeljavo pevskega pouka v srednje šole baš v prvi polovici 19. stoletja bujno se razvijajoče moško zborovo petje. V državah, kjer se društveno petje marljivo goji, je tudi srednješolsko petje na višji stopoji (tako n. pr. v Švici in v nekaterih nemških državah).

² Učenci, ki menjujejo glas, in taki, katerim zdravniki petje prepovedujejo, se oproste tega pouka.

an teden petja, drugi se gibljejo med 2 in 5. Ravnotako je tudi število tečajev različno. So zavodi z dvema tečajema, pa tudi zavodi s petimi. Natančnejših odredb v tem oziru ni in tako odločujejo predvsem krajevne razmere ter število učencev, ki se oglase za petje. To pa je seveda spet závisno od raznih drugih momentov. O tem razpravljati, ne spada v okvir našega spisa.

Istotaka različnost vlada tudi glede učne tvarine, ki se obravnava, in glede učne metode. Pogrešamo tukaj natančnejših predpisov. Akoravno so se za druge neobvezne predmete izdali učni načrti, manjka še takih načrtov za petje. Odločilna sta v tem oziru ravnatelj in pevski učitelj.

Na nekaterih zavodih služi petje le liturgičnim potrebam, na drugih se neguje tudi posvetna (pesem). Ne-katere srednje šole so glede gojitve glasbe na dobrem glasu ter prirejajo javne koncerte, akademije i. dr. Večkrat se najde tudi na srednjih šolah uveden dijaški orkester ter privatni violinski pouk. Na to različnost stališča in ugleda srednješolskega pevskega pouka vpliva pa tudi različna kvaliteta učiteljskega osebja. Od gimnazijskega ravnatelja počenši pa tja do kantorja najdemo med srednješolskimi pevskimi učitelji vse pedagoške in glasbene instance zastopane. Ti so po pojemažočem številu, v katerem se nahajajo v uradnem kazalu, sledeče: ljudskošolski in meščanski učitelji, organisti in ravnatelji cerkvenih zborov, profesorji dotičnih zavodov, c. kr. glasbeni učitelji, privatni glasbeni učitelji in glasbeniki, privatni pevski učitelji in zborovodje, glasbeni ravnatelji, vadniški učitelji, telovadni učitelji, duhovniki, prefekti in ravnatelji. Ta različnost seveda spet ne bo blagodejno vplivala na razvoj našega predmeta; kajti nazori teh činiteljev o namenu srednješolskega petja, kakor tudi njih didaktična sposobnost, je kaj raznovrstna. Umevna nam je torej poprej omenjena različna zunanja in notranja

uredba pevskega pouka na srednjih šolah. Iz tega sklepamo zopet na kakovost pouka in na zanimanje, ki se daruje predmetu.

Kako je torej urediti srednješolski pevski pouk, da bi odgovarjal novodobnim nazorom? Pri odgovarjanju na to vprašanje se nam bo ozirati predvsem na uredbo v drugih državah ter na novejša reformatorna stremjenja glasbeno-pedagoških krogov.

1. Uradni učni načrt naj poda smer in stvarino temu pouku. Smoter pevskega pouku na srednjih šolah bodi: zbujanje in negovanje zmisla in navdušenja za lepoto glasbe. Učenca je treba glasbeno izobraziti vtoliko, da bode umeval muzikalne misli. Pri vsakem poedincu naj se muzikalne zmožnosti primerno razvijajo in negujejo. Muzikalno nadarjen je skoraj vsak, in to v večji ali manjši meri. Glasba pa bodi človeku enkrat v razvedrilo in v razveseljevanje; njegovo čustveno življenje se z gojitvijo glasbe oplemeniti. To bi bila formalna naloga pevskega pouka v srednji šoli.

V materialnem oziru je podati učencu isto glasbeno znanje, ki ga lahko zahtevamo dandanes od vsakega olikanca.

Pri učencih, ki so za glasbo v manjši meri nadarjeni, naj se polagoma potom metodičnega pouka razvija posluš in ritmični čut; tudi taki ljudje postanejo sčasoma dovzetni za glasbo.

Isto se tudi opazuje pri drugih predmetih; vsak učenec n. pr. ni enako nadarjen za matematično stroko, a ipak ne pride nikomur na misel, oprostiti ga tega predmeta.

Učno snov je deliti v teoretični in v praktični del, ki se pa naj obravnavata vzporedno. V teoretičnem delu je ohraniti temeljne nauke o glasbi in sicer: notacijo, tonove načine, intervale, akorde, dinamiko in ritmiko. Snov je razdeliti na posamezne razrede, v ka-

terih se poučuje naš predmet. V zvezi s podajanjem teoretične tvarine naj se učenci vežbajo v zadevanju intervalov, v pevanju skal in razstavljenih akordov, v pravilni izgovarjavi besed (fonetika) in v tvorbi lepega pevskega tona.

Praktično petje bodi v početku enoglasna posvetna in cerkvena pesem. Lepo enoglasno petje (ki ga je sploh negovati kot cerkveno petje) pripravlja prav izdatno na poznejše zborovo petje (mešan in moški zbor), ki se neguje na višjih stopnjah. Pri zborovem petju se je ozirati na estetično stran našega predmeta; pesmi je treba tako izbrati, da se seznanijo učenci z najboljšimi in najbolj značilnimi proizvodi zborovih skladb. Kulturno-zgodovinske in glasbenozgodovinske opazke naj oživljajo in pojasnjujejo pouk; učenec naj se tudi vglobi v muzikalno vsebino skladbe; to je treba, če se hoče lepo in razumno predavati. O zvezi izbranega gradiva z drugim poukom smo že govorili poprej.

Da dobe učenci zanimanje za glasbo, je treba, da pohajajo še k glasbenim prireditvam zunaj šole. Na koncerte, gledališčne predstave i. dr. je treba učence v šoli opozarjati in primerno pripravljati. Kar so za obrazovalne umetnosti muzeji in razstave slik, to so za naš predmet poprej imenovane glasbene institucije.

Pa tudi šolski koncerti, razne akademije in slične prireditve so v službi estetične naobrazbe. Javni nastopi vplivajo izpodbujevalno na pevce in poslušalce, oni so nekaka javna cenzura pevčevih spretnosti. Vsako leto naj se vsaj enkrat kaj priredi, kjer ima pevski zbor priliko, javno nastopiti.

2. Zahteve, ki jih stavimo do novodobnega srednjošolskega pevskega pouka, so seveda precej visoke in reči moramo takoj, da tega predmet v sedanji obliki in vsled stališča, ki ga zdaj zavzema, nikoli doseči ne more. Petje mora postati tudi v srednji šoli obvezen predmet in

to vsaj v štirih nižjih razredih. Zavzemalo bi potem isto mesto kakor po novem učnem načrtu (iz l. 1909.) obvezni pouk v risanju na gimnazijah. Kar se je tukaj po dolgem trudu in boju doseglo, to se bo brezdvomno dalo doseči tudi glede petja. Uspešen je le tisti pouk, ki uživa med drugimi predmeti potreben ugled; ta ugled pa mu podeli predvsem splošna obveznost predmeta. S tem pridobi prav tako izdatno disciplina kakor tudi učni uspehi; z disciplino pa se imajo boriti nemara vsi stranski učitelji srednjih šol.¹

Da bi obvezno petje spet obremenilo srednješolca, tega ne moremo trditi; pevske ure, postavljene med druge učne ure, kjer učenec zlasti duševno deluje, bi bile v primerno in učencem prijetno menjavo; učenec bi se odpočil od vedno enakomernega duševnega dela. Iz teh vzrokov se goji v novi srednji šoli tudi telovadba; kakor telovadba, vpliva pa tudi petje blagodejno na telo, vsaj na funkcijo dihal. Obvezen bodi predmet za vse učence, kajti le tedaj odgovarja načelom splošne vzgoje; splošna naobrazba in vzgoja pa je smer srednješolskemu pouku. Vzroka, da bi manj nadarjene pevce izključevali od pevskega pouka, ne najdemo. Tudi v Nemčiji, kjer se smejo na podlagi zdravniškega izpričevala in vsled pomanjkljive nadarjenosti posamezni učenci oprostiti od poseta pevskega ur, se bojujejo glasbeni in pedagoški krogi za odpravo teh določb. Ne sme li učenec iz katerikoli zdravstvenih vzrokov popevati in to osobito v dobi močne menjave glasu, naj vsaj prisostvuje pri teoretičnem pouku.

Enako, kakor risanje, bodi torej petje obvezni razredni pouk v prvih štirih razredih srednje šole, in sicer z nastopnim številom tedenskih ur:

¹ V tem pogledu je odvisno vse od učiteljeve osebnosti.

I. razred:	2	uri	razredno	petje
II.	"	2	"	"
III.	"	1	ura	"
IV.	"	1	"	"

III. in IV. razred imata vrhutega eno uro skupno zborovo petje za take glasove, ki še niso menjali. (Večglasni deški zbor, sopran in alt mešanega zbora.) Cerkveno petje je skupno (ljudsko) petje, oziroma ob posebnih prilikah zborovo petje.

V višjih razredih ostani skupno petje še neobvezen predmet, in sicer v dveh tedenskih urah. Gajiti je tukaj moško zborovo petje; sestavljajo pa se naj tudi z nižjimi razredi mešani zbori. Pri ugodnih lokalnih razmerah je uvesti še instrumentalno glasbo; osobito pa je priporočati sestavo orkestra. Ponekod so srednješolski orkestri stalna uvedba in tudi violinski pouk se ponekod goji. Na Bavarskih srednjih šolah je uveden neobvezen violinski pouk; obiskuje ga povprečno 10% vseh učencev. Na nekaterih srednjih šolah v Švici se poučujejo tudi druga godala. V Avstriji je le nekaj srednjih šol z neobveznim violinskim poukom.

Po omenjenem načrtu bi bil ona srednji šoli 9 pevskih ur na teden, in sicer 7 obveznih v nižjih razredih in 2 neobvezni v višjih. Pomnožilo bi se torej število tedenskih ur v primeru s sedanjim maksimalnim številom (6) za 3. S tem številom bi tudi približno dosegli število ur, ki so odmerjene za obligatorno risanje (10).

3. V zvezi z zahtevo obveznega pevskega pouka je tudi učiteljsko vprašanje. Da današnje, tako raznovrstno sestavljeno učiteljsko osebje ne more delovati v istem zmislu in z istim uspehom, tega pač ne bo treba dokazovati. Treba pa je, da je srednješolski pevski učitelj izboren glasbenik kakor tudi spreten pedagog. V učiteljskem zboru bodi enakopraven ud, ne pa kakor danes nekak privesek. Že sedanjí uradni naslov (stranski učitelj)

zadostno očrtuje njegovo stališče. Razliko med pravim in stranskim učiteljem najdejo že najmlajši učenci instinktivno; vsled tega tudi vrednost predmeta primerno ocenjujejo.

V koliki meri to zopet vpliva na disciplino in na učne uspehe, o tem bi se dalo mnogo govoriti. Če danes kak pevski učitelj dosega boljše uspehe, je to pripisovati le njegovi individualnosti in osebemu vplivu na učence; zunanji momenti ga pri tem redkokedaj podpirajo.

Poglejmo, kako je v tem oziru drugod! V nemških državah nahajamo predvsem dve kategoriji srednješolskih pevskih učiteljev: seminaristno naobrazene in pa profesorje, ki poučujejo na domačem zavodu petje. Od prvega se zahteva zrelostno izpričevalo učiteljskega izobraževališča (ponekod, n. pr. na Saksonskem, tudi srednje šole) ter poset kakega višjega glasbenega zavoda. (Pri nas zadostuje glede splošne naobrazbe dovršena meščanska šola, torej naobrazba, ki se zahteva za vstop v učiteljišče.)

Da je učitelj glede splošne naobrazbe pod svojimi učenci, je za ugled predmeta zelo usodepolno. Omenjeni nemški srednješolski pevski in glasbeni učitelji so stalno nameščeni in tvorijo s telovadnimi učitelji in učitelji za risanje kategorijo takozvanih tehničnih učiteljev. (Na Saksonskem z začetno plačo 2400 in končno plačo 4800 Mk.; stanarina zaša 300 Mk. Na Bavarskem se pomika plača od 3000 do 4800 Mk.)

Ker bi pri nas po označenem načrtu en zavod ne dajal zadostnega števila ur, bi se moralo ustanoviti mesto stalnega pevskega učitelja za dva zavoda istega kraja skupno. Tudi za telovadbo imata zdaj večkrat dva zavoda istega stalnega učitelja. Za označeno službo, ki bi pri nas odgovarjala v gmotnem in socialnem oziru oni telovadnih učiteljev na srednjih šolah, bi se sčasoma tudi našle primerne učiteljske moči.

Na zavodih, kjer se to ne bi dalo izvesti, bi moral najprej prevzeti pevski pouk formalno za ta posel usposobljen profesor, t. j. ud učiteljskega zbora. Že zdaj nahajamo prav lepo število srednješolskih učiteljev, ki poučujejo ta predmet. (V vsej Avstriji 35.) Gotovo v korist predmetu, kajti ravno v teh krogih nahajamo često izborne glasbenike. Tudi pruska učna uprava pospešuje uresničenje te naprave; da se daje slušateljem filozofije prilika, pridobiti si izpričevalo usposobljenosti za pevski pouk na srednjih šolah, je izdala l. 1907. posebne predpise za izpit takih kandidatov. Zdaj so veljavne dotične določbe samo še za univerzo v Halle. S to uvedbo hočejo vzgajati teoretično in pedagoško usposobljen učiteljski naraščaj.

4. V zvezi z učiteljskim vprašanjem je torej vprašanje reforme sedanjih predpisov izpita učne usposobljenosti za petje na srednjih šolah (iz leta 1871.). Omenjeni predpisi, ki so se izdali pred 40 leti, ne odgovarjajo več današnjim težnjam; dokaz temu je dejstvo, da se ga ponajveč poslužujejo, privatni glasbeni in pevski učitelji, ki nikoli ne pridejo v položaj, da bi poučevali na kaki srednji šoli; in to je sreča za zavode.

5). Kakor poznamo pri nas že izza leta 1892 sem strokovne nadzornike za risanje, tako bi se moralo uvesti tudi strokovno nadzorstvo za petje. Enotna izvršitev učnega načrta kakor tudi uspešna metodična obravnava predmeta bi pri tem zdatno pridobila. Nadzorstvo bi se moralo seveda poveriti učni osebi, ki je uspešno delovala v tem predmetu na srednji šoli. V Nemčiji poznajo tudi nadzorstvo za glasbene predmete. Na Bavarskem n. pr. je poverjeno najvišjima glasbenima zavodoma v deželi.

Omenjene reformatorne težnje glede ureditve uspešnega pevskega pouka na srednjih šolah so najvažnejše.

Gotovo zanimajo tudi širše kroge; saj so srednje šole učne naprave splošnega značaja. Uverjeni smo, da bo preteklo še mnogo, mnogo časa, preden se vsi ti predlogi uresničijo. Navzlic temu, da se gibljejo na realni podlagi, se bodo dozdevali marsikateremu poklicanemu in nepoklicanemu neizvedljivi. Pa tudi glede pouka v risanju se je še pred desetletji mislilo tako; ipak je tam po dolgem in vztrajnem boju zmagala ideja novodobne uredbe predmeta. I pri naših težnjah bodo glavne ovire okosteneli predsodki pedagoških in izvenpedagoških krogov, ki pa so le posledica dosedanjega učnega sistema in dosedanjega načina vzgoje; da jih podrugod ni najti, govori le v prid naši stvari. Da naša generacija pomen in vrednost glasbene vzgoje ali zanikuje ali pa podcenjuje, temu je kriv predvsem dosedanja ustroj našega predmeta. Tekom dolgih let se je predmet zapostavljal na vseh kategorijah šol in najširšim masam so se takorekoč vcepili tisti nazori, ki so zdaj tipični in ki bodo še dolgo zadrževali napredek. S temi prikaznimi bo torej računati. Naše glasbeno tako nadarjeno ljudstvo i nadalje v tem oziru zanemarjati, to bi bilo početje, ki ni vredno današnje prosvetljene dobe ter kulturne naloge naše moderne šole.

Prvi znaki preobrata se v tem oziru tudi v naši državi že pojavljajo. Prvi avstrijski muzikalno-pedagoški kongres se bo sešel leta 1911. na Dunaju. Pečal se bo s preosnovo glasbenega in pevskega pouka na vseh šolskih kategorijah. Pa tudi najvišja učna uprava se zanima živo za ta stremljenja in to je, kar daje upanje, da se bodo marsikateri želje tudi obistinitile. Naš pogled v bodočnost je torej nadepoln, akoravno bo delo dolgo trajno in trudapolno.

V zmislu novodobnih stremljenj na polju glasbenega umetniškega pouka je vprav v zadnjem času uredila pruska učna uprava srednješolski pevski pouk. Izdala je predpise za učni izpit pevskih učiteljev

kakor tudi učni načrt za ta predmet. Ker so nam te določbe nekak vzor, omeniti hočemo njih najvažnejšo vsebino.

K učnemu izpitu se smejo oglasiti prosilci, ki so glede splošne naobrazbe dovršili sposobnostni izpit za ljudske šole, ali pa taki, ki so si pridobili zrelostno izpričevalo šestrazredne srednje šole. Dokazati morajo dveletne muzikalne in glasbeno-pedagoške študije v strokovnem oziru. Izpit se deli v pismeni in ustmeni del, ki se ozirata osobito na splošno muzikalno izobrazbo, a tudi na posebno usposobljenje, poučevati v tem predmetu na višjih učnih zavodih.

Ako je na kaki srednji šoli zadostno število tedenskih učnih ur, potem se namesti stalen pevski učitelj, inace pa se uporablja ena učna moč za dve srednji šoli istega kraja. Stalna namestitvev sledi enoletnemu povoljnemu provizornemu službovanju. Akademično naobraženi učitelji s spričevalom za poučevanje v petju se namestijo lahko kot učitelji, kojih glavni predmet je petje. To se bo osobito izvršilo na zavodih, kjer število učnih ur ne doseza minimuma, ki je določen za posebnega stalnega strokovnega učitelja.

Učni načrt določuje smoter pevskemu pouku na srednjih šolah tako-le: Na podlagi sistematične izobrazbe posluha in glasu pridobljena ročnost, preproste melodije ter srednje in spodnje glasove večglasnega zborovega stava á vista popevati kakor tudi razumno podavanje dobrih narodnih pesmi in drugih za šolo pripravnih pesemskih skladb pripoznanih mojstrov stareje in noveje dobe; na tej podlagi uvedba v razumevanje muzikalne umetnosti vobče.

Petje je po novem učnem načrtu obvezen predmet na vseh srednjih šolah, in sicer: V prvih dveh razredih kot razredno petje po dve uri na teden brez vsakršnih dispenzij. V naslednjih razredih se sestavlja iz glasbeno in pevsko usposobljenih učencev mešan, oziroma

moški zbor. Petje je zborovo petje. Po eno uro na teden se poučujejo deški in moški glasovi ločeno, v drugi uri je skupno petje. Za vsakega učenca sta potemtakem obvezni dve pevski uri v tednu. V vsakem poluletju se vsi učenci od tretjega razreda naprej in osobito taki, ki so glas že menjali, preskušajo, so li rabljivi za zborovo petje; v tem slučaju so vezani obiskovati ta predmet.¹

Sklep.

Glavni namen lanske in pričujoče razprave je bil: z bujati osobito v učiteljskih krogih zanimanje za glasbeno-pedagoška vprašanja. Omenile so se le najvažnejše prikazni na tem polju in sicer šolsko-pedagoška kakor tudi vprašanja, ki se tičejo privatne gojitve glasbe. Na vseh teh poljih deluje učiteljstvo. Učiteljstvo je torej isti faktor, ki je poklican v prvi vrsti, da sodeluje pri omenjenih narodno-kulturnih stremljenjih. Seveda se preobrat v tem zmislu ne bo izvršil v doglednem času, ampak delovale bodo na tem polju še generacije, preden se bo prijavil zaželjeni uspeh. To je tudi potrebno; vsako pre nagljenje bi stvari več škodovalo nego koristilo. Eno prepričanje naj nas pa že zdaj vodi: da je izboljšanje šolskega glasbenega pouka potrebno in da se mora tudi pri petju uporabljati neka metoda, bodisi ta ali ona. Naš pevski pouk ima druge namene, nego ga je imel pevski pouk stare šole; on bodi v službi umetniške vzgoje najširših mas. Novodobni učitelj ima torej v glasbenem oziru drugo nalogo nego stari učitelj-organist. — Utemeljiti in pokazati, kako se vprašanje glasbene vzgoje podrugod rešuje, je bil drugi namen spisa.

¹ Glej: „Zentralblatt für das gesamte höhere Unterrichtswesen in Preußen“ l. 1910, štev. 7 in 8,9.

3. Narečje in knjižni jezik v šoli.

Dr. Fr. Ilešič.

O tem predmetu se pri nas doslej ni razpravljalo mnogo. Dr. Janko Bezjak se v svojem znamenitem „Posebnem ukoslovju slovenskega učnega jezika“ ni bavil z njim. Pač pa je Janko Polák v „Popotniku“ 1909 (str. 23. sl.) priobčil članek „Važnost narečja v ljudski šoli.“ To mi je bil konkretni povod, da sem si to temo izbral za predmet svojega predavanja v Logatcu l. 1909. Nato se je tovariš dr. Tominšek prilično dotaknil vprašanja v „Lj. Zvonu“, 1909. med drugim se je boril proti neumestni rabi besede „ampak“. ¹

Takrat sem dejal sam pri sebi: „Priatelj, težka ti bo borba; zakaj boriš se le s poedinimi pojavi; ako bi hotel računati na trajen uspeh, bi se moral stvari lotiti pri korenini, to je, odstranjevati vzroke takih pojavov. Vzroki pa tiče v krivem umevanju razmerja med narečjem in književnim jezikom. To razmerje si hočemo sedaj ogledati, in sicer s stališča šole, kjer se najtesneje tičeta narečja in knjižni jezik.“

Narečja je v ljudski šoli na kmetih vse polno. Vsi otroci govorijo narečje; to je njih edini jezik, ko vstopijo v šolo, to je njih prava materinščina. Ta jezik pa je individualen glede glasov (artikulacije) in glede pomena besednega zaklada. A v šoli je tudi knjižni jezik, knjižni v pravem pomenu besede, t. j. jezik kakor je v čitankah, sploh v šolskih knjigah.

Kateri jezik v l a d a po naših šolah, narečje ali knjižni jezik? Zdi se mi, da prihaja narečje zlasti v govoru

¹ Gl. ponatisk (Str. 6.) dotičnih člankov: Antibarbarus, Studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja. Ljubljana 1910. Založil L. Schwentner.

učiteljevem često do veljave, ki ne ustreza notranjemu in pravemu razmerju med knjižnim jezikom in narečjem.

A. Stvarno in metodično razmerje med narečjem in knjižnim jezikom.

Narečjem, t. j. individualnim jezikom, gre čast kakor individualnostim sploh. Sojeni so tisti, ki smatrajo jako individualnost samo na sebi za greh ali za pokvarjenost. Enako so na krivi poti tisti, ki imajo narečja za slab ali pokvarjen jezik, ki jim je dialekt in nepravilen jezik eno ter isto.

Vsako narečje je marveč samo v sebi in na sebi pravilno, ker je naravni produkt življenja; tako pravilno je, kakor je pravilna sama na sebi vsaka hoja, kakor je pravilen sam na sebi vsak — nos. Zato ima vsako narečje svojo slovnico in svoj slovar kot opis faktičnih dejstev.

Pravilnost, nepravilnost itd. pride šele v poštev, če vzamemo kaka izven predmeta ležeča merila; tako merilo je lahko estetika, etika ali praktična uporabnost. V naravi ne grmi ne dobro ne slabo, ampak samo grmi; toda v gledališču grmi često kaj slabo, ker tam že presojamo „grmenje“ z grmenjem v prirodi. Šepanje bomo imeli za nepravilno ali nerodno hojo, ako bomo mislili na druge hoje in zlasti na svrhishodnost raznih hoj. Tako nam postane tudi narečje nepravilno šele, ako ga vzporedimo s knjižnim jezikom kot pravilom in potrebnim ravnilom. Vse, kar se potem ne ujema s knjižnim jezikom, je nepravilno.

V metodičnem oziru se da razmerje med dialektom in narečjem kratko določiti tako-le: Dejstvo je, da otroci govore dialekt, ko vstopijo v šolo; s tem dejstvom je računati, na to dejstvo je zidati, to je, dialekt otrok je smatrati za izhodišče vsega nadaljnjega dela. Cilj pa, za katerim stremlje šola, je prisvojitve knjižnega jezika. To razmerje moremo označiti tudi tako: knjižni jezik je svrha,

dialekt pa sredstvo v dosego one svrhe. Kot svrha in sredstvo si knjižni jezik in dialekt nikakor nista sovražnika. Sta si kakor dete in odrasli človek.

B. Možnost, dopustnost in potreba označene svrhe.

Ko smo določili razmerje med dialektom in knjižnim jezikom, pa se vprašajmo, ali je omenjena svrha (knjižni jezik) možna, dopustna in potrebna.

Da je mogoče, si v dobi svojega razvoja prisvojiti drug dialekt kot knjižni jezik, in sicer ne le po njegovih vnanjih posebnostih, ampak tudi po njegovi notranji moči, to nam kaže vsakdanje življenje. Vsi severnonemški pisatelji so temu priča; taki liriki celo, kakor je n. pr. Liliencron.

Gogolj je klasičen ruski pisatelj, dasi je bil rodom Malorus. In Kollár pa Šatařík, rojena med Slovaki, sta pisala češki. Hrvatski kajkavci pišejo književno štokavščino. Vraz je svoje štajersko narečje zamenil z isto štokavščino. V besednem zakladu je Štajercu treba precej presedlati, če hoče pisati današnjo knjižno slovenščino, a ni dvoma, da kmalu ne razume samo n. pr. kranjske besede „poreden“, „čeden“, „baraba“, ampak tudi čuti njih notranjo silo. Te trdne in neomajne činjenice so prezrli zastopniki jezikoslovno-filozofskih struj, ki taje, da bi se človek naučil jezika, ki marveč trde, da si človek ustvari svoj jezik.

To mnenje, da se človek kot otrok ne priuči jeziku, ampak da si ga ustvari, zastopa Steinthalova jez. filozofika in Ottova pedagoška šola. A to je čisto nevzdržna misel. Otrok je v učenju jezika čisto odvisen od okolice; posnemaje si prisvoji tisti jezik, ki ga govori okolica, tak jezik kakršnega govori okolica; Robinzon — dete bi ne prišel preko interjekcij in onomatopoetskih besed.

Teorijo o jezikovni produktivnosti otroški opira Otto zlasti na takozvane „slučajne besede“ (Zufallswörter), češ, otrok govori nekatere besede, ki jih ni nikdar slišal, a jih ipak govori, jih je iz sebe proizvedel. Toda takih besed sploh otrok ne govori. Izmed 100 in 100 raznih glasov, ki jih govori otrok od početka, da se tako rekoč izvežba v artikulovanju, mu definitivno ostanejo tiste skupine, ki ustrezajo večkrat slišanim zvokom. Seveda se često slabo krijejo one in te-le, često pa pri tem otrok krivo spoji kako skupino glasov (besedo) s predmetom in potem ne najdemo lahko vira; beseda nam je zagonetna, „slučajna“. Zakaj je imenoval moj dvoletni deček okno „mimo“, vodo pa „jaz“? Zakaj mu je bila ura „taf“, glava pa „apita“, knjiga „lala“, kocka pa „šina“?

Kdor pazno motri nastanek teh in takih besed, jim končno vendarle najde vir. Ura je „taf“, ker dela tika-tak. Okno je dečku „mimo“, ker je nekje često čul reči: Mimo okna iti. Voda je „jaz“ najbrž po stavku „Jaz bom pil“. Glavo je „apita“, t. j. jabolko (ker je tudi okrogla). Kocka je „šina“, ker se je starejši bratec igral s kockami vlak in kazal, da so tu in tam šine. Zakaj mu je knjiga „lala“, ne vem. Strel je „ati“, t. j. „sedi“. Polomiti se izrazi s „puf“, ker se polomi stvar, ki pade, t. j. naredi puf.

Otroški govor je plod okolice, oz. posnemanje okolice. Otrok sodeluje pri tem procesu le pasivno.¹

¹ V dokaz temu utegne služiti tudi dejstvo, da otrok prej razume govor nego ga govori, (dasi Ottova šola taji tudi to). Moj Svetožar gleda prirodoopisno knjigo; pozna ptiče in ve, katero ime je izreči ob vsaki sliki; nalašč sem mu navajal kriva imena, a ni bil zadovoljen.

„Novi Vedež“ (1838) ima v dodatku tolmača nekaterih „lokalizmov in drugih manj znanih fraz“ in tu se tolmačijo n. pr.: sluga bedak, godec. Komu je dandanes za te besede treba tolmača? O švicarski nemščini je že rekel Luter: „Einer möchte schwitzen, ehe er dieses Züricher Deutsch verstehe.“ In vendar se je baš iz Švice v

Da bi svrha knjižnega jezika ne bila dopustna, tega pri nas sicer dandanašnji izrecno ne trdi nikdo, pač pa se marsikdo bliža tej trditvi, govoreč na pr. tam narečje, kjer bi pričakovali knjižni jezik, ali zahtevajoč takozvani „Erdgeruch“ v literaturi. A ni nemogoče, da bi kdaj čuli tako izrečno tajitev; zakaj v nemški pedagoški književnosti je nastala struja, ki zavrača knjižni jezik iz šole, a kulturne struje nemškega sveta se malo pozneje rade ulijejo tudi k nam.

Ta struja je baš že omenjena struja Bertholda Otta v Großlichterfeldu na Nemškem. Ta šola polaga največjo važnost na „dobna“ (starostna) narečja, Altersmundarten, t. j. na dialektno-individualni govor otrok, kakor ga govorijo otroci v tej in tej starosti. Ima svoje glasilo „Hauslehrer“, dalje „Archiv für Altersmundart“ (Lipsko), a na njeni strani je tudi „Der heilige Garten“ (Lipsko), ki hoče zlasti otroški estetiki položiti primeren temelj.¹ Izdajajo se mladinski spisi v dobrem otročjem narečju, eni za dobo od 8.—11. leta, drugi za dobo od 12.—15. leta; izdane so že Odiseja, Iliada, Eneida, pripovedke o Siegfriedu, Hildebrandu, Faustu itd. V šoli naj se čita in piše le dobro narečje. Jezikovnih vaj ni treba. „Die nie fehlende Logik der Sprache zwingt die Kinder eben zum richtigen Sprechen“. Pesmi Goethejeve, Schillerjeve itd. so večinoma brez večje vrednosti in jih je črtati iz šole. Dobno

17. in 18. stoletju poplodil zlasti nemški besedni zaklad (Haller, Bodmer, Breitinger): staunen, Abbild, Abhang (Haller), Abglanz (Bodmer), tagen (Schiller v „Tellu“ po Tschudiju). Švicarsko je tudi: Heimweh, unentwegt, geistvoll, kernhaft. — Goethe je v Lipsko s seboj prinesel nepresiljeno domačo govorico. V tem mestu nemške kulture se je spoznal z razločkom govorjenja in književnega jezika. Čutil je pač nasilje, s katerim je meißensko narečje znalo nadvladati ostala narečja, a odtegniti se ni mogel temu „nasilju“. Primerjaj tudi Bleiweisov Zbornik, p. 20, 132 in 77. Nadalje Drobničeva „Čebelica“ 1850, p. 35.

¹ Prim. tudi Ottov list: Charon. Monatsschrift für moderne deutsche Lyrik.

otroško narečje bi po Ottu morali govoriti starši, vzgojitelji in učitelji.¹ „In einer nicht ferner Zukunft wird niemand auf den Ehrentitel eines Paedagogen Anspruch erheben dürfen, der nicht die Kindermundart beherrscht.“ Knjižni jezik je vir vsega zla, ovira v jezikovnem, duševnem in moralnem oziru (Pannwitz, pristaš, Ottov); kdor rabi v šoli le dobro otroško govorico, očuva deco fraz (Otto).

To ekstremno uvaževanje otroškega govora je naravna posledica psihološke metode, t. j. vpoštevanja otroškega obzorja, analize otroškega mišljenja kot prvega predmeta vsega nadaljnjega pouka. To pa je zopet učinek tistega revolucionarnega nauka o potrebi popolnega povratka „à la nature“, ki ga je učil Rousseau, nauka, ki časti edinole prirodo in vidi v vsaki izpremambi prirode nje oškodbo in greh. Po tem nauku je človeška priroda nekaj svetega, nedotakljivega; edino, kar je storiti učitelju, je, da — ničesar ne stori, t. j., da ne moti prirode.

In res, Ottu so „napake“ v otroški govorici izključene, t. j., ni jih; iz Ottove šole izrasli „Schulmeister von Schöbendorf“ čuva obojo „prirodo“, besedno in stvarno; zakaj njegov šolski besedni zaklad obsega besede kakor „fuhrwerke, gefuttert, lausig, strolchten, pisackten, schmiß“, obenem pa je v njegovi šoli bilo vse „toll“ in „mächtig dreckig“. Lepa harmonija med „besedami in rečmi!“

Kdor bi hotel v jeziku tako absolutno respektovati „prirodo“ ter govoriti le, wie ihm der Schnabel gewachsen“, bi moral dosledno izvajati še posledice na raznih drugih straneh „prirode“. Videti bi moral v prečnosti narodne poezije in glasbe absolutni višek umetnosti, a umetno

¹ V Ottovih mladinskih opisih se n. pr. neprestano ponavlja „mal“, „und da“ (Ein König hatte mal = einmal), kakor če bi se slov. dial. tiskalo: pol = potle, ki je prostaku tako običajen veznik.

pesniško ustvarjanje bi moral zavreči. Videti bi moral v praznoverstvu prirodnega, t. j. najpreprostejšega človeka višek človeške filozofije, v mazaštvu višek medicinstva.

Ako pa prostak v vseh teh ozirih ni absolutna dovršenost, ali bomo potem še njegov govor smatrali za najpopolnejše izrazilo in za svet, nedotakljiv faktor? Ako otrok v vseh navedenih ozirih ni absolutna dovršenost, ali bomo baš v njegovem govoru mogli zreti jezik, ki ne potrebuje niti ne zahteva razvoja? Otrok in prostak sta kakor v drugih ozirih tako tudi v jezikovnem oziru kljubu poedinim prednostim v celoti vendar — nepopolnost.

Kdor hoče ostati večno pri govoru prostaka, naj ostane tudi „pri kresalu in žveplenkah, pri slamnatih bajtah in obzidanih mestih“.

Naj me nikdo tu ne dolži nedemokratstva! Pravi demokrat pač stopi na stališče ljudstva, a ne obstoji in ne ostane na njem trajno. Smel bi ostati na njem, ako bi bilo res, da je preprost človek in edinole preprost človek (in sicer ves, kakršen je), že obenem tudi ideal človeka. Ker pa to ni res, je zapeljivec ali demagog ali zaslepljenec tisti, ki misli, da je demokratizem kratkomalo oboževanje preprostega človeka in ne njega razvoj. Pravi demokrat je delavec kakor učitelj. Učitelj pač mora izhajati z vsakovrstnega stališča svojega gojenca, a ne sme ga pustiti tam, ampak ga mora razviti in više dvigniti v umevanju in znanju. Pravi demokrat „ne tuli s tistimi, ki tulijo“, ampak jih hoče naučiti — peti.

Otroka hoče odgoja — izpremeniti, naturo mu kultivirati. Ali je ta želja morda znak preziranja, zaničevanja? Ne, obratno! Kdor otroka ljubi, ga bo opazoval in baš izpreminjal po potrebi življenja, t. j. vzgajal. Enako kakor z otrokom, je s preprostim človekom.

Preprosti narod ne vidi v tem nič nedopustnega niti nič posebnega, ako izobraženec govori drugače nego

prostak; to se nam zdi samo ob sebi umljivo, tako umljivo, kakor se mu zdi umljivo, da učitelj ali župnik ne nosita breguš ali irhastih hlač. Da, smejali bi se, ko bi učitelj ali duhovnik hotela kazati svoj „demokratizem“ z — gnojnimi hlačami in s prostaškimi kletvami, ki so med narodom običajne; kakor se smejejo otroci, če jim začne učitelj govoriti v dialektu, kakor je sploh dialekt na javnih mestih za — burke. Značilno je v tem oziru opazovati malo deco; otrok govori po svoje, n. pr.: mimo = okno, Titaja = sestrice, tac (= bratec), a je nejevoljen, če ga odrasli posnemajo, in pravi: „Ne, tac!“ ampak: „tac“ (popravljači hoče, a drugače ne more reči). Otrok želi priti iz svojega „dobrega narečja“ ven, želi dalje in više na stopnjo, kjer stoji starejša mu okolica.

Sploh priroda sama ni nič statarnega, ampak se razvija; dinamika je. Iz nepopolnosti človeške prirode izvira potreba razvoja kakor v ostalih ozirih tako tudi v jeziku. To potrebo pa kažejo posebe še drugi razlogi, ki izvirajo iz socialnosti življenja. Kdor bi otroka ali prostaka zadrževal pri njegovem govoru, bi mu omejil socialno okretnost in uporabnost ter bi ga tako oškodoval. Kako to? Narečje je individualni jezik, knjižni jezik pa je socialno sredstvo (občilo), ki ima tem večjo vrednost, čim dalje spravi vsakega in vse. O potrebi takega jezika za izobražene kroge sploh ne dvomi lahko kdo. Vpraša se pa, ali ga je treba tudi kmetom. Pasivno znanje, to je, umevanje bomo enoglasno smatrali za potrebno. A mi trdimo, da ga mu je treba tudi aktivno; dandanes mora tudi kmet občevati v daljavo, ponujati ali naročati blago, pisati v novine. V današnjih časih zborovanj, volilnih shodov in samouprave, ko se shajajo ljudje iz raznih krajev, je tudi prostaku odlagati neke specialne znake svojega dialekta (ne bo n. pr. mogel govoriti: majsto, krüh, piva = pila itd.). Vse to je tem potrebneje, čim

bolj hočemo iz preprostih rokodelcev in kramarčičev postajati industrialci in trgovci, ki sežejo — v daljavo.

Še čisto posebno važnost dobi knjižni jezik pri obče-
 čevanju z drugimi Slovani. Knjižni jezik hrani v primeri
 z dialekti konservativno stran jezika v oblikah in glasos-
 slovju, a čim dalje nazaj v preteklost, tem sorodnejši so
 si slovanski jeziki. Nadalje je nedvojbeno istina, da se
 Slovani poznamo bolj po knjigah nego po ustnem obče-
 vanju in da se zato ob slučajnih sestankih razumemo tem
 laže, čim bolj se držimo knjižnih oblik. Opetovano so mi
 zatrjevali ostali Jugoslovani, da me ne razumejo, ker
 govorim popolnoma knjižno slovenščino, dočim jim je
 jezik mnogih naših jezikovnih „demokratov“ seveda —
 skrivnost, kakor je pristni ljubljanski govor skrivnost tudi
 panonskemu Slovencu in obratno. Čim bolj se vse naše
 žvljenje in delovanje plete z življenjem in delovanjem
 ostalih Slovanov, tem bolj nam je v jeziku gledati na
 knjižnost jezika.¹

Važnost, praktična uporabnost narečja in važnost,
 praktična uporabnost knjižnega jezika sta si kakor roka
 in stroj. Roka opravi mnogo, a z mašino se opravi stokrat
 več; pa treba je biti veččemu mašinstu.²

Priučenje knjižnega jezika, ki ni čist dialekt, pa ima
 tudi splošno, formalno-vzgojno vrednost, vrednost, ki jo
 po pravici cenimo pri pouku n. pr. latinskega jezika: dis-

¹ Že pred 100 leti je spisal Appendini („De Praestantia et vetust.
 linguae illyricae“, Dubrovnik 1806): „Omnes (sc. Slavi) loquentem
 Dalmatam me ipso teste intelligunt. Atque hoc imprimis contingit,
 quod non decurtatas Dalmatae vel contractas uti aliarum dialectorum
 homines, sed totas integrasque voces enunciant.“

² Socialno življenje in n. pr. umetnost zreta svet z različnimi
 očmi. O Ruskinu se poroča, kako zelo je črtil angleško industrijo,
 ker mu je vzela — pokrajino. Rajši je baje tiskane pole svojih knjig
 sam vlečil v mesto, nego da bi jih bil izročil železnici, tej škodljivki
 pokrajinskega miru in čistoče. — Gorska romantika in skrb za promet
 tujecev!

ciplinira se nam namreč pri tem razum in (ob premagovanju težav) volja. Človek dobiva jezik v svojo oblast, ni le sluga jezika, ki se vrti — tako rekoč — sam ob sebi. Vso svojo nedisciplinovanost kažemo, če se ne navadimo ali ne moremo navaditi knjižnega govora in izgovora. Nagibljemo k komodnosti; zato govorimo dialekt, ki nam visi na jeziku kot pasivno prisvojeno blago. Učiti se ne maramo! Šlendrijan ljubimo. — Pouk bi ga ne smel podpirati; buditi bi moral trudoljubivost; pouk ne bodi le prijetnost, ampak tudi dolžnost.

Knjižni jezik, kot jezik, ki veljaj vsemu ozemlju, nam posebe kaže smer, v katero bi se moral gibati ves slovanski razvoj, ako se hočemo rešiti prirojenih nam lastnosti, ki so nam v največji kvar — v smer koncentracije in centralizacije. Razcepanost in anarhija je naša stara lastnost, ki se je pokazala kakor v političnem, tako tudi v jezikovnem oziru. Politično centralizovana Francija je s svojo Akademijo rano enotno uredila tudi jezik. „Sveta rimska država nemške narodnosti“ je pomagala pri nastanku enotnega nemškega knjižnega jezika. Obratno podpira jezikovna edinost tudi politično ujedinjevanje.

Na svojo nesrečo prihajamo Slovani često za eno dobo — prepozno; to pa zato, ker radi le posnemamo. Pogostoma živimo v anahronizmi. Najodločnejši boritelj za veljavo dialektja je bil med Slovani pred sto leti Kopitar. Nemška romantika je takrat naglašala „die Stimmen der Völker“ v poeziji in jeziku. Kopitar se je povedel za njo, dasi so bile razmere Nemcev čisto drugačne nego razmere Slovanov. Nemci so takrat že imeli enoten knjižni jezik in so se mogli potem vreči na dialekte, da bi knjižnemu jeziku v njih otvorili nove vire, našli pomlajenja. Mi takrat še nismo imeli enotnega knjižnega jezika, a smo vendar že začeli z vso silo poudarjati narečja. Seveda nočem trditi, da bi to ne bila zdrava podlaga knjižnemu jeziku, a le podlaga je, vrhunec in svrha bi ne smela

biti, ako hočemo dvoje imeti, kakor imajo n. pr. Nemci; namreč dialekte in knjižni jezik (in ne samo dialektov).¹

Praktičen pomen je dobilo Kopitarjevo stališče za ilirskega pokreta. Kopitar, ločen od domovine, izven ozračja, ki je rodilo Gajev narodni pokret, Kopitar, teoretičen „Stubengelehrter“, je hotel imeti besedo pri stvari, ki je bila eminentno praktična in politično-socialna, pri uvajanju enotnega knjižnega jezika. Prav dobro označuje Zagorski² to opreko, veleč: „Pri Šafařiku in Gaju so odločevale misli politične, a pri Kopitarju so vladali popolnoma razlogi transcendentalne filozofije; reklamoval je za vsak dialekt pravo literarnega obstanka“. In Kopitarji žive še dandanes . . .

Možno, dopustno in potrebno je torej, stremiti po knjižnem jeziku. To je pri nas tem potrebnejše, ker se je naš knjižni jezik še jako malo udomačil v krogih, kjer bi ga pričakovali, v meščanskih krogih.

C. Uvaževanje narečja.

Sedaj ko smo določili knjižni jezik kot svrho šolskega jezikovnega pouka, se vprašajmo, kako in koliko je v dosego te svrhe uvaževati narečje.

Pri tem vprašanju bi mogli zavzeti dvoje ekstremnih in nasprotnih si stališč. Z enega stališča bi kdo govoril: Narečja ni treba! Z drugega: Narečje, kmetski govor je edini vir knjižnega jezika.

¹ Prim. izvajanja Milčetičeva v „Savremenuku“ 1910, št. 3, češ, dialekt v poeziji bi on privoščil velikim narodom, a mi da še nismo niti gotovi s knjižnim jezikom. Negovanje dialektov je n. pr. v Rusiji ustvarilo maloruski knjižni jezik (pomalja se še tretji, beloruski!). „S novim jezikom ide uporedo i težnja za političkom avtonomijom, dakle za razudom naroda i njegove države.“

² Vladimir Zagorsky, François Rački et la renaissance scientifique et politique de la Croatie. Paris, 1909 (Omenjeno mesto na str. 14).

To zadnje stališče, ki je bilo tako važno že v Levstikovih časih, je izgubilo sedaj vsaj polovico svoje veljavnosti. „Zdaj se mora kmet in ljudstvo zunaj mesta učiti jezika od meščanov“, pravi dr. Tominšek v navedenem spisu in po pravici; zakaj zlasti v duševnih stvareh je res izobraženec kmetu vir stvari in besede. „Zdaj smo dospeli do stališča kulturnih narodov in jezikov; jezika se naučimo v šoli in knjigi.“¹

Da bi torej učitelj kratkomalo v govorici učenčevi videl edini „sveti vir“ jezikovnega pouka, o tem ne more biti govora. A kakor mu je poznati stvarno obzorje svojega učenca, tako mora poznati tudi njegovo besedno obzorje, njegov besedni zaklad itd. Otroški dialekt mora prav tako poznati, kakor šege in navade kraja, kjer deluje. Brez enega in drugega bo težko izhajal, do neprilike bo prišlo, ker ne bo poznal svojega materiala.

Pa ne samo, da mora učitelj poznati dialekt kraja; pustiti mora tudi, da otrok govori v narečju, dokler se gre za stvar, t. j. n. pr. pri prvi obnovi kakega berila. (Le tako je umeti stavek: „Vse najprej v materinščini = v dialektu!“)

Pa tudi pojasnjeval bo razen z nazori stvari samih pomen knjižnih besed z izrazi iz narečja; s tem bo odstranil nevarnost „fraz“. Umeti mora torej otroški (dialektni) govor; naučiti se ga popolnoma mu bo težko in — nepotrebno. Šola je zato, da se učenec uči, ne učitelj, da se uči knjižni jezik, ne dialekt. In ta svrha mora biti učitelju vedno pred očmi, tudi če uvaža dialekt. Zato bo a) otrok, shvačajoč berilo, govoril v knjižnem jeziku, b) bo učitelj govoril vedno v knjižnem jeziku zlasti glede oblik in glasov, in sicer pri vseh predmetih.

¹ V zgoraj navedenem spisu, str. 4.

Naglašalo se je, da bi bilo dobro dialekt pisati na tablo in ga tam popravljati v književni jezik. Toda treba je pomniti, da je vedno nevarno grehe-napake p o n a z o r a v a t i; često ostane napaka trajneje v spominu nego krepost, ki sem jo hotel priporočiti z njenim nasprotjem.

V „Popotniku“ 1909, 24, je bilo čitati, da je baje vzroke mnogih iz dialekta izvirajočih napak iskati v tem, ker učitelj ne postopa po pravilu: „Najprej vse v m a t e r i n š č i n i!“, t. j. (v tem slučaju) v d i a l e k t u. Tega tolmačenja ne razumem. Ali bi se otroci res bolj o g i b a l i narečja, ako bi ga učitelj bolj — g o j i l? Ali ne bo treba to obrniti in reči: „Otrokom uhaja dialekt, ker se jim v šoli premalo vtisne v čut in misel knjižni jezik“ — ako namreč učitelj sam govori čisto ali na pol v narečju.

Z a p a m č e v a t i i n p o n a v l j a t i mora učitelj vsako snov v knjižnem jeziku. Pri prvem p o d a j a n j u nove tvarine se je res treba po možnosti ogibati vseh jezikovnih težav, da se tem laže zmagajo stvarne potežkoče. Toda ko so zvladane te, stopi jezik v ospredje, t. j. baš pri zapamčevanju in ponavljanju.

D. Ali naj v šoli govorimo čisto tako kakor pišemo?

Pri vseh kulturnih narodih se razločuje troje govorov: 1. Narečja, kakor jih govore vsi nepismeni ljudje, a tudi šolani ljudje preprostih, zlasti kmetskih slojev v vsakdanjem življenju; 2. izobraženi govor, kakor ga govore izobraženi ljudje, zlasti izobraženi mestni sloji v navadnem privatnem občevanju; t. j. konverzacijski govor, lahkotni, neprisiljeni in salonski govor;¹ 3. šolski in gle-

¹ Prim. Ciceronov jezik v njegovih pismih. Kvintilian opušča, občujoč s prijatelji, svoj govorniški jezik.

dališki govor, čisti, pravi knjižni jezik z absolutno svojo pravilnostjo.

Narečje je p r i r o d a, kakor se je razvila sama od sebe. Knjižni jezik je u m e t n o s t, kakor se je razvila pod vplivom misli in premisleka. Konverzacijski govor je rezultat ali učinek onih dveh činiteljev, ki sta v neki plemeniti borbi med seboj.

Ako je tako pri vseh kulturnih narodih, ne bomo pač mi Slovenci hoteli biti izjema ter ostati le pri dialektih.

Marsikdo bi rekel; „Dobro, v rovtah ne ostanemo, samo tistega ‚čisto pravilnega, afektiranega‘ jezika nam ni treba; govorimo lepo neprisiljeno svoj konverzacijski govor, tvojo številko 2.“ Nato je odgovoriti, da se ta konverzacijski govor more uveljaviti le tam, kjer je že — oni čisto pravilni šolski in gledališki jezik; saj je produkt baš njega in narečij. Treba je zato, na primernem mestu, t. j. v šoli z vso strogostjo gojiti in zahtevati čisti knjižni jezik in od tega ne popuščati; treba nam je staviti visoke, a dosežne cilje, ako hočemo doseči vsaj nekaj (konverzacijski govor). Vsako popuščanje nas spravi na strmino, po kateri pridemo v narečje. Taka strogost je tem potrebnjša pri nas, ko zares vidimo vsak dan, kako malo ljudi takozvanih izobraženih krogov vobče govori „konverzacijski govor“ — Janezi v cilindrih in Micke v našopirjenih klobukih.

Sploh pa naš slovenski „konverzacijski ton“ ne bo mogel biti daleč od čistega knjižnega jezika; to sledi iz značaja našega knjižnega jezika samega. Naša ortoepija se namreč, kolikor je to sploh mogoče, krije z našo ortografijo. Govoriti je tako, kakor se piše. V 99⁰/₀ vseh slučajev, kjer bi vobče mogel govor zastraniti od pisave, je potreba tega ujemanja govora s pisavo brezdvomno in povsod priznana. Vsakdo priznava, da je vse samostalniške, pridevniške, zaimenske in glagolske oblike go-

voriti, kakor so pisane; n. pr.: z bratom, z brati, pri njem, z njim; „delati — delat“ je razlikovati. Slično je pri glasoslovju; vsi smo za to, da se govori „o“, ne „u“ „oa“ v besedah kakor: Bog, voda; dalje; ena (ne: ana), lep (ne: lejp, lajp ali liep), „nit“ (ne: nēt), sir (ne: sr), kruh (ne: krh ali krüh), iščem (ne: išem), polje (ne: pole), konji = koñi (ne kojni).

Le mislimo si, da bi v šoli učitelj govoril: „Kdo b' se to mislu?“ „Z dvem letm se člouk ne more neč prhrant.“ „To ne more bet.“ Lepa ortografija bi nastala ob govoru Boltatovega Pepeta. — Nemara kdo dvomi, da je dobro ločiti predloga „iz“ in „z“? Da je reči: „pivec“ (= piv'c) in ne piuc? — Na ljubljanskem kolo-dvoru se je pri blagajni vršil ta-le dogodek: Kmet želi „dve karti v Celje“, in reče: „Dve, Cele.“ Uradnik vpraša: „Pa kam?“ Kmet: „Ja, Cele!“ In tako sta se pričkala; kmet je mislil: dve Celje, uradnik pa je razumel; dve celi (sc. karti). Evo, pomen dialektnega izgovora!

Velevažno dejstvo je, da smo vsi, ki se brigamo za pravopisne stvari, edini v tem: V 99 % odgovarja brez-dvomno izgovor knjižnega jezika pisani, oziroma tiskani besedi. Za teh 99 % se da reči: Govori, kakor pišeš (in seveda tudi: Piši, kakor govoriš)!

Le v 1 % se ne ujemamo vsi; sem spada zlasti tiskani zlogozatvorni l; narečja imajo tu „l“ (u) ali „o“ ali „a“. P i s a v a je nedvomna; pišemo pač „l“; a kako je z izgovorom? Na to „molče trobentajo“ odgovor ne le prostaki, ki izgovarjajo „l“, kadarčitajo iz knjig, dasi ga sicer ne govore, ampak tudi izobraženci v sličnem položaju: Č i t a j o č namreč tudi skoro doslednočitajo „l“. Enako se godi govornikom, ki govore sploh knjižni jezik. V teh nedvornih dejstvih tiči moč analogije 99 % proti 1 %; kdor v 99 % govori tako, kakor je pisano, bo se težko v 100. slučaju odtrgal od črke in govoril drugače nego je pisano. To je tako nemogoče, kakor je nemogoče

vlak, ki je zavozii po enem tiru, hipoma skočiti na drugi tir.

Francoz ali Anglež je vaje, glas ločiti od črke; zakaj ločiti ju mora pri vsaki besedi in pri vsaki obliki. Slovenec pa tega ni vajen; zato bo se mu čisto posebe učiti te ločitve.

Obratno bo pričakovati: Kdor je z obliko „udaru“ zavozil v tir dialekta ter se ločil od tira knjižnega jezika; bo pač dalje vozil po onem tiru; ne bo lahko rekel: „Udaru te bom tudi jaz“, ampak rekel bo: „Udaru te bom tudi jest“, t. j. ljudje, ki govorijo „udaru“ (mesto: udaril), govorijo tudi sicer v dialektu. — Poslušal sem letos pri maturi neko kandidatino, ki je govorila „u“ mesto „l“; in kaj je bilo še opaziti? Govorila je tako-le: „K' se je to zgodilo“, „nougá“, „tretga so izvolil“, „odstopt“, „po smrt“. Res krasen sad je rodil eni „u“! „Das ist der Fluch der bösen Tat, daß sie fortwährend Böses muß gebären“.

Ne dvomim, da je sploh pod vplivom „udaru-skoga“ gibanja v novejši dobi na vseh koncih pri nas zopet zavladovala jezikovna anarhija in iz komaj dosežene edinosti prihajajo narečja na površje. V časopisih je čitati tožbe, da n. pr. mariborski dijaki govorijo le svoj dialekt; da je ljubljansko mladino komaj odvaditi največjih dialektnih posebnosti, to čutimo najboljše ljubljanski učitelji. Kakšno slovenščino pa govorijo često zastopniki najbolj izobraženih stanov, to je treba le — čuti.

Zato pravim: V šoli je govoriti čisti knjižni jezik, t. j. jezik, kakor ga pišemo.

Učna uprava bi pa morala iti za brnskimi okrajnimi šolskim svetom ter izdati odredbo, kakor jo je izdal brnski okrajni šolski svet, namreč odredbo: V vseh predmetih je gledati na „lep in čist izgovor“.

Znana graška gledališka šola „Mayr-Peyrimski“ ima kurz za učenje „einer dialektfreien Aussprache“ in na

dunajski univerzi se ustvarja stolica za retoriko, med drugim tudi radi tega, „ker je radi dialektnih različnosti v Avstriji treba bolj gojiti pravilen izgovor nemščine“.

P o s n e t e k.

A) Narečje in knjižni jezik si sama ob sebi nista sovražnika. Sta si kakor priroda in umetnost.

a) Vsak izmed njiju ima svojo slovnico in svojo pravilnost. O pravilnosti narečja se da govoriti le z ozirom na kako izven njega ležeče merilo, n. pr. z ozirom na knjižni jezik.

b) Narečje je izhodišče, knjižni jezik cilj, narečje je sredstvo, knjižni jezik je svrha.

B) Knjižni jezik je svrha; je li ta svrha možna, dopustna in potrebna?

a) **Možno** je doseči kot svrho jezikovnega pouka knjižni jezik, ki je različen od narečja otrok.

I. To kažejo zgledi vseh velikih, inorodnih in slovanskih narodov.

II. Možnost tega bi mogli tajiti le zastopniki tiste nedvomno krive teorije, ki misli, da otrok sam iz sebe vedoma od okolice ustvari svoj jezik.

b) **Dopustno** je, dosežati to svrho.

I. Nedopustna se zdi ta svrha struji otroškega dobrega govora, ki pravi, da je za n o t r a n j i duševni razvoj treba vse podati v pravi m a t e r i n š č i n i, t. j. v otroški dobni govorici; s tem da se deca rešijo n e u m e v a n i h f r a z.

II. Ta opozicija je naravna posledica Rousseaujevstva v pedagogiki, ki časti prirodo kot nekaj svetega.

III. Ista opozicija bo pa i izven šole morala videti v življenju in mišljenju prostaka v i š e k popolnosti.

IV. Faktično pa bomo rekli: Vsem pojavom življenja in mišljenja preprostega človeka manjka **p o p o l n o s t i**. Pravi demokratizem bo vzel prepresto življenje in mišljenje kot **izhodišče**, a ne kot **cilj**.

Dopustno je, v program jemati svrhe, ki segajo preko obzorja preprostega človeka.

c) **Potreba** te svrhe sledi iz nepopolnosti preprostega in mladega človeka.

I. Prostak in dete čutita potrebo, stopiti iz svojega stanja.

II. Potreba knjižnega jezika kot socialnega faktorja, občila; brez njega so oškodovani tisti, ki hočemo za njih skrbeti.

III. Knjižni jeziki so važni za medsebojno občevanje Slovanov: a) ker so konservativni, b) ker se poznamo po knjigah.

IV. Za našo formalno naobrazbo je priučevanje knjižnega jezika važno kot disciplina duha. Poznati moramo ne le prijetnost uživanja, ampak tudi težo napredka.

V. Nam Slovanom je misliti na **k o n c e n t r a c i j o**.

C) **Potreba narečja** kot **izhodišča**, oziroma metoda jezikovnega pouka.

Narečje je uvaževati, in sicer;

I. Učitelj ga mora poznati.

II. Učenci ga smejo na nižji stopnji in pri prvem podavanju rabiti.

III. Z narečjem bom pojasnjeval pomen besedi.

Toda IV. Posnemaje mora otrok pripovedovati v knjižnem jeziku.

V. Učitelj bo zlasti glasoslovno in oblikoslovno govoril v knjižnem jeziku.

VI. Pisal na tablo ne bo narečja.

D) Razdalja med narečjem in knjižnim jezikom.

I. Pri vseh narodih zavzema šolski in gledališki govor svoje mesto kot jezik, ki se drži teoretično ustanovljenih pravil in se bliža tiskovnemu govoru.

II. To je naravno: Treba je daleč segati, da se nekaj doseže.

III. Značaj našega knjižnega jezika je tak, da se v glasoslovu in oblikoslovju krije s tiskovnim jezikom, kolikor se sploh kdaj krijeta govorjeni in tiskani jezik.

* * *

Knjižnega jezika ne smemo motriti le s teoretskega, znanstvenega stališča. Zakaj knjižni jezik je tudi socialen faktor. Poezija bo s svojim jezikom naravno bolj koreninila v dialektu nego znanost.

Teme in teze.

III. Teme in teze

poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih skupščinah leta 1910.

(Sestavil Jakob Dimnik.)

A. Društvene skupščine.

a) Na Kranjskem.

- I. Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev. Predsednik: Luka Jelenec, učitelj (izprašan za meščanske šole) v Ljubljani.

Teme XXII. glavne skupščine dne 6. in 7. avgusta 1910 v Rudolfovem: 1. Engelbert Gangl: „§ 1. državnega šolskega zakona“. — 2. Jur. Radovan Krivic: „Masaryk-pedagog“. — 3. Jakob Dimnik: „Učiteljska bolniška blagajna“.

- II. Pedagoško društvo v Krškem. Predsednik: Karel Humek, strokovni učitelj.

Teme: 1. Prof. L. Lavtar: „O novi računski metodi“. — 2. Karel Humek: „Merstvo v vsakdanjem življenju s posebnim ozirom na ponavljalne šole“. — 3. Karel Trost: „Vzgojujmo zavedne Slovence!“

- III. Učiteljsko društvo za kranjski šolski okraj. Predsednik: Fran Luznar, nadučitelj na Primskovem.

Teme: 1. Prof. Makso Pirnat: „Ljudska šola in umetnost“. — 2. Alojzij Novak: „O risanju“.

- IV. Učiteljsko društvo za postojnski šolski okraj. Predsednik: Dragotin Česnik, nadučitelj v Knežaku.

Teme: 1. Cesarski svetnik prof. Ivan Franké, „Varstvo umetniških, historyčnih in prirodnih spomenikov“. — 2. Rudolf Horvat: „Šola in alkohol“.

- V. Litijsko učiteljsko društvo.** Predsednik: Josip Zajec, nadučitelj v Velikem Gabru.
Tema: Sodni svetnik Fran Milčinski: „O varstvu otrok“.
- VI. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev za okraj Kamnik.**
 Predsednik: Lovro Letnar, nadučitelj v Mengšu.
Tema: Frančišek Gaberšek: „O pisanju uradnih spisov“.
- VII. Slovensko učiteljsko društvo kočevskega okraja.** Predsednik: Fran Štefančič, nadučitelj v Vel. Laščah.
Tema: Viktor Grčar: „Kulturna naloga šole z ozirom na socialni razvoj današnje dobe“.
- VIII. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev logaškega okraja.**
 Predsednik: Leopold Punčuh, nadučitelj v Gor. Logatcu.
Teme: 1. Dr. Fran Ilešič: „Gibanje kot element s posebnim ozirom na pouk“, — 2. Ivan Bezeljak: „Protialkoholno gibanje in šola“.
- IX. Radovljiško učiteljsko društvo.** Predsednik: Ivan Šega, šolski vodja v Radovljici.
Tema: Ivan Šega: „Skioplikon v ljudski šoli“.
- X. Učiteljsko društvo za šolski okraj Rudolfovo.** Predsednik: Martin Matko, nadučitelj v Toplicah.
Tema: Dr. A. Čadež: „O astronomiji s posebnim ozirom na Halleyev komet“.
- XI. Slovensko deželno učiteljsko društvo.** Predsednik: Juraj Režek, učitelj v Ljubljani.
Teme: 1. Dr. F. Pestotnik: „O važnosti telovadbe“, — 2. Dr. A. Čadež: „O astronomiji s posebnim ozirom na Halleyev komet“, — 3. E. Gangl: „O važnosti stanovske organizacije“, — 4. Fr. Černagoj: „Spomini na prva učiteljska leta“. (Pri teh predavanjih so bili prisotni tudi učiteljiščeniki IV. leta.)
- XII. Slomškova zveza.** Predsednik: Državni in deželni poslanec nadučitelj Fran Jaklič.
Tema: Fran Štrukelj in Karel Simon: „O učiteljskem gmotnem stanju“.
- XIII. Podružnica „Slomškove zveze“ v Idriji.** Predsednik: Josip Novak, c. kr. učitelj v Idriji.
Teme: 1. Fran Tratnik: „O pomenu in namenu mladinskega slovstva“, — 2. Rafael Gostiša: „O življenskih skupnostih“, — 3. Marija Štupca: „Risanje, oziroma slikanje v 4. in 5. šolskem letu“, — 4. Josip Novak: „Zakaj in kako naj gre

učiteljstvo v boj proti alkoholizmu?" — 5. Rafael Gostiša: „Kako naj učitelj poučuje ljudstvo o reji malih domačih živali, posebno kuncev“.

XIV. Podružnica „Slomškove zveze“ v Postojni. Predsednik: Jernej Ravnikar, deželni poslanec in nadučitelj v Trnovem pri Ilirski Bistrici.

Teme: 1. Janko Grad: „Nekaj misli o skupnem delovanju učitelja in duhovnika“. — 2. Dekan dr. Josip Kržišnik: „O katehezi“. — 3. Prof. Evgen Jarc: „Zgodovinski spomeniki in njih varstvo“. — 4. Župnik Martin Škerjanec: „Šola in ljubezen do domovine“. — 5. Janko Grad: „Varčna mladina, varčni gospodarji“. — 6. Jernej Ravnikar: „Zemljepisje iz lastne izkušnje“. — 7. Jernej Ravnikar: „Stanovsko vprašanje deklic“. — 8. Dekan dr. Josip Kržišnik: „Petje šolske mladine pri šolski sv. maši — podlaga skupnemu petju vernikov“. — 9. Lucija Trampuš: „Vzgojni momenti ljudske šole na podlagi besede in pisma“. — 10. Jernej Ravnikar: „Beseda o vzrokih slabega šolskega obiska v nekaterih šolah našega okraja“.

XV. Podružnica „Slomškove zveze“ v Ljubljani. Predsednik: Janko Nepomuk Jeglič, nadučitelj v Ljubljani.

Teme: 1. Sem. prof. dr. Jos. Gruden: „O šolstvu v ilirski dobi“. — 2. Karel Simon: „O opazkah na spomenici za obrtno-nadaljevalne šole“. — 3. Marija Štupca: „O patro-
nažah“. — 4. Karel Simon: „O sreči“.

XVI. Podružnica „Slomškove zveze“ v Kranju.

Teme: Ivan Mihelič: „O novodobnih zahtevah risanja“. — 2. Fran Petrič: „Šola v boju proti alkoholu“.

XVII. Podružnica „Slomškove zveze“ v Rudolfovem.

Teme: 1. A. Vodé: „Učitelj-umetnik in njegova avtoriteta“. — 2. Lj. Stiasny: „O uporabi skioptikona v naših ljudskih šolah“. 3. Lj. Stiasny: „O potovanju iz Tangera v Trst“.

XVIII. Podružnica „Slomškove zveze“ v Kamniku. Predsednik: Julij Slapšak, nadučitelj v Vodica.

Tema: Julij Slapšak: „Kako naj bi se nazorno v povestih kazale posledice pijančevanja?“

b) Na Štajerskem.

I. Šentlenartsko učiteljsko društvo. Predsednik: Josip Mavrič, nadučitelj pri Sv. Trojici v Slovenskih Goricah.

Teme: 1. Prof. L. Lavtar: „O metodi svojih računic“. — 2. I. Perger: „O obči važnosti učiteljske organizacije“.

II. Sevnško - brežiško učiteljsko društvo. Predsednik: Janko Knapič, nadučitelj na Vidmu.

Teme: 1. Jamšek: „Kmetijstvo in šola“. — 2. M. Rismal: „Svetovno naziranje v srednjem veku“. — 3. J. Pečnik: „O složnem delovanju učiteljstva večrazrednih šol“. — 4. Jamšek: „Prirodopisni pouk v ljudski šoli“. — 5. J. Černež: „O hribolastvu“.

III. Savinjsko učiteljsko društvo. Predsednik: Rudolf Vrabl, učitelj na Vranskem.

Tema: Jakše: „O hrvaški zgodovini“.

IV. Učiteljsko društvo za celjski okraj. Predsednik: Fran Brinar, nadučitelj v Gotovljah.

Teme: 1. R. Vrečar: „Izlet v Pariz (potopis)“. — 2. Fran Brinar: „O gojitvi društvenega življenja“. — 3. Fran Brinar: „Štiridesetletno društveno delovanje“.

V. Učiteljsko društvo za mariborsko okolico. Predsednik: Avguštin Požegar, nadučitelj v Žitečki Vasi.

Teme: 1. Prof. L. Lavtar: „O Lavtarjevih računicah“. — 2. Hinko Družovič: „O petju v ljudski šoli“.

VI. Učiteljsko društvo za politični okraj Ljutomer. Predsednik: Janko Tomažič, nadučitelj na Stari cesti.

Teme: 1. Ravn. Robič: „Kako naj učitelj na nižji stopnji pripravlja podlago poznejšemu zgodovinskemu pouku“. — 2. Cvetko: „Družovičeve pesmarice“. — 3. Prof. Lavtar: „O računstvu in prof. Lavtarjevih računicah“. — 4. Ravn. Robič in Simon Cvahte: „Času primerna revizija ljudskošolskih učnih načrtov s posebnim ozirom na jezikovni, računski in prirodzanski pouk“.

VII. Slovenjebistriško učiteljsko društvo. Predsednik: Josip Kokl, nadučitelj v Studenicah pri Poljčanah.

Teme: 1. Anton Span: „Črtice s potovanja“. — 2. Prof. L. Lavtar: „O svoji metodi in svojih računicah“. — 3. Hinko Družovič: „O pouku v petju“. — 4. L. Černež: „Izlet v Savinjske planine s pomočjo skioptikona“.

VIII. Šaleško učiteljsko društvo. Predsednik: Ivan Koropec, učitelj v Šoštanju.

Teme: 1. Alojzij Schechel: „Uradni spisi in nove tiskovine“. — 2. Preosnova učnega načrta. (Za vsako kategorijo šol poseben poročevalec.)

- IX. Učiteljsko društvo za ormoški okraj.** Predsednik: Josip Rajš p. nadučitelj v Ormožu.

Teme: 1. Doželnosodni svetnik dr. Ivan Preskar: „O skrbstvu in varstvu otrok“. — 2. Anton Porekar: „Indeks normalij“. — 3. Domicijan Serajnik: „Druzovičeve pesmarice“. — 4. Adolf Rosina: „O Stanko Vrazu“. — 5. Fran Karbaš: „Navajanje učencev k točnemu izpolnjevanju šolskih dolžnosti“. — 6. Anton Kosi: „Samostalnost v računanju“.

- X. Učiteljsko društvo za konjiški okraj.** Predsednik: Beno Serajnik, učitelj v Konjicah.

Teme: 1. Beno Serajnik: „O razvoju elektrike in osnovnih potezah brezžične telegrafije“. — 2. J. Schell: „Etična vzgoja“. — 3. Anton Brumen: „Učni načrt za jezikovni pouk“.

- XI. Učiteljsko društvo za ptujski okraj.** Predsednik: Anton Ogorelec, nadučitelj pri Sv. Barbari v Halozah.

Teme: 1. M. Žihner: „O zavarovanju proti nezgodam“. — 2. A. Ogorelec: „O pomenu šolskih vrtov“. — 3. Dr. Bela Stuhec: „O tuberkulozi in skrofulozi“. — 4. A. Gorup: „O zavarovanju na življenje“.

c) Na Primorskem.

- I. Goriško učiteljsko društvo.** Predsednik: Ignacij Križman: nadučitelj v Dornbergu.

Teme: 1. Fran Finžgar: „Zrakoplovstvo“. — 2. Fran Finžgar: „Brezžični brzojav“. — 3. Andrej Vodopivec: „O kometih“. — 4. Ivo E. Praprotnik: „Zgodovinski pouk v ljudski šoli“.

- II. Učiteljsko društvo za sežanski okraj.** Predsednik: Anton Berginec, šolski ravnatelj v Sežani.

Teme: 1. Matko Kanté: „Zemljepis sežanskega okraja“. — 2. Franjo Živec: „Žena v zgodovini in razvoju kulture“. — 3. Balbina Eppich: „Nравnost in seksualna pedagogika“.

- III. Tržaško učiteljsko društvo.** Predsednik: Štefan Ferluga, nadučitelj na Občinah pri Trstu.

Tema: Dr. Merhar: „Vodnik in Francozi“.

- IV. Slovensko učiteljsko društvo v Istri.** Predsednik: Josip Valentič, nadučitelj pri Sv. Antonu (p. Dekani).

Tema: „Sestava raznih zakonskih načrtov, s katerimi se preminjajo obstoječi deželni šolski zakoni“.

B. Uradne učiteljske skupščine.

Okrajne učiteljske konference.

a) Na Kranjskem.

- I. Ljubljana.** Predsednik: C. kr. okr. šolski nadzornik Anton Maier.

Teme: 1. C. kr. okr. šolski nadzornik Anton Maier: „O modernem risanju“. — 2. C. kr. okr. šolski nadzornik Anton Maier: „O modernem friziranju naših učenk“. — 3. Janko Likar: „Stik med ljudsko in srednjo šolo z ozirom na sprejemni izpit“. — 4. Prof. Milan Pajk: „Zgodovina ljubljanskega mesta v ljudski šoli“.

- II. Kočevski okraj** (slovenski del). Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik Anton Maier.

Tema: Fran Štefančič: „Somatologija in higiena v ljudski šoli“.

Teze: 1. Okrajna učiteljska konferenca v Ribnici, dne 6. julija 1910. l., se izjavi za natančnejši pouk o šolski in domači higieni ter o somatologiji v ljudski šoli. Z ozirom na ta sklep se naproša c. kr. dež. šol. svet, naj učne načrte izpremeni tako, da se pri nazornem nauku razpravljajo higienična pravila, pri prirodoznanskem pouku v najvišjih dveh razredih, oziroma oddelkih pa temeljito somatologija in higiena. — 2. Glavni smoter obojega pouka bodi: „Zdrave otroke ohraniti zdrave“. Higienična pravila je razpravljati, kadar so po časovnih ali krajevnih razmerah aktualne važnosti. Pri somatologiji je biologični del intenzivneje gojiti. Posebno pozornost je obravnavati gojenju zobovja in odvrčanju jetike, največ pa alkoholnemu vprašanju. Na podlagi Weixelbaumovega učila „Die schädlichen Wirkungen des Alkoholgenusses...“ naj otroci natančno razumejo škodljivost alkohola na notranje dele človeškega telesa. — Predlog: C. kr. dež. šol. svet je naprositi, naj posreduje pri deželnem odboru, da odkupi rokopis, ga da pregledati po zdravniku strokovnjaku ter ga izda kot brošuro, ki se naj vsem šolam na Kranjskem razpošlje brezplačno.

- III. Litijski okraj.** Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik Ljudevit Stiasny.

Teme: 1. C. kr. okr. šol. nadzornik Lj. Stiasny: „Šolstvo krškega in litijskega okraja“. — 2. „Uradno občevanje šolskih voditeljev“. — 3. „Varstvo otrok, vzgoja in oskrb mladine“. — 4. „Ponavljalne šole“. — 5. Janko Polak: „O pouku,

kakršnega zahteva od šol njen okoliš". Vodilne misli: I. Jezikovni pouk. *a)* Početne govorne vaje. Ker zahteva pedagogika, da mora vpoštevati šola individualnost, mora vpoštevati tudi individualno govorico domačega šolskega okoliša. Vpoštevata pa jo, ako zamisli početne govorne vaje z ozirom na individualno govorico, in pa z ozirom na individualnost snovi domačega šolskega okoliša. *b)* Čitanje. Pri čitanju naj se izvršita besedna in stvarna razlaga ob individualni govorici, in pa ob individualnosti snovi domačega šolskega okoliša. Ob izberi berilnih sestavkov je pomniti sebstvo to, da se izbirajo predvsem taki berilni sestavki, ki imajo etičen, estetičen, umetniški, realen, ali pa celo praktičen pomen za domači šolski okoliš. *c)* Pripovedovalni nazorni nauk. Pripovedovalni nazorni nauk naj vpoštevata najprej domače pravljice, pripovedke, povesti, basni, legende in pesmi, in šele potem take, ki streme vidno za etičnim, estetičnim in umetniškim momentom. *č)* Učenje na izust. Tudi pri učenju na izust pride moment domačega šolskega okoliša najprej v poštev. Tujina se naj vpoštevata samo v toliko, v kolikor se da prilagoditi razmeram domačega šolskega okoliša. *d)* Pravopisje. Vaje za pravopisje nam nudi individualna govorica domačega šolskega okoliša. *e)* Spisje. Pri prostem spisju se naj vpoštevata etični, estetični in praktični moment domačega šolskega okoliša. *f)* Slovnica. Slovnica se v ljudski šoli naj ne goji sistematično, temveč v zmislu Henrika Schreinerja in dr. Janka Bezjaka z vednim ozirom na individualno govorico domačega šolskega okoliša. II. Računstvo in geometrično oblikoslovje. *a)* Računstvo. Pri računstvu se naj vpoštevata bolj praktična nego formalna stran. Vse uporabne naloge niso praktične naloge; zakaj praktične so one šele tedaj, če se odbero tako, da odgovarjajo živlenskimi potrebami domačega šolskega okoliša, njegovi individualni snovi, govorici in individualnosti učencev. *b)* Geometrično oblikoslovje. Pri geometričnem oblikoslovju se naj vpoštevata samo praktična stran; zakaj samo tem potom dovedemo učence do zanimanja in z zanimanjem do umevanja geometričnega oblikoslovja. III. Realije. *a)* Opisovalni nazorni nauk. Ker je opisovalni nazorni nauk nekaj pripravljalni uk za realije, zaradi tega se naj goji samo pod milim nebom domačega šolskega okoliša. Slike se naj rabijo samo ob ponavljanju in tudi ob ponavljanju samo v skupinah, ki odgovarjajo zahtevam domačega šolskega okoliša. *b)* Zemljepisje. Podlago vsemu zemljepisnemu pouku naj

tvori ozemlje in podnebje domačega šolskega okoliša. Na to podlago se naj stavi vse ostalo zemljepisje, in sicer v obliki kulturnih sličic, ki imajo pomen za domači šolski okoliš, oziroma sorodnost z njim. — *c)* Zgodovina. Kronika domačega šolskega okoliša, gradovi, razvaline, zgodovinske pravljice, pripovedke in povesti naj tvorijo zaklad zgodovinskega pouka. Važne so tudi pripovedke veteranov domačega šolskega okoliša in pa njihove junaške, oziroma bojne pesmi. — *č)* Prirodopisje. Prirodopisje naj tvorijo predvsem živali, rastline in prirodnine domačega šolskega okoliša. Njih korist in škoda prideta najbolj v poštev. — *d)* Prirodoslovje. Tudi prirodoslovje mora vpoštevati najbolj domači šolski okoliš. V poštev pridejo: orodja, stroji, domača kemija in narurni pojavi domačega šolskega okoliša. IV. Ročnosti. *a)* Pisanje. Pri početnih pisnih vajah se naj opuste vse finese in vpoštevajo se naj ob njih predvsem tinta in papir. Ker je lepa pisava razločna in enakomerna, zaradi tega se naj vpoštevata razločnost in enakomernost pri vseh pismenih izdelkih. Pri lepomisju samem pa se naj vpoštevata še seosebno pisanje podpisa in pa vnanjo obliko poštnih in železničnih tiskovin. *b)* Risanje. Risanje naj vpoštevata živali, rastline in rudnine domačega šolskega okoliša. Ozirati pa se mora tudi na orodje, potrebe rokodelstva, preproste načrte in kolikor toliko tudi na ornamentiko domačega šolskega okoliša. Pri vsem tem pa naj risanje ne vpoštevata toliko črt, nego pa plastiko. *c)* Petje. Ker se zrcali v vsakem šolskem okolišu najvažnejši del njegove individualnosti v njegovi narodni, oziroma ponarodeli pesmi; zaradi tega se naj goje v vsakem šolskem okolišu predvsem tam udomačene narodne in ponarodele pesmi. *č)* Ročna dela. Ročna dela naj vpoštevajo v vsakem šolskem okolišu industrialno, življensko in še seosebno kmetiško gospodarsko stran. *d)* Telovadba. Pri telovadbi se naj vpoštevata v mestnih in trških šolskih okoliših predvsem zdravstvo z ozirom na gibanje vsega telesa, v kmetijskih šolskih okoliših pa predvsem zdravstvo z ozirom na snago in dostojno obnašanje. Ker se doseže dokaj tega s primernimi igrami, se naj vpoštevajo te pri telovadbi še seosebno. — 6. Marija Polak: „O pouku, kakršnega zahteva od šole njen okoliš“. Vodilne misli: I. Jezikovni pouk. *a)* Početne govorne vaje. Pri početnih govornih vajah naj vpoštevata učiteljica poleg individualnosti snovi domačega šolskega okoliša tudi individualnost deklice, in zaradi tega naj živahnega govorjenja, sprem-

ljanega z živahnimi gestami, pri početnih govornih vajah v taktu ne mori nasilnim potem; zakaj vse to ima svoj izvor v ozemlju in podnebjem domačega šolskega okoliša. *b)* Čitanje. Pri čitanju naj izbira učiteljica predvsem take berilne sestavke, ki so lepe vsebine, lepe oblike, vpoštevajo nežnost, mirnost, dovzetnost za vse dobro in še posebej gospodinjske potrebe domačega šolskega okoliša. Izmed pregovorov, izrekov in zagonek naj izbira samo zagonečke. *c)* Pripovedovalni nazor. Ker je pripovedovalna moč z ozirom na vpliv na narod in narodnost podana ženski v veliko večji meri nego moškemu, zaradi tega naj vpoštevajo učiteljica v vsakem šolskem okolišu še posebej ono snov za pripovedovalni nazor, ki jo nudi domači šolski okoliš. *č)* Učenje na izust. Ker je deklica za učenje na izust takorekoč ustvarjena in ljubi ob tem predvsem lepoto, zaradi tega naj vpoštevajo učiteljica vsakega šolskega okoliša poleg koristne proze tudi lepoto pesmi, in to tako umetne, kakor tudi narodne. *d)* Spisje. Ob spisju naj učiteljica ne zanemari nobenega momenta, a izmed vseh naj vpoštevajo poleg etičnega še posebej oni del praktičnega, ki ima veljavo in pomen za domači šolski okoliš. *e)* Pravopisje. Ker mora znati pravilno pisati tudi deklica, zaradi tega naj ne zanemari nobena učiteljica in v nobenem šolskem okolišu pravopisja z ozirom na narečje domačega šolskega okoliša in najpreprostejša slovniška pravila. II. Računstvo in geometrično oblikoslovje. *a)* Računstvo. Formalizem in prenatrčen praktizem naj odpadeta pri računanju z deklicami kar le moč in mesto njiju se naj uvede po vseh šolskih okoliših računstvo, ki ga zahtevajo gospodinjske potrebe domačega šolskega okoliša. *b)* Geometrično oblikoslovje. Ker je geometrično oblikoslovje vsaj za kmetiške šolske okoliše skoraj brez vsakega življenskega pomena, zaradi tega lahko odpade v dekliških šolah po vseh kmetiških šolskih okoliših. III. Realije. *a)* Opisovalni nazorni nauk in zemljepisje. Pri opisovalnem nazornem nauku in pri zemljepisu naj vpoštevajo učiteljica po vseh šolskih okoliših bolj lepoto nego stvarnost kot tako. *b)* Zgodovina. Pri zgodovini naj vpoštevajo učiteljica v vsakem šolskem okolišu bolj posameznost nego celoto, in tudi ob posameznostih bolj ženski nego moški moment. Predvsem in povsod pa naj iztika za tako snovjo, ki ima vsaj malo opore v domačem šolskem okolišu. *c)* Prirodopisje. Tudi ob prirodopisu naj vpoštevajo učiteljica izvečine bolj lepoto nego učenost kot tako. Povsod

pa se naj v tem oziru ogiblje tujine najskrbneje. *č)* Prirodoslovje. Ob prirodoslovju naj vpoštevata učiteljica predvsem gospodinjsko orodje, gospodinjske stroje, gospodinjsko kemijo kuhinje in kleti domačega šolskega okoliša. Pri naravnih pojavih pa naj vpoštevata bolj lepoto nego vzrok. — IV. Ročnosti. *a)* Lepopisje. Ob lepopisju naj vpoštevata učiteljica v vsakem šolskem okolišu poleg lepega oblikovanja črk še posebno snago zvezkov. *b)* Risanje. Pri risanju naj vpoštevata učiteljica se posebno dekliško dovzetnost za lepoto. Da ji pa bode to moč, naj skrbi povsod za pestrost barv in se naj skrbno ogiblje dolgočasne monotonosti. Ume se, da ob lepoti ne sme pozabiti na korist domačega šolskega okoliša. *c)* Ročna dela. Ob ženskih ročnih delih naj vpoštevata vsaka učiteljica in v vsakem šolskem okolišu dejstvo, da velja praktična potreba domačega šolskega okoliša več nego fineše. *č)* Petje. Ker je ženska še boljši čuvalec narodnega zaklada nego moški, zaraditega naj vpoštevata učiteljica še se posebno to, da se ohrani zaklad domačega šolskega okoliša z ozirom na petje od roda do roda.

IV. Krški okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik Ljudevit Stiasny.

Tem: 1. Ivan Benedičič: „Katere zapreke ovirajo razvoj ljudskega šolstva krškega okraja in kako naj bi se odstranile?“
I. Zapreke: *a)* Raztresenost hiš po dolenjskih vaseh in vsled tega velika oddaljenost do šole. *b)* Neugodne terenske razmere. *c)* Prevelika obsežnost nekaterih župnij. *č)* Vsled teh razmer je že zdaj 6 šol zunaj sedeža župnij, a zidati bi se jih moralo še precejšnje število. *d)* Število šol radi tega še ne zadostuje, kar povzroča pomanjkanje prostora v sedanjih šolah. *e)* Enostransko obremenjenje občin vsled novih šolskih stavb; zato se kmetske občine čestokrat upirajo, boječ se prevelikih stroškov. *f)* Pri novih šolskih poslopih se premalo ozira na poznejše razširjenje šole. *g)* V novih šolah se skrbi premalo za učiteljska stanovanja. *h)* Nerazvitost otrok s šestim starostnim letom. *i)* Veliko pomanjkanje delavskih moči, vsled česar trpi po nekoč šolski obisk. *j)* Za spravlanje poljskih jesenskih pridelkov se rabijo tudi šolski otroci. *k)* Učiteljstvo čestokrat ni zadostno vzgojeno za šole na deželi. *l)* Pomanjkanje poljedelskih in gospodinjskih tečajev. *m)* Ponavljalni šoli ni določen pravi čas v letu. *n)* Neugodne gmotne razmere učiteljstva in od tod *o)* lov na postranske dohodke. *p)* Precejšnje število učiteljev, ki službujejo nad 40 let.

r) Kranjski učitelji so že tako bolj obremenjeni kakor učitelji sosednih dežel; kljub temu se ne nagradi pouk v ponavljalni šoli. II. Odprava teh zaprek: *a)* Šolska oblastva se naprosijo, da pospešijo zidavo novih šol, osobito tam, kjer je pomanjkanje prostora zelo občutno. N. pr.: V Klenoviku za razbremenjenje šol v Škocijanu in Telčah, na Golem za Št. Jernej, na Trebelnem, Čatežu itd. *b)* Z ozirom na velike oddaljenosti mnogih krajev oziroma hiš do šol v Krškem okraju; — z ozirom na neugodne terenske razmere — in z ozirom na nerazvitost otrok krškega okraja v 6. letu naj se naprosi c. kr. okrajni šolski svet, da v zmislu § 17. zakona z dne 29. aprila 1873, dež. zakonika št. 21, dovoli, da se začne šolska dolžnost otrok posameznih vasi, oziroma posameznih šolskih okolišev še-le z izpolnjenim 7. starostnim letom. *c)* Priporoča naj se najtopleje mnogokratno prirejanje poljedelskih in gospodinj-skih tečajev. *č)* Šolske oblasti naj se naprosijo, da se določi za ponavljalno šolo šolsko leto od 1. novembra do 15. majnika. *d)* Z ozirom na skrajno neugodne gmotne razmere in veliko bedo kranjskega učiteljstva naj se šolske oblasti naprosijo, da pospešijo umirovljenje učiteljev, ki službujejo nad 40 let. *e)* Šolske oblasti naj se naprosijo, da izposlujejo, da se bode odslej primerno nagradil pouk v ponavljalni šoli.

2. Vlastemila P e r š l: „Narodna pesem v ljudski šoli“. I. Zakaj naj se goji v ljudski šoli predvsem narodna pesem? *a)* Ker se v narodni pesmi najbolj izraža značaj, mišljenje in življenje naroda. One so zaklad podedovan od roda do roda in zato stalne, neprecenljive vrednosti. Narodna pesem je izraz narodove ljubezni. *b)* Narodna pesem je v neposredni, najtesnejši zvezi z narodnim petjem. Narod zлага pesmi največ zato, da jih poje, brez petja si narodne pesmi skoro misliti ne more. *c)* Narod, ki ima v sebi življenske sile, zdrav narod poje. Narod pevcev je narod junak. *č)* Mali naš narod je narod pevcev. Razpolagamo s preprostimi a plemenitimi pesmi-mi, za koje nas zavidaajo veliki narodi. *d)* Iz narodne pesmi zveni odmev narodne duše. Poslušaj narodno pesem in spoznal boš narodovo dušo. Narod brez pesmi je narod brez čustev. *e)* Narodno petje je temelj vsej muzikalni izobrazbi. Marx pravi: „Das Volkslied ist die Unsterblichkeit der Musik. Es ist immer dasselbe, wengleich es nach seiner Ausprägung nach Ort und Zeit wechselt. Es gehört der grauesten Vergangenheit, wie der blühenden und bestaubten Gegenwart an und zugleich ist es die eigentliche Zukunftsmusik. Sein

Schöpfer und Inhalt ist überall und alle Zeit derselbe: das Volk selber und der in das Lied übergangene Inhalt des Volkslebens. Die Volksstimmung ist der Grundgehalt des Volksliedes. Unberechenbar ist seine Wichtigkeit“. *f)* Ljudska šola je znamenit faktor za ohranitev razširjanja narodnih pesmi. Odgojitelji naroda smo. Naša dolžnost je, da pojemo, kar je iz naroda za narod. *g)* Narodne pesmi in v narodnem duhu zložene naj zavzemajo prvo mesto tudi v jezikovnem pouku. *h)* Preproste, pomenljive in prijetne narodne melodije se prilgajo otroški duši najbolj. *i)* Narodna šola naj torej goji zlasti lepo narodno petje, kajti čut za narodno pesem prinese otrok že seboj v šolo. Vzgojila in vcepila mu ga je že mati pri zibel. *j)* Narodna pesem izobraža srce. Kar je iz srca, gre zopet v srce. *k)* Pospešuje razvitek duševne izobrazbe. *l)* Blaži estetska čustva; čut za lepoto, moralni čut. *m)* Krepi spomin. Male epizode s primerno melodijsko spremljajo glavni dogodek, ki se vtisne globoko v spomin. *n)* Navdušuje in zbujajo ljubezen za mило domovino, goji torej domoljubni čut. *o)* Ukorenini, kar je višek vsemu — narodni ponos in narodno zavest. II. Katere narodne pesmi naj izbira učitelj? *a)* Vselej one, s primernim dostojnim besedilom. (Izključene so ljubavne pesmi.) *b)* Pesem odraslih ni vselej za mladež. Ali nasprotno ona otroška pesem ni nikdar lepa, ki je ne pojo tudi odrasli z užitkom. *c)* Besedilo narodnih pesmi naj se ne izpreminja. *č)* Pesmi, ki so primerne bolj dečkom, kakor: „Pobič sem star šele 18 let“ — naj pojo tudi deklice; enako naj se uče tudi dečki dekleških pesmi, kakršna je n. pr. „Mati zakliče“ itd. *d)* Narodne pesmi domorodnega značaja: „Tam za turškim gričem“ itd. *e)* Narodne pesmi nabožne vsebine: „Marija rožce trgala“ itd. III. Kako naj se obravnavajo narodne pesmi? *a)* Učitelj jih mora sam znati mnogo, ker potem najlažje izbira. *b)* Paziti je dobro na pojmovanje, memoriranje in predavanje besedila. *c)* Memorira naj se iste pesemce po več kitic. *č)* Posebno pa je paziti na tonski obseg v vsakočasni otroški šolski dobi. Vsled nasilja glasu v višino, vsled napora in napenjanja izgubi otrok mnogokrat za vse življenje glas. *d)* Na nižji stopnji se poje enoglasno, na višji dvoglasno. IV. Izbor narodnih pesmi za šole krškega okraja: Da nabereмо dovolj v vsakem oziru primernih narodnih pesmi, da se sestavi za šole krškega okraja podrobni učni načrt za narodne pesmi, ki naj so po vsebini in napevu primerne za posamezne stopnje, naj se bavi učiteljstvo krškega okraja v prihodnjem

šolskem letu s tem vprašanjem. Zapisniki lokalnih učiteljskih konferenc naj se izročijo potem od stalnega odbora določenemu poročevalcu, ki naj predloži prihodnji okrajni učiteljski konferenci podrobni učni načrt.

V. Ljubljanska okolica in kamniški okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik ravnatelj Franc Gabršek.

Teme: 1. Franc Ks. Trošt in Janko Toman: „Podrobni učni načrti: a) za zemljepis in zgodovino v 3 do 8. šolskem letu“. b) Karolina Hann in Marija Kratner: za lepopisje v 1. do 8. šolskem letu. 2. Janez Levec: „Lepopisje v ljudski šoli po novjših načelih“. *Teze:* a) Od prvega početka in po vseh stopnjah se piše zgolj s tinto. b) Piše se takoj od početka tudi na nečrtan papir. c) Taktovanje je uporabljati na vseh stopnjah. d) Le s sistematičnimi predvajami se doseže dovoljen uspeh. e) Pouk naj se ozira na potrebe praktičnega življenja; zato naj bo glavni končni smoter spretna in urna pisava. f) Ta smoter se doseže zlasti s Caisterjevimi vajami. — 3. Viktor Mihelič: „Risanje po naradi“. *Teze:* a) Vse učiteljstvo naj deluje na to, da se z veseljem in z verno razširja risanje po naradi v vseh šolskih letih, če tudi v omejenem obsegu, vendar po prilagoditvi posameznim kategorijam ljudskih šol. b) Risanje po naradi naj se ozira na poznejše življenske potrebe učenčeve, posebno na posamezne obrte. Praktičnost risarskega pouka se mora predvsem upoštevati. c) Predvaje za prostoročno risanje naj se izvršujejo v velikem formatu počenši od prvega razreda naprej. Izvajajo naj se na papirnate tablice s kamenčkom ali pa na zavijalni papir s svinčnikom. d) Uporabljajo naj se tudi pastelni svinčniki. e) V višjih razredih se riše z barvami. f) Pri risanju v višjih razredih se je ozirati na zmožnost in individualnost učenčovo. g) Posebna enketa naj sestavi natančni podrobni učni načrt za risanje na podstavi predloženega učnega načrta. h) Na podstavi tako sestavljenega podrobnega učnega načrta naj se narišejo risbe za posamezna šolska leta, ki naj gredo od šole do šole, da se prerišejo. i) Mlajše učiteljstvo, ki se je kolikortoliko že seznanilo z metodo risanja po naradi, naj pospešuje razvoj tega risanja s tem, da poučuje starejše učiteljstvo v novi metodi.

VI. Logaški okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik ravnatelj Ivan Thuma.

Teme: 1. Josip Novak: „V koliko bi bilo predelati H. Schreiner-dr. Bezjakove nemške vadnice, da bi zadoščale svojemu

namen, oziroma katere učne knjige naj bi se uvedle namesto sedanjih“. — 2. Josip K o b a l: „Poslovanje šolskega vodstva na podlagi tiskovin, ki jih predpisuje izvršilni predpis k dokončnemu šolskemu in učnemu redu“.

VII. Postojnski okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik ravnatelj Ivan T h u m a.

Tema: 1. Josip B r i n a r: „Enotnost slovniskega pouka s posebnim ozirom na Kernovo metodo“. — 2. Ferdo J u v a n c: „Poslovanje šolskega vodstva na podlagi tiskovin, ki jih predpisuje izvršilni predpis k dokončnemu šolskemu in učnemu redu“. Opomba: Izdelka poročevalcev sta se pomnožila ter pravočasno pred konferenco vposlala vsem članom konference na vpogled v to svrhu, da so jo prestudovali ter so se mogli pozneje dotične debate udeležiti.

VIII. Novomeški in črnomaljski okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik Josip T u r k.

Teme: 1. Jos. P e t r i č: „Ali je opravičena tožba, da se število zanemarjenih in izprijenih otrok množi in kako bi se dalo temu odpomoči?“ — 2. Val. M i k u ž: „Vplivi roditeljskih sestankov na podlagi lastne skušnje“. — 3. A. V i d m a r: „Mladina in alkohol.“ — 4. R. M e g u š a r: „Vzroki zanemarjenosti in izprijenosti mladine“. — 5. F. L o v š i n: „Sredstva proti zanemarjenosti in izprijenosti mladine“. *Teze:* a) Država in dežela naj ustanovita in vzdržujeta neobhodno potrebna zavetišča, oziroma poboljševalnice. Dokler so ukazi le na papirju, je njih smoter ničev; zato je treba, da se realizujejo. Poboljševalnice naj bodo vzorne vzgojevalnice in ne pokorilnice in kaznilnice. Nadzorstvo v njih naj ne bo prestrogo in prepedantno. Strogost zbuja v gojencu odpor in pospešuje posurovelost. V poboljševalnicah naj se gojenci privajajo k samostojnemu vladanju. On naj spozna smoter postav in zakonov človeške družbe s tem, da si more sam postaviti nalog: „Storim to, pustim ono!“ Gojenec naj se že v poboljševalnici uči kakega rokodelstva, katero si izbere sam kot poklic za življenje. b) Varstvena, oziroma sirotinska sodišča naj delujejo na to, da se ustanovi v vsaki občini organiziran sirotinski svet, kateremu predseduje izvoljen načelnik. Sirotinski sveti, oziroma njih člani naj bodo staršem, vdovam in onim ženam, katerih možje služijo kruh v tujini, pri vzgoji njihovih otrok v pomoč. Dolžnost njihova bodi, da pomagajo neukim in podpore potrebnim staršem do realizacije svojih svetov. Nalog sirotinskih svetov naj bo, da se zapuščen otrok, ki je brez

imetja, izuči kakega rokodelstva. *c)* C. kr. okr. sodišče, kot varstveno sodišče, ki imenuje člane v sirotinski svet, naj imenuje kot člane temu svetu učitelja, duhovnika dotične fare in člane, ki so neomadeževanega življenja in vneti za dobro vzgojo mladine. Te zadnje člane naj predlaga c. kr. sodišču v imenovanje učiteljska konferenca, oziroma šol. vodstvo sporazumno z zastopnikom cerkve. *č)* Okrajno sodišče naj razglasi člane sirotinskih svetov po v dotičnem kraju običajnem razglasu. Oblasti naj težavno delo varstvenih svetov pospešujejo, njih člane pa v težavnem poslu z vso avtoriteto ščitijo. *d)* Učiteljska konferenca, naj razglasi ob zaključku vsakega četrtletja naslanja se na §§ 67, 214 novega šolskega in učnega reda in po § 7. B. ukaza dež. šolskega sv. z dne 30. 10. 1909, št. 3218 vse roditelje ali njihove namestnike, katerih otroci neredno obiskujejo šolo, oziroma pri katerih se je opazila pokvarjenost — prej omenjenim varstvenim svetom. *e)* Deželni odbor naj poskrbi in med ljudstvom razširi poljudno pisano brošuro, iz katere naj bi bilo razvidno, kako je treba vzgajati mladino in kaj je namen in delovanje sirotinskih svetov. *f)* Skrbeti je za večjo izobrazbo roditeljev. § 120. novega šolskega in učnega reda priporoča roditeljske sestanke, katera tendenca naj bo moralno etična vzgoja. Pri roditeljskih sestankih naj ne deluje samo učiteljstvo, ampak tudi c. kr. okr. nadzorniki in člani juridičnih in političnih oblasti, kakor tudi dušni pastirji, kateri vsi so angažovani pri vzgoji mladine. Juridične in politične oblasti pa naj vzemo prireditvev roditeljskih sestankov v svojo zaščito, da se jim ne bodo metala polena pod noge. *g)* Glavni faktor pri odgoji mladine je učitelj, to se razvidi iz vseh navedenih paragrafov, ki so v prilog varstva mladine. Učiteljski stan, kot stan vzgojiteljev, pa neobhodno potrebuje največje zaščite, ki mu jo dolguje država, da se varuje njegova avtoriteta, čast in vzvišen poklic. Žalibog, da je danes ravno učiteljski stan oni faktor, s katerim vsakdo lahko po mlakužah pometa. Da je danes klic učiteljskega stanu brezmočen glas vpijočega v puščavi, je ravno v tem vzrok, ker je brez vsake zaščite. *h)* Šola naj ne bo dekla političnih strank in učiteljstvo ne njih hlapec. *i)* Učiteljska naj vzgajajo učiteljski naraščaj na idealno realni podlagi s krepkim in neupogljivim značajem. Usposobi naj ga za svet, za težavno delo v šoli in zunaj nje. Učitelj bodi učencem vzor človeka, bodisi kot učitelj ali vzgojitelj in ljudstvu izobraževatelj in vzor vzgojitelja. *j)* Duh časa zahteva

več učiteljske izobrazbe. Učiteljišča naj se pretvorijo v akademije, ljudska šola naj se podržavi. *k)* Beda mori duha in vzgojitelj brez duševnega poleta je „charlatan“. Poklicani faktorji naj poskrbe, da se krvavo zasluženno delo — dostojno in stanu primerno plača. *l)* Učiteljstvo bodi v svojem področju neomejen gospodar, neodvisen od institucij, ki ne pospešujejo vsled svojega neznanja notranjega napredka šolstva. Delokrog notranjega poslovanja krajnega šolskega sveta naj prevzame učiteljski zbor, na enorazrednicah šolski vodja sporazumno s katehetom. Administrativne posle naj še nadalje vodi krajni šolski svet. *m)* Učitelj bodi v šoli z vsemi pravicami roditeljev njihov namestnik. Potrebno bi bilo, da se izda določilo, v koliko in pod katerimi pogoji je učitelj upravičen kaznovati. Kazenski sodniki naj upoštevajo, da je učitelj namestnik roditeljev in naj mu justica pripozna ono pravo, katero imajo roditelji do otrok. *n)* Potom praktičnega pouka pridobivaj učitelj interes staršev za šolo in s privajanjem mladine k dobročinom potom moralne vzgoje in osvajaj srca staršev. *o)* Omejimo sedaj običajno kričanje o metodah in učnih slikah in polagajmo večjo pozornost na vzgojeslovje in psihologijo. *p)* Deželni odbor naj skrbi, da se v krajih, kjer vlada siromaštvo, ustanovi za dotični kraj domača industrija. Ž njo bi se ublažila beda, vsled tega omejilo izseljevanje v Ameriko in odstranili mnogi vzroki propalosti mladine. *r)* Deželni odbor naj učiteljstvo podpira pri proučevanju s sveti in z dejanji. Ne strašimo se žrtev, kajti le kdor žrtvuje se človeštvu, ni za človeštvo mrtev. Zato kličem k sklepu: „Spopolnjevanje bodi nam življenje celo, le prava vzgoja in realni čini spas so naroda, zatoraj složno pojdemo na delo, vsak za vse in vsi za vsacega!“ — 6. Fran Šetina: „Pomen varstvenih sodišč“.

b) Na Štajerskem.

- I. Brežiški, kozjanski in sevniški šolski okraj.** Predsednik: c. kr. okrajni šolski nadzornik in ravnatelj Gustav V o d u š e k.
- Teze:* 1. Sim. G a j š e k: „Kako se doseže in ohrani složno delovanje učiteljstva večrazrednih šol?“ *Teze:* *a)* Složno delovanje učiteljstva večrazrednih šol je neizmerne važnosti in nujno potrebno: *α)* z ozirom na vzgojo in pouk, *β)* z ozirom na ugled našega stanu. Da se doseže in ohrani složno delovanje, mora učiteljstvo: *a)* voljno in točno pokoriti se za-

konom in ukazom ter naročilom šolskih oblasti, šolskih nadzornih organov in voditelja šole ter se vestno ravnati po danih opominih in nasvetih; *b)* se vljudno vesti napram udom šolskih oblasti in ostalim udom učnega zbora; *c)* imeti veselje do svojega poklica; *č)* biti vestno in točno pri vseh šolskih opravilih ter natanko izpolnjevati vse, kar je potrebno, da se doseže uspešen pouk; *d)* se dobro seznaniti z vsemi šolskimi zakoni, naredbami in odloki šolskih oblasti ter skrbeti za svojo nadaljnjo izobrazbo; *e)* gledati na to, da bo vladala med posameznimi udi učiteljskega zbora prava kolegialnost in medsebojno spoštovanje. Šolski vodja pa: *a)* naj spoštuje in uvaža pravice, ki jih ima podrejeno učiteljstvo; *b)* naj daje učiteljstvu v vsem dober zgled; *c)* mora natančno poznati svoj delokrog, si biti svest vseh pravic in dolžnosti v svojem delokrogu ter vestno in konsekventno izpolnjevati voditeljske dolžnosti; *č)* naj postopa napram podrejenemu učiteljstvu zakonito, pravično, nepristransko in samostojno; *d)* naj skrbno uvede učitelja začetnika v šolsko življenje in delovanje; *e)* naj skrbi, da se bodo vršile domače konference, ki lahko pospešujejo složno delovanje v pravem duhu; *f)* si naj pridobi s taktnim, značajnim postopanjem ljubezen, naklonjenost in odkritosrčno spoštovanje učiteljstva. — 2. Blaž Tominc: „Kako se obravnava prirodoznanstvo, da bo koristilo tuokrajnemu kmetijstvu“. *a)* Pouk v kmetijstvu tvori bistven del prirodoznanstvenega pouka v ljudski šoli. *b)* Da bo prirodoznanstvo koristilo kmetijstvu, je potrebno, da šolske oblasti z vsemi pripustljivimi sredstvi delujejo za to, da dobi vsaka šola popoln šolski vrt v zmislu odredbe c. kr. dež. šol. sveta z dne 25. maja 1882, št. 3234, in z dne 22. junija 1884, št. 3618. *c)* Za oskrbovanje šolskega vrta naj bodo krajni šolski sveti primorani, da dovoli primernih denarnih sredstev. *č)* Na nižji stopnji je prirediti vsako leto vsaj po dva, na srednji in višji stopnji po tri do štiri učne izlete. *d)* V izpopolnjevanje na ljudski šoli pridobljene znanosti je ustanoviti nadaljevalne kmetijske tečaje za šoli odraslo mladino. *e)* V šolski knjižnici naj bodo tudi knjige kmetijske vsebine. *f)* Vsaka šola naj ima zbirko kmetijstvu škodljivih mrčesov in njih sovražnikov, dalje herbarij kmetijskih zelišč in zbirko prsti. *g)* Mladina bodi prisiljena obiskovati po izstopu iz šole kmetijske tečaje. *h)* Na učiteljiščih je učiti kmetijstvo teoretično in praktično. *i)* Učitelji se naj v kmetijstvu nadalje izobražujejo. Ozirati se je tudi na voditelje enorazrednic. Izobraževalni tečaji se naj

prirejajo na novoustanovljeni kmetijski šoli v Št. Jurju ob Juž. železnici. — 3. Janko Knapič: „Revizija učnih načrtov za splošne ljudske šole“. — 4. Ivan Krajnik: „Ustavo-znanstvo v ljudski šoli in podrobni učni načrt“. a) Ustavoznanstvo pripravljaj mladino za razumno državljansko življenje ter jo vodi k samostojnosti in samozavesti. b) Ono ne tvori posebne discipline, marveč se naslanja na zemljepis, zgodovino in čitanje. c) Ustavoznanstvo se prilagodi na vsaki stopnji primerno duševnemu razvojnemu stanju mladine. d) Podaja se naj kolikor mogoče nazorno in praktično. e) Učitelj bodi svoboden v izbiro metode. f) Eno in isto stvarino obravnavaj na razrednih stopnjah koncentrično v raznem (ožjem in širjem) obsegu.

II. Ljutomerski in Gornjeradgonski okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik ravnatelj J. Dreflak.

Teme: 1. J. Robič: „Času primerna revizija ljudskošolskih učnih načrtov s posebnim ozirom na jezikovni, računski in prirodoznanstveni pouk“. Predlogi: a) Pretežka slovniška tvarina 3. šolskega leta se preloži v 4., iz 4. in 5. šolskega leta pa v 6. šolsko leto, ozirajoč se na Schreiner-Bezjakove „Slov. jez. vadnice“. b) Glede računstva je ostati pri sedanji razdelitvi učne snovi, ki jo nasvetuje tudi prof. Lavtar in ki je tudi v njegovih računicah označena. c) Pri realizaciji se v 3. šolskem letu prirodoznanstvo, zemljepis in zgodovina povzamejo skupaj kot „domoznanstvo“. d) Razredba ur za slovenske ljudske šole z dne 26. sept. 1889, št. 3744 naj se izpopolni s številom učnih ur za ženska ročna dela in z razredbo ur za 6 razrednice. e) V pregledani učni načrt naj se sprejmejo tudi določbe za učbo drugega deželnega jezika (min. odr. z dne 18. maja 1874, št. 6549). f) K pregledanim učnim načrtom naj se pridenejo še dozidaj manjkajoče instrukcije o zemljepisu in zgodovini, o risanju, o ženskih ročnih delih in o drugem deželnem jeziku. g) Učni načrti za slovenke ljudske šole naj se izdajo za vse kategorije v slovenskem jeziku. — 2. Marija Kocmut: „Kako se naj šolska mladina vzgaja k točnemu izpolnjevanju dolžnosti?“ **Teze:** 1. Zvestoba v izvrševanju svojih dolžnosti je: a) najpotrebnejša lastnost posameznika; b) postava našemu bitju in živ. princip, ki nas sili v naprej; c) dolg, ki ga vsak človek poravnati ima; dolžnost nas spremlja skozi vse življenje od zibel do groba. 2. Dolžnosti z ozirom na razmere sedanjega časa so sledeče: a) napram oblastim; b) proti nam podložnim, napram nam enakopravnim

ter do bližnjega sploh; c) do Boga. 3. Čut dolžnosti, ki ublažuje človeka, ga varuje, da ne zajde na pota pogubnih strasti, je najboljša uteha za naše bolesi in sladi delo; budi naj se že v nežnem otroškem srcu, da bode mogel otrok v poznejšem življenju kot odrasel ud človeške družbe vestno izpolnjevati dolžnosti na prostoru, ki si ga bo izvolil v svoje delovanje. 4. To se doseže: a) z vajo in privado na šolski red. α) Otroci naj se pravočasno navajajo k pokornosti, ki je sveta dolžnost vsakega človeka, pri otrocih pa lepa čednost. Pokorni moramo biti Bogu, državi in cesarju in v raznih razmerah svojega življenja. β) Goji naj se vestnost, ki je izsledek pokornosti. Vztrajna pridnost in npravstvena srčnost sta kreposti, ki izvirata iz sovrhnega hotenja in nanzanjata bodočo moč volje in značajnosti. γ) Vztrajnost in konsekvencia v vseh zahtevah privede učence k vestnemu izpolnjevanju dolžnosti. b) S pravo vzorno ljubeznijo in veselostjo naj vodi učitelj učenca, da z veseljem izpolnjuje dolžnosti. Delo stori človeka srečnega in zadovoljnega. c) Vsaka malomarnost, vsled katere je zanemaril učenec dolžnost, naj se natanko preišče in kaznuje. — Zanemarjajočemu učencu naj se kaže priden, vesten učenec kot vzor. ε) Pri poedinih predmetih naj se vpliva na čut dolžnosti; tako n. pr. z berilnimi sestavki, s povestmi, s prilikami in zgledi iz zgodovine in sv. pisma itd. d) Učitelj sam bodi učencem najpopolnejši vzor gledé dolžnosti. On mora biti marljiv in vesten v izpolnjevanju dolžnosti, goreč in vnet za svoj poklic ter vztrajen, dosleden in veren. Le z vztrajnostjo in doslednostjo se dosežejo uspehi. — 3. Franc Zacherl: „Kako je navajati otroke k samodelovanju in samostojnosti v računanju?“ *Teze:* 1. Računanje zavzema med ljudskošolskimi predmeti eno najvažnejših mest in to po vsej pravici; kajti že njegov dvojni namen, formalni in materialni ga vzdržuje na tem vzvišenem mestu. 2. Računanje naj vadi učence na vseh stopnjah jasnega mišljenja in umnega gospodarjenja, v prvi vrsti pa naj jih usposobi, da znajo samostojno in zanesljivo izdelovati račune iz vsakdanjega življenja. Pomagaj si sam! 3. Učitelju bodi glavni smoter in namen: zbujati, oživljati, razvijati in krepiti učenčevega duha, in sicer mora učitelj učence že s prvim šolskim dnevom privajati do samostojnega računanja, ker je početno računanje podlaga vsemu poznejšemu. 4. V dosego tega namena naj uvaža naslednje: a) metoda bodi taka, da se pride do samostojnega izdelovanja računskih

nalog najpred; zato se naj preustroji na najpreprostejši način. Uvažuj psihologično načelo, da otrok sprejema le tiste pojme, ki so enotni in se jim javljajo v neposrednem razumnem naziranju v konkretnih slučajih; kar je količkaj abstraktno, presega njihove duševne moči. *b)* Ne terjaj preveč, pa tudi ne premalo, zlasti ne od začetnika. (V 1. šolskem letu zadostuje se- in odštevanje v krogu do 20.) S preoblaganjem morimo samodelavnost ter jemljemo učencu veselje. *c)* Postopaj od lažjega do težjega in gradi od znanega naprej! Oziraj se na stopnje, pri katerih se naslednja vselej opira na prejšnjo. *č)* Nove tvarine ne podajaj prej, dokler ni postala prejšnja popolnoma duševna last učenčeva. Ponavljanje je tudi tu glavno načelo. Predolgo podavanje je duhomorno. Najbolj pospešuje samodelavnost in samostojnost hevristična in erotematna metoda. *d)* Poučuj zanimivo, nazorno in živahno ter uredi učno snov po stopnjah. Pri ustnem računanju bodi število predstav kolikor možno majhno. Nazorovanje pospešuje dobro računalo. Isto bodi preprosto in nazorno; učenci si ga lahko sami naredi. (Številna lestva.) Računanje bodi mišljenje, ki mora slediti po nazornosti, po tej k predstavi in po tej k pojmovanju in k sklepu. *e)* Uvažuj načelo vzročnosti, ker se s tem izogneš površnosti. *f)* Operacije in stopnje operacij, za katere učenci v razpravljanem številnem obsegu niso dovzetni, naj se odlože na poznejši čas; zato se mora učna snov razvrstiti po poedinih šolskih letih primerno zmožnostim učencev tako, da podaš učencem vsako leto neko celoto. *g)* Jezik bodi učenčevemu duševnemu obzoru prikladen, kar velja zlasti pri uporabnih nalogah. Narečje se priporoča posebno v začetku, ker se z njim razum zbuja. Uporabne naloge ojačujejo razum, zbujejo veselje in pospešujejo samodelavnost in samostojnost, samo da je vsebina praktične vrednosti. *h)* Stavi vprašanje na celi razred, ker mora biti ves razred deležen! Pokliči najprej nezanesljive, zatem šele boljše učence! Sploh se bavi bolj s slabejšimi, da jih pritegneš. Tekmovanje oživi razred. Če si dajo učenci med seboj naloge, določajo sami cene in mere ter sami popravljajo, to silno pospešuje samostojnost in samodelavnost. Šepetanje je strogo prepovedati, istotako prepisovanje nalog od tovarišev, ker to silno lenobo podpira. Stavljenje zanj od strani učitelja pospešuje mišljenje in samodelavnost. *i)* Vztrajnost in doslednost v svojih zahtevah izpodbuja učenca, okrepi njegovo moč in voljo; zato se morajo račun-

ske naloge vselej popravljati in pregledati. *j)* Razdeli vprašanja modro po zmožnosti učencev, in sicer tako, da eden začne, drugi nadaljuje, kakor bi prešinel ves razred električni tok. *k)* Bodi potrpežljiv, zlasti z manj nadarjenimi. Marljive odlikuj s pohvalo ali s kako malenkostjo; kajti kar je cvetki jutranja rosa, to je marljivemu učencu pohvala, ki ga ojači. *l)* Z naglim računanjem bodi previden, ker ta način nikakor ne pospešuje mišljenja; učenec postane pri tem lahko površen. *m)* Ker ustreza Lavtarjeva metoda vsem tem zahtevam, se naj računice tega avtorja čim najprej uvedejo.

III. Ptujski, Ormožki in Rogaški okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik, ravnatelj Ivan D r e f l a k

Teme: 1. „Času primerna revizija ljudskošolskih učnih načrtov s posebnim ozirom na jezikovni, računski in prirodoznanski pouk“. — 2. „Kako se naj šolska mladina vzgaja k točnemu izpolnjevanju dolžnosti“. — 3. „Kako je navajati otroke k samodelavnosti in samostojnosti v računanju?“

c) Na Primorskem.

IV. Goriški okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik, prof. Fran F i n ž g a r.

A. Lokalne konference.

Teme: 1. Frančiška K r a j n i k: „Rosa in slana“. Nazorni pouk. — 2. Alojzij V e r č: „Obseg in ploščina pravokotnega paralelograma“. Obravnaval v 6. šolskem letu. — 3. Josipa K u n t i h: „Vrt“. Nazorni pouk v 1. šolskem letu. — 4. Josip O r e l: „Razdelni račun“. Obravnaval v 6. šolskem letu. — 5. Štefka L e g o v i c h: „Lastovkam“. Obravnavala v 2. šolskem letu. — 6. Pavel P l e s n i č a r: „Telesnina stožca“. Obravnaval v 6. šolskem letu. — 7. Rajko G r a d n i k: „Vojvodina Kranjska“. Obravnaval v 5. šolskem letu. — 8. Ana P r i n č i č: „Namenilnik“. Obravnavala v 4. šolskem letu.

B. Okrajna učiteljska konferenca v Gorici.

Teme: 1. Peter M e d v e š č e k: „Sport v ljudski šoli na kmetih bodi kmetijstvo“. — 2. Ignacij K r i ž m a n: „Uvedba novih čitank“. *Teze:* *a)* Mesto sedanjih čitank se naj uvedeje v prehodni dobi šestih let Hubad-Schreinerjeve. *b)* Istočasno se naj vpelje začetnica, ki jo prireja Wider, ako zadobi oblastveno odobrenje. *c)* Okrajni šolski svet naj izposluje učnim knjigam nižje cene. *č)* Uvedbo novih učnih knjig naj okraj

pospeši z denarnim prispevkom. — 3. Marija Urbančič: „Uspeh Černivčeve računice v naših šolah“. *Tezi*: a) Po naših šolah se naj obdrži Močnikova računica, kakor sta jo predelala Kraus in Habernal. b) Nekteri nedostatki te učne knjige se naj pri novi izdaji odpravijo. — *Resolucije*: a) Gozdni erar naj oddaja drva iz svoje zaloge v Gorici tudi tuokrajnim šolam. b) Učiteljstvu naj se izposlujejo znižane vozne cene na vseh železnicah. c) Kmetijski tečajji za učitelje naj se prirejajo bolj pogostoma. d) Šolsko oblastva naj priskrbe učiteljem povsod primerna in zdrava stanovanja. e) Konferenčnim članom naj se potnišje zvišajo do onih pristojbin, ki jih dobivajo državni uradniki.

II. Gradiščanski okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik, prof. Fran Finžgar.

Temi: 1. Milan Vrežec: „Spisje v ljudski šoli, s posebnim ozirom na eno- in dvorazrednice“. — 2. Mihael Toroš, „Vzgajanje ameriških trt in cepljenje v zeleno“. Predaval, vpoštevaje kmetijski pouk v ljudski šoli. — *Teze*: 1. Ker je trto-reja za naše kraje največjega pomena, se mora učitelj z njo temeljito baviti. 2. Pouk se pričinja že v 5. šolskem letu in nadaljuj do izstopa iz šole. 3. Glede cepljenja se naj razjas-nijo učencem osobito te-le točke: a) Zakaj gojimo divje trte? b) Katere divje trte so za visoke, katere za nizke lege? c) Cepljenje na zeleno v šolski sobi (meseca marca in aprila). d) Praktične vaje na šolskem vrtu na potaknjencih. e) Čas cepljenja, škropljenje in čiščenje trt. f) Obrezovanje potak-njencev. g) Nasajanje obrezanih cepljenih potaknjencev. Po konferenci je predaval „o brezžični telegrafiji“ s poizkusi gospod konferenčni predsednik.

III. Sežanski okraj. Predsednik: c. kr. okr. šolski nadzornik Matko Kantè.

Tema: „Kako opišeš domačo šolsko občino?“ *Teza*: Glede na to, da je velevažno za slehernega učitelja-učiteljico, da pozna vsestransko domačo občino, kjer slušbuje, ako hoče uspešno poučevati šolsko mladino v domoznanstvu; glede na to, ker je Kras v krajepisnem in antropološkem oziru še vse pre-malo znan; glede na to, da uvažujejo kronike ne-le omikanci, nego naravnost žele zgodovinarji, stavim ta-le predlog: Učiteljstvo Sežanskega okraja naj opiše v zgodovinskem, zemljepisnem in narodopisnem oziru vse občine v okraju do prihodnje konference. — Sprejele so se v svrhu izvršitve te-le točke: 1. Ime in lega kraja. 2. Opis hribovja in vod. 3. Zemlja

in kamenje. 4. Podnebje. 5. Gospodarske razmere. 6. Trgovci in rokodelci. 7. Občila. 8. Cerkev. 9. Pokopališče. 10. Šola. 11. Narodna prosveta. 12. Županska uprava. 13. Varstvene in zdravstvene razmere. 14. Krajevna zgodovina. 15. Jezik, ki ga govorijo občanarji. 16. Šega in navade, kreposti in napake. 17. Noša. 18. Jedi in pijače. — Na tej konferenci se je določila uporaba učnih knjig za posamezne kategorije šol ter uporaba novih tiskovin.

IV. Poročilo

o IV. občnem zboru „Slovenske Šolske Matice“
dne 28. decembra 1909 v veliki dvorani „Mestnega Doma“
v Ljubljani.

(Priobčil *Franč Gabršek*.)

I. Pozdrav predsednika.

Ob 3. uri popoldne otvori zborovanje predsednik, ravnatelj Henrik Schreiner.

Predvsem pozdravi hrvaške goste: dr. Otona Kučero, predsednika „Hrvaškega profesorskega društva“, dr. Alberta Bazalo, vseučiliškega profesorja in tajnika „Hrvatske Matice“ in Mišo Krkljuša, profesorja na liceju v Zagrebu, potem društvenike „Slovenskega profesorskega društva“, ki so se v obilnem številu udeležili današnjega zborovanja, in slednjič vse „Matičarje“.

V svojem nagovoru omenja devetletnega obstoja „Slovenske Šolske Matice“. Bilo je 28. decembra 1900, ko smo se zbrali prvič v tej dvorani in položili temelj prepotrebneemu društvu. Lahko bi torej praznovali danes nekak jubilej; a mi ne gledamo na zunanji sijaj, ampak le na notranji razvoj, na duševno delo. Umestno pa je, pogledati nazaj na devetletno uspešno delovanje, a potem tudi naprej. Namen in naloga „Matice“ je strokovna izobrazba slovenskega učiteljstva in vzgoja slovenske mladine za resno delo. Sredstva so izražena v pravilih: predavanja in knjige. Predavanj je bilo sicer precej, vendar še vse premalo; radi bi jih imeli še več, a nihče nas ni klical. Odrekel ni odbor nikomur. Tudi vprihodnje se bodo vršila predavanja; morda ne bo vedno mogoče ustreči, dasi bi to radi storili.

V nadaljnjem govoru omenja predsednik publikacij „Matice“. „Matica“ izdaja redno vsako leto Letopis, ki je za učiteljstvo informativne vsebine v dnevnikih vprašanjih, v teoretičnih stvareh itd. Druge publikacije so praktične vsebine.

„Matica“ je izdala tudi lep „Spominski list“ za učence, ki zapuščajo šolo, in „Pismo staršem“.

Ministerstvo je izrazilo Matici priznanje za njeno delovanje na ta način, da kupuje njene knjige in jih priporoča v svojem uradnem listu šolam in učiteljstvu v nakupovanje. To je velik moralni uspeh, ki nas podžiga, da nadaljujemo, kar smo začeli.

Izdajali bomo tudi vprihodnje Letopis, izpopolnili bomo „Diktiko“, zlasti poljudno-znanstveno knjižnico itd. Trebalo bi realne knjižnice za učence, kakor tudi za učitelje; nujno potrebna je „Slovenska slovstvena zgodovina“ za učence. Matica izdaja „Učne slike“; treba pa je tudi pomožnih knjig za učitelje, ko razlagajo berila: komentarja k ljudskošolskim berilom v nižjih razredih. Potreben je etimološki slovenski slovar; izdelati bi bilo treba komentarje k slovenskim pesnikom in pisateljem, n. pr. k Prešernovemu „Krstu pri Savici“ itd. Treba je izdati učila, ki jih ni drugje dobiti, ker so specifično slovenska (slovenska zgodovina, slike znamenitih Slovencev itd.). A za ta podjetja je treba veliko denarja.

Učiteljstvo je „Matico“ podpiralo požrtvovalno v njenih stremljenjih, tako da „Matica“ napreduje od leta do leta. Vendar je še mnogo takih, ki niso njeni člani. Tudi te bo treba pridobiti zanjo. Društvenino pa je treba plačevati pravočasno.

II. Predavanja profesorja dr. Fr. Ilešiča „o narečju in knjižnem jeziku v ljudski šoli“.

Profesor dr. Fran Ilešič predava v eno uro trajajočem govoru v bistvu naslednje:

Knjižni jezik in narečje, oboje pride v ljudski šoli v poštev. Ko otroci vstopijo v šolo, govorijo le narečje; to je njih individualni jezik. S tem je treba torej računati. V knjigah pa čitajo knjižni jezik. V šoli ima teoretično knjižni jezik edino veljavo, faktično pa prihaja na razne načine narečje do veljave, ki mu ne gre. Vprašanje je, kakšno je razmerje med narečjem in knjižnim jezikom. Narečje je individualni jezik; ne gre ga zatirati; narečje ni nič pregrešnega ali slabega. Ne gre tu niti za vprašanje, ali je narečje nekaj pravega ali nepravilnega; pri naravnih pojavih po tem ne vprašujemo, če se postavimo na stališče stvari same. Le če se postavimo na stališče knjižnega jezika, se nam narečje kaže kot nekaj nepravilnega. Narečje naj bi bilo izhodišče, knjižni jezik pa svrha. Mogoče je, je dopustno in je potrebno doseči knjižni jezik, ki ni identičen z narečjem. Zgleda imamo drugod in tudi doma, da se človek more dobro naučiti jeziku, ki ni njegovo lastno narečje. V Nemčiji je struja, ki hoče knjižni jezik popolnoma izgnati iz šol, zahteva, da se varuje individualnost otrok, ki se kaže v njih narečju. To je posledica Rousseauovega nauka, da je priroda sveta, da je vse dobro, kar je prišlo iz rok božjih. Toda priroda je nepopolna; treba jo je dovrševati in izpopolnjevati. In slednjič je knjižni jezik važno prometno sredstvo, občilo. Mora biti vsemumljiv. Mladina naj se uri, učeč se dobrega knjižnega jezika. Nam Slovanom manjka koncentracije sil;

treba je pozabiti vsak lokalizem; vsi morajo biti eno. Narečje je sicer izhodišče, poznati ga mora učitelj, govoriti pa bi moral vedno in povsod le v knjižnem jeziku. Knjižni jezik in narečje si nista nasprotnika, temveč sta v prijateljskem medsebojnem razmerju.

Temu predavanju (pričujoči „Ped. Letopis“ ga prinaša doslovno. *Uredn.*) je sledilo dolgotrajno ploskanje.

III. Poročilo tajnikovo o društvenem delovanju.

Tajnik Franc Gabršek poroča o delovanju „Slovenske Šolske Matice“ v tretji upravni dobi, t. j. v letih 1907., 1908. in 1909. takole:

Slavni občni zbor!

1. Tretji občni zbor „Slovenske Šolske Matice“ je bil dne 27. decembra 1906 v Mestnem Domu v Ljubljani.

Na tem zboru je bil za triletno upravno dobo 1907–1909 izvoljen naslednji odbor: predsednikom c. kr. učiteljski ravnatelj *Henrik Schreiner* v Mariboru; odborniki, in sicer za Kranjsko: šolski svetnik in c. kr. gimnazijski prof. (sedaj ravnatelj) dr. *Janko Bezjak*, nadučitelj *Jakob Dimnik*, nadučitelj (zdaj okr. šolski nadzornik) *Fran Gabršek* in c. kr. gimnazijski ravnatelj (zdaj c. kr. vladni svetnik) *Andrej Senekovič*, vsi iz Ljubljane; za Štajersko: c. kr. vadniški učitelj *Hinko Družovič* v Mariboru in nadučitelj *Alojzij Strmšek* na Medvedjem Selu; za Primorsko in Koroško: c. kr. učiteljski ravnatelj *Viktor Bežek* v Kopru (zdaj v Gorici) in c. kr. učiteljski profesor in okrajni šolski nadzornik *Franc Finžgar* v Gorici.

Za odborniške namestnike so bili izvoljeni, in sicer za Kranjsko: c. kr. učiteljski profesor dr. *Fran Ilešič* v Ljubljani; za Štajersko: nadučitelj *Josip Mešiček* v Sevnici; za Primorsko in Koroško: c. kr. učiteljski profesor *Josip Apih* v Celovcu.

Računskimi presojevalci so se izvolili: c. kr. vadniški učitelj *Ivan Krulac*, c. kr. gimn. profesor (zdaj licejski ravnatelj) *Ivan Macher* in c. kr. gimn. prof., častni kanonik dr. *Ivan Svetina*.

Ta odbor se je konstituiral v odborovi seji dne 24. marca 1907 takole: podpredsednik: dr. *Janko Bezjak*; tajnik: *Franc Gabršek*; blagajnik: *Andrej Senekovič*; knjižničar: *Jakob Dimnik*.

Uredniki društvenih objav so bili v tej dobi: dr. *Janko Bezjak*, dr. *Fran Ilešič*, *Henrik Schreiner* in dr. *Jos. Tominšek*.

Dne 6. septembra 1907 je umrl odbornik za Štajersko, nadučitelj *Alojzij Strmšek*; na njegovo mesto je vstopil v odbor namestnik *Josip Mešiček*.

Rajnski Strmšek je bil tudi ustanovnik in poverjenik „Slovenske Šolske Matice“ in velezaslužen in neumorno delaven šolnik. Odbor je brzojavno izrazil vdovi sožalje in objavil njegovo smrt v šolskih listih, priporoča je blagega rajnika vsem p. n. društvnikom v trajen spomin. N. v m. p!

Odborovo delovanje je obsegalo tudi v tej dobi razen drugih poslov zlasti prirejanje in razpošiljanje knjig, pridobivanje novih članov, pobiranje letnine in ustanovnine, nastavljanje poverjenikov, predavanja in razno dopisovanje, ki so ga opravljali predvsem predsednik, tajnik in blagajnik.

O vseh važnejših stvareh je sklepal odbor zborni v svojih sejah, ki jih je imel 6 (v drugi upravni dobi 9), in sicer dne: 24. marca in 22. decembra 1907, 22. februarja in 29. avgusta 1908, 20. marca in 7. avgusta 1909.

2. V letih 1907—1909 je izdalo društvo 14 knjig, oziroma snopičev na 119 tiskanih polah v 35.000 iztisih (v drugi upravni dobi 12 knjig na 100³/₄ tiskane pole v 30.000 iztisih) in sicer:

a) Pedagoški Letopis, VII., VIII. in IX. zvezek, 16 + 12 + 12³/₄ tiskane pole, vsakega v 2500 iztisih;

b) Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika, 2. snopič. (Konec.) 17¹/₂ tiskane pole v 3000 iztisih;

c) Nazorni nauk za 2. in 3. šolsko leto, 1., 2. in 3. snopič. (Konec.) 7 + 4⁵/₈ + 8 tiskanih pol, vsakega v 2500 iztisih;

č) Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere, I. Teoretični del. II. Praktični del. 7¹/₄ + 5⁵/₈ tiskane pole, vsakega v 2500 iztisih;

d) Prosto spisje v ljudski šoli, 1. in 2. snopič. (Konec.) 5 + 6 tiskanih pol, vsakega v 2500 iztisih;

e) Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli, 1. snopič. 7¹/₂ tiskane pole v 2500 iztisih;

f) Poljudnoznanstvena knjižica, I. in II. zvezek. 3 + 6³/₄ tiskane pole, vsakega v 2500 iztisih.

Te knjige so izšle, in sicer 4 za leto 1907 koncem leta 1907, 5 za leto 1908 koncem februarja 1909 in 5 za leto 1909 koncem decembra 1909; in zadnje prejmejo društvniki takoj po Novem letu, ker so že dovršene.

V primeri s prejšnjo upravno dobo se je v 3. triletju več izdalo: 2 knjigi, 18¹/₄ tiskane pole in 5500 iztisov.

Vse to dovršeno blago so prejeli društvniki za 12 K.

V zalogi pa je še dokaj prejšnjih knjig. Novi člani jih sicer pridno naročajo, da si izpopolnijo knjižnico; vendar bi bilo želeli, da

se razprodaja pospeši in založba zmanjša, ker še nimamo lastnih prostorov za shranjevanje teh knjig.

Razprodani so Pedagoški Letopisi I., II. in III. zvezek ter „O pouku slovenskega jezika“.

Da se hitreje razpečajo prejšnje knjige, je sklenil odbor, da se oddajajo zanaprej stalnim člaom tudi prejšnji celotni letniki za navadno letnino 4 K; posamezne prejšnje knjige in snopiči pa dobivajo člani in učiteljišniki odslej za polovično tržno ceno. Odbor je tudi sklenil, da dobe učiteljišniki, ki pristopijo k „Slovenski Šolski Matici“, knjige za polovično letnino, t. j. za 2 K. Tudi „Navodilu“ k I. zvezku Černivčeve „Računice za obče ljudske šole“ je odbor znižal ceno na 1 K, ker se je dozdej te knjige še malo razpečalo.

Knjige so tiskali:

Hribar Dragotin v Ljubljani: Nazorni nauk za 2. in 3. šolsko leto, 1., 2. in 3. snopič;

Učiteljska tiskarna: vse druge knjige.

Vse knjige razen Hribarjevih je vezal Ivan Bonač v Ljubljani, ki je oskrboval proti odborovemu nakazilu razpošiljanje knjig v večjih zavojih, manjše pošiljatve je oskrboval tajnik sam.

Odbor je založil tudi ponatis iz VI. zvezka Pedagoškega Letopisa 1906: „Javen telovadni nastop za ljudske šole višje stopnje ali meščanske šole“ in letak „Staršem šolske mladine“, ki pa se slabo razpečavata.

„Spominski listi“ so pošli in se nameravajo nanovo založiti s primernejšimi risbami.

3 Za izdajanje društvenih knjig je potrebovala Matica izdatne podpore. To je našla v prvi vrsti pri svojih članih, katerih je bilo

1907. leta 1594 (med temi 37 ustanovnikov),

1908. „ 1561 „ „ 34 „

1909. „ 1622 „ „ 34 „

Letos se je število matičarjev v primeri z lanskim letom pomnožilo za 61 in v primeri s predlanskim za 28. Vobče je poskočilo število članov v tretjem triletnju za 74.

To je lep napredek, ki pa še ne sme pomeniti viška, ampak se nadejamo, da se bo število članov v prihodnje še povečalo.

4. Največ so k temu napredku pripomogli gg. poverjeniki in gdč. poverjenice. Vseh poverjeništev je bilo 56, in sicer na Koroškem 1, na Kranjskem 16, na Goriškem 8, v Istri 3, v Trstu 1, na Štajerskem 26 in na Dunaju 1.

Nove poverjenike so dobili okraji: Sodni okraji Cerknica-Logatec-Lož, sodni okraj Cerkno, sodni okraj Komen, Koper (mesto in

okolica), Gornja Radgona, šolski okraj Marenberg, šolski okraj Maribor (mesto), šolski okraj Šmarje in Dunaj.

Novo poverjenišтво se je osnovalo za Kastav.

Mnogo poverjenikov je prav uspešno delovalo in privabilo deloma vse tovariše in tovarišice svojega okrožja v Matičin krog. Omenjam naj le poverjenišтво za Postojno in Senožeče, za Gorico (mesto), za Gorico (okolico) in Gradišče, za Sežano, za Trst, za Maribor (mesto). Pričakovati je, da jih posnemajo tudi drugi, tako da se bodo zbrali v kratkem vsi učitelji in učiteljice v našem krogu, in da postanejo vse naše šole in učiteljske knjižnice, če ne ustanovni, pa vsaj letni člani, in slednjič, da nam priskoči na pomoč še več drugih izobražencev in zavodov, ki jih še vedno pogrešamo v našem krogu.

Zanaprej se bo pomnožilo število poverjenikov, da bo tako poverjenikom lažje delovati.

5. Naše delovanje je zasnovano na zelo širni podlagi, zato potrebujemo obilo denarnih sredstev. S samo članarino ne bi mogli poravnati vseh stroškov, zato je bilo treba iskati še drugih dohodkov.

Na hranilnice in posojilnice se v 3. triletnem odboru ni posebej obrnil s prošnjo za pomoč. Vendar so darovale:

Posojilnica v Framu K 10.— + K 10.—; Hranilnica in posojilnica v Šmarju pri Jelšah K 30.—; Posojilnica v Mariboru K 50.— itd. (glej blagajnikovo poročilo).

C. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk je na odborovo prošnjo kupilo po 50 iztisov vsake knjige iz leta 1903, in 1904. za znesek 710 K ter po 20 iztisov vsake knjige iz leta 1905., 1906. in 1907. za skupni znesek 608 K.

Dalje je c. kr. naučno ministrstvo naročilo 5000 iztisov letaka „Staršem šolske mladine“ za povprečno vsoto 100 K.

Največ bi se dalo pri naših denarnih zavodih storiti za Matico z osebnim vplivanjem na dotične odbornike. Za to imajo največ prilike poverjeniki in drugi društveniki, ki so večkrat v najbližji dotiki z njimi. Pravtako bi se lahko pridobili imovitejši rodoljubi in drugi za naše društvo. Le s skupnim delom bo moči društveno nalogo popolno izvršiti.

6. Matica je v knjižni zvezi s slovanskimi in nekaterimi nemškimi društvi ter jim pošilja svoje publikacije; toda le malo teh društev ji pošilja tudi svoje knjige.

Knjige so se pošiljale v oceno skoro vsem slovanskim in nekaterim nemškim šolskim listom.

Ocene so se glasile zelo ugodno.

Svoje knjige je podarila Matica nekaterim slovanskim društvom in učiteljsčnikom ter prejela zanje zahvalo.

S „Hrvatskim pedagoško - književnim zborom v Zagrebu“ je „Slovenska Šolska Matica“ v tesnejši zvezi medsebojnega zamenjavanja vsakoletnih publikacij, in sicer tako, da plača dotični društvenik razen društvenine svojega društva polovico letnega doneska bratskega društva, torej naši člani po 1 K za hrvaške knjige in hrvaški člani po 2 K za naše knjige.

Pri „Hrvatskem pedagoško - književnem zboru“ je bilo naših članov: 1907. leta 127, 1908. leta 95, 1909. leta 87.

Hrvaških članov je bilo pri „Slovenski Šolski Matici“:

1906. leta 21, 1907. leta 23, 1908. leta 10, za leto 1909. pa še niso naznanjeni.

Svojim pisateljem plačuje Matica po 40 K od tiskane pole; uredniki dobivajo po 15—30 K od tiskane pole, tajnik za poslovanje in za razpošiljanje knjig 150 K, blagajnik pa 100 K.

7. Matica je prirejala tudi v tej dobi pedagoška predavanja.

Predavali so:

1. G. dr. Janko Bezjak: *a)* v Ljubljanskem učiteljskem društvu dne 16. januarja in 16. februarja 1907 o „Kernovi teoriji s posebnim ozirom na stavkovo analizo“, *b)* pri okrajni učiteljski konferenci za Krški šolski okraj leta 1907 o „nemškem jeziku kot učnem predmetu na spodnji stopnji“, *c)* v Pedagoškem društvu v Krškem leta 1908 o „moderni smeri spisnega pouka“.

2. g. Viktor Bežek v Učiteljskem društvu za Trst in okolico dne 10. aprila 1907 o „prirodni pedagogiki“;

3. g. Franc Finžgar: *a)* v Učiteljskem društvu za Goriški okraj dne 6. junija in 7. novembra 1907 o „ukoslovnih črticah iz prirodoslovja“, *b)* v Tolminskem učiteljskem društvu v Tolminu dne 28. junija 1907 o „brezžičnem brzojavu“ s poizkusi.

4. g. dr. Fran Ilešič danes tukaj o „narečju in knjižnem jeziku v ljudski šoli“.

S tem sem vam podal površno sliko odborovega in društvenega delovanja v tretji upravni dobi.

Natančnejše podatke najdete v vsakoletnem tajnikovem poročilu v Pedagoških Letopisih 1907—1909.

Iz teh podatkov in današnjega poročila razvidite, da se je odbor kolikor največ možno trudil, da bi zadostil prevzeti nalogi. V koliko je izvršil to nalogo, o tem naj sodi slavna skupščina sama.

Občni zbor je vzel to poročilo odobrilno na znanje.

IV. Poročilo blagajnikovo o denarni upravi.

O denarni upravi poroča blagajnik Andrej Senekovič naslednje:

A. Računski zaključek

za VI. upravno dobo l. 1906. (to je za čas od 15. marca 1906.
do 5. marca 1907.):

	D o h o d k i	K	h
1	Prebitek iz V. upravne dobe	1698	23
2	Članarina:		
	1373 članov za 1906 à 4 K	5492—	
	93 " " " 2 "	186—	
	78 " " 1907 à 4 K	312—	
	37 " " " 2 "	74—	
		6064	—
3	Za prodane knjige	451	98
4	Darila	110	—
		8324	21

	I z d a t k i	K	h
1	Vnanjim odbornikom potnina k sejam (§ 15. društ. pravil)	123	40
2	Tisek knjig za l. 1906.	4131	46
3	Pisateljske nagrade	2231	25
4	Vezava in razpošiljava knjig	531	64
5	Upravni stroški (nagrada tajniku, blagajniku, tiskovine itd.)	328	69
6	Dostavnina od poštnih nakaznic	4	30
		7350	74

B i l a n e a:

Dohodki	K 8324·21
Izdatki	" 7350·74
Prebitek	K 973·47

Ker je v izkazanem prebitku tudi vsota K 386—, ki velja za l. 1907,
znaša čisti prebitek VI. upravne dobe K 587·47.

R a č u n u s t a n o v n i n e:

Do 14. marca 1906. vplačana ustanovnina	K 1857·50
Od 15. marca 1906. do 4. marca 1907. vplačana ustanovnina	" 101—
Ustanovnina dne 5. marca 1907.	K 1958·50

B. Računski zaključek

za VII. upravno leto 1907. (to je za čas od 6. marca 1907. do 4. maja 1908.):

D o h o d k i		K	h
1	Prebitek iz VI. upravne dobe	973	47
2	Članarina:		
	1401 član za l. 1907. à 4 K	5604	—
	56 članov " " 2 "	112	—
	76 " " l. 1908. " 4 "	304	—
	2 člana " " 2 "	4	—
		6024	—
3	Za prodane knjige	1263	66
4	Darila	100	—
5	Obresti od začasno naloženega denarja	216	64
		8577	77

I z d a t k i		K	h
1	Vnanjim odbornikom potnina k sejam (§ 15. društ. pravil)	119	—
2	Tisek društvenih knjig:		
	a) Hribarjeva tiskarna	938	—
	b) Učiteljska tiskarna	2000	—
		2938	—
3	Pisateljske nagrade	2847	50
4	Vezava in razpošiljava knjig	646	44
5	Upravni stroški (nagrada tajniku, blagajniku, tiskovine itd.)	257	55
6	Dostavnina od poštnih nakaznic	6	12
		6814	61

B i l a n c a:

Dohodki K 9577.77

Izdatki " 6814.61

Prebitek K 1763.16

Račun „Učiteljske tiskarne“ se glasi na . . . K 4864.35

ker je nanj plačano le " 2000.—

ostane še dolg K 2864.35

ker znaša prebitek VII. upravnega leta . . . " 1763.16

zato sklene to leto s primankljajem . . . K 1101.19

Račun ustanovnine:

Ustanovnina dne 5. marca 1907.	K 1958:50
Od 5. marca 1907. do 4. maja 1908. vplačana ustanovnina	„ 69—
Ustanovnina dne 4. maja 1908.	K 2027:50

C. Računski zaključek

za VIII. upravno leto 1908. (to je za čas od 5. maja 1908. do 26. aprila 1909.):

	D o h o d k i	K	h
1	Prebitek iz VII. upravne dobe	1763	16
2	Članarina:		
	1393 članov za l. 1908. à 4 K	5572—	
	79 „ „ „ 2 „	158—	
	80 „ „ l. 1909. „ 4 „	320—	
	2 člana „ „ 2 „	4—	
		6054	—
3	Za prodane knjige	1029	42
4	Čisti dobiček od „Spominskih listov“	321	42
5	Darila	51	—
6	Obresti od začasno naloženega denarja	313	71
7	Prehodni dohodek	35	—
		9567	71

	I z d a t k i	K	h
1	Vnanjim odbornikom potnina k sejam (§ 15. društ. pravil)	91	70
2	Tisek društvenih knjig:		
	Hribarjeva tiskarna	590—	
	Učiteljska tiskarna:		
	a) dolg iz leta 1907.	2864:35	
	b) za leto 1908.	2786:78	
		6241	13
3	Pisateljske nagrade	1790	—
4	Vezava in razpošiljava knjig	424	72
5	Upravni stroški (nagrada tajniku, blagajniku, tiskovine, poština in drugo)	151	—
6	Dostavnina od poštnih nakaznic	5	47
7	Prehodni troški	35	—
		8739	02

B i l a n c a :

Dohodki	K 9567·71
Izdatki	„ 8739·02
Prebitek	K 828·69

Ker je v izkazanem prebitku tudi vsota K 324—, ki velja za l. 1909., znaša čisti prebitek VIII. upravne dobe K 504·69.

R a č u n u s t a n o v n i n e :

Ustanovna dne 5. maja 1908.	K 2067·50
Od 5. marca 1908. do 26. aprila 1909. vplačana ustanovna „ . . .	45—
Ustanovna dne 26. aprila 1909.	K 2112·50

Č. Računski zaključek

v IX. upravnem letu 1909., (za čas od 27. aprila do 24. dec. 1909.):

D o h o d k i		K	h
1	Prebitek iz VIII. upravne dobe	828	69
2	Članarina:		
	1381 članov za l. 1909. à 4 K	5524—	
	112 „ „ „ 2 „	224—	
3	Za prodane knjige	237	88
		6814	57

I z d a t k i		K	h
1	Vnanjim odbornikom potnina k sejam (§ 15. društv. pravil)	37	20
2	Tisek knjig za l. 1909.	787	75
3	Pisateljske nagrade	185	—
4	Upravni troški	16	28
5	Dostavnina od poštnih nakaznic	4	14
		1030	37

B i l a n c a :

Dohodki	K 6814·57
Izdatki	„ 1030·37
Prebitek	K 5784·20

Ustanovnina:

Ustanovnina dne 27. aprila 1909.	K 2112:50
Od 27. aprila 1909. do 24. decembra 1909. plačana ustanovnina „	35.—
Ustanovnina dne 24. decembra 1909.	K 2147:50

To poročilo je vzel občni zbor odobrilno na znanje.

V. Pregled in odobrenje letnih računov o društvenem gospodarstvu.

V imenu računskih presojevalcev poroča ravnatelj Ivan Macher, da so vsi računi v najlepšem redu, zato se na njegov predlog odobre.

VI. Določitev nagrad za knjižna dela za bodočo upravno dobo in nagrad za funkcionarje.

Na predlog predsednika se sklene, da se bodo plačevale tudi znanstvene nagrade vobče tako kakor doslej.

VII. Proračun za prihodnja tri leta.

Glede proračuna se sklene, da se je odboru ravnati po vsakokratnem denarnem stanju.

VIII. Volitve.

Blagajnik Andrej Senekovič izjavi, da ne sprejme eventualne izvolitve. Na predlog predsednika mu občni zbor izreče zahvalo za njegovo dozdajanje delovanje pri „Matici“.

Na predlog Antona Gnusa se izvolijo per acclamationem:

a) predsednikom: ravnatelj Henrik Schreiner; odborniki za Kranjsko: šolski svetnik in ravnatelj dr. Janko Bezjak, nadučitelj Jakob Dimnik, c. kr. okrajni šolski nadzornik Franc Gabršek in vadniški učitelj Ivan Krulec; za Štajersko: vadniški učitelj Hinko Družovič in učiteljski profesor dr. Ljudevit Pivko; za Primorsko in Koroško: ravnatelj Viktor Bežek in profesor in c. kr. okrajni šolski nadzornik Franc Finžgar.

b) odborniki namestniki: za Kranjsko: učiteljski (zdaj gimn.) profesor dr. Fran Ilešič; za Štajersko: nadučitelj Josip Mešiček in za Primorsko in Koroško: profesor Josip Apih.

c) Računski presojevalci: učitelj Alojzij Kečelj, ravnatelj Ivan Macher in profesor, kanonik dr. Ivan Svetina.

IX. Nasveti.

Pismen nasvet ni došel nobeden.

Predsednik opozarja na potovanje kot važno izobraževalno sredstvo in predlaga, naj [tudi „Matica“ v tem oziru kaj stori. Naj bi

se priredilo potovanje čez Gorenjsko, Trst, Dubrovnik, Bosno in Zagreb.

Predlog je bil sprejet.

Izvoli se takoj pripravljalni odbor, v katerem so: učitelj Fran Gärtner, učiteljica Marija Mehle, dr. Josip Tominšek in učitelj Karel Wider.

X. Sklep.

H koncu zahvali predsednik poročevalce za temeljita poročila in vse navzočne za vztrajno zanimanje pri razpravah ter zaključi zborovanje ob 6. uri popoldne.

V. Poročilo

o delovanju „Slovenske Šolske Matice“ l. 1910.

Priobčil tajnik *dr. Ljud. Pivko*.

V desetem društvenem letu je obsegalo odborovo delovanje razen drugih poslov zlasti: 1. razpošiljanje knjig za l. 1909., 2. pridobivanje novih članov in 3. prirejanje knjig za l. 1910.

Društvene knjige za leto 1909. so izšle začetkom februarja 1910, in sicer:

1. Pedagoški Letopis, IX. zvezek, uredila H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek. 12 $\frac{1}{2}$ tiskanih pol, v 2500 iztisih, natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. 1909.

2. Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto, 3. snopič, spisali: Ljudevit Černej, Antonija Štupca, Ljudmila Schreiner, Fran Gabršek, Jakob Dimnik, Josip Heric, Fran Fink, Marija Štupca, Stanka Schreiner. (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. II. del, 3. snopič. Uredila H. Schreiner in dr. Fr. Ilešič. 5 tiskanih pol, v 2500 iztisih, natisnil Dragotin Hribar v Ljubljani, 1909.

3. Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli, 1. snopič. Navodilo „Računicam za ljudske šole“, spisal Luka Lavtar, uredila dr. Fr. Ilešič in H. Schreiner. 7 $\frac{1}{2}$ tiskane pole, v 2500 iztisih, natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani, 1909.

4. Prosto spisje v ljudski šoli, 2. snopič. Spisal M. Lichtenwallner, uredil dr. J. Bezjak. 5 tiskanih pol, v 2500 iztisih, natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani, 1909.

5. Poljudnoznanstvena knjižnica, II. zvezek. Zgodovina Slovencev, 1. snopič. Spisal dr. Ljudevit Pivko, uredil H. Schreiner. 6 $\frac{3}{4}$ tiskane pole v 2500 iztisih, natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani, 1909.

Društvenikom, ki jih je bilo 1622, so se razposlale knjige sredi februarja 1910 po poverjenikih. Naročila na lanske in tudi na prejšnje izdaje ter na „Spominske liste“ i. dr. pa so dohajala vse leto. Isto-

časno so se razposlale knjige tudi časopisom in društvom, s katerimi je Matica v knjižni zvezi, oziroma ki jim prepušča knjige brezplačno.

1. odborova seja se je vršila dne 13. februarja 1910 ob 3. uri popoldne v posvetovalni sobi c. kr. II. drž. gimnazije v Ljubljani. Seje so se udeležili: predsednik H. Schreiner, odborniki dr. J. Bezjak, V. Bežek, Jak. Dimnik, Fr. Gabršek, H. Družovič, dr. Lj. Pivko in urednik dr. J. Tominšek.

I. Predsednik pozdravi novi odbor in prečita pismo odbornika I. Krulca, ki odklanja blagajniško mesto.

II. Odbor se sestavi naslednje: podpredsednik dr. J. Bezjak, tajnik dr. Lj. Pivko, blagajnik Jak. Dimnik, knjižničar Ivan Krulec. Evidence članov in nadzorovanje razpošiljanja knjig prevzame začasno Fr. Gabršek.

III. Sklene se objaviti v „Popotniku“, „Učiteljskem Tovarišu“ in „Slovenskem Učitelju“ vzroke, zakaj so se lanske knjige nekoliko zakasnile.

IV. Sklene se poslati poverjenikom okrožnico, naj prično z nabiranjem letnine takoj začetkom leta in ga zaključijo meseca julija.

V. O blagajniškem stanju Matice poroča predsednik splošno. Pri lanskim knjigah se je prekoračil proračun in bo po računskem sklepu za l. 1909 približno 200 K primanjkljaja. Celotno pa je društveno gmotno stanje še precej ugodno.

VI. Sklene se, da izda društvo za l. 1910. naslednje knjige:

1. Pedagoški Letopis, X. zvezek.

2. Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli, 2. snopič. Spisal Luka Lavtar.

3. O kemičnih poizkusih v ljudski šoli. Spisal Alfonz Vales.

4. Šola in dom, 3. snopič. Spisal Drag. Pribil.

5. Poljudnoznanstvena knjižnica, III. zvezek. Zgodovina Slovencev, 2. snopič. Spisal dr. Lj. Pivko.

Tiskarne se določijo kakor prejšnja leta: za 4 knjige „Učiteljska tiskarna“, za eno (Valesovo) knjigo tiskarna Drag. Hribarja.

VII. Glede 2. izdaje „Spominskih listov“ poroča predsednik, da je natisnila Blasnikova tiskarna pomotoma 20.000 iztisov za dečke, namesto 10.000 za dečke in 10.000 za deklice. Sklene se sprejeti dotičnih 20.000 iztisov za dečke in naročiti še 20.000 za deklice, glede troškov za tisk pa je skleniti s tiskarno pogodbo. Tiskarni se prepusti razprodaja „Spominskih listov“.

VIII. Ponudba knjigoveza Dežmana pride na pretres v prihodnji seji, ko bodo odboru na razpolago računi dosedanjega knjigoveza.

IX. Kot 1. zvezek šolske izdaje slovenskih klasikov se sklene izdati Prešernov „Krst pri Savici“, ki ga prireja dr. J. Tomiňšek, kot 2. zvezek pa antologijo slovenske epike in lirike, ki jo je ponudil Matici prof. Wester.

2. odborova seja se je vršila dne 11. julija 1910 ob 3. uri popoldne v pisarnici I. mestne deške šole v Ljubljani. Seje so se udeležili predsednik H. Schreiner, odborniki V. Bežek, Jakob Dimnik, dr. Lj. Pivko, urednika dr. J. Tomiňšek in dr. Fr. Ilešič. Opravičila sta se I. Krulec in dr. Bezjak.

I. Tajnik prečita zapisnik 1. seje, ki se odobri. K točki II. se konstatuje, da izvršuje del tajniških poslov (evidenco članov in nadzorovanje razpošiljanja knjig) blagajnik Jakob Dimnik.

II. Tajnik poroča o izvršitvi sklepov 1. seje, o objavah v učiteljskih listih, o okrožnici poverjenikom, rešitvi vprašanja „Spominjskih listov“ in o dopisih glede novih poverjenikov.

III. Predsednik predlaga, naj se sklep zadnje seje glede knjig za l. 1910. izpremeni v toliko, da izda društvo letos samo štiri knjige in sicer iz dveh razlogov: 1. Matica mora letos nekoliko štediti, 2. g. pisatelj Pribil je izjavil, da bi ne mogel dovršiti rokopisa. Knjiga „Šola in dom“ se torej odloži na leto 1911.

IV. Predsednik predlaga, naj priredi društvo v prihodnjih velikih počitnicah (1911) skupno učiteljsko potovanje preko Trsta v Dalmacijo, Bosno in na Hrvaško, ozir. Srbsko. Proračun sestavi predlagatelj sam.

V. Istotako se odobri predsednikov predlog, naj prireja društvo učiteljske tečaje z vseučiliškim značajem. „Zveza slov. štajerskih učiteljev in učiteljic“ priredi majhen (tridnevni) tečaj za učiteljstvo že letos septembra v Mariboru, kar je le prvi poskus v skromnem obsegu. Učiteljski tečaji bi se naj vršili v Ljubljani za vse slovensko učiteljstvo in bi naj trajali najmanj 3—4 tedne. Posamezne teme bi naj obravnavali predavatelji precej temeljito, in sicer bi morala biti zastopana vsaka znanost s kakim poglavjem. Kot docente bi si naprosilo društvo priznane slovenske strokovnjake in hrvaške vseučiliške profesorje. Prvi veliki učiteljski tečaj se naj priredi leta 1912.

VI. Knjižni načrt za prihodnja leta:

1. Ključ za določevanje rastlin.
2. Državlanski pouk (Ustavoznanstvo).
3. Zrakoplovstvo.

4. Prireditve nekaterih Försterjevih knjig. Glede teh naj stopi tajnik v dogovor z odborom Družbe sv. Mohorja, ki bi morebiti

rad izdal slovenskim razmeram primerno prikrojene Försterjeve pedagoške knjige.

5. Pripovedna snov za otroke.

6. Zbirka vzornih prigradnic, pesmi za otroško deklamovanje.

VII. Računski sklep za upravno dobo 1908/9 prevzame predsednik, ki bo poročal o njem v prihodnji seji.

VIII. V novem poslopiju „Učiteljske tiskarne“ bo dobiti primerno sobo za društvo (poročal Jak. Dimnik).

Nove poverjenike so dobili okraji :

1. Ljubljana (mesto): Jak. Dimnik in Jos. Wester.

2. Postojna: Ferd. Juvane, nadučitelj v Postojni.

3. Rogatec: Martin Sotošek, nadučitelj v Žetalah.

4. Ptuj (desni breg): Janko Sel, učitelj pri Sv. Lovrencu na Dravskem polju.

5. Ljubljanska okolica: Janko Bajec, nadučitelj v Št. Vidu, (za sodni okraj ljubljanske okolice); Janko Žirovnik, nadučitelj v Borovnici, (za vrhniški sodni okraj).

6. Črnomelj: Konrad Barle, učitelj v Metliki.

7. Tolmin: Josip Kalan, učitelj v Tolminu.

8. Koroško: Fran Aichholzer, učitelj v Maloščah.

VI. „Slovenske Šolske Matice“ upravni odbor in imenik društvenikov.

(Uredil *Jakob Dimnik.*)

A. Upravni odbor za triletno upravno dobo 1910—1912.

Predsednik :	Schreiner Henrik.
Podpredsednik :	Bezjak dr. Janko.
Tajnik :	Pivko dr. Ljudevit.
Blagajnik :	Dimnik Jakob.
Knjižničar :	Krulec Ivan.
Odborniki :	Bežek Viktor.
	Druzovič Hinko.
	Finžgar Fran.
	Gabršek Fran.
Odborniški namestniki :	Apih Josip.
	Ilešič dr. Fran.
	Mešiček Josip.
Računski presojevalci :	Kecelj Alojzij.
	Macher Ivan.
	Svetina dr. Ivan.

B. Imenik društvenikov za leto 1910.

Ustanovniki in letniki.¹

I. Koroško.

Poverjenik: Aichholzer Fran, učitelj v Maloščah (Bekštanj.)

Apih Josip, c. kr. profesor v Celovcu. — Šolsko vodstvo v Št. Rupertu pri Velikovcu. — Koschier Pavel, učitelj v Velikovcu. — Coriary Anton, učitelj na Vrbi. — Doberšek Drago, učitelj v Žvabeku pri Pliberku. — Šimen Rudolf, učitelj v Globasnici. — Teinig Ivo, učitelj v Tunelu. — Kovač Zdravko, učitelj v Strmecu. — Kovačič Jakob, učitelj v Št. Vidu pod Juno. — Močnik Peter, nadučitelj v Št. Petru. — Mikuluš Mara, učiteljica v Mohličah. Pesek Anton, učitelj v Velikovcu. — Pilgram Janko, mešč. učitelj v Volšperku. — Šolske sestre pri Sv. Jakobu v Rožu. — Mihael Herzele, nadučitelj v Vogrčah pri Pliberku. — Aichholzer Fran, učitelj v Maloščah. Št. 16.

II. Kranjsko.

1. Šolski okraj Črnomelj.

Poverjenik: Barle Konrad, učitelj v Metliki.

Krajni šolski svet v Podzemlju. — Šolsko vodstvo na Vrh pri Vinici. — Okrajna učiteljska knjižnica v Črnomlju. — Krajni šolski sveti: Metlika, Črešnjevci, Suhorje, Dragatuš, Petrova Vas, Radovica pri Metliki, Griblje, Vinica, Stara Lipa, Božakovo, Preloka, Čeplje, Semič. — Ljudska šola v Starem Trgu pri Črnomlju. — Ljudska šola v Črnomlju. — Fran Šetina, nadučitelj v Črnomlju. Št. 19.

¹ Ustanovniki so tiskani z ležečimi črkami. Letni člani so tiskani v tistem redu, kakor so se prijavili. Kdor svojega imena ne najde natisnjenega v svojem okraju, naj zahteva knjige od svojega prejšnjega poverjenika. Kolikor nam je bilo le mogoče, smo se pri sestavi imenika ozirali na izpremembe, oziroma preselitev članov med letom.

2. Šolski okraj Kamnik.

Poverjenik: Letnar Lovro, nadučitelj v Mengšu.

Albreht Antonija, učiteljica, Mekinje. — Čenčič Angela, učiteljica, Kamnik. — Dežman Pavla, učiteljica, Mengeš. — Gerkman Emilija, učiteljica, Mengeš. — Hiti Matija, nadučitelj, Dob. — Iglič Kornelij, učitelj, Sv. Trojica. — Klančar Avgusta, učiteljica, Kamnik. — Kratnar Marija, učiteljica, Kamnik. — Kuhar Ivan, učitelj, Krtina. — Letnar Lovro, nadučitelj Mengeš. — Nežima Ela, učiteljica, Moravče. — Okr. učiteljska knjižnica, Kamnik. — Petrovec Tomo, nadučitelj, Jarše. — Praprotnik Miroslav, učitelj, Homec. — Rožič Viljem, učitelj, Sv. Gotard. — Sirc Peter, učitelj, Mengeš. — Stepišnik Frančiška, učiteljica, Mengeš. — Šarec Hedviga, učiteljica, Moravče. — Ljudske šole: Dob. Dol, Dolsko, Ihan, Jarše, Motnik, Rova, Trzin, Vodice, Zalog. — Šolske sestre, Repnje. — Toman Janko, nadučitelj, Moravče. — Tramte Ignacij, nadučitelj, Kamnik. — Zarnik Ana, učiteljica, Moravče. — Šola na Brdu. — M. Gantar-Jerman, učiteljica, Brdo. Št. 34.

3. Šolski okraj Kočevje.

a) *Kočevje-Ribnica-Lašče.*

Poverjenik: Štefančič Franc, nadučitelj v Vel. Laščah.

Bergant Jožko, učitelj-voditelj, Turjak. — Blahna Marija, nadučiteljica, Ribnica. — Cvar Andrej, učitelj-voditelj, Vel. Poljane. — Fink Konrad, učitelj, Vel. Lašče. — Klun Nežika, učiteljica, Fara-Vas. — Koprivec Alojzij, učitelj-voditelj, Rob. — Okrajna učiteljska knjižnica, Ribnica-Lašče. — Pirker Pavla, učiteljica, Ribnica. — Somrak Ana, učiteljica, Vel. Lašče. — Šole ljudske: Banjaloka, Dobropolje, Dolenja vas, Fara-Vas, Vel. Lašče, Vel. Poljane, Ribnica (dekl.), Rob, Turjak. — Štefančič Franc, nadučitelj, Vel. Lašče. — Štrukelj Ivan, nadučitelj, Dobropolje. — Tomšič Leopoldina, učiteljica, Ribnica. — Tomšič Štefan, nadučitelj, Ribnica. — Zupančič Josip, nadučitelj, Dolenja Vas. — Zupanec Slavka, učiteljica, Vel. Lašče. — Krajni šolski svet, Novi Kot pri Prezidu. Št. 25.

b) *Sodražica.*

Poverjenik: Vrbič Mihajl, nadučitelj v Sodražici.

Vrbič Mihajl, nadučitelj, Sodražica. — Šole ljudske: Gora, Sodražica, Sv. Gregor, Loški Potok. Št. 5.

4. Šolski okraj Kranj.

Poverjenik: Rus Vilibald, učitelj v Kranju.

Perné dr. Franc, c. kr. gimn. profesor v Kranju (1900).

Albrecht Luka, učitelj, Sv. Ana. — Ciuha Franc, nadučitelj, Smlednik. — Ferjan Leopold, učitelj, Olševsek. — Flis Julij, učitelj, Škofja Loka. — Ivanc Franc, učitelj, Kranj. — Janežič Janko, c. kr. okr. šolski nadzornik, Kranj. — Jugović Franja, nadučiteljica, Kranj. — Kmet Andrej, nadučitelj, Cerklje. — Knific Luka, učitelj, Trstenik. — Kovačič Terezija, učiteljica, Goriče. — Krek Vinko, učitelj, Trboje. Krmelj Franc, učitelj, Šenturška Gora. — Lapajne Josip, učitelj, Cerklje. — Lavrič Pavel, učitelj, Kovor. — Lomšek Anton, učitelj, Cerklje. — Mally Ana, učiteljica, Primskovo. — Miklavčič Janja, učiteljica, Kranj. — Miklitsch Karel, učitelj, Tržič. — Novak Alojzij, učitelj, Kranj. — Okrajna učiteljska knjižnica, Kranj. — Perko Lavrencij, nadučitelj, Poljane. — Petrovčič Ana, učiteljica, Smlednik. — Pezdič Ivan, šolski ravnatelj, Kranj. — Pipan Ivan, nadučitelj, Trata. — Pipan Marija, učiteljica, Javorje. — Pirnat Makso, c. kr. gimn. profesor, Kranj. — Pokorn Franc, župnik, Besnica. — Rooss Marija, učiteljica, Kranj. — Rus Vilibald, učitelj, Kranj. — Sepaher Anton, učitelj, Tržič. — Šola ljudska deška, Kranj. — Šola ljudska deška, Škofja Loka. — Šola nunska notranja, Škofja Loka. — Šola nunska vnanja, Škofja Loka. — Šole ljudske: Dražgoše, Duplje, Goriče, Kokra, Križe, Malenski Vrh, Mavčiče, Naklo, Preddvor, Predoslje, Primskovo, Reteče, Št. Jurij, Tržič, Voklo. — Šolsko vodstvo, Zalilog pri Železnikih. — Jenko Ivan ml., posestnika sin v Prašah pri Mavčičah. — Jernej Aleš ml., posestnika sin v Podreči pri Mavčičah.

Št. 1+53 = 54.

5. Šolski okraj Krško.

Poverjenik: Stiasny Ljudevit, c. kr. okr. šolski nadzornik v Krškem.

Pedagoško društvo v Krškem (1901).

Adlešič Jurij, nadučitelj, Krško. — Brezovar Matija, učitelj, Št. Rupert. — Cvirn Janko, nadučitelj, Leskovec. — Demšar Ivan, nadučitelj, Šmarjeta. — Gantar Ivan, učitelj, Št. Jernej. — Grailand Franc, učitelj, Kostanjevica. — Kolnik Avgusta, učiteljica, Radeče. — Magerl Ivan, strokovni učitelj, Krško. — Pavčič Anton, nadučitelj, Kostanjevica. — Račič Marija, učiteljica, Boštanj. — Romih dr. Tomaž, ravnatelj meščanske šole, Krško. — Roštaher Karel, nadučitelj, Veliki

Trn. — Rozman Florijan, učitelj, Krško. — Silvester Frančiček, učitelj, Tržišče. — Stiasny Ljudevit, c. kr. okr. šolski nadzornik, Krško. — Škulj Andrej, nadučitelj, Tržišče. — Tratar Fran, učitelj, Mokronog. — Trost Fran, učitelj, Kostanjevica. — Vohinc Eduard, nadučitelj, Cerklje. — Šola meščanska, Krško. — Šole ljudske: Boštanj, Bučka, Bušecha Vas, Cerklje, Čatež, Črneča Vas, Dobovec, Kal, Kostanjevica, Krško, Leskovec, Mokronog, Radeče, Raka, Studenec, Svibno, Škocijan (2 iztisa), Šmarjeta, Št. Janž (2 iztisa), Št. Jernej, Št. Jurij, Št. Rupert, Trebelno, Tržišče, Velika Dolina, Veliki Podlog, Veliki Trn, Zameško. — Krajni šolski svet, Telče. Št. 1+51 = 52

6. Šolski okraj Litija.

Poverjenik: Andoljšek Bernard, nadučitelj v Litiji.

Slanc Franc, veleposestnik. — Okrajna učiteljska knjižnica. — Šole ljudske: Litija, Sv. Križ pri Litiji, Št. Lambert, Žaljna, Izlake, Št. Vid, Kresnice, Dole pri Litiji, Zatičina, Veliki Gaber, Polica, Toplice pri Zagorju, Prežganje, Sv. Gora, Zagorje ob Savi. — Dolinar Ivana, učiteljica, Višnja Gora. — Šola na Savi ob j. ž. Št. 19.

7. Šolski okraj Ljubljana (mesto).

a) Poverjenik: Dimnik Jakob, nadučitelj v Ljubljani.

Hribar Ivan, drž. poslanec. Ljudska šola na Barju.

Belé Ivan, učitelj. — Bernot Ivan, c. kr. strokovni učitelj. — Bonač Ivan, knjigovez. — Bulovec Mihael, spiritual in katehet. — Dimnik Ivan, učitelj. — Dimnik Jakob, nadučitelj. — Furlan Jakob, učitelj. — Gabršek Fran, c. kr. okr. šolski nadzornik. — Gorjup Pavel, učitelj. — Jeglič Janko, nadučitelj. — Jerina Marija, vodit. II. otroškega vrta. — Kalan Andrej, prelat i. dr. — Kecelj Alojzij, učitelj. — Krulec Ivan, c. kr. vadm. učitelj. — Lesar dr. Josip, ravnatelj bogosl. seminščica i. dr. — Marout Marija, ravnateljica. — Pavčič Josip, c. kr. vadm. učitelj. — Pirc Avgust, učitelj. — Rapè Andrej, učitelj. — Reich Anton, c. kr. blagajniški ravnatelj. — Renzenberg pl. Pavla, c. kr. vadm. učiteljica. — Režek Juraj, učitelj. — Sadar Adolf, učitelj. — Sadar Vendelin, učitelj. — Teodor baron Schwarz, c. kr. deželni predsednik. — Legat Evgen, katehet. — Pretnar Jakob, učitelj. — Mehle Ivan, Mlinšek Fran in Špenko Josip, učiteljskišniki 3. leta v Ljubljani. — Simon Gregorčičeva knjižnica. — Simon Karel, c. kr. okr. šolski nadzornik. — Smerdelj Anton, učitelj. — Stroj Alojzij,

seminski spirital. — Šola Lichtenturnska. — Šola I. mestna deška ljudska. — Šola v Marijanišču. — Šola mestna nemška deška. — Šola mestna slovenska dekliška. — Šola vnanja uršulinska. — Učiteljišče uršulinsko. — Vrhovnik Ivan, mestni župnik. — Wider Karel, učitelj. — Zemme Franja, učiteljica. — Zupančič Vita, učiteljica v gluhonemnici. — Žerjav Ema, učiteljica. — Okrajna učiteljska knjižnica. — Šola II. mestna deška. — Jelenc Luka, učitelj. — Šola na Rakovniku.

Št. 2+50 = 52.

b) Poverjenik: *W e s t e r J o s i p*, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.

Belar Albin, c. kr. deželni šolski nadzornik. — Bercè Joža, licejski učitelj. — Bezjak dr. Janko, c. kr. gimn. ravnatelj in šolski svetnik. — Črnivec Anton, c. kr. učiteljišni ravnatelj. — Dekleva Anton, c. kr. učiteljišni prof. — Detela dr. Franc, c. kr. vladni svetnik in gimn. ravnatelj v p. — Dolenec Ivan, gimn. učitelj. — Gimnazija I. drž., učiteljska knjižn. — Gimnazija II. drž., učiteljska knjižn. — Gorečan Josip, c. kr. telovadni učitelj. — Gorjanec dr. Davorin, gimn. učitelj. — Hubad Franc, c. kr. deželni šolski nadzornik. — Ilešič dr. Fran, c. kr. gimnazijski profesor in predsednik Slovenske Matice. — Jerše dr. Josip, c. kr. gimn. profesor. — Jug Anton, licejski profesor. — Južnič Rudolf, gimn. učitelj. — Korun dr. Valentin, c. kr. gimn. profesor. — Kržič Anton, častni kanonik in c. kr. učiteljišni profesor. — Kušar dr. Valentin, c. kr. učiteljišni profesor. — Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. profesor. — Levec Frančišek, c. kr. deželni šolski nadzornik. — Levičnik dr. Alfonz, c. kr. gimn. profesor. — Licej mestni dekliški, učiteljska knjižnica. — Lokovšek Pavel, gimn. učitelj. — Macher Ivan, c. kr. gimn. profesor in ravnatelj mestnega dekliškega liceja. — Mazi Josip, c. kr. realni profesor. — Mlakar Janko, licejski profesor. — Molè dr. Rudolf, licejski profesor. — Novak Franc, c. kr. gimn. profesor. — Orožen Fran, c. kr. učiteljišni profesor. — Pajk Milan, c. kr. realni profesor. — Pavlič Rado, gimn. učitelj. — Perušek Rajko, c. kr. gimn. profesor v p. — Pipenbacher dr. Josip, c. kr. gimn. profesor. — Požar dr. Lovro, c. kr. gimn. ravnatelj. — Prebil Andrej, gimn. učitelj. — Reisner Josip, c. kr. gimn. profesor. — Sajovic dr. Gvidon, c. kr. gimn. profesor. — Senekovič Andrej, c. kr. vladni svetnik in gimn. ravnatelj v p. — Sinkovič Davorin, c. kr. učiteljišni profesor. — Sodnik Alojzij, gimn. učitelj. — Suher Fran, c. kr. učiteljišni profesor. — Svetina dr. Ivan, častni kanonik in c. kr. gimn. profesor. — Štritof Anton, c. kr. gimn. profesor. — Tavčar Alojzij, c. kr. realni profesor. — Teršan Jakob, c. kr. gimn. profesor. — Tertnik dr. Ivan, c. kr. gimn. profesor. — Tiller dr. Viktor, gimn. učitelj. — Tomišek

dr. Josip, c. kr. gimn. ravnatelj v Gorici. — Učiteljske moško in žensko, učiteljska knjižnica. — Verbič Josip, c. kr. učiteljski profesor. — Wessner Marija, licejska učiteljica. — Wester Josip, c. kr. gimn. profesor. — Wirgler Marija, licejska učiteljica. — Žmave dr. Jakob, c. kr. gimn. profesor. Št. 55.

8. Šolski okraj Ljubljanska okolica.

a) *Okoliški sodnijski okraj.*

Poverjenik: Bajec Janko, nadučitelj v Št. Vidu.

Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu. — Učiteljska knjižnica škofove privatne gimnazije. — Rebol Fran, profesor v zavodu. — Knific dr. Ivan, profesor v zavodu. — Hybášek Vojteh, profesor v zavodu. — Bajec Janko, nadučitelj, Št. Vid. — Jeločnik Aleksander, učitelj, Št. Vid. — Sattler Kristina, učiteljica, Št. Vid. — Jovan Roza, učiteljica, Št. Vid. — Šola v Št. Vidu. — Vilfan Andrej, nadučitelj, Preska. — Šola v Preski. — Krajni šolski svet, Gornja Šiška. — Krajni šolski svet, Sv. Jakob ob Savi. — Šolsko vodstvo pri Sv. Petru v Ljubljani. — Lunder Franja, učiteljica, Vič. — Marinko Pavla, učiteljica, Vič. — Hočevar Fran, učitelj, Sora. — Breindl Hermína, učiteljica, Šmarje. — Ljudska šola, Ig. — Trošt Fran Ks., nadučitelj, Ig. — Ljudska šola, Šmartno pod Šmarno Goro. — Lavtižar Fran, nadučitelj, Šmartno pod Šmarno Goro. — Ljudska šola, Rudnik. — Ljudska šola, Vič. — Ljudska šola, Ježica. — Okrajna učiteljska knjižnica. — Ljudska šola, Spodnja Šiška. Št. 28.

b) *Vrhniški sodnijski okraj.*

Poverjenik: Žirovnik Janko, nadučitelj v Borovnici.

Žirovnik Janko, nadučitelj, Borovnica. — Šole ljudske: Borovnica, Ligonje pri Vrhniki. — Antončič Marija, učiteljica, Borovnica. Šole ljudske: Blatna Brezovica pri Vrhniki, Polhov Gradec, Preserje. Št. 7.

9. Šolski okraj Logatec.

a) *Sodni okraj Cerknica, Logatec, Lož.*

Poverjenik: Bezeljak Ivan, nadučitelj v Št. Vidu nad Cerknico.

Bezeljak Ivan, nadučitelj, Sv. Vid. — Flere Franc, nadučitelj, Rovte. — Kobal Josip, nadučitelj, Grahovo. — Legat Stanko, nadučitelj, Dol. Logatec. — Repič Peter, nadučitelj, Unec. — Okrajna

učiteljska knjižnica, Gor. Logatec. — Šole ljudske: Babino Polje, Begunje, Bloke, Cerknica, Dol. Logatec, Gor. Jezero, Gor. Logatec, Grahovo, Hotedršica, Igavas, Medvedje Brdo, Planina, Rakek, Rovte, Stari Trg, Sv. Trojica, Sv. Vid, Unec, Vrh. — Šola v Begunjah pri Cerknici.

Št. 26.

b) *Sodni okraj Idrija.*

Poverjenik: Novak Josip, c. kr. učitelj v Idriji.

Baebler Baltazar, c. kr. realčni prof., Idrija. — Bajželj Ivan, c. kr. učitelj telovadbe, Idrija. — Buh Pavla, c. kr. učiteljica, Idrija. — Burnik Lina, c. kr. učiteljica, Idrija. — Gangl Engelbert, c. kr. učitelj na realčni pripravnici in dež. poslanec, Idrija. — Gruden Angela, c. kr. učiteljica, Idrija. — Kavčič Marija, c. kr. ravnateljica, Idrija. — Šolsko vodstvo v Ledinah. — Krapš Zdenka, c. kr. učiteljica, Idrija. — Lapajne Marija, c. kr. učiteljica, Idrija. — Mencej dr. Josip, c. kr. realčni prof., Kranj. — Novak Josip, c. kr. učitelj, Idrija. — Novak Leopoldina, voditeljica, Ledine. — Novak Otmar, c. kr. učitelj, Idrija. — Novak Rajko, c. kr. učitelj, Idrija. — Pirc Matija, c. kr. realčni prof., Idrija. — Pleskovič Rudolf, c. kr. učitelj, Idrija. — Podružnica Slomškove zveze, Idrija. — Realka c. kr. državna, Idrija. — Rupnik Marija, c. kr. učiteljica, Idrija. — Šabee Avguštin, c. kr. učitelj, Idrija. — Šile Pavel, nadučitelj, Žiri. — Šola Franc Ferdinandova, Gore. — Šola ljudska c. kr. rudniška dekliška, Idrija. — Šola ljudska c. kr. rudniška deška, Idrija. — Šole ljudske: Črni Vrh, Godovič, Sp. Idrija, Vojsko, Zavratec. — Šušteršič Josipina, učiteljica, Sp. Idrija. — Tratnik Franc, nadučitelj, Črni Vrh.

Št. 32.

10. Šolski okraj Novo Mesto.

Poverjenik: Turk Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Novo Mesto.

Okrajna učiteljska knjižnica, Novo Mesto. — C. kr. gimnazijska knjižnica, Novo Mesto. — Maselj J., c. kr. gimn. profesor, Novo Mesto. — Horvat Urb., trgovec, Novo Mesto. — Lapajne Ant., adjunkt na kmetijski šoli na Grmu. — Barle Marica, učiteljica, Prečna. — Vrhove Stanko, učitelj-voditelj, Hinje. — Turk Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Novo Mesto. — Matko Martin, nadučitelj, Toplice. — Gebauer Viljem, nadučitelj, Šmihel. — Šole ljudske: Ajdovec, Bela Cerkev, Birčna Vas, Brusnice, Dobrnič, Dvor, Čatež, Hinje, Novo Mesto (dek.), Novo Mesto (deška), Orehovica, Šmihel (dekliška), Šmihel (deška), Št. Peter, Trebnje, Toplice, Žužemberk, Šmihel pri Žužemberku, Selo

pri Šumberku, Dol. Nemška Vas, Mirna, Valta Vas, Stopiče, Prečna, Št. Lovrenc, Soteska, Žvirce. — Kilar Ana, učiteljica, Trebnje.

Št. 38.

11. Šolski okraj Postojna.

a) *Sodni okraj Ilirska Bistrica.*

Poverjenik: Zarnik Martin, nadučitelj v p. v Trnovem.

Bisail Bibijana, učiteljica, Trnovo. — Kržišnik dr. Josip, dekan, Trnovo. — Lampret Fortunat, učitelj, Trnovo. — Ravnikar Jernej, nadučitelj in deželni poslanec, Trnovo. — Šole ljudske: Dolenji Zemon, Podstenje, Trnovo (deška). — Šolske sestre de N. D., Trnovo. — Zarnik Martin, nadučitelj, krajni šolski nadzornik in predsednik krajnega šolskega sveta, Trnovo.

Št. 9.

b) *Sodna okraja Postojna in Senožeče.*

Poverjenik: Juvá nec Ferdinand, šolski voditelj v Postojni.

Ažman Andrej, katehet na mešč. šoli, Postojna. — Brinar Josip, ravnatelj mešč. šole, Postojna. — Brus Vincencij, učitelj, Matenjas. — Carli Marija, učiteljica, Studeno. — Carnelli Amalija, učiteljica, Hrenovice. — Čenčič Julij, nadučitelj, Vreme. — Čitalnica, Postojna. — Dereani Ivana, učiteljica, Postojna. — Dovgan Marija, učiteljica, Zagorje. — Fajdiga Ana, učiteljica, Št. Peter na Krasu. — Fegic Bogomir, nadučitelj, Nadanje Selo. — Hlebec Karel, učitelj, Ubeljsko. — Jelenc Roza, učiteljica Št. Peter na Krasu. — Juvanc Ferdinand, šolski voditelj, Postojna. — Kalan Maks, učitelj, Budanje. — Kenič Andrej, učitelj, Ostrožno Brdo. — Kopač Leopold, učitelj, Postojna. — Kunasz Klotilda, učiteljica, Suhorje. — Lampe Pavla, učiteljica, Hruševje. — Meščanska šola, Postojna. — Mežan Mihael, učitelj, Orehek. — Okrajna učiteljska knjižnica, Postojna. — Petters Marija, učiteljica, Postojna. — Prešern Ivana, učiteljica, Slavina. — Prudič Ana, učiteljica, Senožeče. — Skubic Cecilija, učiteljica žen. roč. del, Postojna. — Stritar Albin, učitelj, Postojna. — Šole ljudske: Dolenja Vas, Hrenovice, Hruševje, Kal, Matenja Vas, Nadanje Selo, Ostrožno Brdo, Št. Peter na Krasu, Postojna, Senožeče, Slavina, Studeno, Suhorje, Trnje, Ubeljsko, Vreme, Zagorje. — Thuma Ivan, ravnatelj, c. kr. šolski nadzornik, Postojna. — Verbič Frančišek, nadučitelj, Slavina. — Vilhar Katarina, učiteljica, Št. Peter na Krasu. — Vilhar Pavla, učiteljica, Kal. — Volk Viktor, učitelj, Dolenja Vas. — Zaletel Vincencij, učitelj, Postojna.

Št. 50.

c) *Sodni okraj Vipava.*

Poverjenik: *Skala Anton*, nadučitelj v Vipavi.

Borštner Ljudmila, učiteljica, Vipava. — Bric Dominik, učitelj, Col. — Grilc Marija, učiteljica, Col. — Grum Franc, učitelj, Vipava. — Mercina Franc, učitelj, Vipava. — Mercina Ivan, učitelj, Lože. — Skala Anton, nadučitelj, Vipava. — Suša Justa, učiteljica, Vipava. — Šest Anica, učiteljica, Vipava. — Uršič Marija, učiteljica, Vrhopolje. — Vadnjal Leopoldina, učiteljica, Lozice. — Šole ljudske: Budanje, Goče, Lože, Planina, Podkraj, Podraga, Ustje, Št. Vid, Vipava, Vrabče, Vrhopolje. Št. 22.

12. *Šolski okraj Radovljica.*

Poverjenik: *Zavrl Valentin*, nadučitelj, Begunje na Gorenjskem.

Droll Katarina, učiteljica-voditeljica, Zasip. — Kranjec-Legal Zora, učiteljica, Rateče. — Okrajna učiteljska knjižnica, Radovljica. — Oman Ernestina, učiteljica, Begunje. — Pogačnik Franjica, učiteljica, Ribno. — Sterle Terezija, učiteljica, Gorje. — Šole ljudske: Begunje, Bled, Bohinjska Bela, Bohinjska Bistrica, Breznica, Dobrava pri Javorniku, Dovje, Gôrje, Koroška Bela, Kranjska Gora, Lesce, Leše, Ljubno, Mošnje, Radovljica, Rateče, Ribno, Srednja Vas. — Ženska kaznilnica, Begunje. — Zavrl Valentin, nadučitelj, Begunje. — Žagar Ivan, nadučitelj, Kamna Gorica. — Zevnik Ana, učiteljica, Gorje. Št. 28.

III. *Štajersko.*1. *Šolski okraj Brežice.*

Poverjenik: *Knapič Jan ko*, nadučitelj na Vidmu.

Brence Franc, nadučitelj, Brežice. — Černelč Franc, nadučitelj, Artiče. — Okorn Vinko, učitelj, Bizeljsko. — Šolska knjižnica, Dobova. — Šolska knjižnica, Sromlje. — Šolska knjižnica, Videm. — Supan Ignacij, učitelj, Brežice. — Arnšek Rudolf, učitelj, Videm. — Bračič Hermína, učiteljica, Dobova. — Črnej Ivan, učitelj, Globoko. — Gajšek Simon, nadučitelj, Dobova. — Gomilšek Ljudmila, učiteljica, Videm. — Knapič Emilija, učiteljica, Artiče. — Novak Ivan, učitelj, Dobova. — Novak Vincencij, učitelj, Globoko. — Pavlovič Ivan, učitelj, Videm. — Pečnik Josip, nadučitelj, Kapele. — Pečnik Ludovik, nadučitelj, Sromlje. — Piller Ivana, učiteljica, Videm. — Preželj Iva, učiteljica,

Dobova. — Tomič Avgust, učitelj, Globoko. — Tominc Blaž, nadučitelj, Globoko. — Tramšek Mavro, nadučitelj, Sromlje. — Knapič Janko, nadučitelj, Videm. — Pfeifer Ana, učiteljica, Kapele. — Šolsko vodstvo v Pišecah. Št. 26.

2. Šolski okraj Celje (mesto in okolica).

Poverjenik: Krajnc Franc, učitelj v Celju.

Južnoštajerska hranilnica v Celju (1905). — *Posojilnica* v Celju (1902).

Bračko Ivan, c. kr. gimn. profesor. — Brinar Franc, nadučitelj, Gotovlje. — Cvar Terezija, učiteljica, Dramlje. — Černež Ljudevit, šolski voditelj, Griže. — Čitalnica, Celje. — Dolar dr. Anton, c. kr. gimn. profesor, Celje. — Eksl Feliks, učitelj, Vojnik. — Fon Ivan, c. kr. gimn. profesor, Celje. — Gosak Jože, pom. učitelj za Celjski okraj, Celje. — Gradišnik Armin, nadučitelj, Celje. — Hribernik Franc, učitelj, Teharje. — Jošt Franjo, ravnatelj, Ljubljana. — Confidenti Marija, učiteljica, Pletrovče. — Karničnik Hinko, nadučitelj, Nova Cerkev. — Klemenčič Jožef, nadučitelj, Galicija. — Klub naprednih akademikov, Celje. — Kordisch Terezija, učiteljica, Žalec. — Kovačič Terezija, učiteljica, Pletrovče. — Kranjc Franc, učitelj, Celje. — Kvae Ivan, nadučitelj, Št. Martin v Rožni Dolini. — Kveder Karel, učitelj, Št. Jurij ob Juž. žel. — Petriček Anton, nadučitelj, Žalec. — Pirkovič Ljudevit, učitelj, Ljubečno. — Poglajen Ana, učiteljica, Nova Cerkev. — Pregel Ciril, učitelj, Pletrovče. — Pristovšek Franc, učitelj, Žalec. — Samostojni c. kr. gimn. razredi, Celje. — Slane Ernst, nadučitelj, Pletrovče. — Strigl Anton, učitelj, Frankolovo. — Suhač Anica, učiteljica, Griže. — Supanek Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Celje. — Šah Lovro, nadučitelj, Teharje. — Šolske sestre, Celje. — Tajnik Marica, učiteljica, Št. Peter v Savinjski Dolini. — Učiteljska knjižnica, Griže. — Učiteljsko društvo za Celjski okraj, Celje. — Valenčič Josip, učitelj, Zidani Most. — Vizjak Karel, nadučitelj, Ljubečno. — Voglar Franc, učitelj, Celje. — Vrečer Rajko, učitelj, Žalec. — Wudler Rudolf, učitelj, Griže. — Zemljič Branko, učitelj, Griže. — Zevnik Julij, učitelj, Dramlje. — Nerat Anton, nadučitelj, Gor. Ponikva. — Kožuh Josip, c. kr. gimn. profesor, Celje. — Lillek Ema, učiteljica, Griže. — Gajšek Fran, nadučitelj, Kalobje. — Recelj Alojzij, učitelj, Št. Jurij ob Juž. žel. Št. 2+48 = 50.

3. Šolski okraj Gornja Radgona.

a) *Gornja Radgona.*

Poverjenik: Mihelič Ivan, učitelj v Negovi.

Kren Josipina, učiteljica, Sv. Peter. — Strelec dr., odvetnik. — Gorički dr. Josip, odvetnik. — Bratanič G., kaplan. — Mihelič Ivan, učitelj, Negova. Št. 5.

b) *Okraj.*

Poverjenica: Petovar Terezija, učiteljica v Kapeli.

Šola ljudska pri Sv. Duhu na Stari Gori blizu Sv. Jurja na Ščavnici (1901); vpisal † Hrašovec Fran, c. kr. okrajni sodnik.

Bernard Linda, učiteljica, Sv. Jurij. — Cihova Anica, učiteljica, Sv. Duh. — Farkaš Jože, trgovec, Sv. Jurij. — Kocmut Marija, učiteljica, Sv. Jurij. — Kosi Jože, učitelj, Sv. Jurij. — Kreft dr. Lev, zdravnik, Sv. Jurij. — Lovrec Andrej, kaplan, Ljutomer. — Mihalič Jože, nadučitelj, Sv. Jurij. — Petovar Terezija, učiteljica, Kapela. — Ratej Miroslav, kaplan, Sv. Jurij. — Šafarič Fran, učitelj, Sv. Jurij. — Šola ljudska, Kapela. — Zencovich Ema, učiteljica, Sv. Jurij. — Korošec Josip, učitelj, Negova. — Roš Marica, učiteljica, Negova. — Vreča Milan, nadučitelj, Negova. — Wokau Minka, učiteljica, Ščavnica.

Št. 1+17 = 18.

4. Šolski okraj Gornji Grad.

Poverjenik: Kocbek Fran, nadučitelj v Gornjem Gradu.

Krajnc Alojzij, učitelj, Šmartno. — Ježovnik Antonija, učiteljica, Mozirje. — Volc Kristina, učiteljica, Šmartno. — Sotlar Martin, učitelj, Ljubno. — Šola Ksaverij. — Plaper Ljudmila, učiteljica, Mozirje. — Šola v Gornjem Gradu. — Okrajna učiteljska knjižnica, Gornji Grad. — Pušenjak Ivan, šolski voditelj, Šmihel. — Kocbek Franc, nadučitelj, Gornji Grad. — Šijanec Ignac, učitelj, Gornji Grad. — Korban Josip, učitelj, Gornji Grad. — Šola ljudska, Luče. — Šola ljudska, Šmartno. — Strmecki Ignacij, učitelj, Sv. Frančišek. — Javna šolska narodna knjižnica, Gorica pri Mozirju. — Narodna šola, Nova Štifta. — Šola na Ljubnem. — Šola ljudska, Mozirje. — Klemenčič Ivan, nadučitelj, Rečica. — Wudler Marica, učiteljica, Nova Štifta. Št. 21.

5. Gradec.

Poverjenik: Hauptmann Fran, c. kr. profesor in šolski svetnik v Gradcu.

Cizel Miško, c. kr. učitelj, Karlov. — Hauptmann Fran, c. kr. šolski svetnik, c. kr. učitelj profesor. — Kaspert Anton, c. kr. profesor na I. drž. gimnaziji. — Murko dr. Matija, c. kr. vseučiliški profesor. — Štrekelj dr. Karel, c. kr. vseučiliški profesor. — Košar Janko, c. kr. profesor na I. drž. gimnaziji. — Kokalj Anton, strokovni učitelj v p. Voitsberg. Št. 7.

6. Šolski okraj Konjice.

Poverjenik: Schell Hinko, nadučitelj v Zrečah.

Čast Janko, nadučitelj v Špitaliču (1906). — Posojilnica v Konjicah (1903).

Čeh Josip, nadučitelj, Sv. Jernej. — Koser Rudolf, učitelj, Vitanje. — Pavlič Mara, učiteljica, Tepanje. — Pušenjak Amalija, učiteljica, Sv. Jernej. — Ravbar Ivan, šolski vodja, Črešnjice. — Serajnik Lovro, nadučitelj, Prihova. — Stegenšek Josipina, učiteljica, Špitalič. — Šmid Adelca, učiteljica, Konjice. — Šola na Prihovi. — Troha Josip, šolski vodja, Skomarje. — Učiteljsko društvo za Konjiški okraj. — Womer Ivan, učitelj, Sv. Kunigunda. — Žganjar Matko, nadučitelj, Sv. Kunigunda. — Brumen Anton, nadučitelj, Čadramlje. — Bobič Ferdo, nadučitelj, Stranice. — Hren Adalbert, učitelj, Čadramlje. — Mravljek Karel, učitelj, Čadramlje. — Schel Henrik, nadučitelj, Žreče. — Tribnik Amalija, učiteljica, Žreče. — Kotnik Josip, učitelj, Sv. Jošt. Št. 2+20 = 22.

7. Šolski okraj Kozje.

Poverjenik: Moric Emerik, nadučitelj v Št. Petru pod Sv. Gorami.

Moric Emerich, nadučitelj, Sv. Peter pod Sv. Gorami. — Šetine Franc, učitelj, Prevorje. — Volavšek Anton, učitelj, Buče. — Levstik France, učitelj, Št. Peter. — Potočnik Anton, učitelj, Podsreda. — Grmovšek Miloš, nadučitelj, Pilštanj. — Staufer Fran, učitelj, Pilštanj. — Jordan Ivan, učitelj, Prevorje. — Berthold Kristina, učiteljica, Pilštanj. — Bračič Milka, učiteljica, Sv. Vid na Planini. — Šket Marijana, učiteljica, Kozje. — Žolgar Roza, učiteljica, Sv. Peter pod Sv. gorami. — Šola v Podčetrtku. — Lovrec Fran, nadučitelj, Podčetrtek. — Gher-

baz Ivana, učiteljica, Sv. Peter pod Sv. Gorami. — Šolsko vodstvo, Virštanj. — Pulko Valentin, nadučitelj, Dobje. — Šerbak Ivan, učitelj, Dobje. — Bitenc Ana, učiteljica, Dobje. — Podlesnik Franjica, učit., Dobje. — Šola v Olimji. — Šola v Podsredi. — Potočnik Terezija, učiteljica, Sv. Lenart. — Okrajna učiteljska knjižnica, Kozje. — Građišnik Anton, nadučitelj, Polje. — Krajni šolski svet na Bučah.

Št. 26.

8. Šolski okraj Laško.

a) *Desni Savinjski breg.*

Poverjenik: Vodušek Gustav, c. kr. okr. šol. nadzornik v Trbovljah.

Šole ljudske: Trbovlje, Trbovlje-Vode (deška), Trbovlje-Vode (dekl.), Sv. Katarina, Sv. Jedert, Sv. Marjeta. — Vodušek Gustav, šol. ravnatelj in c. kr. okr. šolski nadzornik. — Wessner Ana, učiteljica, Trbovlje na Vodi (2 iztisa). — Plavšah Robert, učitelj, Trbovlje. — Gorjup Ana, učiteljica, Trbovlje-Vode. — Drmelj Franc, učitelj, Sv. Jedert. — Pečar Franc, nadučitelj, Sv. Marjeta. — Pukmeister Jakob, nadučitelj, Sv. Jedert. — Gnus Anton, nadučitelj, Dol. — Lebar Fran. učitelj, Hrastnik. — Roš Miloš, učitelj, Hrastnik. — Alojzij Bučar, učitelj, Zidani most. — Topolovšek Josip, učitelj, Turje. — Šolsko vodstvo v Turjah. — Šolsko vodstvo v Hrastniku.

Št. 21.

b) *Levi Savinjski breg.*

Poverjenik: Kavčič Matej, nadučitelj v Jurkloštru.

Četina Ivan, nadučitelj, Laško. — Drstvenšek Josipina, učiteljica, Št. Rupert. — Drobnič Nina, učiteljica, Št. Peter-Reka. — Fabian Terezija, učiteljica, Sv. Lenart. — Gostiša Andrej, učitelj, Jurklošter. — Kieslinger J., učitelj, Laško. — Kračman Antonija, učiteljica, Sv. Lenart. — Pestevšek Riko, učitelj, Laško. — Petrovič Simon, učitelj, Sv. Miklavž. — Rott Lea, učiteljica, Jurklošter. — Starec Svitko, učitelj, Poljane. — Šole ljudske: Jurklošter, Razbor, Št. Kancijan, Št. Miklavž. Št. Peter-Reka, Št. Rupert. — Šolsko vodstvo, Dol. — Vrtovec Ciril, učitelj, Lokavec.

Št. 19.

9. Šolski okraj Sv. Lenart v Slov. Goricah.

Poverjenik: Klemenčič Josip, učitelj pri Sv. Trojici.

Berlic Henrieta, učiteljica, Sv. Trojica. — From Alojzij, učitelj, Sv. Lenart. — Ješovnik Simon, nadučitelj, Sv. Rupert. — Klemenčič Josip,

učitelj, Sv. Trojica. — Kocmut Ivana, učiteljica, Sv. Lenart. — Kopič Jakob, nadučitelj, Sv. Lenart. — Kovačič Jakob, učitelj, Sv. Trojica. — Kranjc Franc, nadučitelj, Sv. Barbara. — Kovačič Mirko, učitelj, Selnica. — Kristl Alojzij, učitelj, Sv. Barbara. — Lorber Ljuba, učiteljica, Sv. Anton. — Macljen Ivan, učitelj, Sv. Rupert. — Maurič Jožef, nadučitelj, Sv. Trojica. — Pavlin Peter, nadučitelj, Sv. Jurij. — Scheligo Irma, učiteljica, Sv. Rupert. — Schweiger Katarina, učiteljica, Sv. Barbara. — Schweigler Mara, učiteljica, Sv. Barbara. — Škerjanc Srečko, učitelj, Sv. Rupert. — Šijanec Franc, nadučitelj, Sv. Anton. — Šola Sv. Benedikt. — Trošt Viktorija, učiteljica, Sv. Anton. — Vogrinec Anton, učitelj, Sv. Anton. — Wutt Josipina, učiteljica, Sv. Lenart. — Zabuškošek Anton, učitelj, Sv. Lenart. — Železnik Oroslov, učitelj, Sv. Jurij. Št. 25.

10. Šolski okraj Ljutomer.

Poverjenik: Zacherl Fran, učitelj v Ljutomeru.

Baukart Ivan, učitelj, Ljutomer. — Chloupek dr. Karel, zdravnik, Ljutomer. — Cilenšek Fran, učitelj, Sv. Križ. — Colnarič Alojzija, učiteljica, Veržej. — Cvahte Simon, nadučitelj, Mala Nedelja. — Cvetko Fran, nadučitelj, Vujča Ves. — Čeh Fran, učitelj, Ljutomer. — Herzog Anton, nadučitelj, Sv. Križ. — Herzog Antonija, učiteljica, Cezanjevci. — Herzog Leonida, učiteljica, Ljutomer. — Hayne Josipina, učiteljica, Sv. Križ. — Ivančič-Deu Nina, učiteljica, Ljutomer. — Jandl Fanica, učiteljica, Mala Nedelja. — Karba Janko, učitelj, Ljutomer. — Kocuvan Mara, učiteljica, Cven. — Kos Miha, kaplan, Ljutomer. — Kryl Ivan, real. učitelj, Ljutomer. — Lah Avguštin, učitelj, Sv. Duh. — Mihalič-Kavčič Matilda, učiteljica, Ljutomer. — Mavrič Karel, učitelj, Sv. Križ. — Mursa-Bračko Marija, učiteljica, Cven. — Prelog Janko, učitelj, Mala Nedelja. — Pušenjak Toma, nadučiteljica, Cven. — Robič Janez E., šolski ravnatelj, Ljutomer. — Okrajna učiteljska knjižnica, Ljutomer. — Ostre Jožica, učiteljica, Mala Nedelja. — Schneider Fran, nadučitelj, Cezanjevci. — Škamlec Ognjeslav, kaplan, Ljutomer. — Šole ljudske: Cezanjevci, Cven, Sv. Križ, Stara cesta, Veržej. — Šprager Ferd., nadučitelj, Veržej. — Tomažič Ivan, nadučitelj, Stara cesta. — Toplak Jožef, kaplan, Ljutomer. — Učiteljsko društvo za Ljutomerski okraj. — Velnar Marija, učiteljica, Bolfenk. — Wessner Josipina, učiteljica, Ljutomer. — Zacherl Fran, učitelj, Ljutomer. Št. 40.

11. Šolski okraj Marenberk.

Poverjenik: Hren Anton, nadučitelj na Muti.

Hren Anton, nadučitelj, Muta. — Hauptman Ulrik, učitelj, Ribnica na Pohorju. — Robič Janko, učitelj, Vuhred. — Štibler Janez, šolski vodja, Sv. Anton na Pohorju. — Kavčič Jožef, učitelj, Remšnik. — Vollmayer Alojz, šolski vodja, Pernice. — Šolska knjičnica, Ribnica. — Šolska knjižnica, Trbonje. — Šolska knjižnica, Vuzenica. — Urek Ivan, učitelj, Vuzenica. — Šolska knjižnica družbine šole na Muti.

Št. 11.

12. Šolski okraj Maribor (mesto).

Poverjenik: Pivko dr. Ljudevit, c. kr. profesor v Mariboru

Turner dr. Pavel, veleposestnik v Mariboru (1900). — Vreže Ivan, c. kr. profesor in knez.-škof. svetnik v Mariboru (1903).

Arnejc dr. Ivan, c. kr. gimn. profesor. — Bahovec Vekoslav, c. kr. poštni kontrolor. — Druzovič Hinko, c. kr. glasbeni učitelj. — Firbas dr. Franc, c. kr. notar. — Glowacki Julij, c. kr. gimn. ravnatelj in član c. kr. dež. šolskega sveta. — Gojenci c. kr. moškega učiteljišča (23 izt.). — Gojenke zasebnega žen. učiteljišča šolskih sester (47 izt.). — Hohnjec dr. Josip, prof. bog. — Jerovšek dr. Anton, c. kr. realčni profesor. — Kac dr. Viktor, zobozdravnik. — Kociper Ivan, c. kr. gimn. profesor. — Koprivnik Ivan, c. kr. šolski svetnik. — Koprivšek Leopold, c. kr. gimn. profesor v p. — Korošec dr. Anton, drž. in dež. poslanec. — Kovačič dr. Franc, profesor bog. — Lavtar Luka, c. kr. učiteljiščni profesor. — Lukman dr. Franc, profesor bog. — Marin Stanko, c. kr. vadniški učitelj. — Medved dr. Anton, c. kr. gimn. prof. — Pečovnik dr. Adolf, c. kr. gimn. profesor. — Petelinšek Martin, mestni kaplan. — Pivko dr. Ljudevit, c. kr. učiteljiščni profesor. — Poljanec dr. Leopold, c. kr. gimn. profesor. — Rabuza Anton, c. kr. gimn. profesor. — Rosina dr. Franc, odvetnik. — Schmoranz Josip, c. kr. vadniški učitelj. — Schreiner Henrik, c. kr. učiteljiščni ravnatelj. — Schreiner Stanka, učiteljica. — Somrek dr. Josip, ravnatelj tiskarne. Spinder Štefaniya, učiteljica pri šolskih sestrah. — Stegnar Srečko, c. kr. kazn. učitelj v p. — Šijanec Miro, c. kr. vadniški učitelj. — Šorn dr. Josip, c. kr. gimn. profesor. — Učiteljišče c. kr. v Mariboru (2 izt.). — Vales Alfonzij, profesor na dež. žen. učiteljišču. — Verstovšek dr. Karel, drž. in dež. poslanec. — Zavod šolskih sester v Mariboru. — Mlakar dr. Ivan, ravn. bog., stolni dekan. — 30 učiteljiščnikov.

Št. 2+137 = 139.

13. Šolski okraj Maribor (okolica).

a) *Desni Dravski breg.*

Poverjenik: Stani Tomislav, učitelj v Rušah pri Mariboru.

Šola ljudska v Framu (1905), vpisala Posojilnica v Framu.

Ambruš Ana, učiteljica, Ruše. — Größlinger Ignacij, nadučitelj, Puščava. — Ledenik Jožef, učitelj, Sv. Duh na Ostrem Vrh. — Leskovšek Andrej, učitelj, Puščava. — Lichtenwallner Matija, učitelj, Ruše. — Maicen Alojzij nadučitelj, Sv. Duh na Ostrem Vrh. — Schatz Jožef, učitelj, Št. Lorenc nad Mariborom. — Skrbinšek Ignac, nadučitelj, Planica. — Kovačič Friderik, nadučitelj, Selnica. — Lasbacher Jožef, nadučitelj, Ruše. — Lesjak Davorin, učitelj, Ruše. — Mejevšek Radovan, učitelj, Reka. — Skrbinšek Ljudmila, učiteljica, Sv. Marjeta na D. p. — Stani Tomislav, učitelj, Ruše.

Št. 1+14 = 15.

b) *Levi Dravski breg.*

Poverjenik: Miroslav Pučelik, učitelj v Karčovini pri Mariboru.

Hauptmann Filip, učitelj, Svičina. — Lichtenwallner Franc, učitelj, Leitersberg-Karčovine. — Mencin Rudolf, učitelj, Št. Peter pri Mariboru. — Neubauer Erna, učiteljica, Sv. Marjeta ob Pesnici. — Pernat Slava, učiteljica, Sv. Jakob v Slov. Goricah. — Pučelik Miroslav, učitelj, Leitersberg-Karčovine. — Osana Romana, učiteljica, Sv. Marjeta ob Pesnici. — Spritzei Janez, nadučitelj, Sv. Marjeta ob Pesnici. — Štupca Antonija, učiteljica, Leitersberg-Karčovine. — Ljudska šola pri Sv. Marjeti ob Pesnici. — Krajni šolski svet Sv. Jakob v Slov. Goricah. — Čonč Josip, učitelj, Jarenina. — Hauptmann Avgust, nadučitelj, Sv. Križ. — Robnik Ivan, učitelj, Sv. Križ. — Lenart Marija, učiteljica, Jarenina. — Puc Fani, učiteljica, Sv. Jurij ob Pesnici. — Vodenik Šimon, nadučitelj, Sv. Jurij ob Pesnici. — Zinauer Friderik, učitelj, Sv. Jakob. — Janžekovič Matko, učitelj, Leitersberg. — Šolske sestre pri Sv. Petru niže Maribora. — Šolsko vodstvo Lembah pri Mariboru. — Šola na Planici pri Framu. — Karel Pestevšek, nadučitelj, Slivnica. — Živko Avgust, učitelj, Slivnica. — Zevnik Zinka, učiteljica, Slivnica. — Vodenik Martin, nadučitelj, Pesnica.

Št 26.

14. Šolski okraj Ormož.

Poverjenik: Rajšp Josip, nadučitelj, Ormož-okolica.

Bezjak Simon, nadučitelj, Sv. Tomaž. — Cajnko Franc, nadučitelj, Sv. Bolfenk. — Gabršček Lucija, učiteljica, Velika Nedelja. —

Großmann Karolina, učiteljica, Svetinje — Jerše Milko, učitelj, Ormož-okolica. — Karbaš Franc, učitelj, Sv. Miklavž. — Kocmut Lojzika, učiteljica, Središče. — Kosi Anton, nadučitelj, Središče. — Košar Robert, učitelj, Sv. Bolfenk. — Lebar Lujiza, učiteljica, Velika Nedelja. — Lebar Marija, učiteljica, Sv. Tomaž. — Megla Franc, nadučitelj, Sv. Lenart. — Muzek Ljudevit, učitelj, Središče. — Pinterič Drago, učitelj, Sv. Miklavž. — Bezjak S., nadučitelj, Sv. Tomaž. — Poplatnik Franc, učitelj, Sv. Tomaž. — Porekar Anton, nadučitelj, Hum. — Potrato Marija, učiteljica, Hum. — Preindl Jakob, učitelj, Velika Nedelja. — Rajšp Josip, nadučitelj, Ormož-okolica. — Rosina Adolf, učitelj, Ormož-okolica. — Serajnik Domicijan, učitelj, Ormož-okolica. — Serajnik Olga, učiteljica, Središče. — Šalamun Martin, nadučitelj, Sv. Miklavž. — Šijanec Ludovik, nadučitelj, Svetinje. — Trstenjak Ana, učiteljica, Sv. Miklavž. — Valentinčič Julija, učiteljica, Hum. — Vobič Ciril, učitelj, Runeč. — Žolnir Ivan, nadučitelj, Velika Nedelja. — Pogorelec Marica, učiteljica, Sv. Tomaž. Št 30.

15. Šolski okraj Ptuj.

a) *Desni Dravski breg.*

Poverjenik: Sel Janko, učitelj pri Sv. Lovrencu na Dravskem Polju.

Klemenčič Ivan, učitelj, Ptujška Gora (1902).

Bezjak Anica, učiteljica, Sv. Vid. — Cenčič Josip, učitelj, Sv. Barbara v Halozah. — Čulk Leopold, nadučitelj, Ptujška Gora. — Dostal Alojzija, učiteljica, Ptujška Gora. — Duller Marica, učiteljica, Sv. Vid. — Gandé Micka, učiteljica, Sv. Vid. — Gobec Marta, učiteljica, Sv. Janž na Drav. Polju. — Gobec Regina, učiteljica, Majšperk. — Golob Josip, učitelj, Sv. Janž na Drav. Polju. — Hauptman Ivan, nadučitelj, Sv. Vid. — Heric Matija, nadučitelj, Cirkovce. — Herg Slavka, učiteljica, Sv. Barbara v Halozah. — Hrovatin Ema, učiteljica, Sv. Janž na Drav. Polju. — Kahl Irena, učiteljica, Hajdina. — Kavčič Peter, nadučitelj, Nova Cerkev. — Kladnik Josip, učitelj, Nova Cerkev. — Knez Roza, učiteljica, Sv. Barbara v Halozah. — Kocmut Marica, učiteljica, Majšperk. — Kocmuth Rudolf, nadučitelj, Sela. — Lapaine Svetka, učiteljica, Cirkovce. — Lovrec Josip, nadučitelj, Majšperk. — Lukežič Avgust, učitelj, Cirkovce. — Milčinski Angela, učiteljica, Hajdina. — Ogorelec Anton, nadučitelj, Sv. Barbara v Halozah. — Osenjak Minka, učiteljica, Sv. Lovrenc na Drav. Polju. — Pleško Marija, učiteljica, Sv. Duh. — Reich Ivan, nadučitelj, Sv. Janž na Drav. Polju. — Rozbaud Bruno, učitelj, Sv. Vid. — Sel Janko, učitelj, Sv. Lovrenc na Drav. Polju. — Šegula Franc, nadučitelj, Sv. Duh v Halozah. — Šorn

Franc, nadučitelj, Sv. Lovrenc na Drav. Polju. — Vogrin Ivan, župnik, Sv. Barbara v Halozah — Vesiak Josip, nadučitelj, Hajdina. — Kožuh Mirko, nadučitelj, Sv. Duh v Halozah. — Klajnšek Anton, učitelj, Hajdina — Krajni šolski svet v Leskovcu — Planer Karol, učitelj, Cir-kovec.

Št. 1+37 = 38.

b) *Levi Dravski breg.*

Poverjenik: Kajnih V., učitelj v Ptuj.

Bratkovič Kazimir, notar, Ptuj. — Čeh Ivan, učitelj, Sv. Marjeta. — Deflak Ivan, ravnatelj, c. kr. okr. šolski nadzornik, Ptuj. — Furlan Minka, učiteljica, Dornava. — Hranilno in posojilno društvo, Ptuj. — Jaklič Pavla, učiteljica, Sv. Marko. — Jurtela dr. Franc, odvetnik, Ptuj. — Kajnih Valentin, učitelj, Ptujška okolica. — Kavkler Ivan, nadučitelj, Ptujška okolica. — Kolarič Anton, dež. prof. veronauka, Ptuj. — Komljanec dr. Josip, dež. prof., Ptuj. — Kukovič Anton, nadučitelj, Polenšak. — Lešnik Janko, učitelj, Vurberg. — Luknar Marija, učiteljica, Ptujška okolica. — Machnitsch Adela, učiteljica, Ptujška okolica. — Pirch Klotilda, učiteljica, Sv. Urban. — Pollak Franc, magister farm., Ptuj. — Požegar Mila, učiteljica, Sv. Urban. — Randl Roza, učiteljica, Sv. Marjeta. — Sorec Karl, učitelj, Sv. Urban. — Svoboda Ivanka, učiteljica, Dornava. — Šola ljudska, Sv. Andraž v Slov. Goricah. — Šola ljudska, Sv. Marko. — Šola ljudska, Ptujška okolica. — Učiteljsko društvo za Ptujski okraj. — Weinhardt Teod., nadučitelj, Dornava. — Žiher Franc, nadučitelj, Vurberg. — Žunkovič Janko, nadučitelj, Sv. Marjeta. — Belšek Josipina, učiteljica, Sv. Bolfank. — Farkoš Ivan, nadučitelj, Sv. Lovrenc. — Gorup Josip, učitelj, Polenšak. — Malenšek Alojzij, učitelj, Sv. Andraž. — Malenšek Josip, učitelj, Sv. Lovrenc. — Marinič Friderik, nadučitelj, Sv. Bolfank. — Strelec Ivan, nadučitelj, Sv. Andraž. — Scholda Leopold, učitelj, Sv. Lovrenc. — Žunkovič Janko, nadučitelj, Sv. Marjeta. — Pinterič Marica, učiteljica, Sv. Andraž. — Wankmüller Albina, učiteljica, Ptuj.

Št. 39.

16. Šolski okraj Rogatec.

Poverjenik: Sotošek Martin, nadučitelj v Žetalah.

Ignac Čokl, učitelj, Sv. Rok — Franz Olga, učiteljica, Kostri-vnica. — Anton Gaberc, šol. vodja, Naraple. — Ivan Glinšek, učitelj, Št. Jurij pod Donatom. — Grile Franica. — Ivan Kit, nadučitelj, Sv. Križ tik Slatine. — Sekirnik Simon, nadučitelj, Sv. Jurij pod Donatom. — Senčar Zora, učiteljica, Sv. Križ tik Slatine. — Sotošek Martin, učitelj, Žetale. — Trafenik Cvetko, učitelj, Sv. Florijan, — Šolska knjižnica, Sv. Florijan.

Št. 11.

17. Šolski okraj Sevnica.

Poverjenik: Mešiček Josip, nadučitelj v Sevnici.

Pirc-Gabrič Ana, učiteljica, Zabukovje. — Srebernič Franc, nadučitelj, Zabukovje. — Mohorko Ivan, nadučitelj, Blanca. — Petrinčič Julija, učiteljica, Blanca. — Javna ljudska šola v Sevnici. — Mešiček Jožef, nadučitelj, Sevnica. — Jamšek Franc, nadučitelj, Rajhenburg. — Piuk Amalija, učiteljica, Rajhenburg. — Scheligo Štefanija, učiteljica, Rajhenburg. — Rismal Melhijor, učitelj, Rajhenburg. — Počtnik Terezija, učiteljica, Sv. Anton. — Rauter Fr., nadučitelj, Planina. — Križman Emil, učitelj, Planina. — Starkl Pavla, učiteljica, Sevnica. Št. 14.

18. Šolski okraj Slovenska Bistrica.

Poverjenik: Polanec Gregor, nadučitelj v Črešnjevcu.

Hinterlechner Anica, učiteljica, Poljčane. — Goričan Minka, učiteljica, Sp. Polskava. — Hribrnik Agica, učiteljica, Črešnjevec. — Lercher Marija, učiteljica, Slov. Bistrica. — Polanec Gregor, nadučitelj, Črešnjevec. — Rober Anica, učiteljica, Črešnjevec. — Schreiner Ljudmila, učiteljica, Slov. Bistrica. — Šampri Martin, nadučitelj, Makole. — Laporje, šola. — Sp. Polskava, šola. — Studenice, krajni šolski svet. — Tinje, šola. — Okrajna učiteljska knjižnica, Slov. Bistrica. — Kokl Josip, nadučitelj, Studenice. — Lendovšek Milica, učiteljica, Črešnjevec. — Sabati Josip, nadučitelj, Zg. Polskava. — Stegnar Marica, učiteljica, Črešnjevec. — Gobec Rudolf, učitelj, Sv. Venčesl. — Jankovič Peter, nadučitelj, Šmartno na Pohorju. Št. 19.

19. Šolski okraj Slovenj Gradec.

Poverjenik: Vrečko Fran, nadučitelj v Slovenjem Gradcu.

Alt Aleks., nadučitelj, Št. Janž pri Dravogradu. — Arnečič Alojzij, šolski voditelj, Pameče. — Barle Karl, učitelj, Sv. Martin pri Slov. Gradcu. — Cajnko Avgust, okrajni pom. učitelj, Gröbmingu. — Čížek Alojzij, mestni župnik, Slov. Gradec. — Duller Emilija, učiteljica, Sv. Martin pri Slov. Gradcu. — Gröblinger Ditmar, okrajni pomožni učitelj, Slov. Gradec. — Grum Franja, učiteljica, Sv. Florijan-Dolič. — Korže Ivan, učitelj, Slov. Gradec-okolica. — Mithans Minka, učiteljica, Št. Ilj pri Turjaku. — Pečnik Franc, župnik, Podgorje. — Peitler Jos., šolski voditelj, Sv. Miklavž. — Rozman Franc, nadučitelj v p., in vele-

posestnik, Sv. Ilj pri Turjaku. — Šalamun Šimen, nadučitelj, Sv. Martin pri Slov. Gradcu. — Šinigoj Franc, šolski voditelj, Sele-Vrhe. — Šmid Matija, nadučitelj, Podgorje. — Šmid Matilda, učiteljica, Podgorje. — Trobej Janko, učitelj, Slov. Gradec-okolica. — Vrečko Fran, nadučitelj, Slov. Gradec-okolica. — Vrečko Marjana, učiteljica, Sv. Martin pri Slov. Gradcu. — Kaffou Ignacij, nadučitelj, Št. Ilj. Št. 21.

20. Šolski okraj Šmarje.

Poverjenik: Šumer Hinko, učitelj v Šmarji pri Jelšah.

Debelak Dora, učiteljica, Sv. Vid. — Debelak Ivan, učitelj, Šmarje. — Ferline Franc, učitelj, Šmarje. — Fünk Otilija, učiteljica, Sv. Peter. — Hotschewar Leopoldina, učiteljica, Šmarje. — Kregar Marija, učiteljica, Ponikva. — Šola, Sv. Peter na Medvedovem Selu. — Šola, Sv. Vid pri Grobelnem. — Verk Miloš, učitelj, Sv. Križ tik Slatine. — Zavašnik Albina, učiteljica, Sv. Peter. — Zupančič Ivana, učiteljica, Šmarje. — Zopf Franc, nadučitelj, Pristava. — Koklič, Ljudmila, učiteljica, Sladka Gora. — Dobnik Josip, nadučitelj, Ponikva. — Plhak Hugon, nadučitelj, Sladka Gora. — Brinšek Anica, učiteljica, Sv. Štefan. — Cociancig Karla, učiteljica, Loka. — Flere Pavel, nadučitelj, Sv. Štefan. — Kurbus Štefan, nadučitelj, Slivnica. — Lecker Franc, učitelj, Slivnica. — Pogačnik Fran, učitelj, Št. Vid. — Purkhard Josip, nadučitelj, Zibika. — Rošker Fran, nadučitelj, Loka. — Šumer Hinko, učitelj, Šmarje. — Zidar Fran, nadučitelj, Lemberk. — Šumer Hinko, učitelj, Šmarje. Št. 26.

21. Šolski okraj Šoštanj.

Poverjenik: Koropec Ivan, učitelj v Šoštanju.

Armič Jože, učitelj, Velenje. — Brence Berta, učiteljica, Velenje. — Cink Slavka, učiteljica, Št. Andraž. — Fister Julči, učiteljica, Šmartno ob Paki. — Jankovič Alojzij, nadučitelj, Št. Ilj pri Velenju. — Jurkovič Milica, učiteljica, Šoštanj. — Koropec Ivan, učitelj, Šoštanj. — Kosar Agneza, učiteljica, Škale. — Košutnik Silvester, šolski vodja, Topolšica. — Krajnc Jože, učitelj, Šmartno ob Paki. — Krajncič Martin, nadučitelj, Škale. — Krajni šolski svet, Šoštanj. — Krošelj Franc, kaplan, Šoštanj. — Lukman Ivan, učitelj, Šoštanj. — Okrajno učiteljsko društvo, Šoštanj. — Pokeržnik Ferdo, učitelj, Škale. — Puc Mira, učiteljica, Šmartno ob Paki. — Skaza Franc, učitelj, Velenje. — Smolnikar Ivan, šolski vodja, Zavodne. — Tajnik Miloš, učitelj, Šoštanj.

— Trobej Alojzij, nadučitelj, Šoštanj. — Viher Lavoslav, nadučitelj, Št. Janž — Vrečko Jakob, učitelj, Šoštanj. — Bregant Henrik, učitelj, Plešivec. Št. 24.

22. Šolski okraj Vransko.

Poverjenik: Z o t t e r I v a n, nadučitelj na Gomilskem.

Zotter Ivan, nadučitelj, Gomilsko. — Miklič Minka, učiteljica, Gomilsko. — Farčnik Anton, nadučitelj, Polzela. — Loparnik Peter, učitelj, Polzela. — Kramar Ivan, učitelj, Vransko. — Jakše Ivan, učitelj, Vransko. — Jezovšek Mela, učiteljica, Vransko. — Marschitz Karol, nadučitelj, Letuš. — Ješovnik Marija, učiteljica, Braslovče. — Piano Poldi, učiteljica, Št. Pavl. — Šole ljudske: Braslovče, Št. Pavel. Orla vas. — Tušak Radivoj, učitelj, Polzela. — Bizjak (roj. Kodermann) Josipina, učiteljica, Polzela. — Senica Robert, učitelj, Sv. Jurij ob Taboru. Št. 16.

IV. Prímorsko.

A) Goriško.

1. Šolski okraj Gorica (mesto).

Poverjenik: P l o h l F r a n c, šolski svetnik, c. kr. profesor v Gorici.

Tuma dr. Henrik, odvetnik v Gorici (1901).

Berbuč Ivan, c. kr. profesor v p., deželni poslanec in odbornik. — Bežek Viktor, c. kr. učiteljiščni ravnatelj, član dež. šolskega sveta. Gorica. — Cizel Josip, c. kr. učiteljiščni profesor. — Čitalnica goriška. — Dominko Viljem, predsednik vinarske zadruge. — Dovgan Ana, učiteljica na Šolskem domu. — Fistravec Josip, c. kr. učiteljski profesor. — Fras Anton, šolski svetnik, c. kr. profesor v p. — Gabršček Andrej, tiskarnar, knjigostržec in dež. poslanec. — Gilčvrt Drago, veleposestnik in pis. ravnatelj. — Gregorič dr. Anton, bogosl. profesor, dež. in drž. poslanec itd. — Gvaiz Anton, c. kr. učiteljiščni profesor, akademični slikar. — Ipavec Andrej, c. kr. gimn. profesor. — Kandidatinje na c. kr. ženskem učiteljišču (16 iztisov). — Kandidatje na c. kr. moškem učiteljišču (30 iztisov). — Knjižnica bogoslovnice. — Knjižnica c. kr. gimn. — Knjižnica c. kr. realke. — Knjižnica c. kr. moškega učiteljišča. — Knjižnica c. kr. ženskega učiteljišča. — Knjižnica študijska. — Knjižnica Šolskega Doma. — Kokošar Ivan, župnik, Sv. Ignacij. — Komac Adolf, c. kr. vadniški učitelj. — Koršič Lavoslava, c. kr. vad-

niška učiteljica. — Kos dr. Franc, c. kr. učiteljišni profesor. — Košnik Ivan, c. kr. real. profesor. — Križnič Štefan, šolski svetnik, c. kr. dež. šolski nadzornik, učiteljišni ravnatelj. — Lazar Marija, učiteljica. — Makuc Eliza, učit.-voditeljica na Šolskem Domu. — Marija Avgustina, v zavodu De Notre Dame. — Mastnak Martin, c. kr. gim. profesor. — Mašera Franc, c. kr. učiteljišni profesor. — Mercina Ivan, c. kr. vadniški učitelj. — Narodna Prosveta, Gorica. — Obizzi markiza Teodora, učiteljica. — Orešec Franc, c. kr. profesor, voditelj c. kr. vadnice. — Ozvald dr. Karol, c. kr. gimn. profesor. — Pirjevec Irma, c. kr. vadniška učiteljica. — Plohl Franc, šolski svetnik, c. kr. profesor v p. — Povšič Franc, c. kr. gimn. profesor. — Pretnar dr. Janko, c. kr. real. profesor. — Schaup Ema, c. kr. vadniška učiteljica. — Sivec Franc, c. kr. vadniški učitelj. — Šantel Anton, šolski svetnik, c. kr. profesor v p. — Šinek Rajko, c. kr. naddavkar v p. — Širca Ernest, voditelj c. kr. pripravnice. — Šubic Albert, c. kr. učiteljišni profesor. — Tabaj Andrej, gimnazijski katehet. — Toman Ema, c. kr. vadniška učiteljica. — Treo dr. Dragotin, odvetnik, Gorica. — Vazzaz Ludwig, c. kr. učiteljišni profesor. — Zorn Hilarij, c. kr. real. profesor, član c. kr. dež. šolskega sveta. — Zupančič Jakob, c. kr. real. profesor. — Žigon dr. Fran, bog. profesor. — Žilih Josip, c. kr. real. profesor. — Žnideršič Franc, c. kr. gimn. profesor. — Gregorin dr. J., c. kr. profesor.

Št. 1+102 = 103.

2. Šolska okraja Gorica (okolica) in Gradišče.

Poverjenik: *Finžgar Franc*, c. kr. okr. šolski nadzornik v Gorici.

Baša Franc, nadučitelj v Črničah (1907). — *C. kr. okrajni šolski svet za Goriško okolico* (1900). — *Doljak Kristina*, učiteljica v Solkanu (1902). — *Finžgar Franc*, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Gorici (1900). — *Kersnik-Rott Leopoldina*, učiteljica v Pevmi (1902). — *Križman Ignacij*, nadučitelj v Dornbergu (1900). — *Poniž Ambrož*, nadučitelj v p. v Rihembergu (1902). — *Prinčič Edvard*, nadučitelj v Pevmi (1902). — *Urbančič Alojzij*, nadučitelj v Mirnu (1904). — *Vižintin Rudolf*, nadučitelj v Renčah (1900). — *Zgonik Viktor*, učitelj, Št. Tomaž (1910). — *Zorn Franc*, učitelj v Štandrežu (1907). — *Žnidarčič Rudolf*, učitelj v Dornbergu (1907).

Bajt Franc, nadučitelj, Solkan. — Bajt Rožica, učiteljica, Prvačina. — Balič Josip, učitelj, Vrh pri Rubijah. — Bandelj Vinko, učitelj, Vrh pri Kanalu. — Bavcon Alojzija, učiteljica, Šempeter. — Belé Anton, nadučitelj, Osek. — Benič Mavricij, učitelj, Št. Maver. — Benko Alojzij, učitelj, Dol. Branica. — Berce Josip, učitelj, Čepovan.

— Bitežnik Josip, učitelj, Ločnik. — Bizjak Rožica, učiteljica, Dornberg. — Blasic Ernesta, učiteljica, Rihemberg. — Bratina Karel, učitelj, Vel. Žablje. — Brezigar Josip, učitelj, Doberdob. — Bric Josip, učitelj, Rihemberg. — Budal Josip, nadučitelj, Podgora. — Cej Marija, učiteljica, Bilje. — Cencič Davorin, nadučitelj, Ozeljan. — Čibej Edmund, nadučitelj, Dol pri Ajdovščini. — Delak Pavla, učiteljica, Renče. — Doljak Valentin, učitelj, Ravne. — Erzetič Josip, učitelj, Mirnik. — Eržen Ljudmila, učiteljica, Ozeljan. — Faganelli Anton, učitelj, Podgora. — Ferlat Anton, učitelj, Rupa. — Filipič Karel, učitelj, Kal. — Franke Franc, vikarij, Osek. — Furlani Leopold, nadučitelj, Štandrež. — Gabrijelčič Franc, učitelj, Ložice. — Gašperin Rudolf, nadučitelj, Devin. — Golja Franc, učitelj, Žalošče. — Gorjup Alojzij, učitelj, Gabrje na Vip. — Gorjup Rihard, učitelj, Avče. — Gradnik Rajko, nadučitelj, Kozana. — Gregorič Vinko, nadučitelj, Opatjeselo. — Gulin Alojzija, učiteljica, Šmartin. — Gulin Ljudmila, učiteljica, Rihemberg. — Jelšek Amalija, učiteljica, Dornberg. — Jug Ana, učiteljica, Solkan. — Jug Josipa, učiteljica, Sovodnje. — Kavs Janko, nadučitelj, Ajdovščina. — Kazafura Ljudmila, učiteljica, Medana. — Klančič Emilija, učiteljica, Podgora. — Klavora Hinko, nadučitelj, Gorenje Polje. — König Marija, učiteljica, Osek. — Koročec Fortunat, učitelj, Fojana. — Krajnik Franja, učiteljica, Kanal. — Križman Franc, nadučitelj, Šempas. — Krnac Anton, učitelj, Vipolže. — Kumar Rudolf, nadučitelj, Šmartin. — Kunc Ivan, nadučitelj, Ročinj. — Kuntih Maks, učitelj, Dol pri Opatjem Selu. — Lasič Josip, učitelj, Vrtojba. — Leban Franc, učitelj, Trnovo. — Leban Karolina, učiteljica, Kanal. — Ličen Eliza, učiteljica, Batuje. — Lukančič Tomaž, učitelj, Gabrje pri Rubijah. — Medvešček Peter, nadučitelj, Sv. Križ. — Medvešček Ljudmila, učiteljica, Sv. Križ. — Merljak Franc, nadučitelj, Batuje. — Mermolja Franc, učitelj, Dobravlje. — Mlekuž Anton, nadučitelj, Čepovan. — Mozetič Alojzija, učiteljica, Miren. — Možina Anton, učitelj, Brje. — Mrevlje Gabrijela, učiteljica, Sv. Križ. — Musič Anton, nadučitelj, Bukovica. — Nemec Peter, učitelj, Renče. — Orel Rihard, nadučitelj, Šmarje. — Pavletič Franc, učitelj, Podsabotin. — Pavlica Urh, nadučitelj, Rihemberg. — Pavlin Leopold, nadučitelj, Sovodnje. — Persič Adolf, učitelj, Voglarji. — Pipan Terezija, učiteljica, Ročinj. — Plesničar Pavel, učitelj, Ajdovščina. Plesničar Zofija, učiteljica, Bukovica. — Poberaj Josip, nadučitelj, Cerovo. — Podgornik Ana, učiteljica, Opatjeselo. — Podgornik Filip, učitelj, Gor. Tribuša. — Podgornik Franc, učitelj, Vrata. — Praprotnik Edvard, učitelj, Miren. — Prinčič Ana, učiteljica, Kozana. — Rajer Albert, učitelj, Tevče. — Reja Leopold, učitelj, Levpa. — Rojic Jakob, učitelj, Gradišče. — Sedej Josipa, učiteljica, Vrtojba. — Sfiligoj Aleksander, učitelj, Jamlje. — Simčič Ferdo,

učitelj, Biljana. — Skočir Ernesta, učiteljica, Lokavec. — Srebernič Josipa, učiteljica, Črniče. — Srebernič Marija, učiteljica, Sovodnje. — Stepančič Ivan, učitelj, Lokve. — Stergar Franc, nadučitelj, Deskle. — Strel Jadviga, učiteljica, Vogersko. — Strel Otilija, učiteljica, Šmarje. — Sturm Alojzija, učiteljica, Št. Trjan. — Šauli Valerija, učiteljica, Kanal. — Šušmelj Josip, učitelj, Ravnica. — Tomažič Andrej Ivan, nadučitelj, Lokavec. — Tomažič Olga, učiteljica Deskle. — Tomažič Viljem, učitelj, Srednje. — Toroš Alojzij, učitelj, Kožbana. — Toroš Pavel, učitelj, Vedrijan. — Tušar Anton, učitelj, Dol. Vrtovin. — Urbančič Josip, nadučitelj, Bilje. — Verč Alojzij, nadučitelj, Kanal. — Vergna Ida, učiteljica, Štandrež. — Vilhar Zofija, učiteljica, Miren. — Vodopivec Anton Alfred, nadučitelj, Grgar. — Vodopivec Janko, nadučitelj, Kamnje. — Verčon Mihael, učitelj, Otlica. — Zajec Josip, učitelj, Lig. — Zorn Ivan, nadučitelj, Vrtojba. — Zorzut Anton, nadučitelj, Medana. — Fakin Anton, nadučitelj, Kostanjevica. — Gasparij Josipina, učiteljica, Kostanjevica. — Garvas Janko, nadučitelj, Kormin.

Št. 13+116 = 129.

3. Šolski okraj Sežana.

a) *Sodni okraj Komen.*

Poverjenik: Rustja Josip, učitelj v Mavhinjah pri Devinu.

Okrajna učiteljska knjižnica v Komnu (1904).

Dell Cott Olga, učiteljica, Šempolaj. — Grahli Ivan, nadučitelj Štanjel. — Ingerl Ernesta, učiteljica, Komen. — Leban Anton, nadučitelj, Komen. — Ličar Franica, učiteljica, Štanjel. — Macarol Alojzij, nadučitelj, Šempolaj. — Peternel Olga, učiteljica, Komen. — Rustja Josip, učitelj, Mavhinje pri Devinu. — Šinigoj Josip, učitelj, Sesljan. — Strekelj Josip, učitelj, Komen. — Volkov Milan, nadučitelj, Pliskavica. — Macarol Anton, nadučitelj, Gorjansko. — Slokar Angela, učiteljica, Gorjansko. — Stipanič Franica, učiteljica, Gorjansko. — Medič Pavel, nadučitelj, Gabrovica p. Komen. Št. 1+15 = 16.

b) *Sodni okraj Sežana.*

Poverjenik: Kante Matko, c. kr. okr. šolski nadzornik v Sežani.

Okrajna učiteljska knjižnica v Sežani (1902).

Arko Lavoslav, viši učitelj, Lokev. — Bajec Alojzij, vodja pripravnice za učiteljske. — Bano Ivan, viši učitelj, Divača. — Baša Anton, voditelj, Kazlje. — Bekar Alojzij, voditelj, Štorje. — Berginec Anton, ravnatelj, Sežana. — Benko Ivan, voditelj, Štjak. — Bolle Fran,

voditelj, Misliče. — Caharija Ivan, voditelj, Barka. — Černe Fran, učitelj, Tomaj. — Elizabetišče, zavod šol. sester, Tomaj. — Eppich-ova Balbina, učiteljica, Divača. — Fakin Anton, voditelj, Repentabor. — Fakinova Marica, učiteljica, Repentabor. — Fakin Vincenc, učitelj, Nabrežina. — Furlan Albin, učitelj, Repentabor. — Gregoretič Anton, voditelj, Rodik. — Hreščak Alojzij, učitelj, Lokev. — Kante Matko, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Sežana. — Katnikova Cilka, učiteljica, Nabrežina. — Kenda Ferdo, voditelj, Devinščina. — Kendova Marija, učiteljica, Sežana. — Kosovel Anton, viši učitelj, Tomaj. — Legiša Henrik, voditelj, Škoflje. — Ličarjeva Pavla, učiteljica, Brestovica. — Lozejeva Ivana, učiteljica, Repentabor. — Macarolova Anica, učiteljica, Povir. — Mahorčič Jožef, voditelj, Lipa. — Mervič Anton, voditelj, Povir. — Orlova Franjica, učiteljica, Zgonik. — Pahor Jožef, učitelj, Zgonik. — Peček Avguštin, voditelj, Branica. — Poljšak Albert, voditelj, Avber. — Ravbar Jožef, viši učitelj, Zgonik. — Ščuka Jožef, učitelj, Povir. — Šonc Alojzij, voditelj, Kopriva. — Štrekelj Albin, voditelj, Škocjan. — Tunce Avgust, učitelj, Nabrežina. — Terpinova Antonija, učiteljica, Nabrežina. — Tomšič Fran, viši učitelj, Nabrežina. — Tomšič Jožef, voditelj, Skopo. — Turšičeva Hermina, učiteljica, Dutovlje. — Vendramin Fran, viši učitelj, Dutovlje. — Vičič Stanko, voditelj, Stomaž. — Vodopivec Fran, viši učitelj, Brestovica. — Zaharija Silvester, učitelj, Povir. — Žagarjeva Milena, učiteljica, Lokev. — Živecva Franjica, učiteljica, Dutovlje. Št. 1+48 = 49.

4. Šolski okraj Tolmin.

a) *Sodni okraj Bovec.*

Poverjenik: Bratina Kristijan, nadučitelj v Bovecu.

Andrejčič Ivan, potov. učitelj, Soča-Lepena. — Bratina Kristjan, nadučitelj, Bovec. — Dominko Albert, nadučitelj, Čezsoča. — Koch Izidor, učitelj, Čezsoča. — Logar Miroslav, učitelj-voditelj, Soča. — Mavrič Francišek, učitelj, Bovec. — Mlekuž Ana, učiteljica, Bovec. — Mlekuž Olga, učiteljica, Bovec. — Trebše Andrej, nadučitelj, Srpenica. — Uršič Francišek, nadučitelj, Žaga. — Velikonja Jožef, učitelj, Strmec. Št. 11.

b) *Sodni okraj Cerkno.*

Poverjenik: Stres Anton, nadučitelj v Cerknem.

Gerželj Albina, učiteljica, Cerkno. — Gerželj Janko, učitelj, Cerkno. — Katnik Zdravko, učitelj-voditelj, Novaki. — Mahnič Ivan,

učitelj - voditelj, Police-Vrh. — Mesar Ljudmila, učiteljica - voditeljica, Reka-Straža. — Mozetič Ivanka, učiteljica, Cerkno. — Perko Rudolf, učitelj-voditelj, Jageršče. — Peternelj Franc, učitelj-voditelj, Šebrelje. — Stres Anton, nadučitelj, Cerkno. — Trdan Stanko, učitelj - voditelj, Ravne. Št. 10.

c) *Sodni okraj Kobarid.*

Poverjenik: **Bogataj Fran**, nadučitelj v Kobaridu.

Bogataj Fran, nadučitelj, Kobarid. — Bogataj Vilma, učiteljica, Kobarid. — Gruntar Milan, učitelj-voditelj, Vrsno. — Ivančič Albert, učitelj - voditelj, Kamno. — Ivančič Ivan, učitelj - voditelj, Kred. — Kogoj Julij, učitelj-voditelj, Staroselo. — Komavli Štefka, učiteljica-voditeljica, Trnovo. — Ivančič Fran, učitelj, Kobarid. — Miklavič Albin, učitelj-voditelj, Smast. — Miklavič Fran, učitelj-voditelj, Livek. — Miklavič Olga, učiteljica-voditeljica, Idrsko. — Stres Frančiška, učiteljica, Kobarid. — Trebše Ivan, nadučitelj, Sedlo. — Zavrtanek Ljudmila, učiteljica, Sužid. Št. 14.

č) *Sodni okraj Tolmin.*

Poverjenik: **Kalan Josip**, učitelj v Tolminu.

Hranilnica in posojilnica v Tolminu (1905). — *Kenda Matija*, nadučitelj v Volčah (1903). — *Kutin Anton*, voditelj c. kr. pripravljavnice v Tolminu (1902). — *Lasič Andrej*, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Tolminu (1903). *Okrajna učiteljska knjižnica v Tolminu* (1903).

Pavliček Berta, učiteljica, Tolmin. — Sedej Ana, učiteljica, Tolmin. — Mikuž Matej, učitelj, Tolmin. — Kalan Josip, učitelj, Tolmin. — Rakovšček Josip, nadučitelj, Sv. Lucija. — Faganelj Florian, učitelj, Nemški Rut. — Podgornik J., učitelj, Čadrg. — Matelič Ivan, učitelj, Huda Južina. — Ločniškar Fran, učitelj, Loze.

Št. 5+8 = 13.

B) Istra.

1. *Šolski okraj Koper (mesto in okolica).*

Poverjenik: **Dominco Henrik**, c. kr. okr. šolski nadzornik v Kopru.

Anžlovar Miroslav, nadučitelj, Marezige. — Bertok Josip, nadučitelj, Lazaret. — Bertok Josip, nadučitelj, Škofije. — Cernt Silvester, učitelj-voditelj, Truške. — Dominco Henrik, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Koper. — Furlan Marija, učiteljica, Škofije. — Juh Ivan, učitelj-

voditelj, Kubed. — Lenarčič Ema, učiteljica, Šmarje. — Majer Valerija, učiteljica, Sv. Anton. — Mikuluž Gabrijela, učiteljica, Krvavi Potok. — Košutnik Franc, učitelj, Ricianje. — Ivančič Alma, učiteljica, Marezige. — Orel Franc, nadučitelj, Korte. — Prešeren Helena, učiteljica, Dekani. — Medvešek Bogomil, učitelj, Truške. — Res Avgusta, učiteljica, Boljunec. — Šuc Avgust, učitelj, Dolina. — Venturini Franc, nadučitelj, Boršt. — Šavli Eleonora, učiteljica, Lazaret. — Valentič Josip, nadučitelj, Sv. Anton. — Semič Valentin, učitelj, Dekani. — Urbančič Anton, nadučitelj, Boljunec. — Rudež Herman, učitelj-voditelj, Movraž. — Vovk Karl, učitelj, Gažon. — Tul Anton, nadučitelj, Šmarje. — Turko Emilija, učiteljica, Ricianje. — Pucelj Alojzij, učitelj, Predloka. — Šepić Vinko, nadučitelj, Buzet. — Ferjančič Fran, nadučitelj, Predloka, (p. Črnikal.) Št. 30.

2. Šolski okraj Volosko.

a) *Kastav.*

Poverjenik: Jurinčič Bruno, učitelj v Kastavi.

Kotarska učiteljska knjižnica, Kastav (1904).

Knjižnica c. kr. učiteljske šole, Kastav. — Baf Fran, nadučitelj, Kastav. — Jurinčič Bruno, učitelj, Kastav. — Kukela Marija, učiteljica, Kastav. — Ryšlavy Anton, c. kr. vadniški učitelj, Kastav. — Saršon Rudolf, c. kr. vadniški učitelj, Kastav. — Duro Ivan Lésica, učitelj, Rukavac. — Trinajstić Anton, učitelj, Rukavac. — Sepić Jelisava, učiteljica, Rukavac. — Rubeša Fran, nadučitelj, Zameš. — Ujčić Fran, učitelj, Zameš. — Matejčić Nikola, učitelj, Zameš. — Katarinić Fran, nadučitelj, Baška na Krku (2 iztisa). — Galić Fran, r. učitelj, Cerkvenica. — Rajčić Avgust, učitelj, Opatija. — Zec Fran, nadučitelj, Lovrana. — Marki Katica, učiteljica, Lovrana. — Jelenčič Mate, učitelj, vrana. Št. 1+19 — 20

b) *okraj*

Poverjenica: Thaller Ernesta, učiteljica, Herpelje.

Baša Andrej, učitelj-voditelj, Golac. — Čeh-Kljun Štefanija, učiteljica, Boršt. — Leonardis Gregor, nadučitelj, Krvavi Potok. — Ivanovič Anton, učitelj-voditelj, Tatre. — Jereb Fran, nadučitelj, Osp. Kabaj Ljudevit, učitelj-voditelj, Slivje. — Kraševac Milena, učiteljica, Krvavi potok. — Marčelja Anton, učitelj-voditelj, Materija. — Maslo Anton, učitelj-voditelj, Pasjak. — Medvešek Bogomil, nadučitelj, Ricianje. — Omahen Iva, učiteljica, Hrušica. — Podgornik Kat., učitelj, Hrušica.

teljica, Klanec. — Šiškovič Štefan, nadučitelj, Herpelje. — Thaller Ernesta, učiteljica, Herpelje. — Urbančič Anton, nadučitelj, Boljunc. — Venturini Fran, učitelj, Dolina. — Žagar Mijo, nadučitelj, Klanec. Št. 17.

C) Trst z okolico.

Poverjenik: Neckermann Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik v Trstu (Via Caserma 7).

a) *Barkovlje*: Humplik-Pertot Marija, učiteljica. — Samec Ivan, učitelj. — Scheimer Ana, učiteljica. — Španger Alojzij, učitelj. — Stare Ferdinand, voditelj.

b) *Bazovica*: Čok Marija, učiteljica. — Ferluga Ferdinand, učitelj. — Godina Marija, učiteljica. — Gorkič Josip, voditelj. — Vodopivec Ernest, učitelj.

c) *Sveti Ivan*: Čok Josip, učitelj. — Daneu Ivan, voditelj. — Germek Anton, učitelj. — Kosovel Rafael, učitelj. — Košir Valerija, učiteljica. — Peternel Emilija, učiteljica. — Sabadin Ivanka, učiteljica. — Setničar Angela, učiteljica. — Sosič Viktor, učitelj. — Trobec Vinko, učitelj. — Vatovec Josipina, učiteljica.

č) *Katinara*: Čok Amalija, učiteljica. — Gruntar Karol, učitelj. — Sancin Avrelija, učiteljica. — Valentič Ciril, voditelj.

d) *Opčine*: Fergula Štefan, voditelj. — Piščanc Josipina, učiteljica. — Sancin Ivanka, učiteljica. — Sorč Josip, učitelj.

e) *Prosek*: Bukovec Alojzij, učitelj. — Cibic Franc, učitelj. — Furlan Davorin, učitelj. — Leban Henrik, voditelj pripravnice. — Martelanc Amalija, učiteljica. — Martelanc Franc, voditelj. — Nckermann Ivan, okr. šolski nadzornik, Trst, Via Caserma 7. — Posega Josipina, učitelj. — Sosič Eduard, učitelj.

f) *Rojan*: Čok Irma, učiteljica. — Fonda Fran, učitelj. — Gerbec Ivan, učitelj. — Kraševic Ivan, učitelj. — Nošt Irma, učiteljica. — Pertot Josip, učitelj. — Posega Ida, učiteljica. — Sedeučič Ljudmila, učiteljica. — Soré Amalija, učiteljica. — Švagelj Marija, učiteljica. — Učiteljsko društvo za Trst in okolico.

g) *Sveti Križ*: Bole Viktorija, učiteljica. — Križman Nazarij, učitelj. — Pakiž Emil, voditelj.

h) *Škedenj*: Cenčur Pavlina, učiteljica. — Godina Andrej, učitelj. — Gregorič Marija, učiteljica. — pl. Kleinmayer Ferd., učitelj. — Sancin Fran. — Sedeučič Olga. — Stubel Vojteh.

i) *Trst*: I. Zavodi družbe sv. Cirila in Metoda v Ulici Giuliani: Čok Andrej, c. kr. učitelj. — Delkin Josipina, učiteljica. — Šeme Anton, c. kr. učitelj. — Širok Andrej, voditelj. — Šolske sestre. —

Šolska knjižnica dekliške šole. — II. ulici Acquedotto: Engelmann-Kovač Mira, voditeljica. — Goli Rozalija, učiteljica. — Kos Fran, učitelj. — Zamejic Ema, učiteljica. — Waschte Avgust. — III. C. kr. pripravnica za srednje šole: Arhar Just, c. kr. učitelj. — Dimnik Slavoj, c. kr. učitelj. — Pretnar Miroslav, c. kr. učitelj in voditelj. — IV. Posamezni člani: Merhar dr. Ivan, gimn. profesor. — Matejčič Fran, c. kr. dež. šolski nadzornik. — Vrščaj Ivan, c. kr. učitelj. — Gimnazijska učiteljska knjižnica. — Marinček Franc, učitelj na slovenski trgovski šoli, Trst. — Bratuš Fran, učitelj, Trebče. — Betriani Teodor, c. kr. učitelj.

Št. 80.

V. Razni kraji.

Slovensko akademiško društvo „Slovenija“ na Dunaju (univerza) — Vajda Fran, profesor na c. in kr. mornarski akademiji v Reki. — Krek dr. Bogumil, advokat na Dunaju. (XV. 1 Mariahilfergürtel 29 I.). — Zavada Josip, učitelj v Drobtcich, p. Holešova (Morava).

Št. 4.

Skupno število društvenikov.

Dežela	Ustanovniki	Letni člani	Skupaj
I. Koroško	—	16	16
II. Kranjsko	4	567	571
III. Štajersko	9	700	709
IV. Primorsko:			
A) Goriško	21	324	345
B) Istra	1	66	67
C) Trst z okolico . .	—	80	80
V. Razni kraji	—	4	4
Skupaj . .	35	1757	1792

Lani je štela „Slovenska Šolska Matica“ 1622 članov, torej se je število letos pomnožilo za 170 članov.

C. Imenik umrlih ustanovnikov.

1. *Krek dr. Gregor*, c. kr. dvorni svetnik, vseučiliški profesor v pok. itd. v Ljubljani (1901, umrl dne 2. avgusta 1905).

2. *Strmšek Vekoslav*, nadučitelj v Št. Petru na Medvedjem Selu (1900, umrl dne 6. septembra 1907).

3. *Ciperle Josip*, meščanski učitelj na Dunaju (1900, umrl dne 21. novembra 1908).

Č. Imenik članov „Slov. šolske Matice“, ki so plačali polovico letnine, t. j. po 1 K za knjige Hrvatskega pedagoško-književnega zbora v Zagrebu za leto 1910.

Ljubljana: Okrajna učiteljska knjižnica. Št. 1.

Idrija: Podružnica „Slomškove zveze“. — C. kr. realka. — Šabec Slavoj, c. kr. učitelj. Št. 3.

Radovljica: Okrajna učiteljska knjižnica. — Ljudske šole: Begunje, Dobrava pri Javorniku, Dovje, Kranjska gora, Lesce.

Št. 5.

Brežice: Supan Ignacij, učitelj v Brežicah. — Janko Knapič, nadučitelj na Vidmu. Št. 2.

Celje: Suhač Anica, učiteljica, Griže. — Šolske sestre v Celju. — Wudler Rudolf, učitelj, Griže. — Krajnc Fran, učitelj, Celje. — Černej Ljudevit, nadučitelj, Griže. Št. 5.

Gornji Grad: Javna šolska narodna knjižnica na Gorici pri Mozirju. — Šijanec Ignacij, učitelj, Gornji Grad. Št. 2.

Konjice: Ravbar Ivan, učitelj, Črešnjice. — Časl Janko, nadučitelj, Špitalič. — Mravljak Karel, učitelj, Žreče. Št. 3.

Kozje: Pulko Valentin, nadučitelj, Dobje. Št. 1.

Laško: Vrtovec Ciril, učitelj, Lokavec. — Habijan Zinko, učitelj, Št. Lenart. Št. 2.

Ljutomer: Baukart Ivan, učitelj, Ljutomer. — Cilenšek Fran, učitelj, Sv. Križ. — Cvetko Fran, nadučitelj, Vučja Vas. — Herzog Leonida, učiteljica, Ljutomer. — Jandl Franica, učiteljica, Mala Nedelja. — Kryl Ivan, real. učitelj, Ljutomer. — Lah Avguštin, učitelj, Sv. Duh. — Mavrič Karel, učitelj, Sv. Križ. — Pušenjak Toma, nad-

učitelj, Cven. — Schneider Fran, nadučitelj, Cezanjeveci. — Šprager Ferd., nadučitelj, Veržej. — Učiteljsko društvo za Ljutomerski okraj. — Velnar Marica, učiteljica, Sv. Bolfenk. — Zacherl Fran, učitelj, Ljutomer. Št. 14.

Maribor: Pivko dr. Ljudevit, c. kr. profesor. — Schmoranz Josip, c. kr. profesor. Št. 2.

Mariborska okolica: Majec Alojzij, nadučitelj, Sv. Duh na Ostrem vrhu. Št. 1.

Ormož: Poplatnik Fran, učitelj, Sv. Tomaž. Št. 1.

Ptuj: Planer Karel, učitelj, Cirkovce. — Kožuh Mirko, nadučitelj, Sv. Duh v Halozah. — Kukovič Anton, nadučitelj v Polenšaku. Gorup Josip, učitelj, Polenšak. Št. 4.

Gornja Radgona: Kreft dr. Lev, zdravnik, Št. Jurij. — Šafarič Fran, učitelj, Št. Jurij. — Ljudska šola v Kapeli. Št. 3.

Sv. Lenart: Klemenčič Josip, učitelj, Sv. Trojica. — Kovačič Jakob, učitelj, Sv. Trojica. — From Vekoslav, učitelj, Sv. Lenart. Št. 3.

Šmarje: Ferline Fran, učitelj. — Debelak Ivan, učitelj. Št. 2.

Gorica (mesto): Šinek Rajko, c. kr. naddavkar v p. — Bernatič Fran, Furlanič Angel in Sivec Fran, učiteljskišniki v Gorici. Št. 4.

Trst z okolico: Germek Anton, učitelj, Sv. Ivan. — Bukovec Alojzij, učitelj, Prosek. — Neckerman Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik, Prosek. — Fonda Fran, učitelj, Rojan. — Gerbec Ivan, učitelj, Rojan. — Kraševic Ivan, učitelj, Rojan. — Vrščaj Ivan, c. kr. učitelj, Trst. Št. 7.

Kabarid: Miklavčič Albin, učitelj, Smast. Št. 1.

Tolmin: Matelič Ivan, učitelj, Huda južina. Št. 1.

Goriška okolica in Gradišče: Vodopivec Janko, nadučitelj, Kamnje. Št. 1.

Volosko: Leonardis Gregor, nadučitelj, Krvavi Potok. — Ivanovič Anton, učitelj-voditelj, Tatre. — Marčelja Anton, učitelj-voditelj, Materija. — Maslo Anton, učitelj-voditelj, Pasjak. — Omahen Iva, učiteljica, Hrušica. — Šiškovič Števo, nadučitelj, Herpelje. — Thaller Ernesta, učiteljica, Herpelje. — Žagar Mijo, nadučitelj, Klanec. — Medvešček Bogomil, nadučitelj, Ricmanje. — Omahen Iva, učiteljica, Hrušica. — Urbančič Anton, nadučitelj, Boljunec. Št. 11.

Koper: Fran Ferjančič, nadučitelj, Predloka (p. Črnikal). Št. 1.

Razni kraji: Vajda Fran, c. in kr. profesor na mornarski akademiji na Reki. Št. 1.

Skupaj 81.

VI. Zaznamek

dozdaj izdanih in založenih knjig „Slovenske
Šolske Matice“.

Uredil *Jakob Dimnik*.

1901.

Prodajalna cena.

1. Pedagoški Letopis , I. zvezek ¹	K 1'60
2. Ilešič dr. Fr., O pouku slovenskega jezika. Njega dose-
danje smeri in bodoča naloga	" 2'—
3. Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole , 1. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske uči-
telje. I. del.)	" 2'—

1902.

1. Pedagoški Letopis , II. zvezek ¹	K 3'—
2. Učne slike k ljudskošolskim berilom , I. del: Učne slike k
berilom v Začetnici in v Abecednikih	" 2'40
3. Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole , 2. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske uči-
telje. I. del.)	" 2'20

1903.

1. Pedagoški Letopis , III. zvezek ¹	K 3'—
2. Učne slike k ljudskošolskim berilom , II. del, 1. snopič:
Učne slike k berilom v Schreiner - Hubadovi Čitanki
za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih, II. del, in v
Josin-Ganglovem Drugem berilu	" 2'40
3. Schreiner H., Analiza duševnega obzorja otroškega in
dušeslovni proces učenja. Nauk o formalnih stopnjah	" 2'—
4. Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole , 3. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske uči-
telje. I. del.)	" 2'20

¹ Razprodano.

1904.

Prodajalna cena.

1. **Pedagoški Letopis**, IV. zvezek K 3—
2. **Učne slike k ljudskošolskim berilom**, II. del, 2. snopič:
Učne slike k berilom v Schreiner - Hubadovi Čitanki
za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih, II. del, in v
Josin-Ganglovem Drugem berilu " 2'40
3. **Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole**, 4. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske učitelje. I. del.) " 2'20

1905.

1. **Pedagoški Letopis**, V. zvezek K 2'50
2. **Učne slike k ljudskošolskim berilom**, II. del, 3. snopič:
(Učne slike k berilom v Schreiner - Hubadovi Čitanki
za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih, II. del, in v
Josin-Ganglovem Drugem berilu " 2—
3. **Majcen Gabriel, Nazorni nauk za prvo šolsko leto**, 1. snopič.
(Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni
nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. I. del.) " 2—
4. **Apih J. in Potočnik dr. M., Zgodovinska učna snov za ljudske šole**, 5. snopič. (Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske učitelje. I. del.) " 2'20

1906.

1. **Pedagoški Letopis**, VI. zvezek K 3—
2. **Bezjak dr. J., Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli**, 1. snopič. (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] I. del.) " 2'20
3. **Druzovič Hinko, Posebno ukoslovje petja v ljudski šoli**. (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] II. del.) " 2'50
4. **Majcen Gabriel, Nazorni nauk za prvo šolsko leto**, 2. snopič (konec I. dela). (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. I. del.) " 2—
5. **Potočnik dr. Matevž, Zgodovinska učna snov za ljudske šole**, 6. snopič (konec). (Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. I. del.) " 2—

1907.

1. **Pedagoški Letopis**, VII. zvezek K 3—
2. **Bezjak dr. J., Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli**, 2. snopič (konec). (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] I. del.) " 3—

3. Černej Ljudevit, Stupca A. in Schreiner Ljudmila, **Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto**, 1. snopič. (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje, Nazorni nauk Zbirka učne snovi za nazorni nauk. II. del.) K 2'—
4. Pribil Dragotin, **Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere**, I. Teoretični del " 2'—

1908.

1. **Pedagoški Letopis**, VIII. zvezek K 2'50
2. Gabršek Fr., Dimnik J in Heric Jos., **Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto**, 2. snopič. (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk Zbirka učne snovi za nazorni nauk. II. del.) " 2'—
3. Pribil Dragotin, **Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere**, II. Praktični del " 2'—
4. Lichtenwallner M., **Prosto spisje v ljudski šoli**, 1. snopič " 2'—
5. Poljudnoznanstvena knjižnica, I. zvezek. (Čadež dr. Fran, **Skrivnost radioaktivnosti**) " 1'50

1909.

1. **Pedagoški Letopis**, IX. zvezek K 2'50
2. **Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto**, 3. snopič. (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. II. del.) " 2'50
3. Lavtar Luka, **Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli**, 1. snopič. (Navodilo „Računicam za ljudske šole. Spisal Luka Lavtar.“) — (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] III. del.) " 2'50
4. Lichtenwallner M., **Prosto spisje v ljudski šoli**, 2. snopič " 2'—
5. Poljudnoznanstvena knjižnica, II. zvezek. (Pivko dr. Ljudevit, **Zgodovina Slovencev**, 1. snopič.) " 2'—

1910.

1. **Pedagoški Letopis**, X. zvezek K 2'50
2. Lavtar Luka, **Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli**, 2. snopič. (Navodilo „Računicam za ljudske šole. Spisal Luka Lavtar.“) — (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] III. del.) " 2'50
3. Vales Alfons, **Kemični poizkusi s preprostimi sredstvi** " 2'—
4. Poljudnoznanstvena knjižica, III. zvezek. Pivko dr. Ljudevit, **Zgodovina Slovencev**, 2. snopič " 2'—

Da se hitreje razpečajo prejšnje knjige, ki jih je razen razprodanih Pedagoških Letopisov, I, II. in III. zv.) še veliko v zalogi, se oddajajo stalnim članom tudi prejšnji celotni letniki za navadno let-

nino 4 K; posamezne prejšnje knjige (snopiče itd.) dobivajo člani in učiteljiščeniki za polovico prodajalne cene. Nečlani pa plačajo za posamezne prejšnje knjige (snopiče itd.) določeno prodajalno ceno.

Posebej je izdala in založila „Slovenska Šolska Matica“:

1. **Navodilo k I. zvezku „Računice za obče ljudske šole,**
sestavil A. Črnivec“. — Priredili A. Črnivec, dr. Fr.
Ilešič in J. Janežič. V Ljubljani 1902. Po nižani ceni K 1.—
2. **Spominski list** za učence, oziroma učenke, 1905 „—12
3. **Javen telovadni nastop** za ljudske šole višje stopnje
ali meščanske šole, sestavil in ilustroval I. Kren,
poslovenil I. Bajželj. V Ljubljani, 1906. (Ponatisk iz
„Pedagoškega Letopisa“, VI. zv., 1906.) „—60
4. **Staršem šolske mladine**, nemški spisal H. Trunk, slo-
venski priredil J. Dimnik. V Ljubljani, 1907 „—02

Odbor.

VII. Naznanilo.

Vsak društenik „Slovenske Šolske Matice“ dobi za leto 1910. petero knjig, ki so:

1. Pedagoški Letopis, X. zvezek;
2. Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto,
4. snopič;
3. Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli,
2. snopič;
4. Prosto spisje v ljudski šoli, 3. snopič;
5. Poljudnoznanstvena knjižnica, III. zvezek. *Zgodovina Slovencev*, 2. snopič.

Te knjige prejmejo društveniki po svojih poverjenikih.

Po § 7. društvenih pravil plačajo stroške za pošiljanje knjig društveniki sami; zato pa naj p. n. poverjeniki te stroške primerno razdele na svoje člane in jih izterjajo od njih.

Vsakemu zavoju so priložene nabiralne pole za leto 1911.

Po § 5. društvenih pravil je plačati letnino v prvi polovici vsakega leta. Zato naj p. n. poverjeniki poskrbe, da pošljejo nabiralne pole in letnino odboru vsaj do 31. julija 1911., in sicer za vse svoje člane skupno, ker povzročajo posamezne pošiljatve odboru preveč posla. Na nabiralnih polah naj se označijo člani v abecednem redu in s takim naslovom (ime, značaj in kraj) kakor v predstojem imeniku.

Na naročbo brez denarja se odbor ne ozira.

Vsa pisma, denarne in druge pošiljatve naj se pošiljajo pod naslovom: Slovenska Šolska Matica v Ljubljani.

V Ljubljani, meseca decembra 1910.

Odbor.